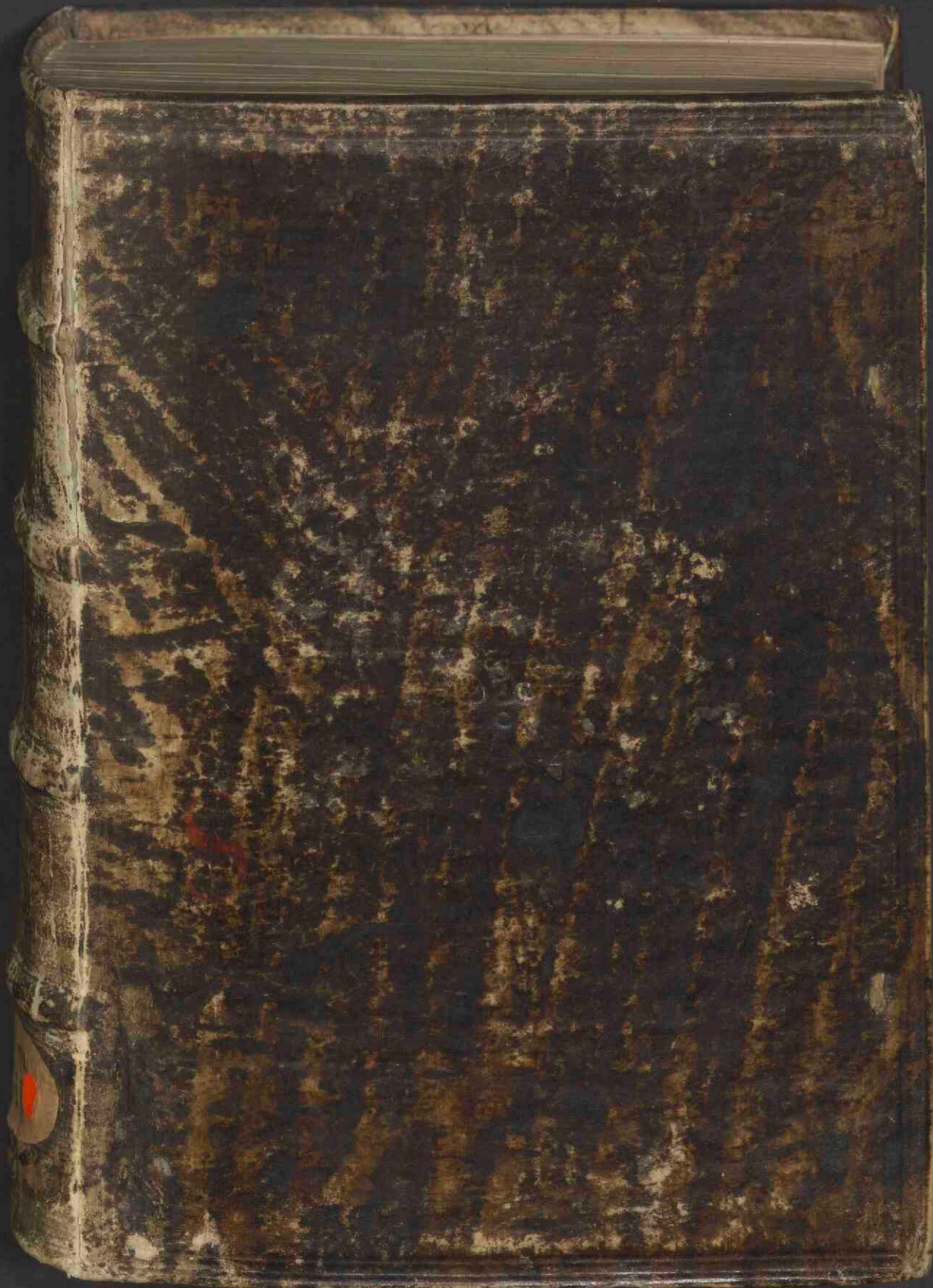

Acta colloquii in comitiis imperij Ratisponae habiti, hoc est articuli de religione conciliati & non conciliati omnes, ut ab Imperatore Ordinibus Imperij ad iudicandum & deliberandum propositi sunt : Consulta & deliberata de his actis Imperatoris singulorum Ordinum imperij, & Legati Romani. Et, quaedam alia, quorum Catalogum habes sequenti pagina

<https://hdl.handle.net/1874/432813>

**Dit boek hoort bij de Collectie Van Buchell
Huybert van Buchell (1513-1599)**

Meer informatie over de collectie is beschikbaar op:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Wegens onderzoek aan deze collectie is bij deze boeken ook de volledige buitenkant gescand. De hierna volgende scans zijn in volgorde waarop ze getoond worden:

- de rug van het boek
 - de kopsnede
 - de frontsnede
 - de staartsnede
 - het achterplat

**This book is part of the Van Buchell Collection
Huybert van Buchell (1513-1599)**

More information on this collection is available at:

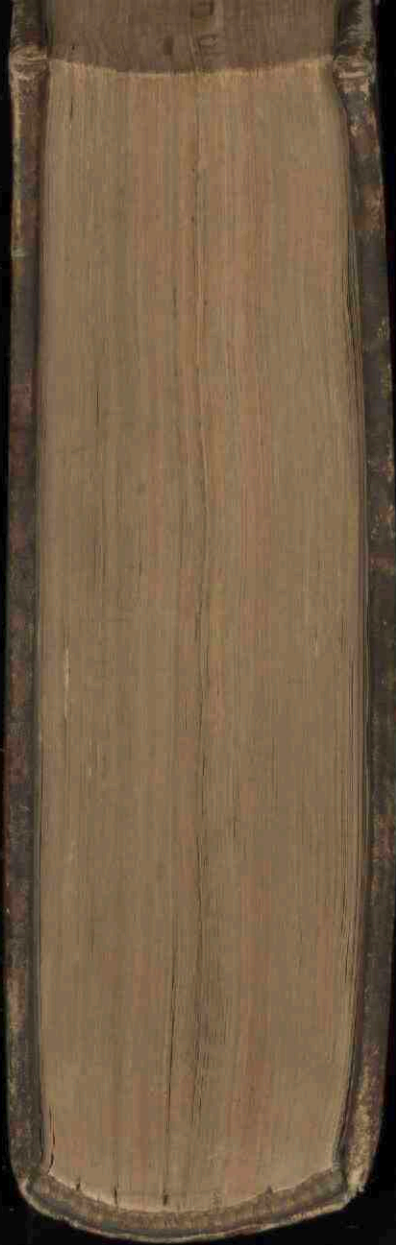
<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Due to research concerning this collection the outside of these books has been scanned in full. The following scans are, in order of appearance:

- the spine
- the head edge
- the fore edge
- the bottom edge
- the back board

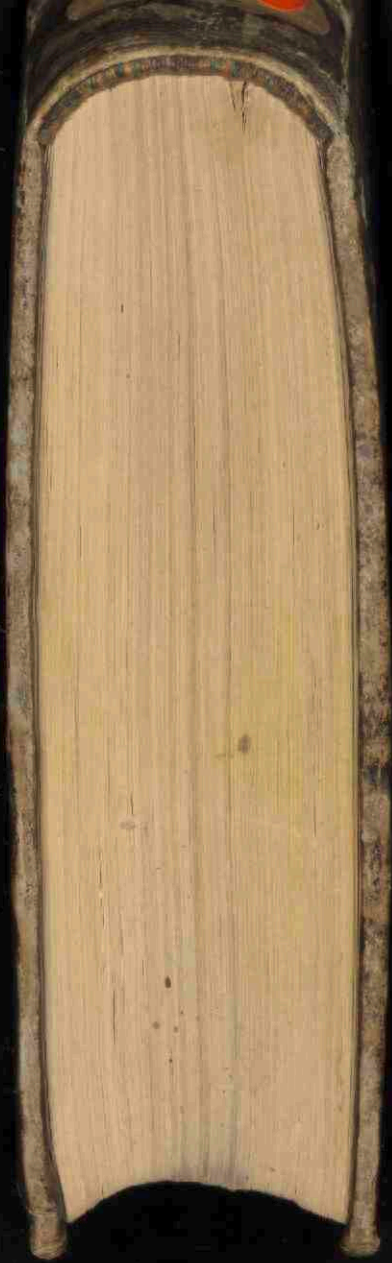
F. qu.

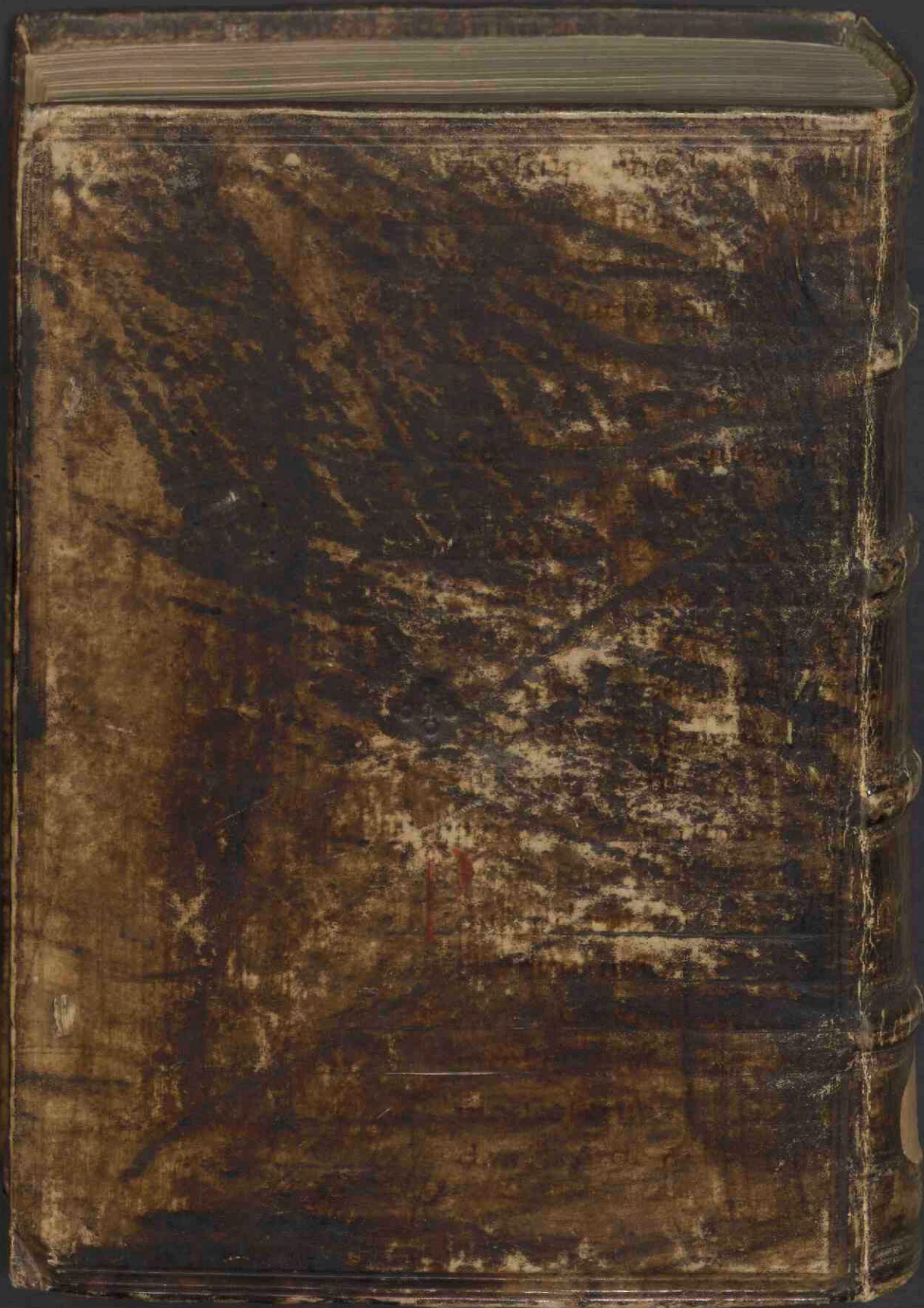
111

31

E

sed uariante meritoꝝ ordine alios alii
dispe
diuer
iudic

Miscellanea Theologica

Quarto n°. III.

nt. Ipsa aut
ao. recte e diu
nis homo ter

uite eque non graditur alter ab altero reg
Sci autē utri cum presunt non in se potestati
ordinis sed equalitate conditionis adtend
Nec precē gaudent hominib, sed prodēt
Sciunt enim quod antiq patres nri non tan
res hominum quā pastores peccatoꝝ fuisse
memorantur. Et cum noe dñs filiis q; eius c
ceret. Crescite et multiplicamini. et imple
terrā subdidit. Et terror ur̄ ac tremor sit su
cuncta animalia terrē. Homo quippe an
lib, inrationabilib, non autē ceteris homin
natura prelatu ē. Et idcirco dicitur. ut a
animalib, . et non ab hōe timeatur. Quia
tra naturam sup̄ire ē. ab equali uel ^{timere} timeri
Quāuis plerūq; a subditis etiā sc̄i uir̄ appē
sed quando ab eisdem subditis dñm minimū
timere deprehendunt. ut humana saltim fe
midine peccare metuant qui. diuina iudic
non formidant; Ne quaquā ergo preposita e
hoc quēsito timore sup̄bunt in quo non suan

aristoteli sic
ley

83 (mul) 509

N. S. C.

N. 31. C.

ACTA COLLO QVII IN COMITIIS IMPERII RA-

TISPONAE HABITI, HOC EST ARTICVLI
de religione conciliati, & non conciliati om-
nes, ut ab Imperatore Ordinibus Impe-
rij ad iudicandum, & deliberan-
dum propositi sunt.

Consulta & deliberata de his actis Imperatoris
singulorum Ordinum Imperij, & Le-
gati Romani.

Et, quaedam alia, quorum Catalogum ha-
bes sequenti pagina.

Per Martinum Bucerum.

ARGENTORATI MENSE SEP-
TEMBRI. M. D. XLI.

Ex Bibliotheca Hub. a Buisel.

- Propositio Imperatoris, qua Ordinibus Imperij Acta Colloquij deliberanda commendauit. statim post prefationem.**
- Liber, quē Imperator Collocutoribus tradiderat excutiendum quemq; emē datum Collocutores Imperatori reddiderunt fol. 1.**
- Articuli Protestantium fol. 29.**
- Responsum Protestantium datum Imperatori de Conciliatis & non conciliatis articulis fol. 41**
- Responsum eorundem de ratione reformandi abusus in utroq; Ordine, secularium & ecclesiasticorum. fol. 48.**
- De abusibus ecclesiasticis emendandis Philip. Melanth. 59.**
- Catalogus Ordinum Protestantium. 67.**
- Responsum primum Electorum & aliorum Principum, qui se uocant Catholicos, de actis colloquij, Conciliatis & non conciliatis articulis. 68.**
- Quid ad hoc responderit Imperator. 69**
- Responsum legati Pontificij de actis Colloquij. 70.**
- Propositio Imperatoris de Conclusionē Comitiorum, & de decreto faciendo in causa religionis 72.**
- Responsum Electorum. 75.**
- Responsum aliorū Principū, qui se uocant Catholicos, & eorum catalogus & pia in id annotatio. 77.**
- Responsum liberarum & Imperialium Ciuitatum non protestantium & earum Catalogus. 84.**
- Responsum protestantium. 91**
- Decretum Impera. & omnium ordinum, de reformatione ecclesiasticorum. 93**
- Testimonium Eccij de libro ab Imperatore Collocutoribus & deinde ordinibus Imperij oblato. 94.**
- Supplicatio Dn. Iulij Pflug & Ioan. Gropperi Collocutorum aduersus calumniam Collegę sui Eccij, una cum testimonio Imperatoris de utriusq; innocentia & integritate. 94.**
- Duo scripta legati de actis Colloquij. 98.**
- Responsum adhęc Concionatorum protestantium. 100.**
- Scriptum legati, nequid statueretur de nationali Synodo. 102**
- Admonitio Concionatorum protestantium. 103**
- De abusibus ecclesiasticis emendandis alterum scriptum Imperatori oblatū.**

ILLVSTRI ATQVE PRAE

STANTISSIMO VIRO, DOMINO LVDOVI-

co de Flandria, Domino Prati, Imperatoriae

Majestatis suppremo Cubiculario, Do-

mino suo in primis colendo,

Martinus Bucerus S. D.

VE de religionis nostrae conciliatione, & eccle-
siarum Christi instauratione, publice ad con-
sultandum & deliberandum proposita sunt.
Illustris ac religiose domine, ea, quoniam ad
omnes, qui Dominum nostrum Iesum Christum inuo-
cant, pertinent, uiris bonis merito cura sunt, qui & ante-
quam aliquid decretum sit, quid constituatur, & post-
quam deliberatum est, quid euenturum sit, solícite ro-
gant. Precantur enim hi a patre coelesti cotidie, &
ante omnia alia, ut regnum eius, quod ipsum regnum
filij sui est, adueniat. hoc est, ut Ecclesiae eius quam-
plurimi uera in Christum fide adiungantur, & huic ad-
iuncti, ea fide sic proficiant, ut Christo in se indies ple-
nius & potentius uiuere, ad suam ipsi consolationem &
felicitatem perfruantur, tum ad aliorum procurandam sa-
lutem, & illustrandam patris sui Dei gloriam, eundem
tota sua uita explicent. Haec uero quoniam non nisi pu-
ra & certa Euangelij Christi doctrina & conformata ad
hanc ecclesiarum disciplina, effici possunt, nihil profe-
cto magis in uotis esse poterit, omnibus qui aduentum
regni Christi ex animo petunt, quam ut ecclesijs tandem de
syncera Christi doctrina, deque uera ac propria ecclesiarum
iuxta hanc institutione & administratione conueniat.
Quocirca quemadmodum de euentu, Comitiorum que
Ratisponae, maxime ob hanc ipsam causam, ut & pia
consensio doctrinae Christi, & huic probe respondens

PRÆFATIO.

ecclesiasticę rei procuratio restitueretur, indicta & celebrata sunt : Studiosi Christi ubique gentium in anxia expectatione fuerunt, ita nunc, qualem Dominus euentum dederit, & quid ecclesijs Christi, hisce cōsultum sit, cognoscere cupidissime expetunt, Religionis autem nostrę hoc propriū est, ut quę de ea audita sunt in tenebris, efferantur in lucem, quę audita in aurem, prædicentur in tectis. Euangelium enim Christi prædicari debet omni creaturę. Quare ueteres sancti, sacrorum Conciliorū acta, studiose & cōscribere & inuulgare solebant. Quę enim Satan, qui semper se filijs Dei immiscet, per sua instrumenta in sacris conuentibus aduersus ueritatem machinatus fuerit, ad id prodest Christi studiosos cognoscere, ut artes huius postea diligentius caueant : quę uero turbarit, humana infirmitas, ut deinde se omnes ipsi accuratius obseruent, et cōfirmandos regēdosq; Christo maiore studio addicant : quę autem Christi spiritus salutaria efficit, erūt ut ea religiose & ipsi excipiāt, & ad alios, quo plurimīs saluti sint, perferant. His de causis, ac etiam ut occurrerem ijs, qui de actis horum Comitiorū falsam iam sparserunt, & postea spargent, uisum est, quę quidē dereligionē his Comitijs acta & scriptis consignata sunt, & ad manus meas peruenire potuerunt, omnia ædere, adiunctis pauculis adnotationibus, quo & certius illa cognoscerentur, & ad ecclesię utilitatem melius conuerterentur. Ea uero ideo me inscribere tuo nomini uisum est, ut bonis fidem meam in hac editione citius ad probarem, offerens omnia eius iudicio, qui in Concilio Imperatoris, inter Imperatorij Concilij Principes præsens omnia ita gesta esse cognoueris. Quod meum consilium, & quod ista inuulgo, & quod sub tuo nomine, æqui boniq; consulas, rogo. Nam eo quidē nihil aliud spectauī, quam ut p̄j ubique homines, maxime uero Germani

PRAEFATIO.

Germani cognoscerent, quantū Deus beneficū ecclesijs per Imperatorē obtulerit, utq; eo aliquādo plenius pfruamur, alij precibus, alij etiā opera cōtenderent. Nā certū est, Germaniā saluā esse nō posse, nisi inter se consentiat, nec recte consensuram unq; nisi conciliata religione, quæ conciliari & sincere constitui sanē nō poterit, propterea q̄ pauci sunt, quibus ea uere cordi sit, plurimi autē, quibus, ea, quod questui aut luxui haberi nō possit, sit plane intolerabilis, nisi prius, ut his comitijs Imperat. sapientiss. instituerat, de generalibus, & necessarijs capitibus, tam doctrinē q̄ disciplinæ Christianæ conueniat. Vt enim in his minus est scrupuli, minus ambigui, eo quod clarissima & copiosiss. de his, cum in diuinis, tū etiā patrū scriptis testimonia extant, ita minus etiam plausibilē ab his prætextū minusq; causæ habere possunt, ij, qui ut reformationē administrationis amoliantur, quam morte peius horrēt, dogmatum controuersias, quorum tamen nulla eos per se cura tenet, urgere solent. Ita cauendum etiam summo pere pijs est, ne ullos qui Christi sunt, Christumq; uere in uocant, abijciant, Christi societate exclusos. Quare & propter eos, qui iudicio Christi adhuc infirmiores sunt, nec qd in unoquoq; uel dogmate, uel ritu, aut Christianæ religioni propriū, aut institutioni utilius sit, dispicere possunt, necesse est, ut in multis alteri alteris ut fixæ sententiæ ipsi rationem habeant, concedant, & stare eos, uel cadere suo domino permittant, modo de ijs consentiant, in quibus religio ipsa consistit. A ueteris enim Ecclesiæ simplicitate, atque puritate, uulgo nimis longe deflexum est. Et nos in hac parte plerique ita ad ueteris Ecclesiæ rationem, religionis administrationem reuocauimus, ut adhuc, nec, qui Christum in altera parte querunt, ad hanc simplicitatem sua comparare ualeant, nec nos ab ea recedere possimus. Communia igitur, & ad

PRAEFATIO.

fidē Christi planē necessaria, in primis cōstituenda erūt
 satisque nos ducere utrinque oportet, si utrinq; ea ample
 ctamur, quę Christus Dominus ipse commendauit, &
 Apostoli tradiderunt, uetusque ecclesia, ut ad salutem
 necessaria obseruauit, eaque corrigantur, quę cum his
 consistere non possunt: ne scilicet in alienos seruos ni-
 mis acres iudices, aut nostra duritia causam cuiquam
 demus, ut pereat, pro quo mortuus est Christus. Si
 enim Dominus dederit, ut in ihs, quę fidei in Christum
 coherent necessario, pia concordia coeat, breui & de reli-
 quis ecclesiae rebus omnibus, id statui poterit, quod ec-
 clesijs maxime, & cōmodo & ornamento sit. Sed ut eccle-
 siarum conciliatio, nisi à necessarijs & communioribus
 initium fiat, iniri non poterit, ita cum ihs, illa solum ten-
 tanda est, qui uero Christi studio tenentur, & in cogni-
 tione, eorum, quę Christi sunt aliquousque profecer-
 runt. Nam qui cum domino non facit, is contra eum fa-
 cit, qui non cum eo colligit, is dispergit, qui que adhuc
 carnales, & in Christo pueri sunt, solidum Christi ci-
 bum capere non possunt, nec ueteres utres nouum ui-
 num continere.

Hanc itaq; cum Imperator rationem & moderatio-
 nem, qua una profecto ecclesijs & patrię cōsului potuit,
 & post hac poterit, religiose atque constanter in hisce co-
 mitijs secutus sit, opere precium est, ut pij cognoscant, qua-
 lis ea sit, quid etiam obstiterit, quod ea non plus effectum
 sit, quanquam non sit nihil effectum, nec parum etiam
 ad conficienda reliqua uia munita.

Certe si ueram istam ecclesiarum conciliandi rationē
 plerique satis agnouissent, nec Romanenses, qui dum
 imperent ecclesijs, restitui in eis uerā Christi disciplinā
 non sustinent, nec qui his, uel sui commodi gratia, uel
 nostri odio, uel quod & ipsi regno Christi restituto,
 cupitis

PRÆFATIO.

cupitis se frui posse diffidunt, addicti sunt, impedire potuissent, quo minus & inita iam esset religionis concordia, & factum aliquod reformationis initium.

Quam obrem ut legi à pijs, quid his comitijs de religione actum, quidue, ne hæc causa rite perageretur, obstiterit, ad id plurimum conferet, ut cum hæc causa repetetur, quod nunc à filijs Dei peccatum est, facilius corrigatur, & quæ modo per filios diaboli iniecta impedimenta sũt, cõmodius caueantur & auertantur. Qua de causa explicare etiam institui, quæ insunt in articulis, tam conciliatis, quam non conciliatis: & ostendere, quid plane conuenerit, quidue controuersum adhuc sit, & quatenus, qua denique ratione & id, quod in aliqua uel re- *Quid sequẽ*
rum, uel uerborum controuersia superest, in consensu *ti libro tra*
onem perducatur. *ctatur* Nam qui de ijs, quorum consensio ecclesijs necessaria est, inter se conuenire non queant, ij uel alteri, uel utriusque Christi esse nõ possunt, nec enim dissentire à se ipso, quo quicumque filij dei sunt, aguntur, spiritus potest. Multi de nobis uerentur, sic nos nostri ipsorum, & eorum, quæ semel amplexi sumus, utrique cepimus, studio teneri, ut etiam quæ uere Christi sunt, nisi eiusdem prorsus loquendi formis efferantur, eademque ratione gerantur, agnoscere & probare non possimus. Sed ubi dominus dederit, & iustum agendi tẽpus, & eos tantum actioni adiungi, qui se approbare Christo studẽt, re ipsa demõstrabimus, nos quilibet multa adhuc infirmitate detineamur, nec in uerbis, nec in rebus quæ nostra sunt, scientes et prudentes querere. Idem merito nobis, & de alijs pollicemur, quoscumque non & doctrinæ & uitæ fructus, non esse oues Christi, non arbores plantatas à Patre cœlesti, conuincunt.

Quicquid uero humanæ imbecillitatis, hoc est amoris nostri & ignorantis Christi adhuc adhæserit, id Spi-

PRÆFATIO.

ritus Christi sedulo inuocatus, clementer depellet, & in omnem ueritatem inductos, idem faciet, ut sentire ita & loqui. Interim Dominus Iesus Imperatorem, expeditis negotijs, quæ à nobis nunc eum abstrahunt, quamprimum saluum reducat, submotisque impedimentis, quæ ei obstiterunt in hac causa, sic suo regat spiritu, ut religione conciliata & instaurata in ipso utrique unum, uno eum corde & ore glorificemus. Ad quam rem, ut optimo principi, & consilio, & opera tua, ut soles, adesse possis, idem te quoque & tui similes omnes seruet, suoque spiritu magis atque magis impleat, ad gloriam nominis sui, & salutem ecclesiarum. Amen.

Argentorati. 4. Noñ.

Septēb. M. D. xli.

SCRIPTVM QVO IMPERA

TOR ACTA COLLOQVII ORDINIBVS IM-

perij primum expendenda proposuit, ac sen-

tentiã de conciliatis, & non conciliatis ar-

ticulis, rationeq; reformationis insti-

tuendæ, illos rogauit.

Nuictissimus Imperator, Dominus noster clementissimus nequaquam dubitat Electores, Principes, & ordines reliquos Imperij, horumque absentium legatos memoria tenere, quidnam initio istorum comitiorum, atque adeo in prima actione proposuerit, ob quas præterea causas hæc comitia sint indicta, ut denique consensu, & uoluntate ordinum imperij ad conciliandos religionis articulos controuersos delecti sint eruditi aliquot uiri ab utraque parte, qui expensis & diligenter excussis articulis, in quibus nondum conuenit, deliberarent, quam ratione in his conciliatio, & concordia inueniri posset ac constitui. Ita tamen, ut quicquid actum aut transactum per eos delectos collocutores fuisset, id citra fraudem ac præiudicium utriusque partis referretur ad Cæs. Maiest. Electores, Principes, cæterosque imperij ordines, qui deinde eo commo-

Delecti collocutores

Quid negotij dati collocutoribus.

dius de omnibus statuere & iuxta decretum Haganoense eadem legato pontificio communicare possent. Ut igitur delecti collocutores modum, & certam rationem haberent ordine procedendi in sua colloctione, Cæs. Maiest. collocutoribus offerri curauit librum à uiris quibusdam eruditis & pijs (tales enim à fide dignis sive liber ab Imperatoris oblatibus collocutoribus) conscriptum, in quo media, & uia continerentur conciliandi articulos, qui in controuersia sunt. Comisit autem Cæs. Maiestas ut in presentia eorum

rum

PROPOSITA ORDINIBVS IMPERII

*Ratiocol-
loquij*

rum, quos præſidētes et auſcultatores ordinauit, liber per capita legeretur, quo ſic omnia quæ ad concordiam momenti aliquid haberent, conſignari poſſent: contra uero, ſi quid occurreret, quod non uideretur admittendum, aut recipiendum, id corrigerent, ac emendarent. Porro ubi omnia hæc eſſent conſecta, Cæſ. Maieſtatem ſcripto certiore facerent de omnibus, quæ uifa collocutoribus fuiſſent.

*Officium
collocuto-
rum.
Plures &
præcipui
articuli cō-
ciliati.
Articuli
proteſtatiū*

Huic commiſſioni Cæſ. Maieſt. collocutores morem gerentes, omnem operam pro uirili ſua impenderunt, ut articuli, & numero plures, & præcipui, in quibus inter partes antè non conuenerat, conciliarentur: ea tamen lege, ut penes Cæſ. Maieſtatem, et ordines imperij facultas eſſet ratam faciendi conciliationem huiusmodi, aut minus. Cæterum quod ad reliquos nondum conciliatos attinget, proteſtantium collocutores, ſuam ſententiam & concilium, ſeparatim ut exponerēt, ac Cæſ. Maieſtati offerrent, ab eadem Maieſtate petiitum eſt.

Omnia itaq; à prædictis collocutoribus utriuſq; partis, ut Cæſ. Maieſtas cōmiſit, ſunt facta: & quæ uidebantur emendanda correctæ ſunt, utrorumq; ſententiæ Cæſ. Maieſta. oblata eſt, ſimul etiam indicatum, in quibus articulis nondum plene conſenſerint, eſſe tamen ipsis collocutoribus ſpem. Cæſ. Maieſtatem unà cum Electoribus, principibus, & cæteris Statibus cogitaturam, & inuenturam auxilio Dei omnipotentis mediâ ac uias conciliandi etiam reliquos articulos nondum conciliatos. Rogarēt deniq; ſuppliciter Cæſ. Maieſtatem boni conſulere uellet ipſorum collocutorum operam, & diligentiam, quam huic rei impendiſſent.

Iam uero cum Cæſ. Maieſtat. uoluntas, & conſilia ſemper reſpexerint, hodiernoq; die reſpiciant, ut iſtud negotiū præcipue ad Dei gloriâ, & totius Chriſtianitatis, maxime

ACTIS COLLOQVII.

maxime uero oim ad sacri Ro. imperij tranquillitatē, & unitatē decidat, quo semel perniciosa ista in religione dissensio tollatur ē medio, & quicquid hinc detrimenti accidere potest, precaueatur, clementer & serio rogat ac obtestatur sua Maiestas, Electores, Principes & cæteros ordines imperij, ut iuxta ea, quæ sua Maiest. initio horum committiorū proposuit, ipsi omnes & singuli, nō minorē diligentia ac studium, q̄ sua Ma. fecit, adhibere uelint, & librum cum articulis protestantium accurate expendere, idq̄ primo quoq̄ tempore, suas deniq̄ sententias ac consilia ad Cæs. Maiestatem referre. Neq̄ uero solū deliberare de articulis conciliatis, sed & de alijs nondū conciliatis inter se consultare, pro conditione & necessitate rerū, quantū ipsis utile & expediens uisum fuerit, ut sic incommoda plurima uitari possint. Præterea quomodo, & quibus rationibus grauissimi abusus, qui passim obtinuerūt non tam in ecclesiastico q̄ seculari Statu, tollantur, atque christianā reformationem accommodari possint omnia, quemadmodum id summa necessitas exposcit.

*Imp. rogat
sententiam
de actis col
loquij*

*Dereforma
tione.*

Petit autē Cæs. Ma. ut Electores, Principes, & reliqui ordines, sine omni mora ad huiusmodi opus adeo sanctū & necessarium, sese accingant, suaq̄ de his rebus consilia bona fide Cæs. Maiest. communicare uelint, ad quā rem ultro propensos Status Imperij Cæs. Ma. nihil dubitat.

Offert postremo Cæsaris. Maiestas, ut et antea fecit, se nihil intermissurā, neq̄ parsuram ulli diligentia aut labori, ut ad felicem ac salutarē finem deducantur omnia, sperans etiam Pontificis Rom. Legatum facturum, quicquid ad hanc rem expedire uisum fuerit.

CATALOGVS OMNIVM,

quæ hoc Libro tractantur.

Propositio Imperatoris Caroli. V. qua Ordinibus Imperij Acta Colloquij deliberanda commendauit.	I
Liber ab Imperatore propositus ad rationem concordie ineundam, in controuersijs religionis.	II
Articuli Protestantium super ijs articulis compositi, a quibus dissentiebant, uel quos non poterant simpliciter, aut totos recipere.	III
	pag. 57
Responsum Principum & Statuum Protestantium, quo Imp. Mai. sententiam suam, de conciliatis, & non conciliatis in Colloquio articulis rogati, exposuerunt.	III
	78
Responsum Protestantium, de reformatiõis abusibus Ecclesiasticis, Imp. Maiestati datum.	V
	93
De iisdem abusibus Ecclesiasticis emendandis altera indicatio.	VI
	115
Ordines Protestantium.	VII
	127
Quid alij Electores atq; Principes Imp. Maiestati de Libro & actis Colloquij responderint.	VIII
	130
Responsum primũ Electorũ & Principũ alterius partis, datum Imp. Maiestati de actis Colloquij.	IX
	132
Responsum Legati Pontificij, de actis Colloquij, Imp. Maiestati datum.	X
	136
Scriptum Legati, in quo commemorat, quid cum Episcopis egisset de reformatione morum.	XI
	137
Responsio ad scriptum publicatũ a Card. Cõtarenõ.	XII
	143.
Sententia Imperatoris de ineunda cõsensione religionis, & faciendo reformationis initio, deliberationi Electorum Principum, & omnium Statuum proposita.	XIII
	146.
Responsum Principum Electorum, datum Imp. Maiestati ad propositam ab eo deliberationem, de conclusione	XIII

- & decreto in causa religionis faciendo. 153
- xv Responsum Principū, qui Rom. Pontificem agnoscunt, datum Imp. Maieſtati ad propositā de religionis negotio deliberationem. 157
- xvi Responsum Electoris, aliorumq; Principū & Statuum Protestantium, ad propositam ab Imp. Maieſtate deliberationē, de decreto faciendo in causa religionis. 180
- xvii Scriptum Legati Pōtificij ad Ordines Imperij, Ne quid statuatur de nationali Synodo. 185
- xviii Responsio Ordinum Imperij ad hoc scriptū Legati. 187
- xix Admonitio ad Legatum Ponti., de eo quod ad Ordines Imperij scripsisset, Non licere in Synodo Nationali determinare controuersias fidei, & Pontificem Rom. esse caput Ecclesie & Conciliorum. 189
- xx Testimonium Iohan. Eccij de Libro, ab Imperatore Ordinibus Imperij ad excutiendum oblato, & in Colloquio ab eo maxima ex parte comprobato. 199
- xxi Supplicatio Clarissimorum uirorum D. D. Iulij Pflug, & Iohan. Gropperi Collocutorum, aduersus calumniam Collegæ sui Eccij. 200
- xxii Testimonium Imp. Maieſtatis, de fide & integritate, atq; pia diligentia D. D. Iulij Pflug, & Iohan. Gropperi, in Colloquio præstita. 206
- xxiii Decretum & Edictū Imperatoris, de reformatione Episcoporum, & totius administrationis Ecclesiasticæ. 209
- xxiiii Abusuum Ecclesiasticorum, & rationis, qua corrigere eos oporteat, indicatio, Imp. Maieſtati postulanti exhibita. 214

ACTA

RESPONSUM PRINCIPUM QUI ROM. PONTIFICEM AGNOSCUNT, DATUM IMP. MAIEſTATI AD PROPOSITAM DE RELIGIONIS NEGOTIO DELIBERATIONEM.

ACTA COLLOQVII IN CO-
MITIIS IMPERII RATIS-
ponæ habiti.

VM IMPERATOR IN

VICTISSIMVS EX ACTIONE VVOR-
matienſi comperiſſet, uias concordiaẽ Chri-
ſtianaẽ non facile per multos inueniri poſſe, decreuit Ra-
tiſponaẽ paucos ex utraq; parte ad hoc negocium depu-
tare. Quod conſilium cum Statibus Imperij approbaſ-
ſet, & ut ſibi permitterent deligere ex utraq; parte, quos
idoneos exiſtimaret, ad Colloquium, qui rationem &
uiam controuerſias religionis primum componendi, cõ-
muniter inquirerẽt, perſuaſiſſet, deputauit Collocutores
ab altera parte Clariffimos uiros, D. Iulium Pflug, D. D.
Iohannem Gropperum & Eccium: à noſtra uero, D. Phi-
lippum Melanchthonem, Iohannem Piſtorium, & me.
Quibus (grauiffima admonitione præmiſſa, ut nihil,
quam gloriam Dei, & Eccleſiæ ædificationem ſpecta-
rent) commiſit, ut uias Chriſtianaẽ conſenſionis in do-
ctrina & diſciplina, quanto poſſent ſtudio, inquirerent:
quo uero commodius id facerent & certiore ordine, Li-
brum eis, quem communiter excuterent, propoſuit eum
qui paulo poſt ſubiicietur. Colloquio præfecit Illuſtriſ-
ſimum Principem, Friderichum Palatinum, & Illuſtrem
D. de Granuela. Auditores & teſtes dedit, ab altera par-
te, Illuſtrem D. Theodorichum, Comitem à Mander-
ſcheid, Nobilem uirum Mareſtallum Moguntinum, &
Clariffimum uirum D. Cancellarium Illuſtriſſimi Prin-
cipis Electoris Palatini: à noſtra, Clariffimos uiros, Can-

cellarium Principis Electoris Saxoniae, Cancellarium
Hassiae, & Nobilem D. Iacobum Sturmium, senatorem
& Legatum Argentoratenſem. Cum itaq; Colloquium ſi-
nitum eſſet, & Imp. Maieſtati à Collocutoribus
Acta Colloquij oblata, Imperator operam Col-
locutorum gratam habens, Acta Statibus
Imperij ad deliberandum proponi
fecit, ſcripto quod
ſequitur.

Scriptum

SCRIPTVM, QVO IMPERA

TOR ACTA COLLOQVII ORDINIBVS IM
perij primum expendenda proposuit, ac sen-
tentiã de conciliatis & non conciliatis ar-
ticulis, ratione q̄ reformationis insti-
tuendã, illos rogauit.

Nuictissimus Imperator, Dominus noster
clementissimus, nequaquam dubitat Electro-
res, Principes, & ordines reliquos Imperij, ho-
rumq̄ absentium Legatos memoria tenere,
quidnam initio istorum Comitiorum, atq̄ adeo in prima
actione proposuerit: ob quas præterea causas hæc Comi-
tia sint indicta, ut deniq̄ consensu & uoluntate ordinum
Imperij, ad conciliandos religionis articulos controuer-
fos, delecti sint eruditi aliquor uiri ab utraq̄ parte, qui ex-
pensis et diligẽter excussis Articulis, in quibus nondum
inter Status conuenit, deliberarent, quãã ratione in his
conciliatio, & cõcordia inueniri posset ac constitui: ea tñ
lege, ut quicquid actum aut transactum per eos delectos
Collocutores fuisset, id citra fraudem ac præiudicium
utriusq̄ partis, referretur ad suam Imp. Maiestatem, Ele-
ctores, Principes, cæterosq̄ Imperij ordines: qui deinde
eo commodius de omnibus statuere, & iuxta decretum
Haganoense, eadem Legato Pontificio communicare
possent.

Delecti collo-
cutores.

Qui negotij
darum collo-
cutoribus.

Vt igitur delecti Collocutores modum, & certam ra-
tionem haberent, ordine procedendi in sua colloquutione,
Imp. Maiestat, offerri eis curauit Librum à uiris quibus-
dam eruditis & piis (tales enim à fide dignis suæ Maie-
cõmendati sunt) conscriptum, in quo media & uie conti-
nentur conciliandi articulos religionis, qui in controuer-
sia sunt: commisitq̄ ut in præsentia eorum, quos præsidẽ-

Liber ab Imp-
per. oblatu-
Collocutori-
bus.

PROPOSITA ORDINIBVS IMPERII:

Ratio collo-
quij

Officium col-
locutorum.

Plures & pre-
cipui articuli
conciliati.

Articuli pro-
testantium.

res & auscultatores ordinauit, Libet per capita legeretur
quos sic omnia quæ ad concordiam momenti aliquid hæ-
berent, consignari possent: contra uerò, si quid occurre-
ret, quod non uideretur admittendum, aut recipiendum.
id corrigerent, ac emendarent: cumq; omnia hæc essent
confecta, Imp. Ma. suã scripto certiozem facerent de om-
nibus, quæ uisa ipsis & communiter comprobata essent.

Huic commissioni Imp. Mai. Collocutores morem
gerentes, omnem operam pro uirili sua impenderunt, ut
Articuli, & numero plures, & præcipui, in quibus inter
partes antè non conuenerat, conciliarentur: ea tamẽ lege,
ut penes Imp. Maiestatem, & ordines Imperij facultas
esset ratam faciendi cõciliationem huiusmodi, aut minus.
Cæterum quod ad reliquos nondum conciliatos attinet,
ut Protestantium Collocutores, suam sententiam & con-
siliu, separatim exponerent, ac Imp. Maiestati offer-
rent, ab eadem Maiestate petitu est.

Omnia itaq; à prædictis Collocutoribus utriusq; par-
tis, ut Imp. Maiestas commisit, sunt facta: quæ uideban-
tur emendanda correctã sunt, utrorumq; sententia Imp.
Maiestati oblata est, simul etiam indicatum, in quibus
articulis nondum plene inter se consenserint: esse tamen
ipsis spem Imp. Maiestatem unã cum Electoribus, Prin-
cipibus, & cæteris Statibus facile excogitaturam, & in-
uenturam auxilio Dei omnipotentis, mediã ac uias con-
ciliandi etiam reliquos articulos nondũ conciliatos: roga-
runtq; deniq; Imp. Maiestatem suppliciter boni cõsulere
uellet ipsorum operam et diligentiam, quam huic rei im-
pendissent.

Iam uero cum Imp. Maiestatis uoluntas, & consilia
semper eõ respexerint, hodieq; respiciant, ut istud nego-
tiu præcipue ad Dei gloriam, & totius reipub. Christi-
anæ, maxime uero omnium ad sacri Rom. Imperij tran-
quillitatem

DE ACTIS COLLOQVII.

quillitatem, et unitatē decidatur, quo semel pñitiosa ista
 in religione dissensio tollatur, & quicquid hinc detrimen-
 ti accidere potest, præcaueatur, clementer & serio rogat
 ac obtestatur sua Maiestas, Electores, Príncipes & cæ-
 teros ordines Imperij, ut iuxta ea, quæ sua Maiestas ini-
 tio horum Comitiorum proposuit, ipsi omnes & singu-
 li, nõ minorem diligentiam ac studium, quàm sua Maie-
 stas fecit, adhibere, & Librum cū articulis Protestantium, Imp. rogat
sententiã de
actis Collo-
 accurate expendere uelint, idq; primo quoq; tempore, quij.
 suas denique sententias ac consilia ad Imp. Maiestatem
 referre. Neq; uero solum deliberare de Articulis concili-
 atis, sed & de alijs nondum conciliatis, quo & illi pro
 conditione & necessitate rerum, quantumq; ipsis utile &
 expediens uisum fuerit conciliari, et sic incommoda plu-
 rima uitari possint. Præterea quomodo, et quibus rationi-
 bus grauissimi abusus, qui passim obtinuerunt, non tam
 in Ecclesiastico quàm seculari statu emendari, cunctaq;
 ad Christianam reformationem accommodari possint,
 quemadmodum id summa necessitas exposcit. De reforma-
tione.

Petit autem Imp. Maiestas, ut Electores, Príncipes,
 & reliqui ordines, sine omni mora ad huiusmodi opus
 adeo sanctum & necessarium, sese accingant, suatq; de
 his rebus consilia, suæ Maiestati communicare uelint, ad
 quam rem ultro propensos Status Imperij, nihil dubitat.

Offert postremo Imp. Maiestas, ut & antea fecit, se ni-
 hil intermissuram, nec ulli parsuram diligentia aut labo-
 ri, ut ad felicem ac salutarem finem deducantur
 omnia, sperans etiam Pontificis Rom. Le-
 gatum facturum, quicquid ad hanc rem
 expedire uisum fuerit.

CAPITA LIBRI AB IMP. MAI. PROPOSITI.

De conditione hominis, & ante lapsum nature integritate	pagina. 1
De libero arbitrio.	ibidem
De causa peccati.	3
De originali peccato.	4
De iustificatione hominis.	9
De Ecclesia & illius signis ac authoritate.	12
De nota uerbi.	14
De poenitentia post lapsum.	16
De authoritate Ecclesie in discernenda & interpretanda scriptura.	20
De Sacramentis.	25
De Sacramento ordinis.	ibidem
De Sacramento baptismi.	27
De Sacramento confirmationis.	29
De Sacramento Eucharistie.	30
De Sacramento poenitentiae seu absolutionis.	31
De Sacramento Matrimonij.	32
De Sacramento unctionis infirmorum.	33
De uinculo charitatis, quae est tertia Ecclesiae nota.	34
De Ecclesiae Hierarchico ordine, & in constituenda politica authoritate.	35
Dogmata quaedam, quae Ecclesiae authoritate declarata, firmata sunt.	39
De cultu & memorijs sanctorum.	ibidem
De reliquijs sanctorum.	41
De imaginibus.	42
De Missa.	43
De usu & administratione sacramentorum, & ceremonijs quibusdam speciatim.	47
De administratione Missae.	ibidem
De Sacramento Eucharistiae integre dispensando	48
Qua lingua sacra exhibenda.	49
De antiquis ritibus in sacris.	50
De disciplina Ecclesiastica.	ibidem
De disciplina populi.	55

LIBER AB IMPERATORE CAROLO V. PROPOSITVS, AD RATIONEM CONCORDIÆ INEUNDAM, IN CONTROVERSIJS RELIGIONIS.

DE CONDITIONE HOMINIS,
& ante lapsum naturæ integritate.

DEVSHominem ad imaginem & similitudinem suam condidit: Genesis 1. Non in corpore quidem, quanquã & illud dedit mirifice ornatum, & diuinis ulibus appositum, sed in mente, quam intellectus & uoluntatis uiribus præditam, secundum seipsum uirtute uestiuit, id est arbitrij libertate, sapientia luce, & innocentia pulchritudine quadam, ac participatione suæ diuinitatis gratuita mirifice decorauit. Eccle. 17. & Eccle. 7. ut esset in laudem gloria ipsius, ad Ephe. 1. In hac imaginis & similitudinis integritate constitutus homo, in intellectu ueram ac uiuam Dei sui archetypi notitiam, & recte de rebus iudicium, in uoluntate uero ardentem erga Deum amorem & obedientiam, quæ in eo tamen sensim crescere debebant, possidebat, Eccle. 17. Psalm. 8. Genesis. 2.

De libero arbitrio.

ET quoniam Deus homini arbitrij libertatem indidit, ad iecit quoque mandatũ, relinquens illum in manu consilij sui, ut si uellet, posset per acceptam & assistentem gratiã, & uim spiritus sancti, mandatum seruare, & imaginem, in qua conditus erat, incontaminatam custodire, sin nollet, gloriam & honorem suũ uoluntaria corruptione amittere, & ui
B

tam æterna morte commutare. Eccle. 15. Hęc arbitrij libertas, quæ erat in omnibus nobis, si non cecidisset Adam, futura, nunc post peccatum aliter se habet in lapso, ante reparationem, aliter post reparationem, aliter denique post glorificationem.

*Libertas
ante gratiã* II De libertate ante lapsum scriptum est, ante hominem uita & mors, bonum & malum, quod placuerit ei, dabit illi, quem nihil in natura sua impediēbat, ut faceret bene, nihil impellebat, ut faceret male. Eccle. 17. Verum huiusmodi concreata libertas faciendi boni, & continendi se à malo, per hominis lapsum est amissa, sola libertate à coactione retenta, quæ tam est in malis, quam in bonis, de qua dictum est. Quoties uolui cōgregare filios tuos, & noluisti. Matthei 23. Inefficax quidem ad inchoandam & efficiendam iustitiam ueram, & opera coram deo bona, sicut scriptum est, Animalis homo non percipit ea quæ sunt spiritus dei. 1. Cor. 2. Et iterum. Sensus carnis inimicitia est aduersus deum. Legi enim dei nō est subiecta, ac ne potest quidem subijci. Rom. 8. Valens tantum ad efficienda opera externa, & uitæ præsentis, tam bona quam mala, nam quod ex fide non fit, peccatum est. Rom. 14. Vnde Augustinus in præfatione Psal. 31. Neque bona opera, inquit, apellauerim, quæ non de radice bona procedunt.

*Libertas
accepta
gratia.* III De libertate uero post reparationem, Christus dixit. Si filius uos liberauerit, uere libereritis; Ioan. 8. Et Paulus ad Rom. 8. Lex enim spiritus uitæ liberum me reddidit à lege peccati & mortis. Hęc nobis per filium, opificio spiritus sancti, restituitur & conseruatur. iuxta illud Christi. Sine me nihil potestis facere. Ioan. 15. Et illud Pauli. Spiritus adiuuat infirmitatem nostram, quo à seruitute peccati liberamur, & serui iustitiæ efficiamur, quemadmodum dixit Apostolus, liberati à peccato, serui facti estis iustitiæ. Quæ propterea uocatur libertas à peccato.

Deniq;

Denique de libertate post glorificationem, quæ est liber- III
tas ab omni errore iudicij, & prava concupiscentia, ait Apo- Libertas
stolus, quod Deum tunc uidebimus, sicut est: & ei perfecte accepta
adhærebimus, imo Deus erit omnia in omnibus. gloria.

Et quia per redemptionem quæ est in Christo Iesu uere V
liberi efficitur, ut iam in eo omnia possimus qui nos con- Facultas
fortat. Philip. quarto. Idcirco hæc libertas in concionibus boni à
ad populum magnis encomijs celebranda est, ut populus in- Christo.
telligat, quid in Christo sit adeptus, & quod ad gratiam, quæ
est in Christo Iesu, attinet, possit nunc se continere à peccato, Mallet pro
obedire deo, & facere eius mandata, & quod huc adiuuan- testantes
te spiritu, summo studio contendere debeat. quemadmo- sic possit
dum facit Apostolus. Peccatum, inquit, uobis non domi- nunc resiste
nabitur, non enim sub lege estis sed sub gratia. Gratia autem re peccato
dei uita æterna in Christo Iesu domino nostro. Romanorū & presta-
sexto, & 2. Corinth. 6. Adiuuantes, inquit, adhortamur ne re inchoa-
in uacuum gratiam dei receperitis. Sic enim gloria Christi, & tam obedi-
abundantia ac uis gratiæ, & doni iustitiæ, quod per eum reci- entiam.
pimus, Romanorum quinto, commendantur. Et si interim
etiam diligenter inculcandum sit, tantam adhuc in nobis ad
bonum infirmitatem, & ad malum inclinationem remanere,
quæ illam uim spiritus remoretur, & prauas cupiditates
gignat, impellatque ad ea facienda, quæ non uolumus. Ga-
latas quinto. Ut nemo sit in hac uita sine peccato, primo Io-
hannis primo. Quo magis à Christo pendendū est, & timo- Nemo in
re, & tremore in hac uita uersandum, atque studendum, ne hac uita si-
unquam desimus gratiæ dei. Heb. 12. neue contristemus spi- ne peccato
ritum sanctum, in quo ob signati sumus in diem redemptio-
nis. Ephesi, quarto.

De causa peccati.

CAusam peccati constat esse malam uoluntatem, diaboli & hominis, se à deo auerterentem; quæ malitia uoluntatis non à deo, sed ex diabolo et nobis est. Sicut Christus ait, Cum loquitur mendacium, ex proprijs loquitur.

Inuidia itaque diaboli mors introiuit in orbem terrarum Sap. 2. & per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi. Rom. 2. Quod factum est, cum Adam astu diaboli circumuentus; fidem uiuam & amorem dei perdidit; & horum loco, sui fiduciam & amorem imbibit. Gene. 3.

De originali peccato.

I *Originalis iustitia:* Peccatum itaq; originale dicimus esse carentiam, seu defectum originalis iustitiæ, debitæ inesse. Originalem uero iustitiam intelligimus, esse in gratia dei, & imaginem illam & similitudinem dei habere, ad quam conditi sumus, & quæ spiritum sanctum, & ex hoc notitiam dei, & amorem complectitur: cuius defectus sunt, destitui gratia, & spiritu dei, seu ut Paulinis uerbis utamur, incredulitas & inobedientia. Rom. 3. Gal. 3. & Rom. 5.

II *Concupiscentia:* Concupiscentiam uero intelligimus, esse corruptionem, & inordinatam dispositionem uirium humanarum, seu uitiosam inclinationem in malum, quæ & ob id lex membrorum, lex peccati, & peccatū quoq; appellat. Ro. 7. Cauendum igit ne regnet peccatū in mortali corpore uestro. Ro. 6. Ad rationē itaq; peccati originalis, utruq; simul & cōiunctim regimus, utputa, & defectum originalis iustitiæ debitæ inesse, & concupiscentiam seu uitiosum habitum, qui iunctus huic carentiæ, non potest non prodire in omne genus peccati actualis, in non renatis, in quibus diabolus efficax est. Eph. 2.

III Diserte autem discernimus peccatum originale, ab actuali, sic, ut originale dicamus consistere in uera carentia iustitiæ
origiæ

originalis habente coniunctum uitiosum habitum, inclinante ad peccatum. Verum quicquid est præter illam carentiam, & habitum uitiosum in nobis peccati, quod in actum ali-^{Actuale} quem erumpit, siue id fiat cogitatione, siue locutione, siue ex-^{peccatum.} terno opere, siue actus operisue debiti omissione, auctuale uocamus.

Peccatum ergo originale secundum suam propriam ratio-^{III} nem acceptum, prout distinguitur radix à fructibus, per Adã Peccatum in omnem posteritatem pertransiit & in mortẽ regnauit. Ro. orig. omni-
5. Fitq; nobis omnibus nascentibus sola propagatione pro-^{um.} prium, sicut dicit Apost. Rom. 9. Cum nondum nati fuissent, aut aliquid mali egissent &c. Item Rom. 5. regnauit mors ab Adam, etiam in eos qui nõ peccauerunt. Et tamen uerum est, quod hæc nuda carentia iustitiæ debitæ, habens annexum ui-^{Peccatum} tiosum habitum, res est, seu peccatum dignum morte. Quia, orig. digni-
Deus in homine hoc peccato oppresso, non uidet imaginem condemna-
suam, hoc est, sui notitiam, & amorem. Et proinde nascimur, ^{tionem.} omnes natura filij iræ Ephe. 2. Adeo ut ne infantes quidem, qui nec dum renati decedunt, ab hac damnatione, quæ in ca-
rentia diuinæ uisionis & lucis constituta est, sint immunes.

Tametsi enim in nobis nascentibus adhuc uestigiũ quod-^V dam imaginis dei reliquum sit, quod lumen naturæ appella-
mus, quo etiam in qualemcunq; dei cognitionẽ assurgimus, quia tamen hoc uestigiũ admodum exile est, ob contamina-
tionis grauitatem, sit, ut Deus id ipsum non agnoscat, nam ad
faciendam spirituales & ueram iustitiam omnino est ineffi-
cax, etsi ad condemnandos iustitiæ Dei non subiectos suffi-
ciat, Rom. 1.

Dissoluitur autem hoc originale peccatum per iayacrum ^{VI} regenerationis, & renouationis in uerbo uitæ, per meritum ^{Remotio} passionis Christi Ephe. 5. Nam baptismo reatus mali huius ^{peccati} per meritum Christi dissoluitur, & gratia Dei restituitur, tum ^{orig.}

etiam concupiscentiæ uis reprimatur, donato spiritu Christi, qui nouos, & sanctos in homine motus excitat, sicut docet Apostolus. Rom. 5. Sicut per unius delictum, propagatum est malum in omnes homines, ad condemnationem, ita & per unius iustificationem, propagatur donum in omnes homines, in iustificationem uitæ. Quemadmodum per inobedientiam unius, peccatores multi constituti sumus, sic per unius obedientiam multi iusti constituentur. Rursus capi. sexto. Consepulti sumus ipsi per baptismum in mortem, ut quæ admodum Christus est excitatus a mortuis per gloriam patris, sic & nos in nouitate uitæ ambulemus.

VII Proinde & si post Baptismum in renatis remaneat materiale peccati, hoc est, concupiscentia, grauis certe infirmitas, & radix omnis amaritudinis: formale tamen: quod reatus est, aufertur. Nam eo per Baptismum soluti, Christo induti sumus, atque ad imaginem filij Dei, saltem inchoatam reformati. Sicut dixit Apostolus. Qui tradidit semetipsum pro Ecclesia, ut eam sanctificaret, mundatam per lauacrum in uerbo. Ephe. 5. Quicumque in Christo baptisati estis, Christum induistis. Gal. 3. Idcirco propter meritum passionis Christi, & Christum ipsum habitantem in sanctis, reliquum huius mali non imputabitur in peccatum. Neque est peccatum, quod eos ullo reatu, qui propter Christum sublatus est, obstringat, donec in aliquem actum, uel cogitationem, uel concupiscentiam erumpit, uel in actus debiti omissionem. iuxta illud. Nihil ergo damnationis est ijs, qui sunt in Christo Iesu, qui non secundum carnem ambulant. Lex enim spiritus uitæ in Christo Iesu, liberauit me a lege peccati et mortis. Rom. 8.

Vnde quod
peccatum
orig. nō im-
putatur.

VIII Vnde Augustinus recte utitur his loquendi formulis. Reatus ille nascendo contractus, renascendo dissoluitur. libro de spiritu & litera. Item, contra Iulianum libro secundo

do. Lex ista, inquit, peccati, quæ in membris est corporis mortis huius, & remissa est generatione spirituali, & manet in carne mortali. remissa, quia reatus solutus est sacramento, quo renascuntur fideles. Item, omni reatu caret baptizatus. Rursus omni reatu omnium malorum caret baptizatus. Præterea ad Bonifacium scribens, Baptisma, inquit, omnem dat indulgentiam peccatorum, & aufert crimina, non radit. Et in hanc sententiam alia plurima sanctus ille Episcopus scripsit. Itaque docendum est cum Augustino diligenter, Legem illam peccati, & relictam in sanctis concupiscentiam, si ex se nullum fructum malum ædit, non esse peccatum, quod adhuc eos reatu aliquo teneat, omnis enim reatus eius per Christum sublatus est.

Cæterum eodẽ Augustino authore, agnoscendum quoque IX & docendum est, quod Apostolo malum hoc vocetur peccatum. Neque id solum, quia à peccato inuectum fit, sed etiam quia ad peccatum inclinât, & ei inest inobedientia contra dominatum mentis. Nam idem uir Dei libro quinto capite 3. ^{Reliquie peccati originali, unde de peccatis} contra Iulianum sic scribit. Concupiscentia carnis, aduersus quam bonus concupiscit spiritus, & peccatum est, quia illi inest inobedientia contra dominatum mentis, & pœna peccati est, quia reddita est meritis inobedientis, & causa peccati, est defectione consentientis, uel contagione nascentis.

Et aduersus eundem Iulianum libro secundo. Quamuis X inquit, iam non eodem modo appellatur peccatum, quo facit reum, sed quo sit reatu primi hominis factum, & quo rebellando nos trahere nititur ad reatum, nisi adiuuet gratia Dei per Iesum Christum dominum nostrum, ne sic etiam mortuum peccatum, rebellet, ut uincendo reuiuifcat, & regnet.

Statim uero ubi in aliquem uitiosum actum, quales sunt, XI contemnere, seu odisse iudicium dei, & eius promissis diffidere ^{Motus originali peccati.}

8
 dere, fremere aduersus deum, & similes etiam longe minores motus, quibus qualiscunq; accedit, aut delectatio, aut assensus, aut tolerantia, erumpit, seu ebullit, fit in nobis actuale peccatum, quod indiget noua remissione, seu non imputatione. Et quia tanta est nostra infirmitas, & tam foecunda illa radix amaritudinis, quae in nobis superest, non fit quin succumbamus subinde concupiscentiae, quin radix illa amaritudinis amarus fructus, hoc est, neglectum dei, & peruersas appetitiones, identidem proferat.

XII Ideo necesse est, ut omnes sancti, quamdiu sunt in hac uita, dicere opus habeant, dimitte nobis debita nostra &c. *Semper oranda remissio peccatorum.* Item, si dixerimus quia peccatum non habemus &c. Differt itaq; concupiscentia, quae est in non renatis, a concupiscentia, quae est adhuc in renatis: quod illa coniunctum habet reatum mortis aeternae, ab hac autem renatorum concupiscentia, hic reatus per Christum sublatus est, illa post se uiolenter corripit impium, contra hanc dimicant fideles, eamq; mortificant: Illa reprobis est materia ruinae, haec Sanctis exercitium humilitatis & fidei. Quonia igitur reatus ablatus est, & concupiscentia superest, quae contra spiritum perpetuo exurgit: ideo in concionibus ad populum utrumque hoc populo diligenter exponendum est. Primum, ut fideles beneficium gratiae Christi recognoscant, ac praedicent in eo, quod hoc mali Deus non imputat: Deinde ut agnita probeq; considerata tanta infirmitate, quae superest, se totos sanandos Christo medico indies plenius permittant & offerant: cumque ne illicita desideria in se existant sancti uelle quidem debeant, (& si, dum sunt in corpore mortis huius, id non obtineant) in iugis poenitentia & precatione ueniae perseuerent. Postremo ut cogitent, cum quanto & quali hoste domestico sibi sit pugnandum, ut studiosius opem spiritus domini semper implorent, & uigilandum instandumque sibi sciant, quo carnem suam

nam cum uicijs & concupiscentijs suis, crucifigant & mortificent.

Contra uero non minore studio, uis gratiæ, in baptismo ac XIII
cepte, magnifice celebranda est, atq; adeo docendū, hanc esse
maiores, modo fide exerceatur, quàm est res idua hæc nostra
infirmetas: et quod ea infirmetas & uiciolositas crucifigi, & mor
tificari possit, usq; ad plenam uictoriã in futuro seculo, iuxta il
lud, Deus misit filium suum in similitudinem carnis peccati,
& de peccato condemnauit peccatum in carne, ut iustitia le
gis adimpleretur. Item. Fratres non sumus debitoros carnis,
ut secundum carnem uiuamus. Item. Quicunq; spiritu dei
aguntur, ij sunt filij Dei. Rom. 8.

De iustificatione hominis.

N Vlli Christiano dubitandum est, post lapsum primi I
parentis omnes homines; ut inquit Apostolus, nasci si= Omnes filij
lios iræ, & inimicos dei, eoq; in mortem & seruitutem iræ.
peccati.

Item nulli Christiano ambigendum est, nullum hominem II
posse deo reconciliari, itemq; liberari à seruitute peccati, nisi Reconcili
per Christum unum mediatorem dei & hominum, per cuius atio per so
gratiã, ut inquit Apostolus ad Romanos, non tantum re= lum Chris
conciliamur Deo, & liberamur à seruitute peccati, sed etiam stum.
efficimur consortes diuinæ naturæ, & filij Dei.

Item perspicuum est, quod adulti non consequuntur hæc III
beneficia Christi, nisi præueniente motu spiritus sancti, quo Motus spi
eorum mens & uoluntas mouetur ad detestationem peccati. ritus. S. ad
nam impossibile est, ut inquit Augustinus, nouam uitam in= detestanda
choare, nisi prioris nos pæniteat. Item Lucæ ultimo. Christus peccata.
iubet prædicari in nomine suo pænitentiam & remissionem
peccatorū. Iohannes etiam Baptista missus ad parandas uias
domini, prædicauit pænitentiam, inquiring, Pænitentiam agi

te, appropinquatenim regnum cœlorum. Deinde à spiritu sancto mouetur hominis mens in Deum per Christum. Et hic motus est per fidem, per quam hominis mens certo credens omnibus, quæ tradita sunt à deo, etiam certissime & sine dubio adsentitur promissionibus nobis exhibitis à deo, qui, ut dicitur in Psalmo, Fidelis est in omnibus uerbis suis: & ex eo fiduciam capit propter promissionem dei, qua pollicitus est se remissurum peccata gratis, & adoptaturū in filios credentes in Christum, eos, inquam, quos prioris uitæ poenituerit, & hac fide erigitur in deum à spiritu sancto. Ideo quæ accipit spiritum sanctum, remissionem peccatorum, imputationem iustitiæ, & innumerabilia bona.

III Firma itaque est & sana doctrina, per fidem uiuam & efficacem iustificari peccatorem. Nam per illam deo grati & accepti sumus propter Christum. Vocamus autem fidem uiuam, motum spiritus sancti, quo uere poenitentes ueteris uitæ, eriguntur ad deum, & uere apprehendunt misericordiam in Christo promissam, ut iam uere sentiant, quod remissionem peccatorum, & reconciliationem propter meritū Christi gratuita dei bonitate acceperunt: & clamant ad deum. Abba pater. Id quod tamen nulli obtingit, nisi etiam simul infundatur caritas, sanans uoluntatem, ut uoluntas sanata, quemadmodum diuus Augustinus ait, incipiat implere legem. Fides ergo uiua est, quæ & apprehendit misericordiam in Christo, ac credit iustitiam quæ est in Christo, sibi gratis imputari: & quæ simul pollicitationē spiritus sancti, & caritatem accipit. Ita quod fides quidem iustificans est illa fides, quæ est efficax per caritatem, sed interim hoc uerū est, quod hac fide eatenus iustificamur, id est, acceptamur & reconciliamur deo, quatenus apprehendit misericordiam & iustitiam, quæ nobis imputatur propter Christum & eius meritū, non propter dignitatem seu perfectionem iustitiæ nobis in Christo communicatæ.

Etsi

Etsi autem is qui iustificatur, iustitiam accipit, & habet per
 Christum etiam inhaerentem, sicut dicit Apostolus, Abluti
 estis, sanctificati estis, iustificati estis. &c. (Quare Sancti pa-
 tres iustificari etiam pro eo quod est inhaerentem iustitiam ac-
 cipere, usurparunt) tamen anima fidelis huic non innititur,
 sed soli iustitiae Christi, nobis donatae, sine qua omnino nulla
 esse potest iustitia. Et sic fide in Christum iustificamur seu
 reputamur iusti, id est, accepti per ipsius merita, non propter
 nostram dignitatem aut opera, & propter inhaerentem iusti-
 tiam, eo iusti dicimur, quia quae iusta sunt operamur, iuxta il-
 lud Iohannis. Qui facit iustitiam iustus est.

*Iustificari,
iustitiam
accipere.*

Et quanquam in renatis semper crescere debent timor dei,
 patientia & humilitas, & aliae uirtutes, cum renouatio sit im-
 perfecta, & hereat in eis ingens infirmitas, tamen docendum
 est, ut qui uere poenitent, semper fide certissima statuant, se
 propter mediatorem Christum Deo placere, quia Christus
 est propitiator, pontifex & interpellator pro nobis, quem pa-
 ter donauit nobis & omnia bona cum illo. Quoniam autem
 perfecta certitudo in hac imbecillitate non est, suntque mul-
 ta infirmae & pauidae conscientiae, quae cum graui saepe dubi-
 tatione luctantur, nemo est à gratia Christi propter eiusmodi
 infirmitatem excludendus, sed conuenitales diligenter ad-
 hortari, ut ijs dubitationibus promissiones Christi fortiter
 opponant, & augeri sibi fidem sedulis precibus orent, iuxta il-
 lud. Adauge nobis domine fidem.

*Certitudo
salutis.*

Christiano cuique debet esse compertum, non in hoc datā
 esse nobis hanc gratiam, & hanc generationem, ut in eo gra-
 du inuolutionis nostrae, quem primum nacti sumus, ociosi
 consistamus, sed crescamus in ipsum per omnia, qui est caput.
 Ideoque docendus est populus, ut det augmento huic operā,
 quod quidem sit per opera bona, et interna & externa, à Deo
 madata, & comendata, quibus Deus pmisit, propter Christū

*VII
Incrementū
inno-
uationis per
bona ope-
ra.
Quae bona
opera.*

Merces bo- in pluribus Euangelij locis clare & manifeste mercedem; bo-
norum ope- na tam corporis, quam spiritus in hac uita. prout diuine pro-
rum. uidentia uisum fuerit, & post hanc uitam in cœlis. Ideoq̃
 quamuis hæreditas uitæ æternæ propter promissionem de-

Vnde mer- nihilominus reddit Deus etiã bonis operibus mercedem, nõ
ces operũ. secundum substantiam operum, neq̃ secundum quod sunt à

Maiori fi- nobis, sed quatenus in fide fiunt, & sunt à spiritu sancto, qui
dei et cha- habitat in nobis, concurrente libero arbitrio, tanquam partia
ritati ma- li agente. Et amplior & maior erit fœlicitas eorum, qui maio-
ior merces ra & plura opera fecerunt; propter augmentum fidei & cha-
 ritatis in qua creuerunt huiusmodi exercitijs.

VIII. Qui autem dicunt, solã fide iustificamur, simul tradere de-
Sola fide in bent doctrinã de pœnitentia, de timore Dei, de iudicio Dei,
stificamur. de bonis operibus, ut tota summa predicationis constet, sicut
 Christus inquit, Prædicantes pœnitentiam & remissionem
 peccatorum in nomine meo. Idq̃ ideo, ne hac loquendi for-
 mula aliter quã prædictum est, intelligatur.

De Ecclesia & illius signis ac autoritate.

I. **E**cclesia est cœtus; seu congregatio hominum; omnium
Quid eccle- locorum & temporum, qui uocati sunt in communio-
sia. nem professionis, unius eiusdemq̃ fidei, doctrinæ, ac sa-
 cramentorum, secundum Catholicam, orthodoxam, & apo-
 stolicam doctrinam.

II. In hoc cœtu, quicunq̃ in unitate ueræ ac uiuæ fidei per cha-
Soli sancti ritatem efficacis, sub uno capite Christo, & sub ministrante
nostram ec- spiritus sancti cohærent, & eisdem sacramentis spiritualiter
clesiam cõ- communicant, hi soli eam ecclesiam constituunt, quæ à Pau-
stituunt. lo templum sanctum, & domus Dei, corpus Christi, i. Cor. 6.
 Eph. 2. & 4. 1. Tim. 3. & à Iohanne ciuitas sancta Ierusalẽ de-
 scendens è cœlis, cõstructa uiuis ex lapidibus, Apoc. 22. dicit.

Hic

Hic est populus Dei sanctus, emundatus ab omni iniquitate, & acceptabilis Deo, sectator bonorum operum. ad Tit. 2.

Qui allegorice hortus conclusus, fons signatus, puteus aquæ uiuæ, paradysus cum fructu pomorum in scripturis præsignatus est.

Hæc est illa Ecclesia electorum Dei, occulta nobis, *Ecclesia occulta.*

cognita uero Deo, sicut scriptum est: Cognouit Deus qui sunt eius. 2. Tim. 2. In qua in præscientia sunt quicumque fidei & charitatis spiritum non amittunt. Heb. 3. Et si non

pariter omnes eandem spiritus perfectionem participant. Ro. 12. 14. & 15. Ephe. 4. In qua etiam non censentur. & si non in

præsentia, prædestinatione tamen Dei, quos ille conuertendos nouit, & si nobis fortis esse uideantur. Quemadmodum

D. Augustinus de Baptismo contra Donatistas libro 5. cap. 27. docet. *Imperfecti Prædestinati.*

Deinde sunt in hoc cœtu, quod ad externam societatem attinet, etiam mali æterno supplicio destinati, quam

diu uiuis membris, & si non spiritualiter, corporaliter tamen, hoc est, externis fidei signaculis & uisibilibus pietatis sacramentis, ueluti palea frumento coniuncti sunt. Math. 3. & 13.

formam quidem pietatis habentes, sed uirtutem eius abnegantes. 1. Tim. 3. Qui ab Apostolo, donec separentur, seu abscindantur à corpore, intus esse dicuntur. 1. Cor. 5. Tollite

malum è uobis &c. *ut mali in ecclesia.*

Hic ergo cœtus unius professionis & signorum, habens dum hic uiuitur multos malos & hippocritas admixtos, est

ceu magna domus, in qua non solum sunt uasa aurea & argentea: sed & lignea & fictilia, & quedam in honorem quidem, quedam in contumeliam. 2. Tim. 2. Inuisibilis secundum

eam partem, quæ spiritu Dei uegetata in uitam æternam prædestinata est. Visibilis autem secundum externam professionem, et communionem, per totum terrarum orbem diffusa,

incipiens ab Hierusalem, & inde per Apostolos propagata,

in omnes gentes Luca. 24. & Act. 1. Rom. 10.

V Et ut mali peccatores non sint uiua membra Ecclesie, nec de Ecclesia electorum Dei, quæ sancta, & communio sanctorum uocatur, nihilominus tamen Christus docuit nos non alibi hanc ecclesiam sanctorum quærere, quam in illa congregatione magna, in qua est hæc ueræ fidei religionis, & sacramentorum professio, & administratio, in qua quisquis permanserit cõmunionem omnium bonorum, quorumcunq; piorum, qui ab initio mundi fuerunt, fruitur, nõ præiudicantibus peccatis alienis: quod communio sacramentorum cum malis non maculet aliquem, sed consensus factorum. Quisquis uero se ab hac Ecclesia separauerit, hoc solo scelere, quod à Christi unitate seiunctus est, non habebit uitam æternam, sed ira Dei manet super eum.

VI Et ne quis uacillaret, addidit Christus certissima signa, quibus hæc magna domus, quæ est ecclesia Dei, nobis cognobilis sit, quæ sunt sana doctrina, rectus sacramentorum usus, & uinculum charitatis & pacis. Eph. 4. Rom. 12. Duæ priores notæ separant ab ecclesia ethnicos seu paganos, & hæreticos .1. Cor. 5. 1. Ioha. 2. 1. Timoth. 1. 2, & 3. Tertia nota separat schismaticos, & rite excommunicatos, 1. Corinth. 1. 5. & 11. Ad hæc quarta Ecclesie nota est, quod Catholica sit & uniuersalis, hoc est, per omnia loca & tempora diffusa, & propagata usque in fines terræ.

Assutum.

De nota uerbi.

*H*As notas dum in hac magna domo superesse uidemus, non moratur quod multi interim in ea sint mali, atque etiam præsideant ac dominentur, quo minus credamus, non alibi usquam, quàm hic, ubi scilicet uiget sana doctrina, uerus usus sacramentorum, & uinculum charitatis, ue-

ram

ram Ecclesiam piorum esse inquirendam. Hæc enim magna domus, promissionem habet infallibilis præsentia Dei, & spiritus sancti, quæ ob permixtos malos ab ea non aufertur, sicut scriptum est. Etece ego uobiscum sum usq; ad consumationem seculi. Math. 28. Item, non relinquam uos orphanos. Ioha. 14. Quid enim si exciderunt à fide quidam illorum, nunquid incredulitas illorum fidem Dei euacuabit? absit. est enim Deus uerax, omnis autem homo mendax. Rom. 3.

*Protestantes malent
omitti uer-
bū (magna
domus.)*

Novit enim Deus hanc magnam domum mirabili cōsilio II conferuare, non in quibuslibet, sed in ijs tantum, qui ueræ Ecclesia in-
pietatis cultores ecclesiæ unitatem ob permixtam malorum bonis tantū
multitudinem non deserunt, qui & apud Esaiam reliquæ di-
cuntur, in quibus promissiones cōseruantur, et adimplentur. *seruatur.*
nisi, inquit, dominus reliquisset nobis semen, sicut Sodoma facti essemus & sicut Gomorrha similes essemus. Esa. 1. Et
rursus, si fuerit numerus filiorum Israel tanquā arena maris, reliquæ saluæ fient. Esa. 10. Rom. 9. & Apostolus inquit,
an nescitis in Elia quid dicit scriptura? quemadmodum in-
terpellat Deum aduersus Israel, Domine prophetas tuos oc-
ciderunt, & altaria tua suffoderunt, & ego relictus sum so-
lus, & quærunt animam meam. Sed quid dicit illi diu-
inum responsum? Reliqui mihi septem millia uirorum, qui
non curuauerunt genua sua ante Baal. Roma. 11. 3. Reg. 19.
Has reliquias Christus oues suas appellat, quæ uocem eius
audiunt, & sequuntur, in hoc peculiariter à Deo destinatae,
non ut extra magnam hanc domum priuata consuetudine
se colligant, sed ut in his magna illa domus conferuetur, ful-
ciatur & sustentetur, ne planè & funditus pereat. Ipsæ enim
sunt domus illa fundata supra petram; in quam si irruant
omnia aduersa, nihilominus firma, stabilis, & immobilis
persistet. Math. 7.

*Paucitas
credentiū*

Et.

III Et ut hæc magna domus non semper æque floreat multitudine piorum, nec sit in ea semper eadem uerbi perspicuitas, propterea tamen ambigendum non est, quo minus in ea conseruetur illa uera Ecclesia, quæ sola habet unctionem spiritus docentem nos de omnibus. Conseruatur autem dum retinetur doctrinæ unitas, in ijs saltem quæ ad pietatem & salutem sunt necessaria. fuerunt enim, sunt, & erunt semper in hac magna domo, qui hanc doctrinam in fide, spe, & charitate consistentem, illa befactam tueantur.

*Infirmas
ecclesie.*

*Doctrina
necessaria.*

De pœnitentia post lapsum.

I N hac sola catholica ecclesia est remissio peccatorum, quæ non solû in baptisate, sed etiam post baptisma confertur pœnitentibus. Nec tãtum in ecclesia est remissio peccatorum leuiorum, quæ iugi sanctificatione nostri repurgantur, uerum etiam grauiorum, de quibus dixit Apostolus, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt. Et iterû. 2. Cor. 12. Timeo ne iterum cum uenero ad uos, humiliet me Deus apud uos, & lugeam multos ex his qui ante peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam, super immunditia & impudicitia quam gesserunt. Hanc remissionem peccatorum post lapsum negantes Nouatiani, qui & Cathari, recte damnati sunt. quod scriptura, & uerbo & exemplo testetur, conuersioni locum esse post lapsum. Ezech. 31. Mathei 18. Luc. 15. Gal. 6. Apocal. 2. Act. 8. 4. Regum. 2. 1. Tim. 1. 2.

II Cor. 2.

*Solum in=
credulita=
tis, despera=
tionis, &
blasphemie in spi=
ritu s. pec=
catu irre=
missibile.*

Solum enim incredulitatis, seu finalis impœnitentiæ, ac blasphemie in spiritum sanctû, & desperationis peccatum, remissionẽ non habet, neq; hic, neq; in futuro seculo. Mat. 12. De quo intelligi potest. quod scribit Apostolus ad Hebræos Cap. 6. Impossibile esse eos, qui semel sunt illuminati, & gustauerunt donum cœlestis, & participes facti sunt spiritus sancti

sancti, gustaueruntq; nihilominus bonum Dei uerbum, uirtutesq; uenturi seculi, & prolapsi sunt, rursus renouari ad pœnitentiam, rursus crucifigentes sibi filium Dei, & ostentui habentes. Et iterum cap. 10. Voluntarie peccantibus nobis post acceptam notitiam ueritatis, iam non relinquitur pro peccatis hostia, sed terribilis expectatio iudicij. Significat enim Apostolus eos, qui post acceptam notitiam Euangelij, rursus sibi filium Dei crucifigunt, & ostentui habent, ac uoluntarie peccare non desinunt, non habere aliam pro peccatis hostiam, seu alia per pœnitentiam reuocationem. quale uidere est in Iuda proditore, qui tradens & reijciens Christum, non inuenit pœnitentia locum, tametsi pœnitentia commissi sceleris ductus, succlamaret. Peccaui, tradens sanguinem iustum. Matth. 27. Nō enim respexit in redemptorem, quem prodendo repulit. Quale Apostolus etiam de Esau refert, & ceteris omnibus qui excusauerunt se, ne eis fieret uerbum, & recusauerunt loquentem. Heb. 12. Qui enim non credit in Christum, iam iudicatus est, quia non credidit in nomine filij Dei. Ioh. 3. Vbi subditur, eum qui incredulus est filio, non uisurum uitam, sed mortem super eum mansurā. Atq; hoc est peccatum illud ad mortem, de quo in Epistola. 1. Ioan. cap. 5.

Credenti in
Christum
omne peccatum
remittitur.

Alioqui testatur in Hebræis Apostolus, excepto hoc in incredulitatis & obduratiōis finalis immani crimine, nullum esse peccatum, ne blasphemie quidem, præterq; in spiritum sanctum, quod in ecclesia nō remittatur, modo per fidem ad Christum redeamus, & in hac hostia, & alia nulla, peccata expiari credamus. Sic enim ait cap. 3. Videte fratres, ne quando sit in aliquo uestrum cor malum incredulitatis, discedendi à Deo uiuo, sed adhortamini uosmetipsos per singulos dies, donec hodie cognominatur, ut non obduretur quis ex uobis fallacia peccati. Nam ut

subiicit, participes Christi effecti sumus, si tamen initium substantiæ eius usq; ad finem firmum retineamus. Non enim uniuersi qui profecti ab Aegypto peccauerunt, sed qui exacerbauerunt, audientes corda obdurauerunt, & increduli fuerunt, ij soli non potuerunt introire propter incredulitatem.

III
Assumentum
Eccj.

Quamuis quoq; pia est sanctorum patrum expositio, qui locos illos Pauli interpretantur, de alia renouatione per baptismum, quam ecclesia, in qua unus tantum baptismus est, non agnoscit.

V
Conuersio
post lapsum.

Constat autem conuersionis post lapsum ratio, ut supra de iustificatione dictum est, mortificatione, & uiuificatione. Verum mortificatio hic non tantum contritionem, sed & confessionem, & satisfactionem castigatoriã, de qua infra dicitur, postulat. Describitur enim pœnitentia post baptismum ab Apostolo, in hunc modum, ut sit dolor seu tristitia secundum Deũ, in ijs qui peccauerunt, gignens in eis sollicitudinem, indignationem, satisfactionem, timorem, desyderium, uindictam. 2. Corin. 7.

VI
Ministerio
legis, & ui spi-
ritus contri-
tio excitetur.

Efficitur autem hæc mortificatio in nobis, non tam ministerio legis Moyse, quam lege spiritus uitæ, dum hæc in baptismo nobis insita, et peccato rursus obruta, per Euangelij uerbum in nobis resuscitatur, cordibus nostris in- clamans. memor esto unde cecideris, & age pœnitentiã, & prima opera fac, sin autem uenio tibi cito. Apoca. 2. Item, O insensati, quis uos fascinauit non obedire ueritati: ante quorum oculos Iesus Christus præscriptus est, & in uobis crucifixus: Et iterum. Irritam quis faciens legem Moyse, sine ulla miseratione duobus aut tribus testibus moritur. Quanto magis putatis deteriora mereri supplicia, qui filium Dei conculcauerit? Heb. 10.

VII
Efficta neræ
contritionis,

Hæc uox spiritum nostrum, præoccupatum peccato, ad contritionem, & inenarrabiles gemitus reuocat, qui

in confessionem tandem erumpunt, & solitudinem, indignationem, satisfactionē, timorem, desiderium & vindictam pariunt & operantur, de quibus animi motibus dictum est, in David Propheta. Sacrificium Deo spiritus contribulatus. cor contritum & humiliatum Deus non despicias.

Huic timori succurrit fides, quæ respicit in Christum, quem habemus apud patrem aduocatum iustum, & qui est propiciatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum, sed & pro totius mundi. 1. Ioan. 2. Vnde & saluare in perpetuum potest, accedentes per semetipsum ad deum, semper uiuens ad interpellandum pro nobis. Quod maneat in æternum, sempiternum habens sacerdotium. Heb. 7.

VIII
Viuificatio
à mortifica-
tione contri-
tionis.

Hac fide rursus innouatio spiritus accipitur, & uiuificatio mortificationi coniungitur. sic enim precatur David. Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meum contra me est semper. Asperges me hyssopo & mundabor, lauabis me & super nivem dealabor, Auditui meo dabis gaudium & lætitiā, & exaltabunt ossa humiliata. Spiritum rectum innoua in uisceribus meis, redde mihi lætitiā salutaris tui &cet. Et iterum, Quoniam die ac nocte grauata est super me manus tua, Conuersus sum in erumna mea dum configitur mihi spina. Delictum meum tibi cognitum feci, & iniustitiam meam non abscondi, Dixi confitebor aduersum me iniustitiam meam domino, & tu remisisti impietatem peccati mei. De hac remissione per testimonium spiritus, quemadmodum in prima iustificatione, certi reddimur, sacramento poenitentiae, cuius uis in absolute solutione consistit accedente. de quo postea dicendum erit. Hactenus de poenitentia post lapsum, quæ in sola ecclesia Christi agitur, & remissionem obtinet peccatorum.

IX

In Ebræo,
Exhaustus
est succus me-
us, tanquam
in terroribus
astatis.

De auctoritate Ecclesie in discernenda & interpretanda scriptura.

I Ecclesie ergo auctoritas cognoscenda & requirenda est, hæc uero auctoritas, ut perspicui possit, sciendum est. Deum, ut hanc ecclesiam sibi compararet, principio usum esse ministerio uerbi uocalis non scripti, quod quasi per manus tradi & comunicari uoluit. Quæ admodum & Christus apostolis suis mandauit, ut irent in mundum uniuersum & prædicarent Euangelium omni creaturæ. Quo tamen uocali, & externo uerbo Deus non aliter utitur, quàm instrumento; quo internum illum affatum exhibet, quo solo aperiuntur corda.

Ecclesia prima collecta predicatione uocali.

Verbo externo internum exhibetur.

II
Scriptura beneficium.

Postea dei beneficio addita est scriptura, tum ut humane imbecillitati, in obliuionem & errorem procliui, succurreretur, tum diaboli fraudibus, qui uerbum excutere nunquam non molitur, occurreretur.

III
Duplex ecclesie potestas.

Quia uero, ut dictum est, Deus sciebat futurum esse, ut diabolus uiuum illud uerbum, comparato in id omnino astu, corrumpere satagaret; & quod homines in hoc subornaret, qui transfigurantes se in angelos lucis, tum scripturas adulterinas, quibus diuinam & apostolicam auctoritatem arrogarent, sub ipsorum etiam apostolorum nominibus ederent, tum apostolicas in suam ipsorum perditionem deprauarent, & uinculum charitatis, quod in eis esset, iniquis discessionibus rumperent, idcirco ecclesie suam auctoritatem, eandemque duplicem constare uoluit.

III
Potestas Ecclesie scripturas discernendi.

Principio apud Ecclesiam esse uoluit auctoritatem iudicandi inter scripturas, & discernendi Canonicam, à non Canonica quæ suo tempore & apud Synagogam fuit, postea per Christum in Ecclesia confirmata est. qua saluberrimus ille Canon Ecclesiasticus constitutus est, qui sancta.

sanctam scripturam Canonicam, tam ueteris, quam noui testamenti, certis terminis, & certis Prophetarum & Apostolorum libris contineri definiuit, ac eminentiam istam Canonicam sacrarum literarum, cæteris libris ademit. Quæ Canonica scriptura, per successionem Episcoporum, & propagationem Ecclesiarum, tanquam in sede quadam sublimiter constituta est, cuius seruire omnis fidelis, & pius intellectus ita debet, ut omnino dubitari non liceat; sit ne uerum seu rectum, quicquid hæc scriptura continet. Ad hanc Ecclesiæ authoritatem respicit & illud Augustini. Euangelio non crederem, nisi me Ecclesiæ Catholicæ commoueret authoritas.

Canon scripturarum.

Excellentia scripturæ Canonice.

Quæ tamen authoritas, in discernendo tantum ueras scripturas, à falsis, sita est. Nam omnem scripturam, quæ in Ecclesiasticum Canonem, ut uera ac diuina semel recepta est, planè immobilem esse constat, & omni authoritate humana longe maiorem. de qua dixit Christus, quod solui nō possit; ut frustra & irreligiose disputetur, num authoritas Ecclesiæ scripturis anteferenda sit, num ecclesia abolere seu mutare possit, tradita in uerbo Dei; num statuere quid possit contra uerbum Dei.

V
Canonici scripturæ nihil addi, uel adimi potest.

Irreligiose auersiones, maior ne sit ecclesiæ, quæ scripturæ authoritas.

Verum cū docente Apostolo Petro, omnis Prophetia scripturæ propria interpretatione non fiat, quod non humana uoluntate allata sit aliquando, sed spiritu sancto inspirati, sic locuti sunt homines, uoluit quoque Deus, ut authoritas interpretandi scripturas, apud Ecclesiam, quæ spiritu suo regitur, esset, ut idem qui scripturæ author est spiritus, eius etiam sit interpretes. unde dominus legitur Lucæ ultimo, aperuisse discipulis mentem, ut intelligerent scripturas.

VI
Authoritas interpretandi scripturas.

Non est autem hæc authoritas apud ullum priuatum requirenda, sed ad totam Ecclesiam, & ad communem consensum omnium priorum recurrendum est; quæ est, uni

VII

Authoritas
interpretandi
scripturas pe-
nes totā eccle-
siam.

uniuersalis testificatio spiritus sancti, firmamentum ue-
ritatis. In quam sententiam dixit Apostolus .i. Tim. 3.
Ecclesiam esse columnam, & firmamentū ueritatis. Sum-
ma enim authoritas interpretandi scripturas cui contra-
dici non liceat, non apud singula membra, sed apud totā
ecclesiam residet: quæ non solum Germanos sacræ scri-
pturæ libros, à suppositicijs discreuit, sed & germanam
scripturæ interpretationem in necessarijs tradidit. Quæ-
lia sunt, quod patris, filij, & spiritus sancti, eandem na-
turam & essentiam, & tres personas. Et in Christo do-
mino, duas naturas, et unam personam confitemur. Hęc
enim & pleraq; alia magis scripturarum interpretatione
explicata, quam ipsarum scripturarum uerbis expressa,
ipsis tamen scripturæ uerbis implicita, omnis Catholica
recepit Ecclesia.

VIII
Interpretatio
ecclesie ea ra-
men, que in
scripturis in-
sunt explicet

Hinc est q̄ Athanasius ait, Ecclesiasticę semper mos
est disciplinæ, si quando hereticorum noua doctrina ex-
urgit, contra insolentes quęstionum nouitates, rebus im-
mutabiliter permanentibus, nominū uocabula immuta-
re, & significantius rerum naturas exprimere: quę tamen
existentium causarum uirtutibus, congruant, & quę ma-
gis, easdem antiquitus fuisse demonstrant, non ortus
nouitatē mensurant. Hęc ille. Et præclare Ireneus, Si in-
quit de aliqua quęstione dubitatio est, oportet ad anti-
quissimas recurrere ecclesias, in quibus conuersati sunt
Apostoli, & ab eis de proposita quęstione sumere, quod
certum est. Quid .n. ut subiicit, si neq; Apostoli q̄dem
scripturas reliquissent nobis, nõne sequi oportebat ordi-
nem traditionis, quę tradiderunt hi, quibus cõmittebant
ecclesias? Cui & barbari assenserūt, sine atramento scri-
ptam habentes per spiritum in cordibus suis salutem.

IX

Huius aut authoritatis, quàm ecclesia circa scripturę
interpretationem obtinet, in communi illo et uniuersali
per

perpetuo consensu sitam, in primis synodos, deinde ec-
 clesiasticos scriptores omnium temporum, qui tamē suspe- Catholicus
 consensus, &
 testes huius.
 ctæ fidei non sunt, idoneos testes esse constat: cum una-
 nimiter tradunt ac docent, doctrinam aliquam, ab apo-
 stolis in nos usq; profectam in ecclesia esse, & semper re-
 ceptam fuisse. quæ & scripturis consentanea sit.

Porro huic uero & perpetuo consensui, cui synodi & x
 patres concors testimonium ferunt, obtemperare debe- Doctrina &
 traditio ec-
 clesie uaria.
 mus. sed ita, ut ecclesia illi obtemperandum esse censuit.
 Differunt enim quæ communi consensu tradita sunt.
 Quædam enim eorum, dogmata sunt planè necessaria, Dogmata ne-
 cessaria, non
 necessaria.
 quædam non item: quæ scilicet pro ratione temporis in-
 stituta mutari possunt. Quamobrem consensum istum
 communem secundum eam rationem, qua loquitur no-
 bis, et in illum finem, in quē respicit, accipere debemus,
 ne in scripturas impingamus, neue dogmata, quæ Basili-
 us libro de spiritu sancto. Cap. 27. ἀναγκαῖα uocat, cum
 necessarijs dogmatibus de fide cōfundamus. Neq; enim
 par debuit haberi ratio prohibiti esus, & suffocati sangui-
 nis, atq; interdictæ fornicationis, tametsi illud eadem
 autoritate, qua istud, decretum, & multo tempore in ec-
 clesia, communi omnium consensu, receptum, atq; a deo
 synodorum Canonibus firmatum sit. Ad tempus enim
 necessarium hoc iudicatum est, quamobrem sine religi-
 onis præiudicio obsoleuit. sed illud perpetuum est, quod
 diuina lege expressum sit, neq; fornicarios, neq; adulte-
 ros regnum dei possessuros. Act. 15. 1. Cor. 6.

Cæterum ubi scriptores uariāt, liberum habet lector, xi
 auditorue iudicium, quid approbet uel improbet, ita ta- Præiudicia iudi-
 cia, iudicio
 ecclesie, sub-
 iicienda.
 men, ne quis temere sibi confidat, sed in rebus dubijs do-
 seri magis cupiat q̄ docere: & ubi necessarium uidebitur,
 iudicium de ambiguis Ecclesiæ deferat, iuxta illud Apo-
 stoli. Cæteri diiudicent. 1. Corin. 14. Nam & spiritus
 per

per Ecclesiam probandi & diiudicandi sunt, nec statim
singulis permittendum, scripturas, in quibus sunt mul-
ta difficulta intellectu, pro suo ingenio interpretari. 2.
Petri vlti. Est autem uniuersalis ecclesiae perpetuus con-
sensus, & orthodoxorum generalium conciliorum, qui-
bus pridem omnes Ecclesiae assensum praebent, autho-
ritas, à particularium Ecclesiarum, & Synodorum au-
thoritate diserte discernenda. Hoc enim uniuersalis ille
consensus, ac admirabilis in unam eandemque doctrinam,
conspiratio, proprium habet, ut eius interpretationi stan-
dum sit: eo quod nitatur promissionibus diuinis, de spi-
ritu veritatis ecclesiae nunquam defuturo, & habeat notas
infallibiles; doctrinae concordiam, & cum scripturis con-
sensionem. Quae utraque signa sunt spiritus, qui unita-
tis dicitur, non dissensionis, & omnis verae interpreta-
tionis ac salutaris ordinationis dictator & auctor est.
Haec consensus ecclesiarum est etiam piorum sanctimo-
nia, miraculis, & sanguine martyrum comprobata.

Concilia mi-
nora maiori-
bus deferre
debet.

Notae infalli-
biles consen-
sus catholici.

XII Ceterum ecclesiae particulares auctoritatem quidem
habent scripturas cōferendi, scrutandi, atque etiam inter-
pretandi. Ioh. 5. Act. 17. sic tamen, ne pugnent cum per-
petuo illo consensu: atque dum uariant sententiae, parti-
culares Ecclesiae minores, ad maiores & plures, maiores
denique et plures, ubi necessum erit, ad uniuersalem eccle-
siam referant, quod fieri debet per cœtus eorum, qui in
synodis conuenient, quarum aliae sunt Episcopales, aliae
Prouinciales, aliae Nationales, aliae Vniuersales.

Synodi
Episcopales
Prouinciales
Nationales
Vniuersales.

Atque hæcenus de nota uerbi dictum sit.

Collocutores Protestantium de hoc Articulo,
suum exhibuerunt scriptum,
signatum. A.

De

De Sacramentis.

Secundum signum, quo Ecclesia dignoscitur, sacramenta sunt, & illorum legitimus usus. Constat enim sacramenta duabus potissimum de causis, diuina auctoritate instituta esse. Vna ut essent signacula, & uelut tesserae quaedam huius magnae congregationis, quae est Ecclesia. Nam ut Augustinus inquit, in nullum nomen aut uerum, aut falsum, coagulari homines possunt, nisi aliquo signaculorum, uel sacramentorum uisibilibus consortio colligantur. Quamobrem dominus Iesus Christus leni iugo suo, & leui sarcinae nos subdens, sacramentis numero paucissimis, obseruatione facillimis, significatione praestantissimis, societatem noui populi colligauit. Altera, ut sint certa & efficacia signa uoluntatis & gratiae Dei erga nos, & proinde non signa, ut tantum signent, sed ut sanctificent, & nos de accepta gratia certos efficiant: utque in nobis fidem excitent, & ad mutuam dilectionem, sanctos & christianos mores, prouocent, & inhortentur.

I
Altera nota
Ecclesiae Sa-
cramenta.

Sacramenta,
signa societatis
sacrae.

Sacramenta
signa gratiae.

Recte ergo describitur, Sacramentum esse signum uisibile inuisibilis gratiae Dei. Est enim tale signum, quod in sensum externum incurrens, admonet & erudit nos, ut quod foris in specie uisibili geri cernimus, intus per Dei uirtutem effici credamus.

II

Constat uero sacramentum duobus. elemento sensibili, uti signo: & uerbo, quod dum accedit ad elementum, fit sacramentum.

III

De Sacramento ordinis.

Iam quia Deus ministerio uerbi Euangelium suum, & per Euangelium certitudinem salutis in omnes gentes propagare uoluit, ordinem instituit. Primum, ne

E

Ordinatio
nis instituta
diuini ne-
cessitas, et uir-
litas.

si quilibet hoc munus præter omnem delectum usurparet, doctrina fieret incerta, & tanquam paruuli fluctuantes, circumferremur omni uerbo doctrinæ, in nequitia hominum, per astutiam ad circumuentionem erroris, Ephes. 4. Deinde ut certi essemus, ministerium uerbi & sacramentorum, non esse metiendum ex personis ministrantium, sed ex autoritate diuina. Christus enim à ministris hanc in se transfert dicens. Sicut me misit pater, & ego mitto uos. Qui uos audit, me audit, qui uos spernit, me spernit. Denique ut sciremus non esse priuato iudicio abrogandam autoritatem ministris, ob malam tantum uitam, quamdiu doctrinam Christi, & sacramenta uitæ administrant, & ab ecclesijs tolerantur; sed legitimæ ordinationi, quamlibet eam mali ad tempus occupent, suam autoritatem non esse detrahendam, sicut scriptum est, Super cathedram Moysi sederunt scribæ, & pharisæi, quæcunque dixerint uobis, facite. Hanc ordinationis uim, atq; ad eum ordinem, esse sacramentum in ecclesia diuinitus institutum ignorantes Donatistæ, foedissime lapsi sunt, quos beatus Augustinus ualidissime reuincit, ac confutat;

II
Verbum huius
sacramenti.

Verbum huius Sacramenti est, quo nos Christus de autoritate ministrorum, & efficacia ministerij certos facit. Sicut, inquit, misit me pater, & ego mitto uos. Accipite spiritum sanctum; quoræ remisistis, &c. Item. Euntes in mundum uniuersum, prædicate Euangelium omni creature. Item. Euntes docete oēs gentes baptizantes eas.

III
Elementum.
Ecclesiæ.
Ecclesiæ.

Elementum uero huius sacramenti, secundum generalem eius rationem, est impositio manuum. Episcopatum, qua significatur, electos confirmari in opus ministerij, & accipere potestatem prædicandi uerbi, confelandi Eucharistiam, administrandi sacramenta, ordinandi omnia in ecclesia, ad ædificationem, & coercedi rebelles ac criminosos.

Vis

Vis autem huius sacramenti complectitur potestatem ordinis & iurisdictionis: Potestas ordinis, ministerium uerbi, administrationem sacramentorum, & ecclesiarum ordinationem ad aedificationem: Iurisdictionis uero potestatem excommunicandi, & resipiscentes absoluedi continet.

Sunt autem in ecclesia alij maiores, alij minores ordines. Illi, sunt presbyterorum, diaconorū, "subdiaconorum, hi, acoluthorum, lectorum, exorcistarum, & ostiariorum. quorum omnium legitimus usus, & administratio, ad ueteris ecclesiae regulam, & morem restitui petitur.

Cæterum inter Sacramenta, quæ in ecclesia publico ministerio exhibentur, & quibus gratia fidelibus diuino munere confertur, hoc differentiae habendum est, quod quaedam augustiora, & magis principalia sunt, ueluti Baptismus, Ordo, Eucharistia, & Absolutio, sine quibus Ecclesia non consistit: quaedam uero in hoc data & instituta sunt, ut sint quidem sacra symbola in subleuatione, & medicinam humanæ infirmitatis: at non necessaria ut illa priora, quanquam ualde utilia & salubria. modo tamen religiose, & pie administrantur & accipiantur.

De sacramento Baptismi.

Baptismi Sacramentum mandatum Domini, & diuinam promissionem habet, quæ his uerbis continetur. Euntes docete omnes gentes, baptizantes eas in nomine patris, filij, & spiritus sancti. Matthei. 28. Et. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Mar. 16.

Elementum uero eius secundum generalem baptismi rationem, est aqua, iuxta illud Christi. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum dei. Iohan. tertio. Est enim Baptismus lauacrum.

aquæ in uerbo uitæ. *Eph. 5.* quo non carnis sordes abijciuntur, sed quo fit, ut bona conscientia bene respondeat apud Deum per resurrectionē Iesu Christi, qui est irredex tra Dei, deglutiens mortem, ut uitæ æternæ heredes efficiamur. *1. Pet. 3.*

III
Vis Baptil.

Vis ergo Baptismi in his, qui rite & non fecte accedunt, est diuina uirtute ab omni peccato mundari, & per spiritum regenerationis ex filio ire effici filium dei, *Tit. 3.* commori & conspeliari Christo, & resurgere cum Christo in uitæ nouitate: ut conspulti cum illo, & participes facti mortis eius, participes quoque resurrectionis eius simus: nouam uitam, non nostra, sed diuina uirtute, qua ille excitatus est, nobis per spiritum communicata, in nobis inchoantes. *Rom. 6.*

III
Exercitium
Baptismi.

Confert uero baptismus iustificationem, & de ea nos planè certos facit, ut Paul. *Gala. 3.* testatur. Quicumq; inquit, in Christo baptizati estis, Christum induistis. Hæc baptismi uis rememoranda & exercenda est tota uita, ut homo Christianus mortali huic moriatur usui, & abrenuncians mundo & Diabolo, seipsum abneget, ut in deo respiret, & nouam uitam meditetur: donec hoc mortale induat immortalitatem, & caro per infirmitatem sepulta, resurgat in gloria. *1. Cor. 15.* Resurrectionis enim nedum spiritualis, sed et carnis, quæ futura est, baptismus pignus est, & imago. Quemadmodum Ambrosius in cap. 6. ad Romanos docet.

Baptisma in-
fantum.

V Docendum etiam est, ecclesiam mandatum ab Apostolis accepisse baptizandi paruulos, effectq; non solum adultis, sed etiam paruulis baptismi gratiam necessariam ad salutem: quod & in illis genuinæ sordes peccati sint, quæ per aquam & spiritum aboleri debent. iuxta illud Euangelij. Nisi quis renatus &c. Ad quos etiam promissionem Euangelij pertinere constat, quam impossibile est per-

est pertinere ad eos, qui non sunt Ecclesiæ inserti per baptismum. Et damnandi sunt fanatici anabaptistæ, qui paruulorum baptismū non recipiunt, & paruulos sine baptismo saluos fieri adfirmant.

De sacramento confirmationis.

Post baptismum succedit Sacramentum confirmatio-^I nis, quod etsi non sit necessitatis ad salutem, uerbo ^{Verbo Christi innititur confirmatio.} Christi tamen innititur, quo promisit patrem rogantibus se daturum spiritum sanctum.

Elementum uero est, manuum impositio, ad quam ^{II} Apostolorum tempore spiritus sanctus sensibiliter descendit in fideles. postea cum amplificata ecclesia, donum illud diuersitatis linguarum non esset amplius ad astruendam fidem necessarium, remansit tamen manuum impositio: & auctoritate ecclesiastica surrogatū est symbolum Chrysmatis, quo inuisibilis & interior unctio spiritus sancti, fidem Christi post Baptisma professis denotaretur, ut testantur Patres.

Vis ergo sacramenti est, ut qui in eo symbolo cum fiducia uerbi & gratiæ Christi, non rei externæ, quemadmodum & in alijs sacramentis fieri debet, confirmantur, intelligant, ac credant se accipere spiritum sanctum: quo solo in uia salutis progredi, perseuerare, & tentationibus & insidijs, carnis, mundi, diaboli, foeliciter resistere possint.

Et quia nunc infantes omnes baptizantur, & ad baptismum fidei professionem per se non ædunt, conueniet, ut pueri, postquam catechizati, & de religione Christi instituti, ad confirmationis sacramentum percipiendum adducentur, fidem Christi, & obedientiam ecclesiæ, suo etiam ore profiteantur. quemadmodum in Concilio Aurelianensi Canone tertio. (qui habetur de Consecra-

tionē distinct. 5. ca. Vt ieiunij constitutum est. Vt tamē hinc aliarum Ecclesiarum mos, hactenus obseruatus, nō damnetur, donec concilio generali super eo statuatur.

De sacramento Eucharistiæ.

I Eucharistiæ sacramentum uerbum habet, qui est omnipotens Christi sermo, cuius uirtute hoc sacramentum conficitur, & quo fit, ut post consecrationem uerum corpus, & uerus sanguis Domini, uere, & substantialiter adsint: et fidelibus sub specie panis et uini (illis, nimirum, hoc est, pane & uino, in corpus & sanguinem Domini transmutatis, & transsubstantiatis) distribuuntur, q̄ habet in hunc modū. Accipite & manducate ex hoc omnes, hoc est corpus meū, quod pro uobis tradetur. Et ad calicem. Bibite ex hoc omnes, hic est sanguis meus, noui testamenti, qui pro multis effunditur in remissionem peccatorum.

II Elementum uero est panis & uinum: ad quæ cum accedit uerbum, fit sacramentum, duobus enim hoc sacramentum conficitur, uisibili Elementorum specie & inuisibili domini nostri Iesu Christi carne & sanguine: quæ hoc sacramento uere & realiter participamus.

III Vis huius sacramenti est, ut per uiuificatricem carnem saluatoris nostri Iesu Christi, ei nedum spiritualiter, sed & corporaliter iungamur, & efficiamur os de ossibus eius, & caro de carne eius: certificati, q̄ in ipso Christo Iesu acceperimus remissionem peccatorum, & in sacramento uirtutem restringendi concupiscentiam, in membris nostris hærentem. dulcissimum certe pignus remissionis peccatorum, uitæ æternæ, & societatis cum Deo nobis in Christo promissæ & exhibitæ.

Hic protestantes proprium Articulum obtulerunt. signatum B.

De sacramento Pœnitentiæ seu Absolutionis.

Huius sacramenti uerbum Math. 18. quæ ligaueritis^I super terram, erunt ligata in cœlis, et quæ solueritis, erunt soluta in cœlis &c. Et Ioh. 20. legimus. Hæc inquit Euan. cū dixisset Iesus, insufflauit in Apostolos et dixit eis, accipite spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittentur eis: & quorū retinueritis, retēta erūt. Verbum pœnitentiæ
 Verbum sanè omni suauitate plenū & redundans, quo mirifice eriguntur conscientię lapsorū post baptismum, quibus impij Nouatianj pœnitentiā in ecclesia dandam esse, blasphema in dei misericordiā uoce, negauerunt, Elementum
 Elementum uero est ritus ille exterior, quo impartitur & accipitur absolutio in uerbo Christi.

Et quoniā sacerdotes in hoc sacramēto medicos agūt^{II} spirituales, q̄ conscientias, & peccatorū et uitiorū laqueis implicatas, expedire, & mole iræ dei pressas, consolari & erigere debent: idcirco peccata, saltē letalia, quorum quis si^{III}bi cōsciū, est & quæ conscientiam perplexam tenent & angunt, confitenda sunt, Iustum q̄q̄ & sanctum est, ut ad minimū q̄tānis semel, quilibet se curationi pastoris sui subijciat; q̄ pastor fidē & conuersationē confitētis exploret; et p̄ sua spiritali prudētia, et prudētī arbitrio, ex uerbo dei informādo, morbis cōfitētis salutarē medicinā adhibeat. Huc, n̄ respicit parabola de samaritano Lu. 10.

Hic protestantes exhibuerunt suum.

Scriptum signatum C.

Vis autem huius Sacramenti est, ut intelligant, nec^{III} dubitent, qui eo signo à peccatis, quæ iam legitime confessi sunt, absoluntur, & ecclesiæ reconciliantur, se peccatorum uinculis liberari, & Christum in cœlis ratum habere, quod minister eius nomine gerit in terris, Et quoniam

niam potestas clauium se latius, quàm ad remissionem peccatorum, porrigit, de ijs postea fufius dicemus.

Satisfactio
Satisfactoria
solus christi.

Canonica &
castigatoria
qualis.

De satisfatione quoque docendum est, satisfactio-
nem propitiatoriam culpæ, & abolitoriam æternæ pœnæ,
soli Christo tribuendam esse. Satisfactionem uero Ca-
nonicam, quæ & castigatoria dici potest, à parochis &
præpositis sacramentorū acceptam, & ex fide peractam,
præteritorū peccatorum causas excindere, & peccati reli-
quijs mederi: temporariã quoq; pœnam, seu tollere, seu
mitigare: & in exemplum denique adhiberi: Caterum
pœnarum reseruationem neminem, ad integrum nosse,
nisi Christum Iesum: cui pater omne iudicium dedit, &
propterea pœnarum discussionem, & exactum iudicium
soli Deo relinquendum esse.

*De satisfatione, protestantes exhibuerunt
scriptum suum signatum. D.*

De sacramento matrimonij.

Matrimonij
solis Christi-
anis sacramen-
tum.

I Matrimonij sacramentum solis Christianis pecu-
liare est, qui sciunt matrimonium, quod in Dei &
Christi nomine iungitur, & contrahitur, unius
uiri & foeminae unius, sanctam & ratam esse coniuncti-
onem, benedictione & consecratione Christi firmatam.
quod non ita in infidelium matrimonijs obtinet. Chri-
stus enim, sublato Iudicio diuortio, quod genti illi
Moyses ob duritiam cordis permisit, matrimonium in
primæuam uindicauit puritatem. Math. 19. Id quod etiã
intimæ illius, sui & ecclesie coniunctionis sacrum sym-
bolum esse uoluit. Eph. 5.

Verbū matri-
monij.

II Verbum huius sacramenti situm est in sermone Chri-
sti, dum inquit. Qui fecit hominem ab initio masculum,
& foeminam fecit eos, & dixit: propter hoc dimittet ho-
mo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt
duo

duo in carne una. Itaq; iam non sunt duo, sed una caro. Quod ergo deus coniunxit, homo non separet. Et paulo post. Moyse ob duritiam cordis uestri permittit uobis dimittere uxores uestras, ab initio autem non fuit sic, quam obrem quicumq; dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur. Quod Apostolus. 1. Corin. 7. interpretatur, cum ait. His qui in matrimonio iuncti sunt, præcipio, non ego, sed dominus, uxorem à uiro non discedere, quod si discesserit, manere innuptam, aut uiro suo reconciliari.

Elementum huius sacramenti, est exterior illa uiri & mulieris coniunctio, qua in dei nomine, & Christi in ecclesia copulantur. Quod Paulus uocat nubere in domino. 1. Corin. 7.

III
Elementum
Matrimonij.

Vis ergo sacramenti est, ut intelligant coniuges se non humana, sed diuina auctoritate coniunctos, gratiam accepisse, qua ipsis legitimus coniugalis congressus non imputetur ad culpam: qua & Christianus gentilem coniugem secum manere eligentem sanctificet, & sanctos, hoc est deo dicatos filios exuscitet; qua deniq; perpetuam fidem cōiugi seruet, ut sint duo in carne una, ut Christus, & ecclesia. Tob. 3. & 6. Heb. ult. i. Cor. 7. Eph. 5. Huius sacramenti uim ignorantes Manichæi & Tatiani, qui & Encratitæ, matrimonium ex doctrina dæmoniorum prohibentes, apostolica censura damnati sunt. 1. Tim. 4.

IIII
Vis matrimo
nij.

Quæ uero de diuortijs & matrimonialibus iudicijs de liberanda erunt, reseruentur ad reformationem.

De Sacramento unctionis infirmorum.

UNctio infirmorum in ecclesia usitata, ex uerbo Iacobi Apostoli desumpta est. Hic enim Apostolus, haud dubium non suo nomine, sed ut seruus Iesu Christi, nobis tale mandatum reliquit. Infirmatur quis,

I
Verbum un
ctionis.

inquit, in uobis? inducat presbyteros ut orent super eum, ungentes eum oleo in nomine domini: & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuabit eum dominus: etsi in peccatis sit, remittentur ei. Iacob. 5. In quo situm est huius sacramenti uerbum, quod fide apprehenditur.

II *Elementum.* Oleum uero est huius sacramenti elementum, quo significatur aegrotus, quod morbo suo & infirmitate corporis delassatus, respirare debeat in uno Christo: quod est unctus oleo lætitiæ præ omnibus participibus suis, ut cogitet egrotus se ueluti athletam aliquem, in extrema pugna constitutum, in nomine domini iniungi, ne ulla uis morbi, uel uisus diaboli insultibus succumbat, sed confortatus fide, carnem, mundum & satanam sub pedibus uelociter conterat, idque in illo, in quem ungitur, Christo.

III *Vis & usus unctionis.* Ad hoc ergo hæc unctio adhibetur cum oratione, ut infirmus in fide, & ecclesiæ oratione confirmatus, confidat se à deo, uelut unum ecclesiæ membrum respici, & exaudiri, utque uelut fortissimus miles, inuictam se emumat, de aduersis omnibus in Christo triumphandi: ut denique certa fiducia, siue moriatur, siue reconualescat, æternam salutem, promissioni infallibilis Dei, non aliter atque certissima anchoræ innixus, complectatur & expectet.

De uinculo charitatis, quæ est tertia ecclesiæ nota.

Tertia nota, qua dinoscitur ecclesiæ, est uinculum charitatis, & pacis. Ephe. 4. inter cætera ecclesiæ charismata longe præstantissimum. 1. Corin. 13. quod ut in ecclesiæ firmum constaret, uocauit nos initio deus per baptisimum in unitatem corporis mystici, unoque, quem cœlitus demissum hausimus, spiritu, nos potauit, ut scilicet in uicem essemus membra.

De

*De Ecclesie Hierarchieo ordine, & in
constituenda politia auctoritate.*

Sicutem corpus istud Mysticum, & multis membris
coagmentatum temperauit, ut unum alterius opera in
digeret, & quod prestantius, & nobilius est, ignobili-
us, & infirmius non despiceret, quo nullum esset in cor-
pore schisma: sed in idipsum sollicita sunt membra, ut si
quid patitur unum membrum, compatiantur cetera: siue
honorificatur unum membrum, congaudeant simul &
omnia membra.

I
Sympathia
membrorum
Christi.

Vnicuique ergo membro data est gratia, secundum II
mensuram donationis Christi. Nam etsi idem sit spiri-
tus, tamen diuisiones gratiarum sunt: idem sit dominus,
diuisiones tamen ministeriorum sunt: idem sit Deus, qui
operatur omnia in omnibus, diuisiones tamen operatio-
num sunt. I. Corin. 12.

Itaque ipse dedit quosdam Apostolos, quosdam autem
prophetas, alios uero Euangelistas, alios uero pastores,
& doctores, ad instaurationem sanctorum, in opus mi-
nisterij, in aedificationem corporis Christi: donec perue-
niamus omnes, in unitatem fidei & agnitionis filij Dei,
in uirum perfectum, in mensuram aetatis plene adultae
Christi: ut iam non simus paruuli fluctuantes, & non cir-
cumferamur omni uento doctrinae, per uersutiam ho-
minum, per astutiam, qua nos adoriuntur ut imponant
nobis, ueritatem autem facientes in charitate, crescamus
in illo per omnia, qui est caput Christus: ex quo totum
corpus compactum & connexum, per omnem iunctu-
ram subministrationis, secundum operationem in men-
sura uniuscuiusque membri, augmentum corporis facit, in
aedificationem sui per charitatem. Ephe. 4

III
Institutio S.
ministerij.

III
De simplici
tate Prelo-
rum.

Quamobrem, ut D. Cyprianus inquit, ecclesie unitas firmiter tuenda & vindicanda est, maxime ab episcopis, qui in ecclesia Apostolorum loco president, ut Episcopatum quoque ipsum unum atque indivisum probemus. Episcopatus siquidem unus est, cuius a singulis in solidum pars tenetur ecclesia una est: quae multitudinem, latius in clementis fecunditatis extenditur, quomodo solis multi radii, sed lumen unum, & rami arboris multi, sed robur unum tenaci radice fundatum.

Vnus in Ec-
clesia Episco-
patus quem
quisque in soli-
dum tenet.

Ibidem.

V Proinde quoque Christus, quiis Apostolis omnibus, ut idem Cyprianus ait, post resurrectionem suam, parem potestatem tribuat, tamen ut unitatem manifestaret, unitatis eiusdem originem, ab uno incipientem, sua auctoritate disposuit: hoc enim ut subiicit, erant utique ceteri Apostoli, quod fuit Petrus, pari consortio praeiudicium, & honoris, & potestatis. Sed exordium ab unitate proficiscitur, ut ecclesia una monstraretur. haecenus ille.

Idem alij A-
postoli, quod
Petrus.

VI
Par Aposto-
lis & Episco-
pis honor &
potestas.

Hinc scripturae Petrum ueluti uerticem, & os, & principem Apostolorum describunt; cui Christus nedum potestatem, sed & nomen suum communicauit. etsi non ipsi soli, sed tamen ipsi principaliter cum alijs, ut unitas ecclesiae insinuaretur, praecipuam sollicitudinem, dum ei pasceudas oues committeret, Iohan. 21. imposuit, & curam confirmandi fratres, in aedificationem & robur ecclesiae iniunxit. Luc. 22. quam & statim in exordio ecclesiae suscepisse uidetur. Quemadmodum in Actis Apostolorum legimus Capite nono, quod transfuerit & inuiserit uniuersos. Quam tamen sollicitudinem, non in destructionem eorum, quae ceteri bene aedificassent, sed in confirmationem magis contulit: cum scilicet agnosceret Euangelium per ceteros praedicatum, per omnia respondere Euangelio sui apostolatus, atque ad eum unum, & idem Euangelium omnium esse. Quae & Paulo fuit causa

Omnis subli-
mior cura ad
iuuandum in
feriores.

profi-

proficiscendi Hierusalem, & conferendi Euangelium cum Petro, Iacobo, Iohanne. Gal. 2: Non quod Euangelium per Paulum prædicatum, id quod à solo Deo acceperat, ab illorum autoritate penderet, sed ut illi eandem prædicationis gratiam in Paulo agnoscentes, dextras ei societatis, quod est concordia & conuenientia signum, darent; & eo signo ecclesias in fidei & charitatis uinculo confirmarent, ut inter ceteros Tertulianus testatur.

Et quia Christus hanc ecclesiae unitatem, hierarchico VII. ordine usque ad finem durare uoluit, idcirco in locum Ad quid Episcopi constituitur
Apostolorum, diuina nimirum dispensatione, successerunt Episcopi, qui singuli singulis ecclesijs, ut Hieronymus inquit, in schismatis remedium propositi sunt; ne unusquisque ad se trahens ecclesiam Christi, unitatem rumpere. Inter Episcopos quoque cuiusque prouinciae, unus Inter Episcopos Metropolitanam & patriarchae.
Archiepiscopus, qui & Metropolitanus, & inter Metropolitanos, Patriarchae seu Primates constituti sunt. qui Vt inter patriarchas Romanas primas.
initio tres tantum numerabantur. Quorum Romanus, ueluti cathedram Petri uicaria successione obtinens, primas iudicatus est, non quod dignitate sacerdotij ceteros antecelleret, sed magis amplitudine sollicitudinis, et prerogatiua iurisdictionis, ut ecclesiae unitas conseruaretur, Constitutio et ordo Episcoporum inter se, ad conseruandam unitatem ecclesiae uirilis.
anteiret. Hoc ordine ita custodito, & per legitimam successione Episcoporum conseruatio, uinculum illud caritatis omnibus charismatibus supereminens in primis firmatur. Quod Irenaeus lib. 3. & 4. contra haereses saepe testatur ac docet.

Ceterum ut uinculum illud caritatis, quod, ut Augustinus inquit, proprium est catholicae ecclesiae donum, commodius retineretur, Christus ministris & ecclesiae suae potestatem fecit, politiam ecclesiasticam ordinandi, quae in pijs ceremonijs et disciplina ecclesiastica consistit.

Potestas eccle-
siastica sua
in ceremonijs
et disciplina.

Iam quod ad ceremonias attinet, mandatum habent & potestatem, qui president, nedum ceremonias, quas ad excitandam, retinendamq; pietatem facere arbitrabuntur, ordinis et decoris causa constituendi: sed et ritus externos, in diuinis literis expressos, ad fidei & charitatis regulam dirigendi, ac exhibendi: ac prout secundum temporum ac locorum rationem fidelium salutem expedire & sufficere nouerint, disponendi ac moderandi. quod spectat illud Euan. Quia dominus est filius hominis etiam sabbathi. Lucae. 6. Ita de disciplina (quae a clauue iurisdictionis pendet, & sine qua Evangelicus uigor in ecclesia non subsistit.) constituenda, ac diligenter retinenda, praesides: ac praepositis obediendi, subditi mandatum habent, Heb. 13.1. Cor. 11.

IX Sic tamen, ut haec ceremoniae & disciplina, hoc fine in Ecclesia instituantur, & administrantur, non ut in illis fiducia salutis, quae in gratia Domini nostri Iesu Christi consistit, reponatur. hoc enim esset Deum frustra colere mandatis hominum, contra mandatum Domini. Math. 15 & Esa. 1. sed tantum ut sint incitamenta, & retinacula pietatis, ut omnia in ecclesia pie, decenter, honeste, & ordine fiant. 1. Corinth. 14. Quae tales quaeque erunt, ne ullatenus ab Evangelica puritate & simplicitate dissentiant. neue laqueum conscientijs iniiciant, & Christianae nihil derogent libertati. 1. Corinthiorum septimo.

Vnus ceremo-
niarum.

Assutum,

X Libertas autem Christiana in hoc potissimum sita est, ut qui gratia Christi Iesu & donatione spiritus sancti, a coactione legis liberati sumus, ultro facientes, quae lex moralis praecipit, sciamus, iusticiam nostram, quae spiritu alis esse debet, ab externis obseruationibus non pendere, & has, sicut propter retinendam & fulciendam fidem infirmorum & charitatem institutae sunt, ita charitati cedere debere. quare etiam si res ita postulare uideatur, sine peccato omitti

omitti possunt: ita tamen, si absit & scandalum, & contemptus. Luc. 6. Tunc enim semper plus illud ualet, misericordiã uolo, & non sacrificiũ. Math. 12. Hactenus de ecclesiã notis & autoritate generatim dictum sit.

De hoc toto articulo, exhibuerunt Protestantes suum Articulum, de unitate Ecclesiã signatum. E.

Dogmata quædam. quæ Ecclesiã autoritate declarata. firmata sunt.

Ceterum quædam etiã speciãtim recensenda sunt, quæ hac autoritate, qua ecclesia, tum in interpretãdis, dijudicãdis, scripturis, & dogmatibus, tum in cõseruãda politiã utitur, firmata sunt & cõstituta. Ex priore itaq; illa autoritate, qua ecclesia de scripturarum interpretatione, intellectu, & mente iudicat, sunt sequentiã dogmata, & explicationes, ueluti diuinitus traditã. Symbolũ Apostolorũ, cõfessio de consubstantialitate trinitatis, de equalitate psonarum, de duabus naturis, et unitate personę in Christo, de duplici uolũtate in Christo, de peccato originali, de baptismo infantum, & similes.

Traditiones ecclesiã explicatiõne scripturarum traditę.

De cultu & memorijs sanctorum.

Hac quoq; autoritate receptum est, sanctos, qui ad uitam futuri sæculi præmissi sunt, ueluti nobilissima ecclesiã membra (quos Pater cœlestis filios agnoscit & honorat. Ioh. 12. filius ut fratres ac coheredes habet. Ro. 8. spiritus sanctus templa sua uocat. 2. Cor. 6) laudandos: ac eorum memoriam, & ad excitandam imitationem, & ut meritis eorum consociemur, religiosa solennitate celebrandam esse, quemadmodum Augustinus habet, contra faustum Manichæum, libro uigesi. Capite 21. Et Paulus ad Hebræos. 13. Quorum inquit inuuentes exitum conuersationis, imitemini & fidem.

Quare & ad quid, habenda commemoratiõ sanctorum.

Sentit

Sancti no-
stram salutē
cupiūt & pro-
mouent.

De hac parte
et super para-
grapho se-
quēti, prote-
stātes exhibu-
erunt ser. p̄ri
suū de factis,
signaturum.

F.

Sentitenim Ecclesia (nec destituta quidem in hoc scriptur-
tis) sanctos miro desiderio salutis nostræ (uti unius eius
demque nobiscum corporis membra , quæ sine nobis
consummanda non sunt . Hebr. ii.) teneri , & proinde
eos Deum pro nobis exorare , Deum quoque sanctos
pro nobis sollicitos exaudire , & propter illos nobis bene
facere . Exod. 32. Daniel. 3. Et ut non dubium est , san-
ctis sua esse merita , quæ tamen etiam Dei sunt dona , ita
communi Ecclesiæ consensu receptum est , ut pie oretur
Deus , quo sanctorum suorum meritis precibusq; conce-
dat , ut in omnibus suæ protectionis muniamur auxilio .
non quidem ipsorum meritis ex se , uerum per Christum
dominum nostrum : cuius gratia & illi seruati sunt , cui
etiam omne meritum illi acceptum ferunt .

III

Ut appellan-
di sancti.

Nec damnandum est , si quis religiosa quadam pieta-
te , & animi quodam ardore in commemoratione tam in-
timæ nostræ cum illis in Christo unionis , eos etiam no-
minatim appellet , sed extra preces , quæ ad altare offe-
runtur : in quibus ad solum Deum patrem per Christum
dirigenda est oratio . ut habet concilium Carthaginense
tertium . Sicutamen ut tota fide uiciam solum Christum
Iesum omnis boni authorem reponatur , & nihil , quod
Deo proprium est , sanctis tribuatur . tantum uero ut con-
serui , qui iam meruerunt fieri supernorum ciuium con-
sortes , non secus , quàm qui nobiscū adhuc in carne sunt ,
sancti Dei homines , adiuuandas nostras preces , apud
Deum implorentur .

III

Ut muniendi
homines con-
tra abusum
innocationis
sanctorum.

Et quia facilis est hominum à uera pietate in supersti-
tionem lapsus , diligenter ac sedulo , de his docendi sunt
homines , hoc est de collocanda solum in deū fiducia , soli
Deo sacrificia offerenda , solum deum , ut unicum salutis
nostræ authorem inuocandum : sanctos uero non aliter
habendos , quam sedulos apud Deum precatōres , no-
stræ

fræ salutis auidos, eisdemq; nõ in sua uirtute, sed in ipso Deo (cui de illorum uictorijs gratiæ agenda sunt) honorandos, & imitandos.

Præclare certe Augustinus lib. 8. de ciuitate dei, cap. vlti. non, inquit, constituimus martyribus templa, sacerdotia, sacra & sacrificia: quoniam non ipsi, sed Deus eorum, nobis est Deus. honoramus sane memorias eorum, tanquam sanctorum hominum Dei, qui usq; ad mortem suorum corporum, pro ueritate certarunt, ut innotesceret uera religio, falsis religionibus uictis, atq; conuictis. Quis autem audiuit aliquando fidelium stantem sacerdotem ad altare, etiã super sanctũ corpus martyris, ad Dei honorem cultũq; constructum, dicere in precibus: Offero tibi sacrificium Petre, uel Paule, uel Cypriane; cũ apud eorũ memorias offeratur Deo, qui eos & homines, & martyres fecit, & sanctis suis angelis cœlesti honore sociauit: ut ea cœlebritate, & Deo uero de illorum uictorijs gratias agamus, & nos ad imitationem talium coronarũ, & palmarum, eodem inuocato in auxilium, ex eorum memoria recordatione adhortemur. Quæcunq; igitur adhibentur religiosorũ obsequio in martyrum locis, ad ornamenta sunt memoriarũ, non sacra sunt, uel sacrificia mortuorum, tanquam Deorum. Hæc ille.

De reliquijs sanctorum.

DE sanctorũ martyrum ueris reliquijs, ea semp fuit in ecclesia sententia, quod reuerenter & religiose habende essent. primũ, quod hi sanctorũ cineres, & ossa, ueluti quedã relicta nobis pignora, & exuuię, nos eius, quę in illis fuit, fidei & charitatis cõmonefaciant: dum scilicet recogitamus, hæc eadem ossa, quibus compaginatũ olim fuit corpus inhabitantis gratię domicilium, quibusq; cohaserunt membra, iam pridẽ templa spiritus sancti fuisse. Qua recordatione fides nostra in Deum, non dubium,

V

Augu. de eu
ni & inuoca
tione sancto
rum.

I
Ad quid reli
quię reueren
ter habendæ.

G

excitatur, ut quemadmodū illi per fidem uicerunt regna, & operati sunt iustitiā, ita & nos eundem fidei spiritū habentes, eorū exemplo confirmati, aduersa omnia in domino uincere annitmur. Quamobrē etiā Deū, tam insignia saepe miracula, ad martyriū memorias, addidisse compertū est, nimirum, ut fidem suorū incenderet, & eos ad imitationem sanctoꝝ prouocaret. Nā ut Augustinus: (cum ecclesiam, in miraculo ad memoriam beati Stephani factō, plaudētē refert) quid, inquit, erat in cordibus exultantiū, nisi fides Christi: pro qua Stephani sanguis effusus est.

II
Reliquiæ resurrectionis
admonent.

Deinde reliquiarum uenerationem in hoc quoque utilē sem iudicauit uetustas, quod futuram resurrectionem, cito quodam affatu nobis promittant, & spem nostram ad futuram glorificationem corporis expectandam erigant, quod certum sit, dum recolimus eadem illa sanctorum corpora, quandoque, etsi immutata, ad uitam excitanda, ac Deum nostrum, esse Deum Abraham, Deum Isaac, Deum Iacob, Deum inquam non mortuorum, sed uiuentium.

III
Reliquiæ ad
adorandā.
Non fidendā
reliquiis.

Sed quoniam hic facile surrepit superstitio, quod plurimus abusus hactenus ostendit, populus diligenter docendus est, non fidere reliquijs, nec reliquias adorare: sed in eis tantum exosculari sanctorum fidem, & charitatem: atque hinc uitæ & doctrinæ recordatione accendi, futuræque resurrectionis spe fulciri debere. Verum & hoc interim ualde cauendum est, ne aliæ quā ueræ reliquiae, & uera sanctorum martyrum monumenta habeantur: neue ipsæ reliquiae ad quæstū exponantur aut circumferantur. Quod ita quoque in multis Synodis constitutū est.

Nulla suppo-
sitiō.
Nullæ ad que
sum.

De Imaginibus.

I
Am & imaginum usum non in totum esse damnandum, communi ecclesiae consensu probatur, sed hoc omnino

omnino cauendum, ne illis aliter quàm imaginibus utamur. quod tum fit, cū ad excitandam modo gestorū recordationem, & hystoriæ memoriā adhibentur: ueluti cum imago saluatoris nostri non ideo statuitur, seu pingitur, ut ipsa quasi Deus colatur, uel Christi etiā cultus aliquis ad eam instituat: sed ut proponatur tantum, ad admonendum homines, Christi, & eorum, quæ pro nobis passus est, ut in eius amore incalescamus, cuius imaginem uidere desyderamus.

Nullus Christi cultus ad Imagines.

In primis ergo prouidendum est, ne ullæ imagines, quæ in uerarum rerum & hystoriarum in ecclesiam inuehantur. Deinde ne ad sæculi uanitatē adfingantur. denique ne in imagines ipsas ulla fiducia collocetur. Nā tum demum sine periculo retinentur, si nihil eis diuinitatis tribuatur, si nulla spes salutis in eis reponatur. sed tantū ad memoriā, & recordationē, ueluti quædam trophæa rerum diuinitus gestarum habeantur, & quod imagine representatur, non autem ipsa imago ueneretur.

II
Imagines ne falsæ, ne uang ne fidatur eis

Vsus uerus Imaginum.

De Missa.

AD hæc omnis ecclesia Missam, in qua uerum corpus & uerus sanguis Christi conficitur, sacrificium esse consentit, sed in cruentum & spirituale. in ea enim (modo pie & religiose agatur) Deo quatuor spiritualiter offeruntur. Initio enim Christus, qui seipsum patri in mortali corpore cruentam, sufficientem, & beneplacentem pro totius mundi peccatis hostiam cruci affixus obtulit, idem ille in Missa (quæ est omnium sacrorum sanctissima actio, & publicum in ecclesia ministeriū) totius ecclesiæ nomine, representatiuo sacrificio, idem Deo patri immolatur.

I
In Missa Sacrificium representatiuum.

Quod certe fit, cum ecclesia illum, eiusque uerum corpus & sanguinem Deo patri, pro totius mundi peccatis

II

G ij

*Ve immole-
tur Christus.*

pia prece sistit. Nam etsi oblatio illa in cruce semel facta transijt, non reiterabilis, uictima tamen ipsa immolata perpetua uirtute consistit, ut non minus hodie in conspectu patris oblatio illa in ihs, qui eam Deo religiosa fide representant, sit efficax, quam eo die, qua de sacro latere sanguis & aqua exiuit.

III

*Quomodo
patres sacrifi-
cium Missæ
uocant.*

In quam sententiam patres corpus & sanguinem Christi in altari præsentia, nunc precium pro peccatis totius mundi, nunc precium redemptionis nostræ, nunc uictimam salutarem appellare consueuerunt. Et Chryso-
mus testatur, nos eandem hostiam, quæ semel oblata est, in sancta sanctorum semper offerre, atq; unum esse utrobicq; sacrificium, unum Christum, & hic plenum existentem, & illic plenum fictamen, ut quod nos agimus sacrificium exemplar sit illius, in cõmemorationem eius, quod factum est semel. Nec ab re, Deus enim in hoc donauit nobis Christum Iesum filium suum, ut de nostris uiribus diffusi, deq; nostris peccatis nobis probe conscij, illum ueluti unicam & potissimam uictimam pro nostris peccatis satisfactoriam Deo patri representemus. Ipse enim natus est, ipse datus est nobis, ut quicumq; in eum credimus, non pereamus, sed pacem cum Deo, reconciliati per sanguinem eius, habeamus.

III
*Ut Ecclesia
se ipsam of-
ferat in Missæ*

Secundo, Ecclesia in hoc Missæ sacrificio seipsam quoque, quatenus Christi mysticum corpus est, per Christum Deo offerre non dubitat. Dum, n. ex immolatione Christi semel in cruce peracta spiritualiter agnoscit, nos in uniuersum omnes perditos esse, nisi per unicam illam hostiam reconciliati seruemur, fit, ut uicissim se totam Deo consecret. quemadmodum Christus nos omnes in cruce portabat, & totius ecclesiæ causam gerebat, eam in se ipso Deo patri offerens. Sic ecclesia tantam oblationem pia deuotione recolens, se totam per Christum deo uiuo uicissim dedicat.

Et

Et quoniam ramos suos in præterita, præsentia, & futura tempora extendit, & membra habet non tantum, qui præsentem uitam adhuc ex fide uiuunt, sed etiã qui cum signo fidei præcesserunt: idcirco in hoc augustissimo sacrificio, quod per publicum ministerium consentiente fide peragit, cum recolit Christum ob id mortuum semel, ut & uiuorum & mortuorum dominetur, nõ se diuidit, sed ueluti se totam colligens non solum præsentium, sed & sanctorum, quos iam certo apud Deum uiuere nouit, & aliorum quoque fratrum & sororum, (qui in domino, sed non defecati satis, obdormiuerunt) meminit, ac testatur se in hoc sacrificio unitatẽ corporis Christi intelligere: scẽp per fidem tum illorum, qui apud Deum uiuunt, societati, suauis communicatione copulari, tum cæterorum omnium in Christo membrorum pia sollicitudine & caritate tangi & teneri.

Memoria
niori & mor-
tuorum in
missa.

Quamobrem patres testantur, ecclesiam in eodem sacrificio, non solum memorias martyrum, cum ad exci-
tandam imitationem, tum ut meritis eorum consocietur, religiose celebrare: sed & pro fidelibus defunctis in uniuersum supplicare, atq; adeo horum animas eiusmodi precibus subleuari: qui tamen ut hoc eis post mortem prodesse possit, in hac uita sibi per fidei meritum compararunt.

Oratio pro
defunctis.

Tertio, in missa sacrificium laudis, quæ huius quoq; constitutionis finis est, offertur, hoc est sacrificium fidei spei & caritatis. atq; id in primis gratiarum actionem cõplectitur, quam pro illo summo beneficio, & nobis, & uniuersæ ecclesiæ collato, persoluimus, propter quam tremenda & reuerenda ista mysteria, Eucharistia appellantur, quod sint beneficiorum recordatio plurimorum, caputque diuinæ erga nos caritatis ostendant, nosq; faciant debitas Deo gratias semper exoluere. Gratiarum

Sacrificium
laudis, quod
cũ gratiarum
actione.

actioni cōmunicatio & cōfessio doctrina, obsecrationes, orationes, postulationes & preces pro omnibus hominibus, & pia uota, sacrificia certe spiritualia & Deo grata, coniuncta sunt, quę etiam in præsentia tanti sacramenti magis efficacia & plus ualere cęsentur. ut. n. Cyprianus inquit, In huius ueracissimi et sanctissimi corporis præsentia non superuacue mendicant lachrymę ueniam: neququam patitur contriti cordis holocaustum repulsam. Hic Hierarcha pius, quem Spiritus sanctus compungit, excitat, in habitat, & sanctificat, eleuatione manuum crucis mysterium representans, confidenter orat pro sua & populi ignorantia. Hactenus ille, in sermone de Cæna Domini.

VIII
Orationes
ad missam.

Postremo Ecclesia & dona quædam, tam panis quam uini, ex quibus partim corpus & sanguis Christi consueiebantur, offerebat, partim & eleemosynę fiebant. Et iustum est, quod populus in hoc sacrificio se non tantum uerbis Deo consecret, sed & symbolo aliquo externo testetur, quod se totum dedicit Deo. Nam is mos in ecclesijs penę abolitus est: cum olim omnibus diebus dominicis panis & uinum, & res alię, ab omnibus tum uiris tum mulieribus ad altare offerbantur, quemadmodum decreta, quę Fabiano tribuuntur, testantur.

IX
Canon missę
ut intelligendus.

Iam si Canon ille Missę (quem ueteres solennem & prolixam precem super panem & calicem trifarie digestam appellarunt) in hunc, quem diximus sensum, intelligatur, nihil habet incommodi. Superstitiosa tantum absit opinio: quia quidam, de natura & energia huius sanctissimi sacrificij male edocti, uirtutem eius ex solo externo opere, quod facit sacerdos, in se deriuari putant: tametsi illi nullam uiuam fidem adferant, nullam pietatem adhibeant, nulla cōmunionem, uel precum seu orationis, sacrificio assensum præbeant. Quales sunt, qui nulla sua nefandę

nefandæ impietatis & execrandorum flagitiorum habita ratione, in peccandi proposito perseverantes, se huic sacratis, ac diuinis, actioni damnabiliter miscent, persuasi sibi Missam, solius externi operis, quod sacerdos facit, uirtute prodesse. Et si ipsi nihil probæ mentis adferrent. Quæ opinio damnanda est, atq; etiam tales, si publica sint crimina, à sacris arcendi, si occulta, ut se à tam tremendis mysterijs, dum resipuerint, subtrahant, docendi sunt.

De Missa exhibuerunt Protestantes proprium scriptum, signatum. G.

De usu & administratione sacramentorum, & ceremonijs quibusdam speciatim. Et primum de administratione Missæ.

Sunt ex una parte, quibus persuasum est, missam peragi non debere, nisi adsint, qui cum sacerdote sacrificante sacramenti corporis & sanguinis sumptione cõmunicent, Quod eo fine hoc sacramentũ primũ p̄ Christũ institutũ & cõmendatũ sit, ut unus panis & unũ corpus multi simus: quod ex uno pane & uno calice participamus, atque nunc fuisse ueteris Ecclesiæ morem astruunt.

Sunt ex altera, qui existimant missam etiã pie celebrari, si modo adsint, qui spiritaliter tantum cum sacerdote cõmunicent, & sacrificio cõsensum præbeant. Et si horũ quoq; sententia populus docendus, & diligenter admonendus sit, ut quã sæpissime cõmunicet & qui quotidie peccat, quotidie quoque anhelet ad sumendam medicinam. Atque hanc sententiam, ne cum ueterum quidem more pugnare dicunt, ac etiam putant hunc usum iustificatiõni Christi nihil præiudicare, quod Sacerdos hoc

Missa nõ habenda sine cõmunicantibus sacramentaliter.

Si adsint cõmunicantes spiritaliter posse habere Missam, etiã si desint cõmunicantes sacramentaliter.

hoc publicum in ecclesia ministeriū gerens, se omnibus qui toto terrarum orbe hoc sacramento participant, per fidem adiungat. Ad hæc uerentur isti, nè si hic usus ex ecclesia tollatur, fieri posse, ut (quæ est hominum presentis tempestatis in frequentandis mysterijs accidia) hoc sacrificium laudis, quod Christus in ecclesia frequentissimum esse uoluit, quàm rarissime celebretur. Ac demum etiam in totum fere omittatur.

Huius sententiæ nos sumus, sed consilium quod subiungitur in libro, num id tale sit, ut eo possit tranquillitati ecclesiarum utrinq; commode & Christiane consuli, relinquimus Cæsareæ Maiestati & sacri Imperij ordinibus expendendum. Iulus Pflug, Ioannes Gropper.

Hic quoniam utriq; de sua sententia sunt persuasi, fieri forsan possit, ut singuli in suo sensu abundare permitterentur, ne hi qui sine communicantibus sacramentaliter, cum astantibus tamen & consensum sacrificio præstantibus, sacrificium offerunt, damnarentur. Illi uero non cogentur aliter quam præsentibus communicantibus missam habere.

De Sacramento Eucharistiæ integre dispensando.

I Deberi integrum sacramentum dispensari.

I Rursus sunt ex una parte, qui dicunt Sacramentū corporis & sanguinis sub utraque specie populo administrari debere, quod id Christi mandato & institutioni, & mori ueteris ecclesiæ sit consentaneum.

II Sunt ex altera, qui cum existiment hoc potissimum in sacramentis spectandum, quo signatis magis quam signis fruamur & acquiescamus, ac constet interim sub

una

una tantum, quantum sub duabus speciebus contineri, non ut impiū damnandum esse, quod ecclesia se iam multis seculis laicos una specie contentos recte communicare, & nihil contra institutionem Christi facere est arbitrata, eo maxime, quod Christus eam auctoritatem ecclesiae reliquisse uideatur, ut in externis Sacramentorum ceremonijs eam moderationem adhibere possit, quæ pro ratione temporum & locorum fidelium salutem, cum sufficere, tum cōmodare existimetur.

Verum cum iam plurima in Germania plebs persuasa sit, Christi mandatum & institutionem requirere, ut integra Sacramenta accipiat, & omnino cauendum, ne quis adhuc sacrosancta mysteria participanda cum mala conscientia accedat, operæ precium uidebitur, si Ecclesia, ad medendum his malis, omnibus liberum faciat, sub altera uel utraq; specie cōmunicare. sic tamen, ne hinc cuiquā ulla ansa præbeatur, receptam hactenus in Ecclesia consuetudinē temere damnandi, uel posthac inuicem iudicandi. Certe ceremoniam istam communionis utriusque speciei ad necessitatem alligare, absurdum fuerit, uel propter abstemios, ægrotos, & similes, qui à uini specie plane abhorrent.

De utroq; Articulo præmissis Protestantes suum scriptum exhibuerunt. signatum. H.

Qua lingua, sacra exhibenda.

Denicq; sunt ex una parte, qui postulant Sacramenta ea lingua administrari, quæ à populo intelligatur, ut is clare ac diserte intelligens quod agatur, ad omnia respondeat, Amen. In quo Paulum Apostolum, i. Corinth. 14. authorem citant.

H

Liberum faciendum utraq; uel altera specie uti.

Cur utraq; species Sacramenti permittenda.

*I
Omnia sacra, lingua uulgari.*

II Sunt ex altera, qui putant in Latina Ecclesia Latinam linguam retinendam esse, ac sufficere arbitrantur, si populus subinde in concionibus de his, quæ in Missa aguntur, clare ac diligenter edoceatur, ac admoneatur singulis actionibus suum adhibere consensum, pioq; desiderio apud Deum ambire, ut publicis Ecclesiæ votis aurē suæ benignitatis accommodet: si tamen ad hæc populo, quod Epistolæ nomine, & quod ex Euangelio recitatur, lingua ab eo intellecta explicetur, Atq; hi etiam uerentur, ne si hæc summa mysteria, ad tantam ac tam promiscuam multitudinem (quæ est præsentis Ecclesiæ facies.) lingua uernacula frequenter adferantur & decantentur, fore ut ab impijs & male institutis, in canticum & proverbium uertantur: atq; ita impingatur in id, quod inhibuit Christus, ne scilicet sanctum canibus detur.

Quædam modo uulgari lingua relingua Latina.

III Conciliatio de usu lingue facilis.

Verum hic facile aberuditis & pijs uiris ea moderatio inueniri ac institui poterit, quo fiat, ut neq; dignitati sacramentorū quicquam detrahat, neq; sanctę plebi pijs rerū, quę geruntur intellectus, & suū Amen subtrahat.

De antiquis ritibus in Sacris.

I Ritus uulgares sacrorum repurgandi.

ET cum antiquę obseruationes & ritus, qui circa sacramentorum administrationem nobis quasi per manus traditi sunt, raram pietatem redoleant, erunt quoq; deligendi uiri tum docti, tum pijs, qui eosdem ritus ac formulas diligenter inspiciant & examinent, ut si quid forsitan irrepserit, quod ad pietatē nihil faciat, id tollatur, & antiqua puritas & sinceritas sacris restituatur.

De disciplina Ecclesiastica.

I Hanc constat in Ecclesia quàm maxime necessariā esse, quod ea sola fidei ac spei nostrę retinaculū sit, & custos itinēris salutaris, dux, magistra, fomes, & nutrimentum uirtutis, quæ facit in Christo & unitate corpori

poris eius semper manere, iugiter in Deo ad proximi utilitatem uiuere, & ad promissa cœlestia, & diuina premia peruenire: quã sectari salubre, negligere lætale est. Quẽ admodum D. Cyprianus docet. Hęc est quam Apostolus Timotheo ac Tito Episcopis præscribit, ut norint, quomodo eos oporteat in domo Dei conuersari, quæ est Ecclesia Dei, columna & firmamentũ ueritatis. 1. Tim. 3.

Iam ut hæc, ob nimiam rerum præsentium exulcerationem, subito ad seueritatem antiquorum Canonum reuocari non possit, annitendum tamen modis omnibus est, ut saltem, quoad fieri potest, Ecclesię restitatur, ac in dies magis ac magis augetur.

Est autem in Ecclesia duplex omnino disciplina spectanda & requirenda, una cleri, altera populi.

Vt autem cleri disciplina instituitur, ante omnia necessarium est, ut ad gubernandas & regendas Ecclesias, ac alia publica ministeria gerenda, nulli nisi probati & idonei assumantur. Id quod debet in omnibus omnium graduum ministris, tam summis, quàm medijs & infimis, obtineri. In usum itaq; reuocandæ sunt canonicæ electiones: & electorum examinationes, manuum impositiones, confirmationesq; ad apostolicam regulam & ueteres canones exigendæ. Et omnino prouidendũ, ut quæ gratis impartiri Christus mandauit, gratis quoq; dentur, & omnis omnino simoniæ labes ab Ecclesia tollatur. Itẽ, ut nulli, nisi ad certum ministerium, ut habet Chalcedonense Concilium, ordinentur.

Deinde ut quilibet suum officium sedulo ac diligenter faciat & exequat, ac interim caueat, ne falcem suã in messem alienam mittat, secundũ ueterum Canonum instituta. Et inter cætera, ut Episcopi Germaniæ, qui cũ Ecclesiarum regimine, imperatorũ beneficio, ciuilem administrationem coniunctam habent, eam quam debent Ecclesijs

Quam necessaria & salutaris disciplina sit.

II

Vt, si non ad summam perfectionem, aliquo tamẽ discipline perueniatur.

III

Disciplina Cleri.

III

Ad munia Ecclesiæ tantum probati & idonei. O cœlestem sententiam, quid pro te impetranda, non erat faciendum & patiendum. Reuocandæ canonicæ electiones, Examinationes, Ordinationes. Remouenda omnis simoniæ.

V

Vt suo quisq; officio incumbat.

O diuinum
& necessarium
consilium.

curam, præcipuam habeant, & in hoc potissimum sint, ut Ecclesijs ubiq; de idoneis ministris prospiciant, manus nemini cito imponant. 1. Timoth. 5. sed uiros constituent boni testimonij, plenos Spiritu sancto, ac sapientia, non ad ocium, sed super opus. Act. 6.

VI
Vita & mo-
res ministe-
rijs digni.

Insuper, quod nihil magis necessarium est, sedulo inui-
gilandū erit, ut uita ac mores ministrorū, sua professione
digni sint: ut primū uita, deinde doctrina populū insti-
tuant: ne quos sermone ædificant, destruunt exēplo, utq;
singulorum ministerijs mores quoq; respondeant.

VII
Episcopus &
Presbyter
idem.
Canon Pau-
li reuocan-
dus.

Hic optimus habendus est præceptor Paulus, qui qua-
lem oporteat esse Episcopum, quē & presbyterum appel-
lat, & quales diaconos, suū Timotheum ac Titum dili-
genter edocet. Ex qua Apostolica formula penē omnes
antiqui Canones, qui de uita ministrorum sunt, dimanau-
erunt.

VIII

Et quoniam uiderunt Patres, Paulo quā maxime curæ
fuisse, ut qui ministrarent Ecclesijs, ab omni sollicitudine
liberi, ea tantum quæ Domini sunt curarent, atq; eū qui
cum uxore est, de ijs non posse non sollicitū esse, quæ sunt
mundi. 1. Co. 7. plurimū semp fuerunt propensi ad indi-
cendā ministris perpetuā cōtinentiam: etsi in hac re non
eadem seueritate uetus & recentior Ecclesia usa fuisse re-
periatur.

IX
Nē quis sacer-
dos uxorem
religiōis præ-
textu abij-
ciat.

Vetus enim ecclesia eos, qui tantum unius uxoris ma-
riti essent, ad sacerdotium asciiuit, ac decreuit etiam, ne ta-
les uxores suas religionis obtentu abijcerent, ut habet Ca-
non Apostolorum 6. Gangarenis concilij. 4. & senten-
tia Paphnutij in concilio Niceno recepta. Eos uero, qui
post baptismum duabus nuptijs implicati fuissent, aut cō-
cubinā habuissent, aut uiduā duxissent, aut diuortio sepa-
ratā à uiro, aut meretricem, aut ancillam, aut aliquā, quæ
publicis spectaculis mancipata fuisset, à sacerdotali con-

Exclusi sacer-
dotali ordi-
ne, qui duas
uxores, ui-
duam, &c.

sōrtio.

fortio excludebat; ut habet Canon Apostolorum, 18.

Cæterum ihs, qui cœlibes ad sacerdotium uel diaconatum peruenissent, matrimonio interdixit, ut habet Canon Apostolorum, 27. nisi tamen diaconi in ipsa ordinatione protestati fuissent, se uelle habere uxores, nec posse se continere. hi enim si ad nuptias uenissent, manebant in ministerio, propterea quod ihs Episcopus licentiam dedisset. Eos uero, qui nulla protestatione facta, contra tacitam professionem nuptias contraxissent, à ministerio tantum submouebat: hoc est, offerre, & sermonem ad populum facere, aut aliquibus sacerdotalibus officijs perfungi non permittebat, laica tamen communione eis concessa, ut habet Canon concilij Ancyran. 9.

In sacerdotio non ducenda uxor.

Ergo Episcopus de lege cœlibatus potest dispellere

Denique qui cõtra expressam professionem et uotum, matrimonium contraxissent, excommunicabat: sed interim ea erat apud Episcopum loci authoritas, ut talibus confitentibus humanitatem facere posset, ut habet Canon concilij Chalcedonensis, 15, & 16. Matrimonium uero non diremit, ut testatur August. Canone, nuptias, 27. quæstione, 1.

Matrimonium etiã post uotum iniri, diuini tamẽ nõ debet.

Porro ne Episcopus, aut quisquam ex clero subintroductam mulierem haberet, omnino uetabat; ut habet Canon 3. Synodij Nicenæ. Clericos uero in fornicatione depræhensos extra Ecclesiam abiicit, & ad pœnitentiam inter laicos agendam redegit, ut habet Canon 1. concilij Neocæsariensis.

XII
Nemo clericus mulierem secum habeat. In fornicatione lapsus ecclesia abijciatur.

Postea recentiores Canones coniugatos ad sacerdotium seu diaconatum promoueri uetuerunt. Presbyteros quoque & diaconos, qui ante ordinationem nuptijs iuncti fuissent, abstinere ab omni opere coniugali, atque adeo separari à coniugibus iusserunt. Matrimonia quoque qui presbyteri seu diaconi post susceptum ordinem contraxissent, diremerunt, & irrita declararunt. In hac

XIII
Et id impie, ut iudicant ueteres.

H iij

Id fiet et nulla remanebit de cōiugio sacerdotum controuersia.

Ergo Canonum diuersitate, si postremi Canones omnino post hac, retinendi sunt, necessarium erit, ut censuræ, quæ in fornicarios in ueteribus Canonibus distringuntur, in usum quoq; reuocentur, ne publicum scandalum ex impura ministrorum uita Ecclesiæ ingeratur.

De cœlibatu Protestantes exhibuerunt suum scriptum, signatum. I.

XIII

Doctrina parochorum.

Formula cōtionis doctrine christiane parochis paranda.

Post uitam cleri recte institutam, pari cura prouidendum est, ut parochi puram & synceram doctrinam populo tradant, ut sanam habeant uerborum formam: cuius finis sit, ea quæ ueræ fidei, & charitatis sunt, reiectis omnibus fabulis & quæstionibus curiosis, sedulo inculcare, Quemadmodum Apostolus docet. quod finis præcepti sit charitas, de corde puro, conscientia bona, & fide non simulata. Item, ut uerbum sine ullius contumelia, sed absq; contentione spargant, ab errore caueant, falsam doctrinam arguant, sanæ uero doctrinæ fortiter adhærescant. In quo opus erit, ut breuis aliqua formula, quæ doctrinæ summam contineat, publica authoritate edatur, ad quam ubique parochi suas conciones exigant.

XV

Nihil nisi ex scripturis depromptum, in templis legitur & recitatur.

Prouidendum est quoque, ut in Ecclesia nihil, neque in precibus, neque in hymnis, neq; in lectionibus quam ex Scripturis, et receptis authoribus depromptum est, recitetur. Itē, ut externi ritus, qui ad pietatem, honestatē, ordinē, & tranquillitatē Ecclesiæ faciunt, obseruentur.

XVI

De correptione Monasteriorum.

Et cum diuersitas ordinum, monasteriorum, & plerique abusus, qui in monasterijs committuntur, multis scandalo sint: nec monastice eum fructum præsentī Ecclesiæ adferat, quem attulit olim: reformationi quoque eius inuigilandū est, ut post hac sint monachi, apud quos doctrina Christiana uigeat, qui linguas, & bonos authores conseruent, Scripturas scrutentur & explicent: concionibus

cionibus & se, & populum instituunt; sic tamen, ne parochis in officio præiudicent, ac ea faciant, quæ eos antiqui Canones facere debere censuerunt.

Vt autem tales in Ecclesia ministri, ac etiam monasterii ^{XVII} Scholæ restituendæ. professores haberi queant, constituendæ sunt apud cathedrales, & collegiatas Ecclesias, & in monasterijs scholæ, quibus præficiantur tū tum docti, tum pijs.

Et quoniã operarius dignus est mercede sua & ministris Ecclesiarū, & professoribus honesta stipēdia seu salaria conferenda sunt, ne egentes in suo munere tepescāt, ^{Stipendiado centum.}

Postremo, ut hæc omnia in perpetuo cursu retineantur, habendæ sunt suis tēporibus Generales, Nationales, ^{XVIII} Synodi habendæ. Prouinciales, Episcopales, Archidiaconales, & aliæ synodi; in quibus de omnibus istis diligens inquisitio fiat. Itē ut gradatim appelletur, et secundum ueteres Canones, de causis Ecclesiasticis ordine & rite cognoscatur.

De disciplina populi.

CVM in sancta plebe sint senes, anus, iuuenes, puellæ, mariti, uxores, parentes, liberi, domini, serui; sint item diuersa uiuendi genera, & uocationes, curæ erit Ecclesiæ ministris, ut omnes & singuli suam uitam & mores ad doctrinam Euangelicam conforment, ut uocationi suæ seruiant, & tranquillitati student & paci. ^{Vt singuli ad suam uocationem instentur.}

Deinde usus clauium, qui iurisdictionis dicitur, in Ecclesiam, quoad fieri potest, reuocandus est, & censura Ecclesiastica, secundum Apostolicam & ueterum Canonum censuram restituenda, ut qui publice criminosi sunt & impuri, seu refractarij & contentiosi, & qui Ecclesiæ scandalo sunt, à communione, & sacris, donec resipuerint, arceantur & prohibeantur. ^{Censura ecclesiastica}

Pœnitentiã quoque publica, quantum fieri potest, in usum reuocanda; ut non nisi facta ἐφομολογίσει & obtēta ^{Pœnitentiã publica.} reconcili-

reconciliatione, qui publice deliquerunt, in Ecclesiam recipiantur. Idque ad eam moderationem, quam præsens tempora ferant.

4 Postremo de ieiunijs, de delectu ciborum, ferijs, & similibus corporalibus exercitijs, quæ partim ceremonialis sunt, partim disciplinæ, facile conuenerit, si uiris aliquot, pijs iuxta ac doctis, hoc negotij delegetur: ut hæc omnia ad eam moderationem reducant, quo nulli laqueum iniiciant, seu oneri sint, sed ad exercendam pietatem & opera uere bona (de quibus Decalogus & Euangelium præcipit) nos reddant alacriores.

Ieiunia & ab
stinentiæ.

τίλος.

57

ARTICVLI PROTESTAN

TIVM, SVPER IIS ARTICVLIS COM-

positi, à quibus dissentiebant, uel quos
non poterant simpliciter, aut
totos recipere.

De authoritate conciliorum.

Ræcipua reuerentia post Deum & uerbum **A** 1
Dei debetur Ecclesiæ, quam Deus adeo dilex-
it, ut suum filium unigenitum uictimam
pro ea esse uoluerit, quam donat Spiritu suo,
in qua celebrari uult in uita æterna. Est igi-
tur pietas, diligenter & grato pectore omnia dona, qui-
bus ornata est, colligere & considerare, quàm mirabiliter
eam inde usq; ab initio rexit. Habet filium Dei saluato-
rem, Euangelium, Spiritum sanctum gubernatorem; ha-
bet ministerium per Patres, Prophetas, Christum et Apo-
stolos propagatum: habet pastores, & ius uocandi mini-
stros ad propagationem & conseruationem Euangelij:
habet dona excellentia, intellectum & interpretationem
doctrinæ diuinitus traditæ, quæ est sapientia arcana, alie-
na à iudicio rationis, de Dei uoluntate, sicut dicitur, Eph.
4. Dedit alios Apostolos &c. habet & administrationē
sacramentorū, & suam quandam iurisdictionem & sua
iudicia. Sed semper tenenda est regula, Maiorem esse au-
thoritatem uerbi diuini, nobis propositi in Scripturis Pro-
phetiis & Apostolicis, quàm ullius hominis, ullorum
Episcoporum, ullarū Synodorū, aut totius Ecclesiæ.

Agnoscimus autem hanc triplicem authoritatem cō-
petere ueræ Ecclesiæ. Primam testificandi de Scripturis
Apostolicis, seu discernendi Apostolorū scripta à suppo-
sitis. Cum enim circumferrentur titulo Apostolorum

Dignitas &
dona Eccle-
siæ.

Maior autho-
ritas uerbi
dei in scriptu-
ris reuelati, q̄
omnium ho-
minum & cō-
ciliorum.
Conuenit cū
parag. quart.
& quint. Artū
cui huius in
libro.

2

I

58
 89
 dissimiles libelli, retenti sunt ij, quos meminerant Ecclesie certo traditos esse ab Apostolis, seu fide dignis authoribus. Postea uniuersalis consensus, his retentis, repudiavit alia dissentientia. Narrat enim Eusebius, singularem adhibitam esse curam, conseruandi scripta tradita certa authoritate, & discernendi à cæteris temere sparsis.

3
Authoritas Ecclesie non in testificando solum, sed etiam spiritu aliter iudicando. Conuenit cū parag. ter. & quart. Articuli in lib.
 Etsi igitur singulare opus & beneficium Dei est, conseruatio certorum Propheti- & Apostolicorum scriptorum, tamen agnoscenda est hic & diligentia & authoritas Ecclesie: quæ partim testificata est de certis scriptis, partim iudicio spirituali indigna & dissentientia à reliquis Propheti- & Apostolorum scriptis repudiavit. Quare Augustinus commendat nobis authoritatem primæ Ecclesie, recipit scripta catholico consensu primæ Ecclesie comprobata; Manicheorum recentiores libellos repudiat: ideo, inquit, Euangelio non crederem, nisi me Ecclesie Catholice commoueret authoritas: moueri se significat consentientibus testimonijs primæ Ecclesie, ne dubitet hos libros esse traditos ab Apostolis & dignis fide.

4
Interpretatio Ecclesie. Conuenit cū par. sexto, sept. & octauo Articuli in libro.
 Secundo, tribuenda est authoritas ueræ Ecclesie, quod penes eam est uerus intellectus, seu interpretatio Scripturæ. Retinet enim fundamentum, & habet donum interpretationis, ut Paulus inquit, sed aliàs purius, aliàs impurius. Cum Samosathenus furens, nollet uerbum Ioannis, .i. de persona interpretari, conuenerunt uicini Episcopi, & ostenderunt ex ipsa narratione Ioannis & alijs locis uerbum intelligendum esse de persona, & simul testati sunt hanc fuisse sententiam Catholice Ecclesie, traditam inde usque ab Apostolis.

5
 Cum Pelagius sparsisset opinionem philosophicam, de iustitia legis, & ex Origenis scriptis alioqui maxima pars hominū similes opiniones hausisset, accendit Deus
 Augu.

Augustini affectus, ut errorem uideret & confutaret, ac monstraret doctrinam de Gratia.

Ita est quidem donum interpretationis penes uerā Ec-
clesiam: sed non est certis personis aut locis alligatum, &
aliās est in pluribus, aliās in paucioribus, aliās magis, ali-
ās minus illustre, aut purum. Sicut Paulus inquit, quos-
dam supra fundamentum stipulam struere.

Cum igitur in Ecclesia sit donum interpretationis, au-
dire Ecclesiam docentem necesse est. Et qui habeant do-
num, hæc duo ostendent, Scripturæ testimonia uere con-
sentientia, & catholicus consensus. Vocamus autem ca-
tholicum consensum, Patrum, Prophetarum, Aposto-
lorum: & certis testimonijs tradita ab Apostolis, & quæ
cum his testimonijs uere congruunt. Sicut narrat Ori-
genes, Baptismum infantum ab Apostolis acceptum es-
se. Irenæus narrat se accepisse doctrinam de duabus na-
turis in filio Dei à Polycarpo, Polycarpum à Ioanne. Ta-
lia sunt multa exempla in scriptoribus, quæ, tanquam hy-
storix primæ Ecclesiæ, ostendunt, quid illa senserit,
Cumq; hæ sententiæ cum Scripturis apte congruant, mul-
tum ualent ad confirmandas mentes piorum. Sed fides
innititur uerbo Dei tradito per Prophetas & Apostolos.
Fortasse Ethnicus legens illa, Et Deus erat uerbum &c.
non cogitaret uerbum personam intelligi. Ideo audien-
da est Ecclesia, in qua, catholicus consensus interpreta-
tur personam. Admoniti ergo p̄ij, & adiuti alijs dictis,
assentiuntur, & credunt articulum propter uerbum Dei,
atque ita uere inuocant filium Dei, quem non possent in-
uocare, si fides ex humana authoritate penderet. Hæc
sunt manifestissima.

Illud autem affirmari non potest, hunc uerum in-
tellectum & donum interpretationis, esse penes impi-
am multitudinem, quamuis hæc sit in externa societate

7
Consensus
Catholicus.
Conuenit cū
par. nono ar-
ticuli libri.

Fides nititur
semper uer-
bo domini.

8
Donum inter-
pretationis

non est penes
impiam mul-
titudinem.

Ecclesiæ. Multo minus tribui potest hoc donum prophanis, & ijs, quos oportuit esse propter nota crimina excommunicatos. Sed intellectus uerus & donum interpretationis ad pios pertinet, sicut dicitur. Animalis homo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei.

9
Iudicium do-
ctrinæ est pe-
nes Ecclesiã.
Conuenit cũ
parag. undeci-
mo Articuli
in libro.

Tertio, tribuenda est Ecclesiæ authoritas constituendi iudicia de doctrina; imò mandatum Domini est, ut Ecclesiæ ex orientes controuersias cognoscant & pronuncient, iuxta uerbum Dei, recte intellectum, ut ait Paulus, Si quis aliud Euangelium docebit, anathema sit, eaq; in re possunt adiuuari testimonijs primæ Ecclesiæ Catholicæ, quæ ab Apostolis tradita leguntur. Hæc enim uocamus consensum Catholicum; sed semper sit præcipua authoritas uerbi Dei.

10

Cum igitur pronunciatum iuxta uerbum Dei recte intellectum, necesse est omnes parere; sicut recte pronuntiarunt aliquæ piæ Synodi. Obtemperat igitur Ecclesia talibus iudicijs, quia imperitiores melius agnoscunt iam sententijs traditas in uerbo Dei, & confirmantur cum uerbo Dei; tum etiam admoniti de testimonijs Catholicis, quæ leguntur ab Apostolis accepta. Sic nostræ Ecclesiæ nobis assentiuntur contra Anabaptistas & alios. Cum autem possit accidere, ut plurimæ personæ in Synodo, ut Syrmienti, sint impiæ, etiamsi aliquæ sint piæ, ut ibi Osius habebatur, fatendum tamen est, Synodos generales, & prouinciales errasse, & errare posse; præterea, etiam pijs habent suos lapsus, ut ostendunt scriptorum multa in cõmode dicta.

*De Sacramento Corporis &
sanguinis Domini.*

1. B.

Christus inquit, Accipite, manducate, hoc est corpus meum; & deinde, Hic est sanguis meus. Ideo fatemur

fatemur in Coena Domini uere & realiter corpus & sanguinem Christi adesse, & cum pane & uino exhiberi su-
 mentibus. Sicut & Hilarius inquit, Domini professione, & fide nostra, uere caro est, & uere sanguis; & hæc accepta & hausta, faciunt ut & Christus in nobis, & nos in Christo simus; adest igitur Christus, & est efficax in su-
 mentibus.

Præsentia & exhibitio corporis & sanguinis domini, conuenit cum parag. i. Art. huius in libro.

Triplex autem finis est. Primus, ut hac sumptione ad-
 2 moniti, recordemur passionis & resurrectionis Christi; & erigantur pigres, fide agnoscentes filium Dei pro nobis passum esse, nos ablutos esse sanguine Christi, nos iam factos membra, & habere reconciliationem propter filium Dei: hac fide, per sacramentum, applicatur nobis gratia. De hac fide concionatur Christus ipse, inquit, Hoc facite in mei recordationem: uult enim nos retinere memoriam passionis & promissi beneficii: nec uult tantum historiae memoriam conseruari, sed uult ut hæc beneficia in usu sacramenti nobis fide applicemus.

Vfus huius sacramenti, conuenit cum parag. ter. in articulo libri.

Secundus finis est, ut Deo pro immensa misericor-
 dia erga nos, & filio nobis dato, uicissim gratiam agamus, in usu huius sacramenti.

Tertius finis est, ut facti membra unius Christi, admo-
 4 neamur de mutua dilectione: quare Paulus inquit, Sicut unus panis est, ita unum corpus multi sumus.

Semper autem de sacramentis regula tenenda est, esse
 5 ea principaliter testimonia uoluntatis Dei erga nos, seu gratiæ. postea alij fines accedere possunt.

Sacramenta signa gratiæ, conuenit cum paragra. art. de Sacramentis in communi paragra. pri.

Docemus & hoc, neminem ad usum huius sacramen-
 ti idoneum esse, perseverantem in delictis contra consci-
 entiam; nec admittendos esse eos, qui obnoxij sunt ma-
 nifestis criminibus. Docemus igitur Apostolicam regu-
 lam, Probet se ipsum homo, & sic de hoc pane edat. Ut
 autem Irenæus inquit, Eucharistiam constare duabus
 6 Nemo ad Eucharistiam admittendus, qui uiuit in manifestis peccatis.

Non conuenit
cā affuro art.
huius par. pr.
in libro.

rebus, terrena & cœlesti, & Paulus ait, Panis quem frangimus, participatio est corporis Domini: ita nos docemus, cum pane consecrato exhiberi corpus Christi summentibus: nec docemus fieri transubstantiationem, ut uocant, seu abijci substantiam panis: & sequimur multorum Patrum firma & perspicua testimonia.

*De secundo paragrafo in articulo
de pœnitentia.*

Idcirco peccata saltem lætalia, quorum sibi quis conscius est, & quæ conscientiam perplexam tenent. &c.

Abfolutionis
beneficium re
tinendum.

DE hac parte respondemus, retinendū esse in Ecclesijs ministerium priuatæ absolutionis, quæ est uox Euangelij, sonans per ministros, & simul applicans remissionem peccatorum. Id beneficium pijs & pauidis conscientijs gratissimum est, quæ ab ipsa uoce confirmantur, ut statuunt Euangelium, non solum alijs generaliter, sed singulis etiam promittere remissionem, & cui que applicare Christi promissionem. Hæc confirmatio salutaris est ijs, qui luctantur cum ueris pauoribus. Interim tamen in Ecclesia extare & hanc doctrinam necessesse est, quod enumeratio delictorum nec mandata sit iure diuino, nec necessaria, & quod sine ea peccata remittantur contritis & fide se sustentantibus, sicut & Prosper testatur, Illi, quorum peccata humanam notitiam latent, non ab ipsis confessa, nec ab alijs publicata, si ea confiteri uel emendare noluerint, Deum quem habent testem, ipsi habituri sunt & ultorem. Quo si ipsi iudices fiant, & ueluti sux iniquitatis ultores, in se uoluntariam pœnam seuerissimæ animaduersionis exerceant, temporalibus pœnis æterna mutabunt supplicia, & lacrimis ex uera cordis contritione fluentibus, restinguent æterni ignis incendia. Hæc Prosper. Et

Enumeratio
peccatorum
nō necessaria

Et conſcientiæ in periculoſas dubitationeſ
 nes, ſi putarent omnium enumerationē neceſſariam eſſe,
 Sed tamen, quia multi propter ambiguos caſus opus ha-
 bent conſilio, ideo hortādi ſunt homineſ, ut addant enu-
 merationem, ut iuuari conſilio, aut excitari magis ad pœ-
 nitentiã, & de multis rebus admoneri poſſint. Nam pru-
 dens paſtor in eo colloquio meliùs inſtituere conſitentē
 poteſt, cū animaduertit quibus, aut erroribus, aut uitiiſ
 implicituſ ſit. Accedit & hoc, quòd ipſa cogitatio de enu-
 meratione, ſubiiciat conſpectui noſtro turpitudinē pec-
 catorum, & magis admoneat noſ ipſoſ de ira Dei: & hæc
 diſciplina prodeſt rudibuſ, cum hac enumeratione col-
 ligere & diſcernere peccata diſcunt. Sed tamen teneatur
 doctrina, fide propter Chriſtum accipi remiſſionem, nō
 propter enumerationem, ſeu confeſſionem.

Prodeſt rudi-
 buſ confeſſio
 peccatorū &
 cathecheſis
 priuatã con-
 uenit cū par-
 ſocun. art. de
 Sacramento
 pœnitentiæ
 in libro.

Illud etiam admonendum eſt, pertinere ad officium
 paſtoris, ut certis temporibus audiat plebem, & interro-
 get ſinguloſ de ſua fide, nam fidem quiſque profiteri
 debet: hîc rudiores doceat paſtor, admoneat etiam de
 moribus, ea quæ uidentur idonea ætati. Sed neceſſitas
 imponi non poteſt, occulta recitandi: & ad hæc difficil-
 liſima munera, ad dandum conſilium, ad rudoſ explo-
 randoſ, & docendoſ, miniſtris idoneiſ, pijs, peritiſ, &
 grauiſ opus eſt.

*Inter. parag. ubi dicitur abſolui homineſ ab-
 ijs, quæ legitime confeſſi ſunt.*

Neceſſaria addenda eſt explicatio, abſolui contri-
 toſ etiam ab ijs, quæ recitatione omiſſa ſunt, aut
 quæ ignorantur. & uerbum (legitime) pariet ſcu-
 puloſ, ideo ſatiùs eſſet hanc particulam omitti. Et con-
 tritiſ ac credentibuſ contingit etiam alijs modis remiſſio
 per publicum miniſterium Euangelij.

De

De satisfactionibus.

Satisfactio, quæ meruit remissionem culpæ, & liberationem à morte æterna, haud dubie est, unica mors filij Dei Iesu Christi, qui pro nobis uictima factus est: iuxta concionem Iohannis, Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Propter hunc agnum accipimus remissionem culpæ, & liberamur à morte æterna: non propter nostra aliqua opera, aut propter satisfactiones ab hominibus institutas, aut ullam compensationem peccatorum. Sed ritus in pœnitentiâ, qui uocantur satisfactiones Canonicae, quondam instituti sunt ab Episcopis exempli causa, aut propter disciplinam. Cum enim lapsos aut famosos recipiebant, pœnas irrogabant, tum ut ipsorum constantiam explorarent, an serio resipiscerent, tum ut alios talibus exemplis admonerent, ut maiore cura lapsus uitarent: quosdam etiam frenandos esse ad disciplinam putauerunt, & ante absolutionem publicam hi ritus seruabantur, tanquam signa reorum, sicut etiam apud Ethnicos fuerunt certa signa homicidarum & aliorum pollutorum obseruanda, donec absoluerentur.

2 Porro in Ecclesia paulatim creuerunt hæ pœnæ, cum accessit error, quod mererentur remissionem peccatorum. Et posterior ætas cum uix umbram uetusti ritus retinuerit, tum nomen satisfactionum defendit, & quæsiuit nouas causas eius moris. Aiunt, Deum iustum, & uindicem, non remittere peccata, nisi compensatione pœnarum, & addunt, operibus non debitis, sed impositis ab absolvente, compensari pœnas purgatorij: & quidẽ ualere has satisfactiones, etiamsi fiant ab iniustis. Hos errores inuectos in Ecclesiam, necesse est reprehendi: necesse est enim extare in Ecclesia doctrinam de gratuita remissione propter Christum, & de fide: necesse est &

hoc

Solus Christus pro peccatis satisfactionis. conuenit cum para. quar. arti. de pœnitentiâ. in libro.

Abusus canonice satisfactionis.

hoc intelligi, quod opera instituta sine mandato Dei, nō sunt cultus Dei, iuxta illud, Frustra colunt me mandatis hominum.

Quod autem dicitur, Deum iustum & uindicem punire peccata, punit Deus etiam electos: primum contritione, & ueris terroribus, de quibus inquit Dauid, Domine in furore tuo arguas me. Et Ezechiel inquit, Sicut leo contriuit omnia ossa mea. Hi terrores multo uerius sunt poenae, quam qualescunque luctus satisfactionum. Secundo, multa delicta conuersorum puniuntur peculiaribus poenis, ut Dauidis adulterium: & semper uagantur etiam per sanctos tales poenae diuinitus irrogatae. Sicut dicit Psalmus de electis, Visitabo in uirga iniquitates eorum. Item, Iudicium à domo Dei incipit. Castigat enim Deus suos, ut excutiat carnalis securitas, & crescant timor Dei, poenitentia, fides, inuocatio: nec tamen omnes afflictiones sunt poenae certorum criminum, ut semper flos Ecclesiae, Prophetae, Apostoli, & alij summi uiri maximas arumnas pertulerunt, singulari consilio Dei. Vult enim Deus Ecclesiam, in hac uita, non solum his calamitatibus subiectam esse, quae naturae lapsus in omnibus comitantur, sed uult eam etiam singulari modo exerceri propter multas causas. Impia multitudo non agnoscit peccatum aut iram Dei, sed ut dicitur in Genesi, Quiescit in eis peccatum, donec reuelabitur: hoc est, nondum terret eos, donec experientur poenas. Castigatur ergo Ecclesia praeter ceteris, ut agnoscat peccata, & inherens uitium, & crescant timor Dei, & poenitentia. Accedit & haec causa, si non essent pericula & certamina ingentia, fides & inuocatio languescerent. Ideo onerata est Ecclesia ingentibus certaminibus, sicut in Genesi scriptum est, Serpens calcaneum eius mordebit. Hos seuisimos morsus p̄i multipliciter sentiunt, in uarijs tenta-

3
Deus punit
peccata suo-
rum internis
& externis
penis.

Cur Deus ex-
erceat suos
uarijs malig.

tionibus, & afflictionibus, & Ecclesiæ propria sapientia est, intelligere quod Deus uelit humiliari sanctos, & similes fieri imaginis Christi in hac uita. Item quod uere respiciat afflictos, sicut Petrus clamat, Humiliamini sub potenti manu Dei. Hanc potentiam in utraq; re declarat Deus potenter: castigat securos, ut Dauidem, Sampsonem, Nabuchodonosor: rursus potenter erigit agentes pœnitentiam, & inuocantes ipsum. Sed hæ pœnæ, nec imponi nec remitti possunt à clauibus, nec tolli ritibus ullis traditionum humanarum, ut sunt satisfactiones Canonice. Adhęc, hæ afflictiones diuinitus irrogate, exercitia sunt continui, & futuri temporis, ut Paulus inquit, 2. Corin. 4. Exterior noster homo destruitur, sed interior renouatur de die in diem. Qui autem satisfactiones postulant, pœnas intelligūt pro præteritis delictis: & utilius esset, populo inculcari doctrinam de his magnis rebus, de ira Dei aduersus peccatum, de ærumnis Ecclesię, de ueris cultibus, quos requirit Deus, in illis ærumnis, quibus admonet nos, ut crescant timor Dei, fides, inuocatio, & aliæ uirtutes: quàm oculis populi proponere spectacula satisfactionum, quę obscurant doctrinam de gratia, & de ueris cultibus.

4

Nam & hoc sentimus, & diligenter docemus, fructus pœnitentię, id est nouitatem uitę, seu obedientiam spirituales, iuxta præcepta Dei, sequi debere in conuersis. Et cum Paulus inquit, Præbete corpora uestra hostiam uiuam, & sanctam: appellatione hostię, admonet nos de ueris cultibus, simus hostię sanctę, id est, abstinentes ab omni immunditia, perferamus ærumnas in confessione uerę doctrinę, & afflictionibus communibus, & hostię quę mactantur. Sed tamen simus uiuę hostię, hoc est semper uicturę, celebrantes Deum, etiam in mediã morte. Hi sunt ueri fructus pœnitentię, & uera

uera exercitia, quæ radices peccatorum euellunt, ut Augustinus ait.

Addimus & hoc, mitigari calamitates communes, & 5
 Ecclesiæ, per totam pœnitentiam, & bona opera piorum, Calamitates
mitigentur
per bona ope
ra piorum.
Conuenit cũ
par. quart. hu
ius Artifici
in lib.
 sicut Esaia. i. & 58. scriptum est. Et Paulus inquit, Si nos
 iudicaremus ipsi, non iudicaremur: id de tota pœnitentia
 intelligi necesse est, non de ritibus satisfactionum, quos
 dicunt ualere etiam in iniustis.

Cæterum hoc non negamus, exempli uel disciplinæ
 causa, famosos pœna aliqua castigari posse ab Ecclesia. 6
 Idq; in nostris Ecclesijs, si quando Anabaptistæ aut ho- Famosos re-
cte puniri ab
Ecclesia. Con-
uenit cũ lib.
 micidæ, quibus magistratus pepercit, recipiuntur, obser-
 uamus: nec tamen opus est, ueteres ritus pœnitentiæ re-
 stituere, qui creuerunt errore, & pleriq; pleni sunt pericu-
 li, ut quod adultero per longum tempus interdicit con-
 suetudinem uxoris, &c.

Videntur olim Episcopi hanc censuram eò seuerius 7
 exercuisse, quia Ethnici magistratus non puniebant ua- Seueritas ma-
gistratum
requirent.
 gas libidines, & alia pleraq; delicta: sed magistratus do-
 cendi sunt, ut manifesta delicta puniant. Hæc seueritas
 plus prodesse moribus, quam Canonica satisfactiones,
 nec sine periculo miscetur ministerium Euangelij, & of-
 ficia politicæ potestatis. Minister Euangelij docet de pœ-
 nitentia uera cordis, & perterrefactam mentem consolatur:
 ait, non propter compensationem pœnarum, sed pro-
 pter Christum nos liberari à peccato, & morte æterna. si-
 cut scriptum est. Captiuam duxit captiuitatem. Item, Ero
 mors tua ô mors, & morsus tuus inferne. Non addatur
 opinio, quod fiat remissio propter compensationem pœ-
 narum: interim magistratus sit acer, & suum officium fa-
 ciat quod est discernendum à ministerio spiritali, &
 Euangelico. Ideo in nostris Ecclesijs admonentur magi-
 stratus politici, ut officium suum faciant, & disciplinam
 tueantur.

De unitate Ecclesie, & ordine ministrorum Euangelij.

1 **E** **V**T Ioannes inquit, Ex plenitudine Christi omnes accepisse gratiam, ita una est Ecclesia Dei, sanctificata, & sociata per filium Dei, qui caput est, omnia in omnibus suis perficiens, agnitione Euangelij ipsius, & spiritu sancto, inde usq; a Patribus, Prophetis, Apostolis, & alijs sanctis, que glorificabitur in nouissimo iudicio.

Ecclesie unitas caput Christi. C5. uenit cum primo & secundo. parag. libri.

2 Vt igitur sit una Ecclesia, & consentiens, semper Deus idem Euangelium propagatum per Patres, & Prophetas, & postea per Christum, & Apostolos extare uoluit. Et instituit Christus ministerium, duraturum usque ad consummationem mundi, sicut scriptum est, Ascendit, dedit dona hominibus, alios quidem Apostolos, alios pastores, alios doctores. Conseruat enim hoc Euangelium. Et uoluit post Apostolos uocari pastores in omnibus Ecclesijs, fungentes officio docendi Euangelij, quos excitat: quanquam dissimiles donis, tamen eodem fungentes ministerio.

Ministerium perpetuum. Conuenit cum parag. huius articuli in libro.

3 Consistit igitur unitas Ecclesie, in hac consociatione, sub capite Christo, per idem Euangelium, & idem ministerium, cui debetur obedientia iuxta illud. Qui uos audit, me audit: ut retineantur, unitas fidei, similis usus Sacramentorum, & disciplina mandata in Euangelio. Habent enim pastores mandatum Christi, non solum ut doceant Euangelium, & Sacramenta administrent, sed etiam ut palam contumaces in Ecclesia puniant excommunicatione: uidelicet eos, qui uel contra sanam doctrinam prauas opiniones serunt, aut malos mores emendare nolunt. Debetur enim iure diuino obedientia pastoribus in hac conseruatione discipline.

Que obedientia debetur ministerio. Conuenit cum parag. octa. huius articuli in libro.

4 Vt autem omnia ordine fierent in Ecclesia, iuxta Pauli regu-

regulam, & ut pastores inter se magis deuincti essent, & Ordo mini-
strorum inter
se conuenit
cum par. sep.
huius articu.
in libro.
onus gubernationis plures inter se partirentur, ac alij ali-
orum curam suscipere, & diffidia seu schismata uita-
rentur, accessit utilis ordinatio, ut ex multis presbyteris
eligeretur Episcopus, qui regeret Ecclesiam, docendo
Euangelium, & retinendo disciplinam: & præfesset ip-
sis presbyteris.

Plures deinde gradus facti sunt, uidelicet Archiepiscopus ⁵
copi, & supra hos Patriarchæ, Romanus, Anthioche- Patriarchæ.
nus, & Alexandrinus.

Hæ ordinationes, si ij, qui præsumunt, faciunt officium ⁶
suum, utiles sunt ad retinendam unitatem Ecclesiæ, hoc
est, ad Synodos conuocandas, ad constituenda legiti-
ma doctrinæ iudicia, ad emendationem uitiorum late-
grassantium, ut usurarum, ac aliorum scandalorum,
ad emendationem legum, ad puniendos authores scan-
dalorum. Sed si præsides seruiant uocationi suæ, doce-
ant, inspiciant doctrinam & mores Ecclesiarum, quibus
præsumunt, corrigant errores & uitia, exerceant iudicia
ecclesiastica, nam Pontificibus & Episcopis, qui aduer-
santur pie doctrinæ, tribuere auctoritatem non possu-
mus, ut ad Galatas scriptum est.

Cæterum in Ecclesiastica gubernatione tribuenda est ⁷
Episcopis potestas condendi traditiones, ut omnia de-
center & ordine fiant in ecclesia, ut de certis ferijs, ut sciat
populus quo tempore conueniendum sit. Item, ut sobrijs
conueniant. Abusus tradi-
tionū. conue-
nit cū arr. l.
par. no. & de
cimo.

Sed hæ traditiones non putentur esse cultus, id est, ⁸
merita aut bona opera, quorum finis immediatus sit, ut
per ea honore afficiatur Deus, iuxta illud, Frustra co-
lunt me mandatis hominum. Nec pugnent cum manda-
tis dei, nec ducantur res necessariae, sed indifferentes, quas
extra scandali causam omittere licet, sicut Paulus in Epist.

stola ad Colloss. de traditionibus humanis, quæ sunt in Ecclesia, docet, Nemo uos arguat in cibo, potu, aut parte diei festi. Discerni enim oportet humanas traditiones à ueris cultibus, quos Deus instituit, ut apud Ezechielem dicitur, Ego sum dominus Deus uester, in preceptis meis ambulate.

De sanctis.

- F. 1 **N**on recipimus partem huius articuli, ubi de duplici uocatione sanctorum, qui ex hac uita decesserunt, dicitur, ut propter merita Sanctorum iuemur; item, ut directe inuocentur, Ora pro me sancte Petre. Christus enim inquit, Quicquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit uobis. Unus certe mediator constitutus est: & mandatum est, ut ad hunc accedamus. Sicut ait ipse. Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis & ego reficiam uos.
- 2 Quare non est probandus cultus, qui per alios mediatores orat, præsertim cum nullus cultus in Ecclesiam inuehendus sit, qui non approbatur uerbo Dei.
- 3 Item directa inuocatio absentis, tribuit omnipotentiam ei, qui inuocatur: nam audire uota cordium in singulis, est solius Dei. Et quanquam subtilitas quæsitæ est, ut excuset hanc absurditatem, tamen hæc nullum habet testimonium uerbi Dei, & repugnat inuocantium cogitationi, qui ideo ad sanctos confugiunt, quia Deum irasci iudicant, & per sanctos uolunt perferri preces ad Deum.
- 4 Denique cum manifestissimum sit, hoc cultu sanctorum obscurari mediatoris Christi officium, non possumus omnino eum nostra approbatione confirmare.

Non orandū
ut inuemur
propter me-
rita sanctorū

Absentis inuo-
catio omni
potentiā tri-
buit inuoca-
to.

Cultu san-
ctorū obscu-
rarū officium
Christi.

De missa.

Sacris

SAcrificium, quod placavit iram Dei, aduersus peccata **G. 1**
 Sta humani generis, & fuit precium pro peccatis, ac
 meruit hominibus reconciliationem, & gratiam, &
 uitam aeternam, fuit unica mors filij Dei, qui sese obtulit
 ipse patri aeterno, & Pontifex fuit ipse huius suae oblati-
 onis, ut docet Epistola ad Hebræos.

Mors christi
 unicū sacrifi-
 cium quod pla-
 cavit irā dei.

Instituit autem ministeria, per quæ huius sacrificij im- **2**
 mensa beneficia nobis impertit & applicat: in his etiam
 est cœna dominica, in qua sumens corpus, & sanguinem
 Christi, applicat sibi fide, beneficia parta per mortē Chri-
 sti, quæ fuit uerum sacrificiū: cum uidelicet agnoscimus,
 et credimus, nobis certo remitti peccata, propter mortem
 filij Dei, qui sese pro nobis obtulit ipse. & hac fide Chri-
 stum apprehendimus & nos consolamur: ita prodest su-
 mentibus cœnam per fidem.

Meritū chri-
 sti in sacra-
 cœna per fidē
 applicatur.

Cum autē in Missa tria sint, cœna Domini, recordatio, **3**
 at preces & gratiarum actiones, sancti Patres totā hanc
 actionem uocauerunt sacrificium: non quod actio illa
 sit precium pro peccatis, aut mereatur alijs remissionem,
 sed preces & gratiarum actiones sunt sacrificia laudis, ut
 dicuntur, id est bona opera, quæ Deo reddimus, ut eum
 honore afficiamus. Et oblatio seu cœna non applicatur
 pro alijs, seu non meretur alijs remissionem peccatorum:
 & tamen sumenti fit sacrificium laudis, propter recor-
 dationem, quæ multa complectitur: fidem, inuocatio-
 nem, prædicationem, & gratiarum actionem. Loqui-
 tur enim Christus de recordatione fidelis: uult nos re-
 cordari, non tantum historiam, ut sit in spectaculis hu-
 manis, sed uult nos fide recordari, & accipere promissam
 reconciliationem, erigi, & liberari à terroribus pec-
 cati, & mortis, & excitari ad inuocationem, & gratia-
 rum actionem.

Quomodo
 missa sacrifi-
 cium, conuenit
 cū para. pri-
 ar. huius in
 libro.

Hos esse ueros cultus, & sacrificia Deo grata in **4**
 cœna

Applicationē
in cruce christi
nemini sine
propria fide
fieri. cōuenit
cū ijs que cō-
tra falsā fidu-
ciā missę in tū-
para. no. arz.
huius in libro

cœna Domini, nihil dubium est; et hæc in laudibus Missę celebrantur à sanctis Patribus. Sicut inquit Cyprianus, pietas inter data, & condonata, se diuidens, gratias agit tam uberis beneficij largitori: Non igitur sentimus fieri applicationem pro alijs uiuis & mortuis: nam fide sibi quisque applicat beneficia Christi, per uerbum & proprium usum sacramentorum, non propter opus aut meritum alterius hominis, sicut scriptum est, Iustus sua fide uiuet.

Abusus missę
pro defunctis.

5 Deinde applicatio pro mortuis, dissentit ab ipsa institutione sacramenti, quod pro uiuis institutum est, ut sumant, & fidelem recordationem exercent: hæc non conueniunt mortuis. Quare dolendum est, non solum transferri sacramentum ad mortuos, sed etiam inde tantos abusus ortos esse, ut templa magis occupata sint cultibus pro mortuis, quam ministerio, necessario uiuentibus.

*De priuata Missa, & de usu inter-
gri sacramenti.*

H. 1 **D**atur consilium in Libro, ut hoc modo consulatur tranquillitati, ut suus mos concedatur utrinque Ecclesijs: uidelicet, ut apud nos Missa tantum celebretur, dum adsint aliquot communicantes: apud ipsos etiam sine communione. Sed tamen adhortandos esse homines, ad frequentiore[m] communionem: & annittendum, ut uetus consuetudo Ecclesiæ, aliquo modo restitruatur, quia constat initio in sinaxi communionem semper factam esse.

2 De hoc articulo ita nobis uidetur. Agnoscimus non faciendam esse subitam mutationem: primum enim populus de uero usu sacramenti docendus est. Nos quoque in Ecclesijs nostris paulatim docendo, reuocauimus ueterem

terem consuetudinem . Paulus enim iubet fieri communio-
nem, & in conuentu Ecclesiæ expectari publicam di-
stributionem corporis, & sanguinis Christi. Idem uete-
res Canones sanxerunt: & optandum esset, non mutatum
esse hunc primum morem. Tunc enim communicantes,
intelligebant uerum usum sacramenti, sentiebant fieri di-
stributionem, ad excitandam fidem, & in hoc ministerio
per fidem sibi applicari beneficia Christi. Ibi erant ad huc
ignoti abusus Missæ applicandæ pro alijs, uiuis & mor-
tuis, sed quisq; sumens, suæ conscientiaë consolationem
quærebat. Postea mutato more, ut sunt animi hominum
proni ad fiduciam ceremoniarum, obrepsit opinio, quod
sacerdos offerat pro Ecclesia, & mereatur sibi, & alijs: &
cumulata sunt Missæ, cum accessisset imaginatio, singu-
las Missas plus ualere pro singulis, quàm una pro multis.
Accesserunt & aliæ opinioniones, quod ex opere operato
pro sint alijs, uiuis & mortuis. Hos horrendos abusus
peperit mutatio Apostolicæ & Catholicæ consuetudinis,
quæ in Ecclesia ueteri, post Apostolos diu durauit, uide-
licet, ut in Missa fieret communio plurimorum.

Nihil dubium est autem, reprehendam esse applicatio-
nem oblationis, & opinionem meriti pro alijs, uiuis &
mortuis: quia opinio illa partitur meritum in passionem
Christi, & opus sacerdotis, cum scriptum sit, Vna oblatio
ne consummauit sanctos. Et quidem filius Dei ipse Patri
se obtulit, moriens pro nobis, sicut scriptum est, Qui se
ipsum obtulit: nec alius pontifex ingreditur in sancta san-
ctorum, sicut scriptum est de Christo, Per proprium san-
guinem intrauit sancta sanctorum, perpetuam redem-
ptionem inueniens: nec iussit offerri se in Cœna ab alijs,
sed distribuit alijs hoc pignus. Item, Quisque propria fi-
de sibi applicare debet beneficia Christi. Ergo, oblatio
non meretur alteri. Item, Pontifex noster Christus, in

Non esse Eu-
charistiam
nisi comuni-
canti-
bus ad-
ministrandã.

Summũ uel-
um Missarũ,
opinio, mere-
ri sacerdotẽ
suo opere
alijs.

3

Cyprian. de
cœna Domi-
ni. Lex Euan-
gelica & tra-
ditio domi-
nica serue-

L

itur, & ab eo
quod Chri-
stus & docuit
& fecit, non
recedatur.
Epist. tert. li-
bri. secund.

coena tantum distribuit discipulis, non obtulit: nec iussit, offerri sacramentū pro alijs, sed inquit, Accipite, & manducate. Non licet autem aliud facere nobis, quam quod ibi fecit, & iussit fieri, noster pontifex Christus.

4
Vitiū Ca-
monis.

Quod autem maneat oblatio pro alijs, seu applicatio, si retineantur priuatae Missae, inde constat: quia qui eas Missas retinent, in Canone dicunt, fieri hanc oblationem ad redemptionem animarum, pro uiuis & mortuis: & manet persuasio in populo, qui putat oblationem illam, precipuum cultum esse, ualentem pro caeteris: & ob hanc causam curat pro se celebrari Missas, & simili persuasio- ne curat Missas pro mortuis celebrari. Haec opiniones, & hi abusus erunt reprehendendi. Sed si, constituto consensu doctrinae, ubique doceatur populus, de usu Sacramenti, de fide, de uera inuocatione, & docendo taxaretur illa applicatio oblationis pro alijs, & concederetur uolentibus omittere priuatas Missas: nullum esset publicum certamen, cum de doctrina conueniret, etiam si non statim singuli consuetudinem suam mutarent.

Ratio con-
cordiae resti-
tuendae.

De usu integri Sacramenti.

1 **V**alde oramus, ut ratio earum conscientiarum habeatur, quae in multis locis iam uehementer anguntur. Norunt fuisse Ecclesiae morem, uti integro sacramento: sciunt etiam, a Christo hunc morem traditum esse, ut Paulus inquit, Accepi a Domino, quod tradidi uobis: & cum hominis testamentum non sit uiolandum, quanto minus licet uiolare Christi testamentum: Commen dat autem Christus nobis hoc sacramentum, nomine testamenti, inquit, Hic est calix noui testamenti. Haec norunt multi: & ubi non porrigitur integrum sa-
cramentum, alij abstinent prorsus, alij cum quadam per-
tura

Curandum,
ut sacramen-
tum hoc, bo-
na conscien-
tia sumatur.

turbatione conscientiae accedunt. Maxime autem praestandum est, ut hoc sacramentum, quod consolationem adferre, & excitare fiduciam debet, tranquilla & alacri conscientia sumatur, ut mens erecta fide, gratias agat Christo, & sit, sicut appellatur, Eucharistia.

Conuenit cū
parag. tert.
huius articuli
in libro.

Porro constituto consensu doctrinae, si populus inuita retur ad hunc usum, & usus restitueretur, esset iam concordia. Quia enim persecutio cessasset, & doctrina sincera proponeretur, etiamsi non subito mutarent suam consuetudinem singuli, in usu tamen discordia publica non esset: quia nostri non accusant nondum satis institutos, ac dociles: sed persecutores, & contrariam doctrinam defendentes, scilicet, quod licet mutare Christi institutionem, aut mutationem probare.

2
Damnantur
persecutores,
& qui defendunt
licere
mutare instituti-
onē Christi.

Nec propterea Ecclesia superioris aetatis damnatur. quia habet etiam sancta Ecclesia interdum aliquas stipulas, ut docet Paulus, quas Deus condonat, sicut alias ignorantias, ihs, qui tamen fundamentum, seu caput tenent, hoc est, fide propter Christum petunt remissionem. Et in abusu Missarum, & in cultu Sanctorum plus uitij fuit. Ideo praedictum est, postrema tempora Ecclesiae plena periculi futura esse, Vt multis exitio fuerunt, lex de coelibatu, superstitiones monasticae: sic etiam multi, propter abusum Missarum, & cultum Sanctorum, perierunt. Nunc igitur patefacti abusus non sunt defendendi, sed emendandi.

3
Superior Ec-
clesia non
damnatur eti-
am si abusum
aliquem rece-
pit.

De Coelibatu.

A Vthor Libri satis grauius queritur de iustis, quae lex de coelibatu peperit, & optat emendationem: sed deliberationi, & auctoritati gubernatorum permissit, ut de modo emendationis deliberent, an sit concedendum coniugium: an Canones ueteres, aut noui

1 I
Comitas lib.
Imperatorij.

seruãdi sint. Interim modeste significat, quid uelit. Optamus autem & nos, ut gubernatorum authoritate consulatur tot hominum salutí, & tollatur ex Ecclesia lex iniusta, quæ est fons abominandæ turpitudinis.

2 Paulus uocat prohibitionem coniugij, doctrinam dæmoniorum, hoc dictum, satis comprobatur euentus: sunt enim in conspectu, flagitia orta ex hac lege. Sed in nouissimo iudicio magis apparebit, quantam ruinam diabolus hac lege traxerit in Ecclesiam, quanta animarum agmina perdiderit. Vera est enim uox cœlestis, Fornicatores, adulteri &c. non possidebunt regnum Dei. Extant autem satis multa scripta nostrorum, in quibus perspicue ostendimus, legem de cœlibatu pugnare cum iure diuino, & naturali. Quare cum Deo magis obtemperandum sit, quàm hominibus, recte faciunt idonei cõiugio, quod malunt pie in coniugio uiuere, quàm in cœlibatu periculose, aut turpiter.

Lex de cœlibatu pugnat cum iure diuino.

3 *Paulus uult presbyterum maritum.*

Paulus uult presbyterum esse maritum. Est autem Apostolica uox longe anteferenda omnibus traditionibus humanis. Ideo oramus, ut ex Ecclesia tollatur hæc iniusta, & perniciofa lex, de cœlibatu.

4 *Vt idonei ministri haberi possint, admitendum matrimonium.*

Prima esse cura in Ecclesia debet, recte constituendi ministerij Euangelij. Ut igitur possint haberi idonei, piij, & docti ministri, sentimus non esse impediendum ministerium ullis iniustis uinculis: sit liberum eligere idoneos, tum maritos, tum cœlibes: sit liberum cœlibi electo etiam, post ducere uxore. est enim præceptum generale, Vitandæ scortationis causa, habeat unusquisq; uxore suã.

5 Quod uero de uoto obijcitur, copiose alibi respondimus: nec synodi ueteres adeo dure fuerunt ijs, qui contra uotum contrahebant, ut recentia decreta, sed regula est certa, uotum contra mandatum Dei factum, irritum esse. Cum autem uotum cœlibatus pugnet cū mandatis diuinis

duinis, in ijs qui non sunt idonei ad coelibatum: sentimus nec sacerdotum, nec monachorum uoto, impediri coniugium. Præterea, in utroque uoto multæ harent superstitiosæ opiniones, quæ non exiguas tenebras induxerunt doctrinæ, de iustitia fidei & de ueris cultibus.

Romanus pontifex Siricius, cum præciperet Hispanis sacerdotibus, ut uxores dimitterent, citat hoc testimonium, Qui in carne sunt, Deo placere non possunt. Siue per inscitiam, siue per superstitionem, detorsit hoc dictum ad coniugium. certe exemplo ipso confirmauit prauas opiniones. Porrò cum uoto impliciti sunt superstitiosi cultus, certum est ex secundo mandato Decalogi, tale uotum non placere Deo.

Cum enim dicitur, Non usurpes nomen Dei uane, uetat etiam se inuocari per uitiosos cultus. Ideo uota superstitiosa irrita sunt: qualia sunt, si coelibatus existimaretur opus excellens, propter quod fiat Deus placator homini: si coniugium putetur, aut non placere Deo, aut uix placere, aut uitæ genus polluens sacerdotes, aut administrationem Sacramentorum, cum scriptum sit, Omnia munda mundis.

Sed de hac tota causa referimus nos ad cætera nostra scripta, ut de cõiugio & de uotis monachorum, quorum uitæ genus, ut fuit hactenus, quàm multum habeat errorem, alibi declarauimus. Quia cum ita sit, renouari eos errores aut stabiliri nollemus. Et cum multis in locis desint stipendia pastoribus ecclesiarum, & docentibus literas, ac scholasticis pauperibus: necessitas publica postulat, primùm illis ex redbus monasteriorum conferri, Nemo militat suis stipendijs, inquit Paulus, & he opes datæ sunt ecclesijs ad cõseruationem ministerij, & literarum. Ideo hinc stipendia sumantur, ut Ecclesia ministros habeat, & doctores, ac pauperes scholastici alij possint.

FINIS.

L iij

Votum coelibatus pugnat cum mandatis diuinis, in uocatis ad matrimonium.

Lapsus Siricij qui in matrimonio esse dixit in carne esse.

Vota superstitiosa irrita

RESPONSVM PRINCIPVM

ET STATVVM PROTESTANTIVM, QVO

Imperatoriae Maiestati, sententiam suam,

de conciliatis, & non conciliatis in

Colloquio articulis rogati, ex-
posuerunt.Authore Philippo Me-
lanchthone.

Nuictissime Imperator Auguste, Domine clementissime. Legimus & expendimus librum, qui propositus est, ut uiam ostendat, seu moderandarum: seu dirimendarum controuerfiarum Ecclesiae: & narrationem audiuimus eorum, qui ex nostris ad Colloquium delecti fuerunt, ut intelligeremus, quae ipsorum iudicio comprobata, quae reprehensa sint. Nec dubitamus, quin Caesa. M. V. bono studio hunc librum proposuerit, Nam & moderatione quorundam abusuum quaesiuisse autores animaduertimus: ac si aequitatem adhiberi essent aduersarij, aditus ad concordiam factus esset. Quare Caesa. Maie. V. gratias agimus, quod doctorum collatione, & ciuili modo, qui decet Ecclesiam, dirimi controuerfias Ecclesiasticas mauult: & precamur Deum, ut has actiones ita gubernet, ut ueritas & doctrina salutaris Ecclesiae Christi magis illustretur.

Aditus ad concordiam per li. Impe. factus.

2 Dolendum est autem, tantam esse temporum infelicitatem, ut non omnes controuerfiae dirimi potuerint. Id fortassis eo accidit, quia difficile est uetus abusus tollerere, quos alij propter diuturnitatem temporis, & exempla, alij propter alias causas defendunt. Neque enim negari potest, ante aliquot secula irrepsisse in Ecclesiam multos abusus, & synceram Euangelij doctrinam obscuratam & dilutam

Admissi abusus & obscurata doctrina Euangelij

dilutam esse: partim in scititia docentium, quæ uel propter tempora in erudita, uel propter negligentiam gubernatorum extitit: partim quia superstitio fuit questuosa. Hæc mala confirmata temporibus, nunc titulum habent consuetudinis Ecclesiasticæ. Cum autem in tanta caligine humanarum mentium facillime obrepant male opinioniones, & mores ruant in deterius, testimonium consuetudinis in Ecclesia longe infra uerbum Dei collocandum est, quod ideo Deus, uelut scintillam in tenebris humanis lucere uoluit, ne falsis persuasionibus, ac uitiosa consuetudine ab ipso abduceremur. Sed scimus difficillimam esse etiam uitiosæ consuetudinis emendationem. Cum autem C. M. V. iusserit nos sententias nostras de Libro dicere, principio Deum testem facimus, nos quoque ex animo concordiam expetere, si qua modo, salua luce & ueritate Euangelij, constitueretur. Nec dubitamus quin C. Ma. V. pro sua pietate, & heroica uirtute, primam uelit haberi rationem ueritatis, quæ fulgere in Ecclesia debet.

Consuetudo longe infra uerbum.

Difficillima correctio consuetudinis.

Intelligimus autem in Libro quosdam articulos, iudicio collocutorum uideri conciliatos, quosdam uero reprehensos.

Diligenter expendimus eos, qui dicuntur conciliati: 4
quales sunt, de libertate uoluntatis humanæ, de peccato originis, de iustificatione, de disciplina, & alijs quibusdam. Esi quædam adhuc opus habent longiori explicatione, quæ infra adnotabuntur, tamen si dexteritas & candor adhibeantur in iudicando, et ea, quæ desiderantur, recte explicata fuerint non reprehendimus iudiciū collocutorum. Et optarem doctrinam synceram de gratia Christi, et de iustitia fidei propagari in Ecclesijs: quam cum articulus in Libro breuiter complexus sit, si hoc agitur, ut saluti animarum & concordie consulatur, erit explicatio addenda, ne breuitas, aut ambiguitas pariat noua certamina.

Qui articuli conciliati.

Conciliati articuli recipiuntur.

Nam

Nam nos quidem articulos illos sic intelligimus, ut res eadem in nostra Confessione & Apologia traduntur. Ac nos quidem nihil inuoluere cupimus, cum nec pium, nec utile sit Ecclesie proponere, perplexos aut ambiguos articulos, quos, tanquam cothurnos, in dissensione diuersae partes ad diuersas sententias detorqueant. Quare, quantum potuimus, operam dedimus, ut nostrae sententiae extarent perspicue explicatae, quas quidem non dubitabimus uere esse consensum catholicae Ecclesiae Dei. Et si qua concordia constitueret, petimus, ut articuli illi de rebus tantis, magis illustrentur. Item petiisse collocutores delectos ex altera parte audimus, uiros reuerendos D. Iulium, & D. Gropperum.

- 5 Reliquae sunt controuersiae in Libro nondum diremptae, de quibus nostri exhibuerunt articulos: qui cum sint ueri, & moderatissime scripti, speramus eos etiam alteri parti satisfacturos esse. Nec uero dubitamus, quin cum proferentur, saniores ubique desideraturi sint aequitatem in his, qui eos improbant. Et si enim liber quaedam studio moderationis in his articulis mitius proponit: tamen cum abusuum magnitudo sit in conspectu, necesse est Ecclesias de fontibus admoneri. Deus nobis testis est, nos quoque moderationem amare & quaesuisse. Sed plurimum refert in Ecclesia, quae metae qui limites harum moderationum constituentur.

- 6 Saepe in Ecclesia non solum principes ac politici uiri, sed etiam doctores quaesierunt moderationes humano iudicio, quae abduxerunt hominum mentes a puritate Euangelij, & a uera dei inuocatione. Quam multis uisus est Augustinus de gratia horridius disputare? Quaesita est igitur a Sententiarijs moderatio, non illa quidem omnino probans Pelagiana dogmata, sed tamen obscurans doctrinam de gratia. Quam multis Paulus ipse uidetur

Petitur plenior explicatio conciliorum articulum.

Ecclesia in controuersijs docenda est, de fontibus.

Moderatio humana ratione quaesita saepe irritari obfuit.

detur loqui horridius de fide iustificante. Quæsitæ sunt igitur concinnæ interpretationes humano iudicio. Sed hæc ueram uocem Euangelij, & consolationem conscientiarum obruerunt. Toties dicit uox cœlestis, unam esse satisfactionem pro peccatis, mortem filij Dei. Inuenerunt tamen moderationem Sententiarij, ut uiciosi cultus retinerent. Pulcherrima et dulcissima res est, ordo & gradus gubernatorum. Hoc prætextu Pontifices regiã dominationem, quam tamen ipsis Christus prohibuit, stabilierunt.

Et si igitur moderatio in omnibus negotijs suam habet laudem (ut sapientissime dictum est, artes omnes ac uirtutes in hoc elaborare, ut mediocritatem quandam efficiant) necesse est tamen in Ecclesia moderationis regulam esse uerbum Dei, non humanam sapientiam, ut Paulus iubet cauere, ne decipiamur speciosis et plausibilibus humanæ sapientiæ argumentis. Nostri quoque moderati sunt controuersias, sed ad normam uerbi Dei, & Ecclesię Apostolicę certa & probata testimonia. Ideo iudicamus articulos exhibitos à collocutoribus delectis ex nostra parte, & moderate scriptos, & ueros esse, nec ab eis discedimus. Ac rogamus ut Cęs. M. V. hanc nostram responsionem boni consulat. Primum enim, cum de gloria Dei, & luce Euangelij agatur, non sunt confirmandi uiciosi cultus, aut opiniones, quę inducunt tenebras Euangelio. Quanti abusus confirmarentur, recepta opinione Libri, de inuocatione Sanctorum, & alijs cultibus, sine uerbo Dei institutis?

Deinde cum conscientię nostrę, & Ecclesiarum nostrarum, iam de his ipsis materijs ita ex ueris testimonijs persuasæ sint, ut profiteamur, non licet nobis contra conscientiam pronunciare.

Pertinent etiam hæc causę ad uniuersam Ecclesiam. Si enim rursus approbaremus abusus antea taxatos, nostrum

7
Omnis moderationis in dogmatis regula, uerbum Dei.

Abusus in cultu sanctorum.

8
Nihil contra rectam conscientiam recipiendum.

testimoniū opponeretur pijs recte sentientibus etiam ad posteritatem: & confirmarentur alibi errores, & iniusta asperitas eorum, qui abusus defendunt.

10

Concilia gra-
uiter errasse.

Concilium fe-
cit Pontificē
dominum im-
perij.

Quale uinculū iniiceretur Ecclesiæ, si fateremur, pro-
fus nullum lapsum generalium Synodorum reprehendi
posse: Extat Clementina pastoralis, edita in synodo Vi-
ennensi in Gallia, ubi Pontifex adfirmat, se dominū ha-
bere Romani Imperij, & quidem à Christo traditū. Hæc
uox quàm sit absurda, satis intelligi potest. Et cum Pon-
tifices & Episcopi magis fuerint occupati regia domina-
tione, quàm cura doctrinæ, & Ecclesiarum gubernatio-
ne, quanta incommoda secuta sunt? Sed possent alij la-
psus synodorum recitari, quos omittimus.

11

Quid? in Ecclesijs nostrarum gentium & ciuitatum,
imò domesticis, quàm grauius piæ mentes, imbutę pu-
riore doctrina, sauciarentur? quàm multi pijs nos increpa-
rent hac ipsa Pauli uoce, Cur nos à gratia Christi traduci-
tis ad aliud doctrinæ genus? Iudicaremur enim, ut Galat-
tæ, Euangelij puritatem corrupisse.

12

Protestantes
offerunt se ad
sua declaran-
da, & ratio-
nē de eis red-
dendam.

His tantis causis mouemur, ne de articulis reprehens-
is mutemus iudicium, quod extat in articulis, quos col-
locutores delecti ex nostris exhibuerunt: & nos offeri-
mus ad reddendam rationem de hac nostra sententia, &
ad articulos nostrorum declarandos, qui res magnas &
Ecclesię necessarias cōtinent. Agitur de gloria Dei, de lu-
ce Euangelij, de communi Ecclesię necessitate, de salute
animarum in Ecclesijs nostris & alibi. Cum de tantis re-
bus recto iudicio conscientię nostrę teneamur, oramus
cum debita reuerentiā, ut Cæs. M. V. clementer hanc sim-
plicem excusationem nostram admittat: & tot Ecclesijs
parcat, redemptis sanguine filij Dei, & sanctificatis Spi-
ritu sancto, ac institutis honesta & pia disciplina: nec cre-
dat aduersarijs nostris, qui Ecclesias nostras uarijs calum-
nijs

Protestantes
deprecantur
calumnias &
iniustam se-
ditionem.

nija

nij deformant. Ac ne cui dubium sit, quod doctrinę genus in uniuersum in Ecclesijs nostris tradatur, iterum testamur, nos amplecti Confessionem Augustę exhibitam C. M. V. Apologiam, quę addita est. Nec dubitamus hanc doctrinam uere esse consensum Catholicę Ecclesię Christi, qui traditus est in Prophetis, & Apostolicis scriptis, & firma testimonia habet Apostolicę Ecclesię, ac eruditorum Patrum. Et in hac fide, & agnitione Christi semper Deum inuocabimus, & celebrabimus, cum Catholica ipsius Ecclesia. Et quando cunq; opus erit, ad declarationem & reddendā rationē, de doctrina Ecclesiarum nostrarū, nos, ut antea saepe testati sumus, offerimus.

Protestantes
inhærent Ca-
tholicę do-
ctrinæ.

Cum autem expendissemus Articulos conciliatos, adhibitis concionatoribus, qui adsunt, re cum ipsis disputata, quędam iussimus eos annotare, quę prudentes, & pios non grauatim addituros esse arbitramur. Non enim pariunt nouas quęstiones: sed sunt explicationes, tū ubiq; Ecclesijs profuturę, tum ad nos declarandos necessarię.

13

In conciliatis Articulis annotata, aut omissa.

SCimus nihil tam circūspecte, & plane dici posse, quin seludi cauillatione aliqua, & euerti queat. Ideo cando rem in iudicando adhibemus: & multa, uel breuius, uel obscurius dicta, cōmode interpretamur, sed ubi ambiguitas periculosa est, præsertim in doctrina Ecclesię, non solum ingenuitas, sed etiam pietas est, addere perspicuas explicationes.

1
Additio ad
articulum de
libertate uo-
luntatis.
Prima anno-
tatio Prote-
stantium, de
inchoata obe-
dientia utilis

In articulo De libertate uoluntatis, addita est annotatio in margine, de inchoata obediētia. Nam uulgaris persuasio est, renatum in hac uita posse legi Dei satisfacere. Neesse est autem in Ecclesia extare, & clare conspici hęc doctrinam, quod in hac uita, & hac naturę corruptione, etiam renati nō possint legi Dei satisfacere, sed sint iusti,

2

M ij

id est, accepti Deo, fide, propter Christum mediatorem. Ideo non solum recipi annotationem prodesset, sed etiã alicubi expresse addi: renatum non satisfacere legi Dei, ut postea rursus admonebimus.

Hic legi Dei
nemo satisfacit.

3 Ceterum hic etiam expediret taxatas esse opiniones, quæ late uagatæ sunt in Ecclesia, de merito congrui, quod oppressit doctrinam de fide iustificante, & de gratuita remissione peccatorum propter Christum. Etsi enim Deus postulat, ut præstetur disciplina etiam à non renatis, & punit uiolationem discipline præsentibus & æternis pœnis, tamen non sentiendum est, disciplinam in nō renatis mereri de congruo remissionem peccatorum. Mens non renata, aut secura negligit Deū, aut oppressa iudicio legis, ac terroribus fugit, & fremit aduersus eum: sed tunc diligere incipit, cum fide erigitur, & agnoscit remissionem propter Christum donatum. Ita primum incipit mens diligere Deum. Ideo recentium monachorum somnia reijciuntur, quæ finxerunt posse diligere Deum, posse legem fieri, quo ad substantiam actuum, à non renatis: & has opiniones nos quidem iudicamus taxari à Libro, sed recitare hoc uoluimus, ut constet quomodo nos Librum intellegamus.

Taxanda opinio de meritis ante gratiam.

4 In articulo De peccato originis, ubi dicitur, remanet materiale, hoc est, concupiscentia, grauis morbus, infirmitas &c. addantur hæc uerba, & uitiū repugnans legi Dei, ut & Vuormatiæ conuenit: & non uult Liber extenuari illud materiale, quod est repugnantia non leuis aduersus legem Dei, ut apparet in perpetuis defectibus, quod non satis ardent animi dilectione Dei, quod languidus est timor, languida fides, &c. & Liber fatetur subinde, hunc morbum parere malos fructus, aduersus quos renati, & fide condonationem petere debent, & eis spiritu repugnare.

Additio ad articulum de peccato originali.

Relictū sanctis malum originis, repugnat legi Dei.

In articulo De iustificatione, ubi dicitur, per fidem 5
 efficacem, intelleximus id à quibusdam ita deprauari,
 ut interpretentur, efficaci fide, id est operante fide, hoc
 est, fide cum operibus iustificari hominem. Est enim
 quorundam alterius partis uulgaris persuasio, Paulum
 sic accipiendū esse, cum ait, Fide iustificamur: quasi uelut,
 fide præparamur ad iustitiam, id est, ad dilectionem pro
 pter quam postea accepti sumus: non fide propter Chri-
 stum. Iam si articulus hoc modo deprauaretur, necesse
 esset nos reclamare. Nostri enim cum dixerunt, uita seu
 efficaci fidei significarunt se loqui, non de sola notitia
 historię, qualis est etiã in impijs, sed de fiducia appren-
 dente misericordiam propter Christum promissam, &
 erigente perterrefactas mentes. In hanc sententiam lo-
 quuti sunt nostri de efficacia, qua ipsa fides per se est mo-
 tus ardens, consolans, innitens Christo, & uiuificans,
 sicut sequens descriptio, in articulo De iustificatione
 ostendit: & propheta dicit, Iustus sua fide uiuet. Ergo
 ne ambiguitas discordias pariat, aut hæc declaratio ad-
 denda uideatur, aut eximendum uocabulum, efficax. Et
 ut hoc loco magis solliciti sumus, mouemur eo, quia in
 hac urbe, etiam post colloquium, editæ sunt proposi-
 tiones, quæ aperte damnant nostram sententiam, quæ est
 haud dubie uox Euangelij, de fide iustificante, & op-
 ponunt uulgarem persuasionem: sola dilectione sum-
 mus Deo accepti. hoc quid aliud est dicere: quàm quod
 non propter Christum, sed propter proprias uirtutes, seu
 opera, homo sit acceptus Deo, Deniq; renouat illæ pro-
 positiones & alios errores pugnantes cum Euangelio. Si
 multi in altera parte durius suas falsas persuasiones ita
 pergunt defendere, quæ spes poterit esse tranquillitatis
 aut concordia?

In secunda parte articuli De iustificatione, doctrina 6

M ij

Additio ad
 articulum de
 iustificatione

Fides efficax
 fides appren-
 hendens certam
 misericordiam
 in Christo.

In comitijs
 deprauari
 cepit artien-
 tus de iustifi-
 catione.

Doctrina de bonis operibus explicanda.

de bonis operibus explicanda est. Cum n. supra dictum sit in Libro, manere in Sanctis peccata in hac uita: & clare docendum sit, renatos in hac uita nunquam satisfacere legi Dei: quarunt piæ mentes, quomodo placeant Deo, cum adsint peccata, cum legi nondum satisfiat. Hæc quæstio semper exercet bonas mentes, & uidemus eam à scriptoribus Ecclesiasticis, Basilio, Hieronymo, Augustino, Bernardo, studiose agitatum esse. Hic igitur taxanda est arrogantia & hypocrisis, quæ ignorans doctrinam de fide in Christum, admiratur sese, & putat propriam mundiciem, seu perfectionem, esse precium uitæ æternæ: cum Psalmus dicat, Non iustificabitur coram te omnis uiuens. Item, Si iniquitates obseruaueris Dñe, quis sustinebit? Item, Tibi tantum pecco: ut tu iustificeris in sermonibus tuis, & uincas cum iudicaris.

Taxandam opinionem eorum, qui se placere Deo propter opera putant.

7 Rursus pijs consolandi sunt, ut certo statuunt, primum personas Deo placere fide propter Christum, non quia legi Dei satisfaciant. Deinde & hanc inchoatam obedientiam, quam sequi necesse est, placere Deo, cum dolentes agnoscimus imperfectionem, & credimus tamen obedientiam placere propter pontificem Christum, & perferri ad Patrem, tanquam spirituales hostias, ut Petrus inquit, Offerite spirituales hostias acceptas Deo per Iesum Christum: confidant etiam, non quia legi satisfaciant, sed propter Christum, ipsis, cum fide iustificati sunt, & hæredes facti, certo dari uitam æternam, iuxta illud. Hæc est uoluntas Patris, ut omnis qui credit in filium habeat uitam æternam.

Quomodo Deo placeat inchoata obedientia.

8 Et quoniam in Sanctis in hac uita manent peccata, adiiciendum est discrimen peccatorum, propter quod non amittitur gratia, & aliorum quæ excutunt gratiam, et Spiritum sanctum: hæc pars propter multas grauissimas causas addenda est. Hinc discunt pijs, fidem non significare

Discrimen peccatorum propter quod amittitur gratia Dei, propter quod non amittitur.

care

care tantum notitiam dogmatum, sed fiduciam misericordiae promissae propter filium Dei, quae fiducia non manet cum mala conscientia. Discunt item, non posse Deum inuocari ab ijs, qui pergunt ruere contra conscientiam: quia non potest inuocari Deus, nisi fiducia mediatoris Christi. Discunt item, neque hanc fidem seu fiduciam, neque Spiritum sanctum in his esse, qui delinquent contra conscientiam.

Existimamus autem & Dominos collocutores delectos ex altera parte, & alios uiros prudentes & pios, probaturos hoc consilium de his locis addendis.

In titulo De nota Ecclesiae, uidelicet de uerbo Dei, addita est annotatio, ubi dicitur, Haec magna domus habet promissionem praesentiae Spiritus sancti, hic concesserunt nostri, eam promissionem pertinere ad pios seu electos, non ad multitudinem impiam, ad quam pertinent comminationes. Ideo in eodem loco essent omittenda haec uerba (magna domus). Neque enim confirmanda est persuasio, quod multitudo impia non possit errare, quia Ecclesia promissiones habeat: cum Paulus dicat, Non omnes qui sunt ex Israel, sunt Israel. Ideo etiam commodius esset, in titulo de Ecclesia, ubi definitur Ecclesia, esse coetus, bonorum & malorum, sic scribi, Ecclesia uisibilis est coetus, &c.

Quod autem damnat idem Articulus eos, qui discedunt ab Ecclesia, Articulus loquitur de ijs, qui discedunt a recte docentibus. & fatemur ab his non esse discedendum: sed antithesis addenda est, Iuste discedi ab ijs, qui defendunt falsam doctrinam, & qui homines innocentes propter piae doctrinae confessionem interficiunt: de quibus ait Paulus, Si quis aliud Euangelium docet, anathema sit: sicut hoc ipsum exemplum, quod citatur in libro, ostendit. Nam certe Elias & auditores eius se iuncti

erant

10
Additio ad
titulum de
ecclesia.

Promissio
spiritus s. ad
fideles tantum
pertinet.

Discedendum
ab impie docentibus.

erant à cultu Baal, sicut clare dicit textus: ergo discesserunt à cœtu sacerdotum Ahab. Hæc non negari ab eruditissimis ullis arbitramur: & commemorari à nobis necesse est, ne, cum Ecclesijs nostris obiicitur secessio, damnare eas ipsi uideamur, quas quidem certum est membra Ecclesie Dei esse, cum ibi luceat puri Euangelij doctrina per quam efficax est Spiritus sanctus, & uera fide inuocetur Deus Pater Domini nostri Iesu Christi.

- 12 Non a deo ferreos animos habemus, ut non moueamur aut atroci maledicto, cum discessio seu schisma obiicitur: aut ipsa specie distractionis, & cogitatione in gentium malorum, quæ discordias sequuntur. Et redimere ueram & piam concordiam libenter morte nostra uelimus. Itaque toties nos ad æquæ iudicia, & ueram conciliationem obtulimus. Sed Ecclesie nostre, primum in ista condemnatione pontificia, & deinde asperitate Episcoporum, expulsæ sunt à reliquo cœtu. Quam multi ex nostris à quibusdam, propter hanc doctrinam interfecti sunt: hinc iudicari potest, unde orta sit distractio, & qui culpandi sint.

Nostre ecclesie abiectæ et expulsæ sunt à reliquo cœtu à pseudo episcopis. non discesserunt ab ecclesia dei catholica.

- 13 Damnat etiam Liber eos, qui rumpunt uinculum charitatis: quod nos intelligimus obedientiam in ministerio recte doctrinæ Euangelij, & ad ministracionis sacramentorum, & iurisdictionis in Euangelio mandata: ac sentimus ipsi, uero ministerio deberi obedientiam. Sed postea Liber, in titulo De hierarchico ordine, hoc uinculum de traditionibus humanis interpretari uidetur ubi nostri opposuerunt alium articulum. Nam Ecclesie nostre piæ & graues causas habuerunt, mutandi aliquas humanas traditiones, ad quas iam accesserat superstitio. Extare enim in Ecclesia hanc doctrinam Christi necesse est, Frustra colunt me mandatis hominum.

Nostre ecclesie necessario mutarunt quosdam ritus.

Deinde

Deinde utri rumpant uinculum charitatis, res ostendit. Pontifices, & quidam Episcopi trucidant nostros, & inflammant Principum animos aduersus nos: interim prædicant se seruare uinculum charitatis, idem rumpi à nobis, propter neglectas iniustas traditiones: cum hoc ipsum sit officium dilectionis, adhibere episcopiam in traditionibus.

14
Pseudopiscopi rumpunt uinculum charitatis, quia occidunt recte docentes.

In titulo De poenitentia post lapsum, cætera placent. Sed quia De confessione, & satisfactione, postea sunt articuli à nostris exhibití, non licuit hic præterire, tanquam nostro testimonio confirmatas. Et mortificatio in Scripturis, significat opus Spiritus sancti in ueris & magnis ærumnis, quibus uidemus asperrime conflictari ueram Ecclesiam in assiduis uitæ periculis. At enumeratio, & satisfactio, sunt externi ritus ab hominibus excogitati, & accesserunt multi abusus. Eodem loco citatur Paulus ad ornandas satisfactiones 2. Corinth. 7, cum Paulus loquatur de ordinaria poena in Euangelio instituta, uidelicet de excommunicatione: hoc dictum nihil ad has recentes satisfactiones pertinet.

15
Additio ad Articulum de poenitentia.

Quid mortificatio carnis,

In titulo De Sacramentis, recte dicit Liber, non solum significari gratiam per sacramenta, sed etiam sanctificari utentes. Verum hic addi petimus, adultos debere fidem addere in usu Sacramentorum, quæ credat promissionibus, quarum causa Sacramenta nobis tradita sunt: nec prodesse ea adultis, sine bono motu utentis, ut uulgo loquuntur.

16
Additio ad Art. de Sacramentis.
Fides adhibenda in usu Sacramentorum.

De ordinatione, maxime probamus ueterem Ecclesie consuetudinem, ut ordinandi prius explorentur, erudiantur, & publico testimonio aliquorum piorum & doctorum, qui præsentibus Ecclesijs, admittantur ad ministerium: ut nunc fit in nostris Ecclesijs. Hanc difficillimam curam, & necessariam Ecclesie, suscipere Episcopos, facta refor-

17
Explorati tantum ordinandi.

natione, optandum est. Et nostros audimus diserte ita tribuisse Episcopis illis ordinationē, si pcedat reformatio.

18

Et quanquam nostri, quadam spe concordia, de ritu confirmationis, & unctionis non pugnarunt, tamen hoc necessario monendum erat: cū Liber definiat Sacramentum esse signum infallibile gratiæ, quod hæc descriptio non conuenit ad hos ritus, qui nunc uocantur, confirmatio, & unctio: de quibus nec mandata, nec promissiones diuinæ extant. Sciunt aduersarij, hos ritus tantum esse uestigia ueterum donorum: olim dabantur dona manifesta per Apostolos. Item, ut Prophete, ita Apostoli, & multi alij depulerunt morbos, sua oratione, & medicinis. Ab his initijs reliqui sunt hi ritus: qui nunc quales sint, constat. Vellemus in Ecclesijs ubiq; Catechismum exerceri, ut Liber monet, & post examen, & professionem, fieri precatorem à populo pro pueris. Hanc credimus non esse irritam: nec displicet ad di impositionem manuum: & hæc fiunt in quibusdam Ecclesijs apud nos, ita & pro ægrotis fiunt preces. Et constat multos propter Ecclesiæ preces reualefcere: sed tamen ritus ipse unctionis nihil ad hanc rem facit, nec habet promissionem gratiæ.

Catechismus
reuoandus.

19

Discrimen
inter Sacra-
menta seruan-
dum.

Dignitas aliorum Sacramentorum obscuratur, cum he leuiore ceremonie eadem definitione et nomine proponuntur populo. Ad hæc, uterq; ritus nunc plenus est magnis abusiibus, quos reprehendere necesse est.

20

Additio ad
articulum de
Disciplina.

In titulo De disciplina, breuiter inserta est particula de Episcopis Germanicis, qui merum & mixtum imperium habent in suis ditionibus. Toties clamitant scripta nostra, nos hoc agere, ut pie doceantur Ecclesiæ propter gloriam Dei, & salutem animarum, & hortatores esse pijs, ut studeant puram Euangelij doctrinam conseruare, & propagare sic, ut mandat Christus, In hoc glorificat pater meus cœlestis, ut fructum plurimum adferatis, ac sitis mei discipuli

puli. Docet hunc præcipuum honorem Deo reddendum esse, curam Evangelij conseruandis, ac propagandi. Hanc rem agimus, non impedimus, quo minus Episcopi possideant opes, & imperia, attributa ab Imperatoribus & Principibus: sed tamen rogamus, ut consideretur, quanta detrimenta Ecclesiæ, quæ clades sequutæ sint, ex opulentia, & imperijs Pontificum Rom. & Episcoporum.

Considerandum quam à perniciem Ecclesijs inuenit quod Episcopi profanam administrationem procurant.

Primum, ipsi occupati gubernatione ciuili, & bellis, neglexerunt doctrinam: deinde & collegia Ecclesiarum mutata sunt, in quibus initio doctrinæ studia uiguerunt, & conseruata sunt monumenta, tradita à primis Episcopis, qui doctrinam ab Apostolis, & doctoribus probatis acceperant. Nunc iactitant successionem ordinariam, cum tot seculis non curauerint, quid antiquitas docuerit. Veteres uere laudarunt successionem ordinariam, non tam ut potestatem munirent, quam quod successores doctrinam Apostolicam initio diligenter cõseruauerant. Hinc rotam formam ueteris Ecclesiæ mutauerunt, opes, & regia dominatio Episcoporum: quæ causa fuit magnæ caliginis, & ingentium bellorum.

21

Que successio ordinaria Episcoporum.

Hos abusus nequaquam approbare possumus: cum uideamus esurire pios pastores, multis locis totas Ecclesias orbatas esse gubernatoribus, quia defunt stipendia: deserunt scholas, quia non docentibus, nec scholasticis pauperibus prospicitur, non possumus non deplorare Ecclesiæ calamitatem: & optamus, id quod iustissimum est, ut aliquid de tantis opibus decidatur ad ueros usus Ecclesiæ, id est, ad ministerij Evangelici conseruationem, & iuandas scholas. Circumit Christus petens, ut Ecclesijs consiratur, ut Euangelium conseruetur, & queritur se esurire ac sitire. Huic quid respondebunt hi, qui defraudant pastores & scholas: cum obiciet, Esurui & nõ

22

Pastores a seculi & scholæ fouendæ ex opibus Ecclesiasticis.

dedistis mihi cibum : sitiui, & non dedistis mihi potum.
Optandum est igitur, ut ex facultatibus Ecclesiasticis iu-
uentur pastores & scholæ.

23
Vt suum quis
que officium
in Ecclesia fa-
ciat.

Cæterum in eodem loco, in Libro, petitur, ut electio
canonica restituatur, & ita reformentur omnes ordines,
ut suum quisque officium recte & sedulo faciat. Hęc pla-
cent nobis : & oramus Dominum nostrum Iesum
Christum, qui est caput Ecclesiæ Dei, ut sicut
eam mirabili consilio & potentia semper
gubernauit, & restituit, ita nunc
quoque eam emendet, regat,
& seruet. Amen.

93

RESPONSVM PROTESTAN-

TIVM, DE REFORMANDIS ABVSIBVS

Ecclesiasticis, datum Imperatoriae Maiestati, 14. Iulij. Anno 1541.

Authore Martino
Bucero.

 Via inuictissimus Imperator, clementissimus Dominus noster, ab Electoribus, Principibus, & Statibus, id quoque petijt, ut sibi exponerent, qua nam ratione, & quibus uis, graues illi abusus, qui in utrumque ordinē, Ecclesiasticum & Secularem, ubique inuaserunt, tolli: & Christiana reformatio, ac pie disciplinae restitutio obtineri & stabiliri possit, cuius scilicet rei summa nos necessitas urget: nos Electoris legati, Principes, ac Status, & absentium consiliarij & legati, qui Confessionem Augustanam, & quae in illa continetur, religionem sequimur, cupientes huic religiosae, atque benignae petitioni Imperatoriae Maiestati humillime parere, perpensa, quoad licuit, conditione & statu, in quo nunc res Germaniae sunt: existimamus, quod attinet ad reformationem Status secularis commo-
Reformatio
Status secula-
ris.

rum fore, ut ea, quae in Comitibus superioribus, praesertim Augustae, de politia deliberata, & contra ebrietatem, luxum uestium, usuras, monopolia, & alia uitia, decreta sunt, cum his de quibus ab Imp. Mai. in indictione huius Comitij, & in prima hic propositione, facta mentio est, rursus in deliberationem recipiantur, & certum aliquid de his omnibus statuatur, executionique demandetur. Quod si fiat, haud sane poenitentiam Status saecularis reformationem constituti, & abusus, qui in hunc Statum

N ij

inuaserunt, commode corrigi posse non dubitamus.

- 2 Quod autem pertinet ad reformationem status Ecclesiastici, commisitimus nostris Theologis, qui hic sunt, ut rationem & formam aliquam huius reformationis, citra præiudicium describerent; quod & fecerunt. Hanc itaq; rationē Imperatorię M. V. humillime offerimus, ab ipsa & Statibus alterius partis, ac nobis ipsis ulterius delibendam. Ea uero ratio sic habet.

- 3 Primum, quia timor Domini initium omnis sapientię & salutis est, & in uera Christi fide, tota iustitia & salus sita, necessarium ante omnia fuerit, doctrinam Evangelij pure & synceriter ubiq; in Ecclesijs tradi, & secundum hanc Sacramenta exhiberi ceteraq; ecclesiastica omnia eodem dirigi, et exhiberi. Et quo huius rei commodū initium fiat, constituendum est, ut Articuli, quos Dominus hic dederit conciliari, ab omnibus per Imperium recipiantur: & secundum eos conciones, & Sacramentorum aliarumq; rerum ecclesiasticarum dispensationes, in omnibus Ecclesijs instituantur. Nisi enim deprauatio doctrinę & Sacramentorum, totiusq; cultus diuini, ante omnia tollantur, insincera manebit ac discors religionis administratio, & irato hinc nobis Christo nihil prorsus in repub. Imperij, recte & salubriter constitui, nec impendens, iamq; ugens patrię pernicię auerti ullo modo poterit.

- 4 Deinde, quia religionis administratio, nec in doctrina neq; in ceremonijs & disciplina, restitui potest, nisi Ecclesię habeant idoneos, & uero Christi zelo accensos administratos: necesse erit: ut suum Ecclesijs ius in eligendis, uel saltem probandis ministris suis, restitatur secundum ueteres Canones: ita, ut quorumcunq; sint nominationes, uel presentationes, quas uocant (nemini tamen suo in his iure imminuto) non obtudant

Ecc

Restituenda
administratio
doctrinę
& sacramen-
torum iuxta
conciliatos
articulos.

Nisi de do-
ctrina & sa-
cramentis
conueniat, ni-
hil constituetur
salubriter.

Necessitas
idoneorum
ministrorum

Ecclesijs ministros, nisi qui canonice electi, examinati, & pñs plebibus, earumq; magistratibus rite fuerint probati. Id quod & articulus De disciplina in Libro oblato requirit; & constat, in ueteribus Canonibus, & piorum Principum legibus, id ipsum, ut indubitatum iuris diuini traditionem, consentienter, & grauissima authoritate præceptum esse. Nulla enim ratio sinit, quemadmodum D. Leo testatur, ut qui præesse omnibus debent, non etiã ab omnibus expetantur & probentur. Quam etiam impuri, & ad sacra ministeria modis omnibus inepti homines, tam diu à suffraganeis illis ordinati, & Ecclesijs præfecti sint, dum contra aperta Canonum & Legum decreta, plebes & magistratus ab electione & probatione ministrorum Ecclesiæ remoti sunt, omnibus nimis magno Ecclesiarum damno compertum est.

Restituenda ecclesijs canonice ministrorum electio & examinatio.

Leo. Nulla ratio sinit, ut non expectentur ab omnibus qui debent præesse omnibus.

Præterea, cum singula oppida paulo populosiora, suos proprios Episcopos, & curatores religionis habere debeant; nec utile sit, plures cuique Ecclesias committi, quàm quot commode procurare, & per se quotannis, absque detrimento Ecclesiæ sedis suæ inuisere possit: ne Ecclesiæ necessaria cura, ut iam diu factum est, fraudentur, & illud curandum erit, ut singula oppida aliquanto frequentiora, ministros eiusmodi habeant: quibus plena sacri ministerij potestas committatur: quousque & suæ, cui præcipue addictus fuerit, & uicinis minoribus Ecclesijs, necessariam religionis curam impendere, & eas, tam annua inspectione, quàm alijs ministris, quæ ista cura requirit, in officio pietatis continere possit. Annitendum itaque est, ut ea omnino procurationis ecclesiasticæ ratio & distributio, quam Canones Episcopis & Metropolitanis præscribunt, restituantur & seruetur. Nam & ante hac in amplioribus diocesis, quia singuli sufficere non poterant, plures suffraganei

Oppidis populosioribus ministri dandi cù plena administratiõne curæ assignanda.

ganei, Archipresbyteri, atque Archidiaconi constituti fuerunt. Quantum enim damni Ecclesijs hoc dederit, quod non singula, quibus opus erat, idoneos ministros habuere, ac uere episcopali cura & inspectione destitute fuerunt, nemo uerbis explicare satis poterit.

6 Item, quoniam nemini possibile est, ut simul Ecclesiasticam & civilem administrationem rite administret: quare & Canones ueteres omnes tam fauenter uetant, ne quis functioni ecclesiasticæ deputatus, curam ullam rerum secularium suscipiat, minime autem omnium Episcopi: necessarium & hoc erit, ut munera ista procuratorum politica et ecclesiasticæ, in ministris se iungantur, et omnino alij curam Ecclesiarum spiritualem, alij gubernationem ditionum, civilem sustineant.

Procuratio
civilis & Ec-
clesiastica in
ministris se-
iungenda.

7 Cum itaque qui nunc Episcopi uocantur, per se nihil quam civilem ditionem procurent, nec fere sic instituti sint, ut episcopale munus, docendo, Sacramenta dispensando, disciplinam exercendo, cum in clero, tum in populo, ita ut oportet, administrare ualeant: non uidemus rationem, cum qua Statibus communiter & seorsim, totique reip. Germaniæ tolerabilius ac commodius tum etiam Ecclesijs, ut nunc res Germaniæ habent, salubrius Ciuilia & Ecclesiastica munia se iungi queant, quam si procuratio ditionum his, qui nunc eas administrant, & ad eam administrationem deligi solent, relinquatur: idque ea omnino conditione & lege, ut illi ipsi omnem dignitatem & potestatem, quam nunc habent, & habere consueuerunt, saluam retineant: Ecclesijs uero, tam cathedralibus, quam ijs, que secundum Canones suos proprios habere Episcopos debebāt, ministri & pastores, modo & ratione, quam ueteres Canones præscribunt, ordinentur: qui curam animarum, totumque pastorale munus, docendo, Sacramenta exhibendo, & disciplinam exercendo,
per

Qua ratione
civilis & Ec-
clesiastica ad
ministratio-
nem commodi-
tate se iungi
queat.

per se præstare ualeant: qui etiam ad Synodos statim temporibus, ut Canones præcipiunt, singuli cū duobus presbyteris, aut singulis, conueniant, potestatemq; habeant dicendi sententias in Synodis, & faciendi iudicium ecclesiasticum, quod Synodis Canones facere concedunt & præcipiunt.

Munus exequens officium Episcopale.

Vt autem & illi principes, qui nunc Episcopi habentur, & ditiones Ecclesijs addictas politica administratione regunt, munere suo Ecclesijs commodent, quod præ alijs principibus studere debent, consentaneum fuerit, ut hi ueros Ecclesiarum pastores singulariter tueantur: & in habendis Synodis, obeundis uisitationibus, alijsq; omnibus rebus ad sacrum ministerium pertinentibus, præcipuo studio adiuuent: Tum curent, ut ea, quæ pro alendis, & fouendis ministris ipsis: deinde ijs qui ad ministerium educantur & instituuntur: item pro sustentandis pauperibus, & alijs publicis ac priuatis populi Dei necessitatibus, donata olim Ecclesijs sunt, uel adhuc donantur, fideliter conseruentur, & in usum suum sacrum, impendantur. Deniq; ut externa uitæ disciplina & honestas, tū publica pax, & tranquillitas retineatur.

8
Episcopi principes tueri debent omnes qui ministerium ecclesiarum obeunt, & res ecclesiarum.

His rebus curandis se isti Principes, eò quod ditiones Ecclesiæ regunt, præ alijs merito impendere debent: sed hac moderatione, ne per horum defensionem, patrocinium, opem, aut curationem, uel ministerium eorum, qui curam animarum, & munus pastorale per se administrabunt, ulla ex parte: siue in habendis Synodis, siue in obeundis uisitationibus, siue in iurisdictione ecclesiastica exercenda: uel etiam munus & officium Principum & magistratum cuiusq; loci, in sua curatione, defensione, coercitione, & omni eo, quod secundum legem Dei, ueteres Canones, & priorum Principum constitutiones illis concedunt, siue in personas, siue in bona, & quascunq; res ec

9
Ne per Episcopos, Principes, uel legitimum Ecclesie ministerium, uel iusta reipubl. administratio impediatur.

clesiasticas, aliquo pacto contrahatur, imminuatur, uoletur, aut impediatur.

9
Comoditas
premissæ ra-
tionis scien-
tendi mune-
ra ciuilia &
Eclesiastica.

Hac separatione, distributione, atq; moderatione ecclesiasticæ & ciuilibus administrationis, fieret, ut, quod ad externam rerum conditionem & administrationem attinet, omnia in eo statu & conditione permanerent, in qua nunc sunt: nec cuiquam aliquid detraheretur, aut immi-
nueretur, uel dignitatis, uel utilitatis, quam quisq; nunc habet: aut iuxta uulgo receptas leges, & instituta, consequi possit. Id autem, quod maximum & summe necessarium est, interim obtineretur, ut Ecclesijs suum idoneum & necessarium ministerium, & iusta curatio, qua hactenus tam misere & perniciosè destitute sunt, restitueretur: ita ut id diuina lege, & uetustis Canonibus sancitum est. Sic uero simul conseruari sibi externam ditionem & administrationem, et Ecclesijs suam procuracionem legitime instaurari, debet ijs, qui Episcopales titulos et ditiones nunc tenent, multo esse optatius, multoque haberi dignius, cui promouendo operam & opem suam cōferant, cum hoc pacto prestare possint Deo gratum obsequium, & Ecclesijs suam soluere fidem, statumq; suum, dignitatem, & opes cum gratia Dei & hominum, et secunda lætaq; conscientia, firmas et stabiles reddere: quàm ut uelint Ecclesias sub nomine ministrorum et curatorum, tam multis ineptis atq; noxijs hominibus, in quos etiam plus infumere oportet, quàm in idoneos, porro grauare atq; uastare: cum certum sit, ipsos si hoc faciant, et iram Dei, et hominum odia contra se grauissime inflammaturos, indeq; se et sua omnia in summum discrimen adducturos esse.

10
De iudicis, fa-
ctis conuenie-
ntur.

De nominibus et titulis, deq; omnibus ijs rebus, quibus externa illa potestas et dignitas ornari, atq; stabiliri, et legitima subditorum obedientia confirmari debeat, facile conuenire poterit.

Atque

Atqui non est satis, ministros Ecclesiarum, iuxta diuinas Scripturas, ueteres Canones & leges, probari & ordinari, ipsiq; totum ministerium iuxta distributione committi, ac omnem aliam curam & sollicitudinem adimi, deniq; dignam sacro ministerio defensionem ab Ecclesiasticis & ordinarijs potestatibus præstari: sed concedi etiam illis ea omnia oportet, quæ eis ad id conferunt, quo uitã suam sancte & inculpate, atq; sine cura rerum temporalium, degere, totiq; populo Christi, omnis sanctimonie et pietatis exemplum præferre ualeant.

Hac de causa, & maxime, quia tantis scandalis, & tanta Ecclesiarum pernicië experti sumus, ut Deus ratum haberi uelit illud uerbum suum, Non est bonum hominem esse solum, & Vnusquisq; habeat uxorem suam, & unaquæq; maritum suum, propter scortationem uitandam: non poterit profecto id absq; manifesto Ecclesiarum exitio amplius differri, ut coniugium Ecclesie ministris liberum fiat: quo quisque, pro suo dono & uocatione, uel cœlebs, uel in cōiugio uiuat, suumq; ministeriũ Ecclesie, bona cōscientia, & absq; ulla offensione præstare possit.

Nec graue uideri debet, recentiores de hac re Canones, qui cum lege Dei non consentiunt, posthabere: potestea quam tam diu, tamq; graui & incomparabili damno Ecclesie, dissimulata est transgressio manifesta præcepti Dei, & probatissimorum Canonum, qui tamen diuine legi consentanei sunt, toleratis in sacro ministerio, qui se omni genere impudicitie palam contaminarunt, cū quibus non sacris modo, sed etiam externa conuersatione communicare Christianis nefas est. Nam cū his, ut Apostolus præcipit, ne cibus quidem sumi à Sanctis debet.

Huc uero, ut prohibitione coniugij ministri Ecclesiarum quam primum liberentur, impellere & illud debet, quod pridem experimur, nisi hæc prohibitio statim

11

12

Libertas facienda mariti monij.

13

Rectius dispensabitur nunc de Canonibus, reijciendis a sacro ministerio maritos, quam hæc tenus dispensatum sit de illis, qui reijciunt fornicarios.

14

Nisi matri-
moniu[m] sacer-
dotibus ad-
mittatur, nō
habentur ido-
nei ministri.

tollatur, planē nullos, uel qualescunq[ue] fore: nedum ad di-
uinam hanc functionem aliquo modo instructos, qui Ec-
clesijs ministrare uelint. Nam qui aliquid conscientiaē ha-
bent, nō nolunt se periculo coelibatus committere, etiam si
cetera omnia in sacro ministerio sic repurgata ac restituta
essent, ut nullus pijs conscientijs scrupulus in eo superesset.

15
A quibus
Clerici absti-
nendi.

Porro sicut sanctum coniugium ministris Ecclesia-
rum liberum faciendum est, quo puri & casti ministrent;
ita seueriter abstrahendi illi & continendi sunt ab omni-
bus alijs, uel negotijs, uel delitijs, ac uoluptatibus, quae cū
hoc diuino munere non congruunt, atq[ue] ideo in diuinis
Scripturis, Canonibus, & legibus, illis prohibentur. Vti
sunt negotiari, inuitorem uel cauponem agere, scenus ex-
ercere, indulgere commestationibus, ebrietati, ludis in ho-
nestis, & à sanctitate sacri ministerij alienis, uenationi-
bus, & quaecunq[ue] auocare eos ualeant à sanctis, & huic
functioni proprijs exercitijs, ut à lectione, doctrina, ad-
hortatione, admonitione, & studio ita formandae uitae,
quo in exemplum alijs prae luceat, uel etiam impedire tan-
tum, aut facere remissiores.

16
Ve moderan-
da ministro-
rum stipen-
dia.

Verum quo ministri uacui & liberi omnibus alijs ne-
gotijs & curis, toti sacro ministerio incumbant, necesse
erit, ut eis necessaria uitaē liberaliter quidem, sed ea tamen
imoderatione prebeantur, ut omnis eis occasio, tam luxus
& ignauie, quam omnis sordidi quaestus praescindatur.
Singulari quoq[ue] cura & seueritate inuigilandū erit, tam
Secularibus, quam Ecclesiasticis potestatibus (nā est cri-
men publicum) contra pestem simonie, quo illud Domi-
ni in Ecclesiam reuocetur, Gratis accepistis, gratis date.
Quocirca, restituenda erit seueritas poenarum, quas con-
tra hoc malum Canones & leges sanxerunt, nec cuiquam
permittendum, pro ulla nominatione, presentatione,
electione, probatione, ordinatione, aut temporali pro-
uisione.

Prostigenda
omnis simo-
nia.

uisione ministrorum, pro ullo sacri ministerij officio, quicquam precij uel operæ polliceri, dare seu accipere, sub amissione ministerij & pœnis alijs, quæ hic, in Canonibus & legibus institutæ sunt.

Propterea ferendum deinceps non est, ut Annate, aut 17
ulla alia pecunia, pro confirmationibus, transactionibus, dispensationibus, aut ulla alia Romanensi cauponatione, ab Ecclesijs Germanicis, & Ecclesiarum ministris, Romanis persoluatur. Nam ministrorum procuraciones, electiones, confirmationes, & ordinationes, ita ut Canones prescribunt, fieri debent. De moderationibus ditionum Episcopalsium ea etiam iniri ratio poterit, quæ reipub. maxime cōmoda sit, ut nullæ causæ aut controuersie Ecclesiasticæ Romam, ubi cognosci & iudicari commode non possunt, referantur: ita ut referri etiam ad loca tam longinqua causas, Canones Aphricanorum, & aliorum Conciliorum uetant.

Nullę Romæ dandæ Annate nullę illorū pertrahendę causæ.

Vt autem Simonix pestis penitus excindatur, & omni 18
ni fœdo & impio quæstui in his rebus occurratur, reuocandi etiam illi Canones, et rursus executioni demandandi sunt, qui uetant quenquam absolute, hoc est, non ad certum ministerium, quod per se quisq; obire ipse debeat ordinari, aut duobus pluribusue ministerijs assignari, uel plus etiam stipendiorum ab Ecclesia percipere, quàm cuiusq; ministerium requirat.

Nemo absolute, hoc est, nō ad certum ministerium ordinandum

Restituendum & illud erit, ut inter ministeria Ecclesie 1
is ordo, & in dignitate, & in modo stipendiorum seruetur, quem Diuinæ literę & Canones designarunt, ut qui curam animarum obeunt, et uerbi atq; Sacramentorum, & disciplinæ administrationi inseruiunt, ijs qui minora ac minus necessaria, ut Lectorum & Cantorum officia in Ecclesijs gerunt, præferantur. Quàm enim olim S. Patres damnarint, diaconos anteferri presbyteris, con

Modus canonicus stipendiorum.

Indignū ut lectores & cutores presbyteris præferantur.

stat; multo itaq; indignius est, eos, qui Lectorum modo & Cantorum munus habent, pluris fieri ijs, qui officium præstant presbyterorum.

- 20 Hæc omnia quæ præmissa sunt, & præceptis manifestis Dei, & ueteribus, pbatissimis Canonibus, piorumq; Principum legibus, in ministris Ecclesiarum, summa leueritate, requiruntur: proinde, siquidem uera instituitur Ecclesiarum reformatio, omnia in Ecclesijs reuocare & obseruare necesse est. Nec enim unquam ecclesiasticæ disciplinae speranda restitutio est, si ea non cū primis in ministris instauretur, & rursus obtineat. Hactenus de restitutione ministeriorum Ecclesiæ, eorumq; dispensatione, & usu.

De bonis Ecclesiasticis, eorumque dispensatione & usu.

1 **C**ommunio, & uera inter Christianos charitas, id ab initio Ecclesiæ effecit, ut illi sponte sua in sacris conuentibus, & alijs, Domino liberaliter offerrent, & cōsecrarent, unde & seminarijs spiritualia, hoc est, doctrinā uitæ, & sacra mysteria administrantibus, temporalia metenda benigne præberentur, quo hi sacris ministerijs se totos impenderent: et fratribus egentibus necessaria uitæ, ne quis in sacra Christi societate egeret, subministrarentur. Post hæc sunt Ecclesijs à pijs Principibus de publico, cū stipendia pro ministris, atq; ijs qui ad sacrum ministeriū educabantur, tum alimenta pro egenis, attributa. Deinde etiam prædia, & possessiones, alijq; prouentus & reditus donati: quæ omnia, posterioribus temporibus, uarijs rationibus, in immensum propè aucta sunt.

2 Atqui dispensationem & usum istarum opum talem **C**anones præscribunt. Quatuor iubent ex cunctis Ecclesiæ bonis fieri portiones: unā dari Episcopo, quo necessa-

ria

Vnde opes ecclesiasticæ cōgestæ et auctæ

Vetus distributio opū ecclesiasticarū.

ria muneris sui facilius sustinere, & pauperibus atq; peregrinis benignius opem ferre, tum etiam ad sacrum ministerium aliquos educare ualeat. Alteram ceteris clericis, ut suo quisq; ministerio, aut certe institutioni sacrae, qua ad ministeria praeparatur, uacare possit. Tertiam assignat conseruandis templis, et instrumentis templorum. Quarta uolunt erogari in necessitates pauperum, et peregrinorum.

Accesserunt his uaria, pro singulis & Ecclesiae & priuatorum hominum necessitatibus, coenobia & indigentium receptacula, quibus proprii redditus addicti sunt, ut pro clericis, qui ad sacra munera erudiri & institui debent, pro pupillis, alijsq; pauperum liberis, pro senibus, pro egrotis, pro pauperibus, et peregrinis. Ea uocantur coenobia canonica, orphanotrophia, brephotrophia, gerontocomia, nosocomia, ptochodochea & xenodochea. His administrandis, prouentibusq; horum collegiorum & domuum & conseruandis & dispensandis clerici maxima ex parte praefecti sunt, eo quod hos fide certiore, & misericordia in afflictos & inopes ampliore, praestare deceat. Qui primi huic curae deputati sunt, eos uocantur Diaconos, & Subdiaconos, quibus postea adiuncti sunt Oeconomus, & Defensores.

Verum pridem ista administratio & dispensatio, quam sacrosancta esse oportebat, cum ea bona Deo dicata essent, sic intercidit, ut non solum illae canonice portiones clericis, qui uel Ecclesijs rite ministrant, uel ad ministeria Ecclesiae instituuntur, & pauperibus non prebeantur, sed ne ipsis quidem collegijs canonicorum, & alijs egentium receptaculis ea sint relicta, quae nominatim ipsis donata & addicta sunt. Nam Episcopi, & primores inter clericos, quibus res Ecclesiarum concredita fuerunt, tam illa quae primum Ecclesijs obuenerunt, quam quae postea singulis necessitatibus siue cleri in cura animarum ministratis,

3
Varia coenobia & receptacula egentium.

4
Quae tantum in utiliter ministrantes, & uere egentes impedi oportebat, distracta sunt in prebendas in utilium hominum.

& ad id ministerium sese apparantis, siue egentium ex plebe destinata & dicata sunt, distribuerunt in præbendas, quas ijs omnes propè concedunt, qui Ecclesijs, aut prorsus nihil ministerij præstant, aut illud præstant, quod omnium infimum & minime necessarium est. Nihil enim hi aliud quam Lectores & Psaltæ sunt: idèq; etiam sibi magis, quam populo Dei, eo quod lingua, quam populus non intelligit, omnia legant & psallant. Quod officium, etiamsi eo rite defungerentur, tamen adolescentium tantum & inferiorum clericorum munus esse debebat. Nam in Romano concilio, sub D. Gregorio primo celebrato, anathemate prohibetur, ne presbyteri, quorum munus est, uerbo Dei & sacramentis administrandis incumbere, aut Diaconi, quorum est, elemosynam administrare, cantionibus uacent.

Presbyteri
damnati ana-
themate, qui
cantionibus
uacant.

5

Iis autem, qui uel ministeria necessaria, ut est cura animarum, iam obeunt, uel obeundis se præparant, aut nullæ, aut perquam tenues præbendæ conferuntur: imo si quæ locupletiores his ministerijs prouisiones erant, hæ per incorporationem, aliasq; obliquas & impias artes, ablatae pridem sunt, & in præbendas eorum, qui lectorum tantum & cantorū munus aliqua ex parte sibi sumferunt, dispertitæ. Quid? nec magistris scholarum sua salaria relicta sunt. Eo uero factum est, ut non tantū nulli uspiam reperiantur idonei ad sacrum ministerium, aut educentur, sed ipsæ quoq; scholæ, dum doctoribus nulla super sunt stipendia, tacemus de discipulis, propè abolitæ sint. Iam ut uiuant, qui Ecclesijs nihil quam lectiones & cantiones præstant, easq; Ecclesijs minime utiles, imo propter impiam multorum in hoc opus fiduciam, & foedā ex cōmentis prophanis contaminationem, plerumque noxias ac in quæ maxime usum præbendas suas cōuertant, quarū n̄ fere, & plures, & pinguiores habēt, qui

Ministeria de
ferta, scholæ
ablatæ.

Eccle

Ecclesijs perniciosiores sunt, id uero notius toti orbi est, quam ut sit uerbis hic exponendum.

Atqui cum D. Scriptura, omnes S. Patres, omnes Cano-
nes, ingens sacrilegium esse pronuncient, si ea, quæ ad cõ-
seruandum sacrum ministerium, & necessitates populi
Dei, cum publicas, tum priuatas subleuandas, Deo con-
secrata sunt, in alios usus, nedum in luxum & flagitia insu-
muntur: tamen, si quid rerum ecclesiasticarum hodie tan-
to abusui deciditur, & in eum proprie usum, quem Diui-
næ literæ, Canones, & leges præscribunt, in ministerium
curæ animarum, scholas, & pauperes, conuertitur: clami-
tant hi ipsi rerum ecclesiasticarum prædatores & decocto-
res, sacrilegium committi, diripi patrimonium Christi,
spoliari Dei Ecclesias: nec ullum pestilentius inter Status
Germaniæ aut periculosius dissidium, quam istincho-
die existit, & indies magis exacerbatur.

6

*Qui Eccle-
sias maxime
despoliant,
spolij accu-
sant eos, qui
uerum usum
opum Eccle-
siasticarum
restituunt.*

Quapropter non solum religionis, sed etiam publicæ
pacis & tranquillitatis causa, necessarium erit, quam pri-
mum huic malo remedium adhibere. Possetq; huius rei
tale initium fieri, ut de amplissimis illis collegiorum &
cœnobiorum opibus, hic statim ministerijs Ecclesiarum
& scholis necessaria deciderentur, de quorum modera-
tione facile conuenire posset. Postea uero quam ij morte
decederent, quos nemo non agnoscit, cum ob suam impe-
ritiam atq; ignauiam, tum ipso etiam uiuendi genere, Ec-
clesijs nihil posse commodare, & tantum oneri esse, pos-
sent stipendia transferri ad eos, qui se sacro ministerio im-
pendunt, uel se ad id suscipiendũ erudiendos dederint:
cuius certe rei summa Ecclesiam necessitas urget, tum
etiam aliqua egentibus portio deputari. Hæc de bonis
Ecclesiasticis, atq; eorum dispensatione & usu,

7

*Quomodo
restituenda
rerum Eccle-
siasticarum
dispensatio.*

P

De Disciplina populi.

1
Restitutio
Catechismi.

Quo hæc, quæ & ipsa grauissime concidit, restitui possit, necessarium erit primum omnium, ut præter ordinarias conciones, quæ singulis sacris feriis quàm fidelissime, de omnibus doctrinæ Christi capitibus habendæ sunt, pueritia sacro Catechismo diligenter instituaturs de omnibus fidei nostræ articulis, de peccato originali, & actuali, de iustificatione, de ueris uitæ Christianæ officijs, de uirtute & fructu uerbi Dei, de efficacia & usu sacramentorum, & disciplina Ecclesiæ: ac audiat expositionem symboli Apostolici, precationis dominicæ, decem præceptorum: doceatur de præcipuis Euangelij locis atq; officijs Christianis. Hæc summo studio traditi uuentuti, & exigi etiam ab ea oportet, ut constet quantum quisq; profecerit, obiurgari denique quos conspicerit minus esse attentos.

2
Restitutio
uere Confir-
mationis.

Ubi uero adollescentes de his satis instituti fuerint, & eò promouerint, ut merito ad mensam Domini admitti debeant: curandum est, ut ante coram tota Ecclesia fidem suam profiteantur, seq; etiam in obedientiam Christi & Ecclesiæ ipsi suis uerbis offerant & addicant. Post quam professionem, fieri pro eis ab Ecclesia precationem, & imponi eis à ministris manus conueniet: eòq; pacto ueram eis confirmationem, de qua & Liber ab Imp. Mai. tradit, exhiberi. Hæc res eò conferet, ut qui fidem & obedientiam adhuc modum professi fuerint, deinde per totam uitam disciplinæ Christi sese libentius subiiciant, & si labantur, facilius erigi, si à uia Domini declinent, citius in eam reduci queant. Ea q; ratione censura uitiorum, abstentio, excommunicatio, totaq; illa salutaris disciplinæ serueritas cõmodius restituet: atq; in uniuersum metus pec-
cans

candi, recte uiuendi studiū, quotidiana ad pietatē et sanctimoniam exercitatio magis excitabitur, & confirmabitur.

Et hæc itaq; ecclesiastica censura, & animaduersio abstentionis & excommunicationis reuocanda in Ecclesiam est: sed quæ non ad exigenda debita, aut firmandam externam cleri immunitatem & dominationem, sed ad coercenda scelera & flagitia, ad corrigendos malos populi mores, adhibeatur & exerceatur: idq; uero ac salubri iudicio spiritus, & per idoneos ex clero & populo administratos: solaq; instaurandæ in Dei populo pietatis & sanctimonie causa; non ambitione aliqua, uel quæstus cupiditate. Vti factum est hæctenus, in uulgatis illis inspectionibus, quas falso Synodos uocant, in quibus flagitiosos quidem multarunt, sed ut lucrum inde referret Officialis, uel Episcopus, uel certe quo suæ, aut alterius cuiuspiam maleuolentiæ obsequerentur: non ut emendarentur qui peccauerant, & Ecclesia offendiculis purgaretur.

Hanc uero Domini disciplinam, si rursus in doctrina & Sacramentorum usu Ecclesiæ uere consentiant, & idoneos, fidos, atq; uigilantes ministros habeant, tum Catechismus cottidie summo studio exerceatur, non minus facile erit restituere, & moderatione, toti Ecclesiæ, omnibusq; eius ordinibus saluari, exercere, quam ea Ecclesijs ad conseruandum & prouehendum poenitentiae & pietatis studium, necessaria est.

Quo autē & hæc disciplina, sine qua certe Ecclesiæ recte consistere non poterunt, iterum suscitetur, & alia omnia, quæ ad ueram Ecclesiarum reformationem requiruntur, simul obtineantur, & ad diuturnitatem confirmentur: omnino necesse erit, ut ordinarijs potestatibus, & magistratibus sæcularibus sua quoque cura, & facultas, requirendi & exigendi à singulis, quicquid in officio cuiusq; est, tum etiam quæ uitiose omittuntur et peccantur,

3
Restitutio
censuræ &
excommunic-
ationis.

4

5
Supremis po-
testatibus
rerum Eccle-
siasticarum
cura restitu-
enda.

corrigendi . iniungatur omnino ea cum moderatione, tum seueritate, quae eis istam curam Diuinæ Scripturæ, Canones, scripta sanctorum Patrum, & Nouellę Iustiniani imponunt, & demandant.

6 Hi quoq; Principes & magistratus excitandi sunt, ut publicas idololatrias & superstitiones, quas etiam Liber, ab Imperatore oblatas, sub mouere præcipit, tollant: & flagitia, ut scortationem, stupra, adulteria, ebrietatem, & cætera offendicula, quęcunq; palam mores Ecclesię uitiant, iustis pœnis & coercionibus e populo Dei profligent. Qua de re, quicunq; ciuili criminis rei fuerint, etiam clerici, eximieorū iudicio non debent, ita ut à pijs Imperatoribus in Nouellis edictum legimus.

7 Ad hunc itaq; modū, quem hætenus descripsimus, si Dominus nobis dare dignaretur, ut uerbo ipsius, sanctis Canonibus & legibus, nos hætenus subijceremus, & Imperator Augustus Clementis Dominus noster, Ceteriq; Electores, Principes & Status, abusus ac uitia sanę grauissima & perniciosissima, quę in clerum & populum inuaserunt, & ad extremum inualuerunt, secundum commemorata aperta Dei præcepta, Canones probatissimos, et authoritatis primę, uere pias religiosorū Principum leges, quibus Canones cõfirmati, et ut pro legibus habeantur, sanciti sunt, corrigere & emendare, Ecclesijsq; syncceram doctrinę Sacramentorum et disciplinę in clero & populo administrationem restituere, anniterentur, & cõcordi in id studio quisq; per se incumberent; omnino iam cõsultum Ecclesijs, & uera ac salutaris earum reformatio ob tenta foret. Regnaret planē apud nos Christus Iesus, & quęcunq; bono nobis & saluti esse possunt, benignissime cõferret & augetet, malaq; & noxia omnia potentissime à nobis depelleret & arceret. Ipse efficiat in nobis, ut hoc regnum

regnum eius, & iustitiam cognoscamus omnes, & uero corde queramus.

Quomodo initium reformationis Ecclesiasticæ nunc faciendum.

AT uero cum ista plenior Ecclesiarum reformatio, absq; Nationali conuentu, recte institui & obtineri haud facile queat, nec possit sine certissima & irreparabili pernitie Germaniæ amplius in totum differri, certe tale huius reformationis initium fieri non incommode possit, ac debeat.

¹ Necessè initium fieri reformationis.

Primum, ut doctrina Christi uniuersa, ubiq; in Ecclesijs Germaniæ, iuxta Articulos, de quibus hic conuenire queat, bona fide traderetur, & summo studio hominum animis infigeretur: tum ut Sacramenta & cunctæ ceremoniæ, tam conformiter ad Articulos conciliatos dispensarentur & administrarentur, quàm cuiq; Statui id in sua Ecclesia ad ædificationem factu possibile foret: deniq; ut in ijs quæ continètur in Articulis nondum conciliatis, quisq; Statuum cuncta item, congruenter ad conciliatos Articulos, quantum pro ædificatione Ecclesiæ suæ liceat, attemperaret & institueret.

² Doctrina & sacramenta, iuxta cõciliatos articulos tradenda.

At uero, quia populus pridem ubiq; Germaniæ nouit Sacramenti integri usum à Domino ipso institutum pro omnibus esse, sic quoq; omnem, non priscam modo, sed eam etiam, quæ ante trecentos annos extitit, Ecclesiam ubiq; obseruasse, ut in Græcia, India, & ubicunq; extra orbem Romanum Christiani sunt, adhuc obseruatur, statim hæc prohibitio integri Sacramenti tollenda erit, & plena communicatio omnibus permittenda: id quod & Liber ab Imp. Mai. oblatus, pie consulit.

³ Integrum sacramentum permittendū

Deinde, quia nec doctrina, nec Sacramenta in Ecclesia salutariter administrari possunt, nisi Ecclesiæ idoneos

Ecclesijs per-
mittēdū ut si
bi ministros
instituat ido-
neos.

fidus, & zelo Domini inflammatos ministros habeant: necessarium erit, ut singulis per uniuersum Imperium Ecclesijs & Statibus, liberum hic fiat, tales sibi ministros querere & assumere, qui ad eum, quē nunc descripsimus modum, doctrinā & sacramenta, iuxta conciliatos Articulos synceriter & fideliter administrent. Qua in re, Status singuli ab Episcopis et omnibus, siue ij Ecclesiastica, siue politica potestate polleant, adiuuari, & à nemine impediri aut turbari debeant.

Stipendiā
ministri.

5 Tercio, quia nemo sacro ministerio rite se impendere potest, nisi habeat uitę huius necessaria: & de his, sicut & de institutione & prouisione scholarum, tolerabilis aliquid hic atq; equa ratio, quantum pro initio fieri poterit, ineunda est.

Matrimonij
permittēdū
ministri.

6 Quarto, cum omnino contra naturalem honestatem, nedum contra legem Dei, & Canones, tā opere pugnet, habere sacrorum ministros turpi mulierum cōtubernio, aut aliā manifesta impudicitia defœdatos: nec possint hodie, qui hac abominanda fœditate puri sint, inueniri, ad ministerium Ecclesię idonei, si maritis illis esse non liceat: ipsa profecto religionis necessitas summa & inuitabilis, id quoq; postulat & exigit, ne ministris posthac sit sancto coniugio interdictum: & remittantur tandem posteriores Canones ea parte, qua cum lege Dei, & uetustis melioribus Canonibus non consentiunt: quo ea parte & recentiores & antiqui Canones, ipseq; Diuine legis Canon, qui tā diu, maximo & irreparabili religionis ruina remissi fuerunt, restitui & seruari queāt, ne scilicet diuina mysteria h̄ administrent, cum quibus Christiano nefas est, etiam trulgarem cibum sumere, idololatrię uero & ariolandi malo par, communicare sacris.

7 Quinto, ne inter hęc reformationis primordia, alij aliorum iura uel bona inuadant, utq; illicitę nouationis periculum

riculum arceatur; conueniet constitui hic statim ex partis
utriusq; consensu graue aliquod & æquum, soliꝝ iusti- Iudiciū Ca-
merę æquum
constituendū
titię, et nullis partibus addictū iudiciū Cameraę, per quod
si quid dissensionis inter hæc reformationis inītia obo-
riatur, iudicetur & omnis inīquitas alienicꝝ inuasio de-
pellatur & cohibeatur.

*Dilutio eorum, quæ obijci solent, ne Germania
aliquod reformationis initium ipsa per se
moliatur.*

Verum contra hunc conatum reformandę Ecclesię
germanicę, obijci solet, Germanię non licere, ut ea
per se in religione aliquid immutet, q̄ non & alię
nationes simul mutare instituant; religionem pertinere et Obiectio eõ-
ra conatum
reformatio-
nis.
ad alias Christianas nationes, quare sine illarum appro-
batione, nihil de ea statui debere à nobis, quod enim om-
nes attingit, esse ab omnibus approbandum: & si quid
Germani suo tantum consilio, corrigere in rebus ecclesi-
asticis ausint, eo illos nihil aliud, quàm quod nũc grauiss-
simo nostro malo & aliarum nationum offendiculo ex-
istit schisma, aucturos, & dissimilitudinem religionum,
quæ modo inter hanc & alias Nationes Christiani no-
minis est, & turpissima, & perniciosissima, facturos maio-
rem: id quod hominibus religiosis sit indignissimum,
& nationi nostrę periculosissimum.

Sed respondendum ad hæc est, Christianis, qui Chris- Christus cui
q; pro se au-
diendus & se-
quendus, erit
si orbis recta
met,
2
ti præcepta hominum uoluntatibus tanto interuallo præ-
ferre debent, quanto est Christus antefendus homini-
bus: non licere, ut quę iam certo cognouerint ab uno hoc
Seruatore nostro uetita, retineãt, aut ut amplecti differãt,
quæ non possunt dubitare, sibi esse ab hoc ipso uno magi-
stro & Deo nostro, sanctissime iniuncta & mandata:
etiam si repugnet hac in re totus orbis, ne dum non
approbet

approbet hoc studium. Perpetuum .n. illud est, Oportet Deo magis obedire, quàm hominibus. Acto. 5.

Postulata re-
formatio ma-
nifestorum
tantū uiriorū
correctio est.

3 Iam negare nemo potest, quæ hic ostendimus, in Ec-
clesijs uel corrigenda, uel restituenda esse, ea Christum
Dominum ita corrigi & amplecti in Diuinis scripturis,
in sacris Canonibus, & in piorum Principum legibus
precipere & requirere & clarissime & seuerissime. Quare
si etiã aliæ nationes, hanc à Domino præceptam muta-
tionem, hoc est, manifestorum uitiorum correctionem,
& necessariorum officiorum restitutionem nuncq̃ admit-
tere, imo pro uiribus etiã oppugnare uelint, tamen nisi
non libeat nobis esse oues Christi, audienda nobis uox
est huius solius boni & principis Pastoris nostri, ipsum-
q̃ sequi toto pectore oportet: postquam nimirum sic cla-
re nobis uocem suam ingerit, ut de ea dubitare, etiã si
uelimus, non possimus. Neq̃ enim de rebus dubijs & ab-
strusis agitur, ut quid reiiciendum, quid ue recipiendum
sit, ambigere quisquam possit, ut opus in eo esse possit
iudicio aut iudicio eorum, qui in alijs nationibus spiritu
Domini ampliore præditi sunt. Testata enim & explica-
ta hæc Scripturis & Canonibus tam euidenter, tamq̃ co-
piose extant, ut si reformationem ulterius differamus, eo,
ceu clarissima uoce, Domino renunciemus, Nolumus
hunc regnare super nos.

Initium refor-
mationis
apud nos, pijs
hominibus in
alijs nationi-
bus gratū &
utile erit.

4 Pertinet quidem religio ad omnes Christi nomine in-
signitos: & oportebat pridem à cunctis nationibus, quæ
hoc nomen retinent, communi consilio & consentiente
studio, quæcunque in religionem uitia inuaserunt, cor-
rigi, & synceritatem eius restitui: at dum aliæ nationes,
siue ignoratione ueritatis, siue prauis cupiditatibus, siue
oppressionem tyrannidis Antichristi impeditæ, salutem
suam negligunt, & uitiatas religiones quàm repurgatas
malunt, ob id non est & nobis nostra salus negligenda,
&

& in vitijs religionis, quę certum secum exitium trahunt, perseverandum. Et sicut ea, quam nos moliri optamus sacrorum reformationem, Christus & Ecclesia omnis aperitissime & seuerissime precipit atq; exigit, ita conatum hunc nostrum nulli usquam Christiani, qui de his rebus cognouerint, non approbabunt & laudabunt: cæteri, ut alieni adhuc sunt à Christo & eius Ecclesia, ita uox eorū audienda ouibus Christi non est, ipsiq; eis omni studio fugiendi sunt. Cum deniq; hac reformatione, uerę pietatis exemplum alijs nationibus præferemus, erit quod nobis illę gratias agant, non quod nobis offendantur, postquam hinc maximum commodum, & nihil sensurę sint incommodi.

Quod uero interim uarietas aliqua, uel dissimilitudo inter nostram & alias nationes aliquamdiu mansura est, id non fiet uitio nostro, nec est id (quod ad nos quidem attinet) schisma appellandum. Non enim abscindimus aut auellimus nos ab ullis ueris Ecclesijs, dum purius & plenius nos uniuersę Ecclesię Dei, quę ab initio fuit, adiungimus & adheremus: nec dissimilitudinem ullam cū eis inducimus, dū quę apud nos à fide & religione Sanctorum aliena irrepperunt, ressecamus, & ad hanc fidem & religionem omnia conformare annitimur.

Et sicut id non fœdum aut noxium, sed optabile potius initium purgationis, & restituendę sanitatis haberi debet, si in corpore undiq; lacero & ulceroso, aliqua tamē membra mundari & curari incipiant, etiā si reliqua non possint eandem statim curationem recipere: ita si nobis Germanis Dominus, quos primos hęc uocauit, donet etiā, ut primi moliamur eas labe et uulnera, quibus cū nostra cunctę natiōes defœdata et saucię iam diu iacent, emundare & obligare, nullam ea res in corpus Christi, hoc est Ecclesiam, turpem dissimilitudinem aut deformi

5
Si nos nostra reformemus, alijs in deformitate manentibus, id, quod ad nos attinet non est schismaticum aut turpe.

6

Q

tatem inferet, sed erit salutare & necessarium initium, ut totum aliquando corpus eandem munditiam & sanctitatem recipiat.

7
Schisma manebit, si differatur reformatio.

Si uero hanc necessariam Ecclesiarum reformationem instituire differemus, non solum ab alijs nationibus, sed etiam inter nos ipsos distracti, uarij, et dissimiles in religionibus erimus. Nec, n. auferet Dominus à suis quos ad reformationem apud nos ceptam pertraxit, spiritum constantiae, quo ut hactenus, ita ad extremum usq; anhelitū, in ijs, quę ipse eis donauit, perseuerent. Vbi itaq; reliqui Status piām et sanctam reformationem à se reiicient, tum uero foeda & pernitiosa Germanię, non tantum ab alijs nationibus, sed etiam intra se ipsam distractio & dissipatio corroborabitur, intolerandaq; ultio Dei irritabitur.

8

Ergo Dominus Iesus caput nostrum, qui semetipsum pro Ecclesia sua in mortem tradidit, ut eam sanctificaret, mundatam lauacro aquę in uerbo, utq; eam sibi ipse sistat gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam, aut quid huiusmodi, sed ut sancta & inculcata sit, is donet Imp. Mai. omnibusq; Electoribus & Principibus cæterisq; Statibus Imperij, uniuersis & singulis, ut quantis in sordibus & malis, nunc Ecclesię Dei ubiq; iaceant & detineantur, plene agnoscant, atq; sicut ab ipso Principe, & solo bono Pastore nostro, gregi illius pastores, & curatores præfecti sunt: ita etiam suum studium suamq; operam, pro omni ea potestate, quam ab eodem Christo Domino, cui scilicet Pater omnem potestatem dedit in cælo & terra, acceperunt, ad id conferant, quò cunctę Ecclesię uerbo & spiritu Christi, quamprimum undiq; omni labe & macula, cunctisq; morbis & languore superstitionis, dissolutionis, uitęq; impure purgentur, ac sanentur, & primęuam suam formam & uires, in omni pietate, sanctimonia & iustitia recipiant, in eaq; ad gloriam

ABVSIBVS ECCLESIASTICIS. 115
riam sempiternam Patris coelestis semper illustrandam,
& salutem generis humani promouendam, persi-
stant usq; in diem eiusdem sponsi & capitis sui,
Domini nostri Iesu Christi, Amen.

DE IISDEM ABVSIBVS EC-
CLESIASTICIS EMENDANDIS,
altera indicatio.

Authore Philippo Me-
lanchthone.

Vm prima & praecipua cura esse debeat in
Ecclesia Christi, ut Euangelium recte, pure,
& perspicue doceatur, prodesset aliquam sum-
mam doctrinae Euangelij, tanquam Cate-
chismum edī de Deo, de tribus personis di-
uinitatis, de creatiōe, de peccato originis, de Christo, de-
niq; de ceteris articulis symboli. In hac summa prodesset
complecti Articulos conciliatos; ita et multi pie erudiren-
tur, & paulatim Ecclesiae coirent in concordiam.

Prohibendum est, ne omittantur conciones ordinariae
in festis diebus, & curandum per eos qui praesunt, ut pa-
stores pia, & utilia ad edificationem, & apta temporibus
dicant. Et in fine concionum addant adhortationem ad
poenitentiam, cum publica absolutione, & precationem
pro presentibus necessitatibus quolibet tempore.

Et quia uetus consuetudo tradendi Catechismi, & pue-
ritiae peculiariter erudiendae, & explorandae, ferē ubique
negligitur, inter praecipuas reformationis partes duci-
mus esse, renouationem eius moris. Quare efficiendum
est, ut per pastores aut diaconos singulis septimanis, durae

1
Edendus est
munis Cate-
chismus.

2
Conciones in
festis non
omittendae,
& quales ha-
bendae.

3

Catechismus
singulis septi-
manis exer-
cendus.

horæ aut tres, pro cōditione loci, tribuantur Catechismos;
sic, ut cœtu puerorum & puellarum conuocato, tradatur
ordine, & simplicissime summa doctrinæ Christianæ, &
audiantur ordine pueri & puellæ, recitantes symbolum,
decalogum, precationem dominicam, doctrinam de fide
iustificante, de sacramentis, de pœnitentia, de bonis ope-
ribus, de cruce, Cogitemus purissimam Ecclesiæ partem
esse pueritiam recte institutam. Ideo hæc ætas nequaquã
negligenda est; præsertim cū & hic fructus accedat, quod
cum tenera ætas pia & salutari doctrina imbuitur, simul
concipit amorem religionis christiænæ, quæ postea, cum
accedunt anni, prodest moribus. Et melius iudicāt homi-
nes de ijs doctrinis omnibus, quarum elementa recte imbi-
bit prima pueritia. Deniq; notū est illud, Vsq; adeo à te-
neris consuescere multū est. Et toties clamitat ac præcipit
Deus in sacris literis, ut doctrina cœlestis tradat̃ pueris.

4

Et quia ceremoniæ inuitare homines, & adsuafacere
debent, tum uero etiã signa sunt, ad admonendos, & do-
cendos rudes utilia, curandum est, per eos qui præsumt, ut
ceremoniæ utiles, & quæ aliquid grauitatis habent, reti-
neantur, & absurda ac indignæ grauitate Ecclesiæ abole-
antur; ut sunt multæ statuarum circumgestationes; ut ali-
cubi magno pondere crux circumfertur, quam uix qua-
tuor gestare queunt &c. Item statuæ et picturæ fabulosæ,
& quæ superstitiose coluntur. Harū rerum emendatio bo-
nis & prudentibus gubernatoribus in qualibet diœcesi
commendetur.

Ceremoniæ
utiles retinen-
dæ, inutiles
abolendæ.

5
Ministri Ec-
clesiarum ex
aminandi &
probandi.

Sed plurimum refert, quales sint pastores, et cæteri do-
ctores et ministri Ecclesiarū. Ac ne idonei præficiantur,
potissimum ex his duabus causis accidit: uel quia patro-
ni et collatores commendant indoctos & ignauos: aut
propter priuatam beneuolentiam, aut corrupti pecunia,
aut propter alias causas non probandas, uel quia Episco-

pi, sine delectu, sine exploratione, admittunt quoslibet, & cum non afficiantur cura salutis Ecclesiarum, nec doctrinam, nec mores pastorum inquirunt, nec præficiunt inspectores, qui indoctos erudiant.

Ut igitur his causis occurratur, primum de collatione deliberandum erit. In collegijs prodest restitui canonicam electionem, nec concedi, ut mense Papali aut per alias occasiones intrudantur indocti aut male morati.

6

Corrigendus abusus collationum. Electio canonica collegijs restituenda.

Cæterum in eligendis pastoribus, etsi ius patronis nolumus adimi, tamen nec patroni præficiant pastores, nõ prius commendatos aliquo testimonio Ecclesiæ, hoc est honestorum hominum in eo coetu, cui datur pastor. Et liceat Ecclesijs rejicere impios aut non idoneos, aut referrem ad Episcopos, aut eos qui loco Episcoporum sustinent gubernationem ecclesiasticam.

7

Ius patronatus seruandũ, sed ecclesijs etiã ius suũ in dignos rejicendi restituendũ.

Episcopi, aut hi qui ecclesiasticam gubernationem loco eorum sustinent, nullos ordinent, nisi ad certa ministeria Ecclesię. Nec sint ociosi sacrificuli, tantum eò ordinati, ut uictum sibi quærant lectione Missarum, ut uulgo fit.

8

Nemo nisi ad certũ ministerium ordinandus.

Nec ordinentur inexplorati, sed sint uiri docti & graues aliquot, quibus sit in qualibet diocesi mandata cura examinis. Hi neminem admittant ad ordinationem, nisi adferat testimonium de uocatione ad certum ministerium, & de moribus, deinde doctrinam inquirant de dogmatibus Ecclesiæ necessarijs. Si quos inuenient prorsus indoctos, prohibeant, ne ordinentur, & significant patronis aut Ecclesijs, ut alios quærant idoneos. Sin autem erit aliquis mediocri doctrina instructus, et uideatur posse proficere, detineatur, & ab aliquo examinatore per mensem unũ atq; alterum erudiatur. Nam examinatores illi non tantum sint ociosi auditores ordinandorum, sed suscipiant laborem etiam erudiendi indoctiores, eosq;

9

Qualis esse debeat ministeriorum examinatio.

Sæpius audiant. Et Episcopis aut gubernatoribus curæ sit, ut pauperes ordinandi interim uictum habeant, & aliquot libellis necessarijs instruantur. Hæc officia si sumptuosa esse arbitrantur, cogitent nullum esse sanctius eleemosynæ genus, quàm pauperum sacerdotum studia iuuare, & consulere Ecclesijs: ac reputent, sibi propter tales eleemosynas tantas opes datas esse. Curabunt igitur, ut pauperes ordinandi habeant hospitia & preceptores.

10 Vt autem pastores, & cæteri ministri Ecclesiarum, sacerdotes & diaconi, possint Deum inuocare bona conscientia & uera fide, aboleatur Lex & obligatio, quæ prohibet coniugium sacerdotibus: ac liceat eligere ad sacerdotium, uidelicet ad docendum Euangelium, & ad Sacramenta administranda, honestos maritos: liceat etiam his, qui sunt ordinati cœlibes, postea honestum coniugium contrahere. Si enim hoc non conceditur, multis locis deerunt Pastores, & Ecclesiarum solitudo, & uastitas metuenda est. Sicut iam in ipsis Episcoporum ditionibus in Germania, scimus multis locis deesse pastores Ecclesijs. Cedat igitur humana traditio, & iniusta lex necessitati publicæ, cedat dignitati ministerij, quod ut conseruetur, tollantur iniusta uincula, & obligationes, quæ deterrent pios & modestos ab ea functione.

11 Haud dubie omnes modesti toto corpore atq; animo cohorrescunt, cum cogitant quanta agmina animarum hæc lex de cœlibatu, tot iam seculis traxerit in æternum exitium.

Lex de cœlibatu infinita agmina animarum per traxit ad interitum.

12 Quanquam igitur cœlibatus fortassis ad opes ecclesiasticas retinendas est accommodatiôr, tamen maior habenda est ratio ueri cultus Dei, salutis animarum, & publici exempli. Sacerdotes polluti mala conscientia, non possunt

possunt Deum inuocare, ruunt in interitum perpetuum,
& nocent exemplo moribus aliorum,

Si his tantis causis gubernatores non mouentur, si ¹³
impediunt ueram Dei inuocationem, si non afficiuntur
exitio aliorum, profecto dura est Ecclesiæ seruitus.
Quare oramus, ut hoc uinculo cœlibatus ministri Euan-
gelij liberentur.

Abusus frequentissimus est ubique, qui grauius of- ¹⁴
fendit Deum, quod homines obnoxij publicæ turpitu-
dini petunt absolutionem, & cœnam Domini, sine uera
pœnitentia, tamen si propter solennem ritum, quandam
simulationem pœnitentię præ se ferunt. Hoc eo fit, quia
Episcopi multis seculis neglexerunt iudicia Ecclesiastica,
ut postea dicemus. Sed tamen mandetur pastoribus, ut
prudenter Sacramenta administrent, nec absoluant eos,
qui non promittunt emendationem uitæ: & si possunt,
obnoxios manifeste turpitudini indicent iudicibus Ec-
clesiasticis, aut alijs magistratibus.

*Grauius
abusus, quod
palam uitiosi
absoluuntur
& ad eucha-
ristiã admis-
suntur.*

Pastores in singulis Ecclesijs audiant semel in anno ¹⁵
ordine auditores, præsertim rudiores: ac fidem eorum ex-
plorent, idq; in templo fiat. Nec potest hac in re quisquã
detrectare pastoris auctoritatem, quia singuli debemus
fidem profiteri: præsertim apud pastores pios & fideles,
cum hoc ex officio postulât. Ibi pastor singulos etiam ea,
quæ cuiusq; ætas aut mores postulant, prudenter, & gra-
uiter moneat, & erudiat indoctiores, de fide, de mori-
bus, de usu Sacramentorum.

*Singuli se-
mel in anno
explorentur
a suis pasto-
ribus.*

Et ut populus tranquilla & pia conscientia ad cœnam ¹⁶
Domini accedere possit, conscientijs illorum consulatur.
qui cum norint ueterem Ecclesiæ morem, integro Sacra-
mento uti malunt. Nemo circumferens malam conscien-
tiam potest Deum inuocare: ut igitur Deus colatur, &
ut consulatur hominum salutis, gubernatores maxime
cauere

*Restitutio
plebi usus Sa-
cri calicis.*

cauere debent, ne lædantur piæ conscientiæ.

17 Constat hanc ceremoniam institutam esse, ut fidem confirmet in pauidis mentibus, seu consolationem adferat, & ut hic gratiæ agantur Deo. Quomodo autem consolationem capiet, autaget gratias exulcerata conscientia? Hæc arcana uulnera gubernatores Ecclesiæ intelligere, & sanare debebant. Ideo tollatur abusus, uidelicet prohibitio calicis.

18 *De iudicijs ecclesiasticis restituendis.* Maximus & uniuersalis abusus est, quod non exercentur iudicia Ecclesiastica, nec de doctrina, nec de moribus sacerdotum, aut populi. Primum, Pontifices quando conuocarunt Synodos ad ueram, & æquam cogitationem de doctrina; sed iam de particularibus Ecclesijs agimus. Episcopi habent officiales, ut uocant, quibus controuersiæ de contractibus sponsalium, & aliæ quædam inquisitiones commissæ sunt. Hi nec intelligunt officium suum, nec faciunt; sed habent quædam aucupia pecuniæ, quæ longum esset recitare.

19 *Quatuor præcipua Episcopi officia.* Non possumus sine magno dolore cõmemorare Ecclesiæ calamitates. Nos in Germania titulos habemus Episcoporum, Episcopos qui officium suum faciunt, nõ habemus. Cum enim quatuor sint præcipua Episcopi officia, docere & gubernare doctrinam, ordinare & explorare ordinandos, præesse iudicijs Ecclesiasticis & uisitare Ecclesias; nostri Episcopi in Germania uix umbram & ceremoniam unius muneris retinent; uidelicet ordinationem sine exploratione. Interim tenent amplas ditioses, quas cum administrant, ducum officijs funguntur, non Episcoporum. Quas si uolunt retinere, non enim impedimus, deliberetur de certis, qui uere regant Ecclesias; & ut supra dictum est, oportere in qualibet diocesi, esse certos delectos uiros, qui præsent ordinationi, & explorationi ordinandorum, ita sint, seu iidem, seu alij, qui præsent

Præficiendi ecclesijs qui omnes Episcoporum uere administrant

presint iudicijs Ecclesiasticis, & uisitent Ecclesias.

Fungatur igitur uero munere Episcopi, seu unus aliquis certo loco, seu hæc decuria iudicum. Necessè est .n. in Ecclesia esse aliquos idoneos gubernatores doctrinæ & ordinationis. Necessè est iudicia exerceri de doctrina, & de controuersijs sponsalium, de diuortijs. Necessè est restitui excommunicationem mandatam in Euangelio. Hunc Episcopi uicarium, seu hanc decuriam iudicum tueatur ille, qui titulum tenet Episcopi.

Iam si collegia haberent uiros doctos, pios, & exercitatores: expeditissimum esset legere hos iudices ex collegijs. Sed addendi sunt aliqui honesti, graues, & docti uiri laici. Et in singulis diocesesibus pro magnitudine plures tales decuriæ iudicum constituantur: sed sit una suprema, quæ, ut dictum est, sit uelut uicaria episcopi.

Vt autem habeant hæc decuriæ honesta stipendia, certæ præbendæ seu certa collegia, seu redditus monasteriorum ad hos usus transferantur. Quanta est enim turba ociosorum & ignauissimorum hominum nunc in collegijs & opulentis monasterijs?

Constat, exigua pecunia apud officiales posse transigi de pœna stupri aut adulterij. Hæc lenitas auget licentiã: ideo seueritas iudiciorum, & pœnarum restituenda est. Ac primum de omnibus criminibus hoc seruetur. Habeat suum ius magistratus civilis, ut ex officio laicorum delicta inquirat & punit: ita sacerdotes reos manifestorum criminum, stupri, adulterij, furti, cædis, & similium, puniat sruarum legum pœnis. Et quidem docendus est magistratus, ne negligenter officium suum administret. Nã diuinitus huic gradu commendata est disciplinæ externæ conseruatio & defensio: ut Paulus docet, inquiring, magistratum honore afficere bona opera, è contra uerò formidandum esse malis. Nec exigua morum corruptio

20

Munis Episcopi, uel per unum aliquem, uel per decuriam iudicum Ecclesiasticorum administrantur. De quibus iudicandum iudicio Ecclesiastico.

21

Laici adiungendi in iudicio Ecclesiastico.

22

23

Magistratus civilis animaduertat in omnes criminosos, etiam sacerdotes.

R

inde orta est, quod forum Ecclesiasticum impedit magistratum civilem, ne inquireret aut puniret adulteria. Sit igitur uigilans & acer magistratus, sciat se disciplinæ custodem esse diuinitus in hac statione collocatum: interim tamen Ecclesiastici iudices suum faciant officium. Et quia in multis locis civilis magistratus, ex quadam ueteri & praua consuetudine, segnior est, in puniendis adulterijs: ideo pastores & iudices Ecclesiastici sint diligentiores in suo officio. Pastor admoneat obnoxios criminibus, adulterijs, epicureo contemptui religionis Christianæ, blasphemis sermonibus, periurijs, aut alijs criminibus. Si admonitus non pollicetur emendationem morum, deferat eum decuriæ iudicum: hi, re exquisita, sententiam excommunicationis ferant aduersus reum, ac magistratui civili suam sententiam indicent.

23
Sententia ex
communicationis
ferenda per plures

Et ita sint constituta iudicia delectis certo numero, uiris grauibus, doctis, & iustis, ne pastor, aut quisquam alius uideatur odio potius reum in periculum adducere, quàm moueri ad accusandum officij ratione. Nec liceat soli pastori, ferre sententiam excommunicationis, sine illa iudicum decuria, aut nemine adhibito ex honestioribus uiris suæ Ecclesiæ. Ut enim uocantur hæc iudicia Ecclesiæ, ita sunt plures adhibendi, ut Paulus uoluit. Tyrannis est inimica Ecclesiæ: ideo species omnis tyrannidis in Ecclesiæ iudicijs fugienda est.

24
Visitatio re-
stituenda.

His decurijs iudicum commendanda est uisitatio Ecclesiarum, ubi de doctrina pastorum fiat inquisitio. Coherceantur petulantia ingenia, quæ serunt falsa dogmata, tollantur superstitiones & statuæ, ad quas fiunt concursus, & inspiciantur etiam scholæ, & gubernentur studia.

25 Nec officinæ typographicæ negligendæ sunt. Plurimum enim refert, quales libri ueniant in manus hominū,
cau en

cauendumq̄, ne spargantur impia dogmata aut famosi li- Anima duc-
rarum in officii
nas typogra-
phicas.
belli. Ideo magistratus in singulis locis præficiant certos
inspectores seu censores officinæ, ne liceat edere libros
non approbatos ab his censoribus.

Fiat etiam inquisitio de moribus pastorum & populi: **26**
si compertum fuerit, pastorem admisisse aliquod flagiti- Pastores quæ
flagitiū admis-
serunt, graui-
us quam alij
puniendi.
um, puniatur seueris legum pœnis: & eo minus cõnuien-
dum est ad supra, adulteria, aut scortatiões sacerdotum,
quia petimus concedi eis cõiugium. Quare seuerissimis
pœnis corporis illa delicta puniantur.

Inspiciant etiam uisitatores rationes gratiæ in Ecclesijs, **27**
& curent fideliter pendere stipendia pastoribus, diaconis, Visitatores
curent de sti-
pendijs mini-
strorum.
& his qui præfunt scholis.

In scholis non solum Ecclesiæ seminaria sunt, sed etiã **28**
ibi præparantur ingenia ad omnem reliquam uitæ guber-
nationem. Imo scholæ sunt fontes humanitatis in tota ui-
ta: quibus neglectis, necesse est sequi magnas tenebras,
confusiones religionum, & superstitiones, legum & lite- Restituendæ
scholæ.
rarum atq̄ artium interitum, obliuionem antiquitatis &
hystoriarum, morum feritatem, deniq̄ infinitam barba-
riem morum, & omnium uitæ partium. Quare omnes sa-
pientes gubernatores, maxime iudicarunt scholarum cõ-
stitutionem ad remp. pertinere, & bene constitutas, præ-
cipuum decus & ornamentum esse ciuitatum. Quanto
magis in Ecclesia tuendæ sunt scholæ: quibus conserua-
tur & propagat doctrina Euangelij, & traduntur aliæ bo-
næ artes, utiles, tum ad explicandam cœlestem doctrinã,
tum ad reliqua uitæ officia gubernanda.

Et hac in re moueamur consuetudine Ecclesiæ omni- **29**
um temporum. Nunquam sine scholis floruit Ecclesia: Scholæ uetero-
ris populi.
uoluit Deus certos esse cœtus ad tabernaculũ, quod Mo-
yses cõdidit, & postea ad templum: nõ aliam ob causam,
nisi ut ibi studia legis diuine, & aliarum artium bonarum in

quadam frequentia uigerent, et iuuentus excoleretur. Ita Samuel adolescens missus est ad tabernaculum, tanquam ad Academia, & postea Elias ac Eliseus, Ioannes Baptista, Christus, habuerunt agmina auditorum. Hunc morem & Apostoli seruarunt, ut ex Ireneo apparet, qui testatur Iohannem non solum uniuersam multitudinem illiteratam docuisse, sed etiam habuisse quosdam assiduos auditores, qui se totos studiis ad dixerant, quos solitus est familiariter docere, etiam extra conuentus uniuersae Ecclesiae.

28
Vetera Ecclesiae collegia.

Ordinaria successio.

Hinc orta sunt uetera collegia; & proderat esse tales scholas, quae erant testes, quae doctrina ab Apostolis accepta esset, & conseruabant sententiam Apostolorum: ideo saepe allegantur illae ueteres scholae; & propter has laudatur ordinaria successio, quod essent certi testes doctrinae Apostolicae. Nunc haec laudes ad potentiam amplificandam transferuntur; postea cum opes, regia dominatio, luxus, extinxerunt studia collegiorum, caligo ingens in Ecclesia secuta est, & nata est illa theologia monachorum, diluta quadam inerudita philosophia, & superstitionibus. Et haec ipsa nunc consenuit: quare sapientes gubernatores prouidere debent, ut in scholis rursus pia & synccera doctrina Christi tradatur; & muniendae sunt scholae, ut ad pastores propagari incorrupta ueritas possit.

29
Alendi pauperes scholastici.

Deinde quia in singulis regionibus magno numero pastorum opus est, alendi sunt pauperes scholastici de publico, qui cum recte didicerint doctrinam Christianam, postea praeficiantur Ecclesijs. Haec est uetus & uera Ecclesiae consuetudo.

30 Toties uociferantur aduersarij nostri, consuetudinem Ecclesiae negligi, cum ipsi haec utilissima instituta proptarum & Apostolorum penitus deleuerint: quae quidem ut restituantur, & conseruentur, omni contentione gubernatores perficere debent, uidelicet ita, ut scholae floeant, & pro

& propagetur salutaris doctrina; & præparentur, excolantur, ac erudiantur studiosi postea præficiendi Ecclesijs.

Porro in Academijs opus est duplici emendatione; uidelicet doctrinarum, & disciplinæ. De artibus tradendis uere eruditi & prudentes ordinem præscribant, ita ut iuuentus nõ solum uersetur in artibus prophanis, sed etiam discat Christianam doctrinam; deinde ut ad uerã philosophiam reuocetur, & explosis nugis sophisticis, tradatur dialectica syncere & prudenter; adiungantur physica & mathematica, formetur stylus. Sed hæc pars de doctrina longior est, quàm ut tota hic comprehendì possit: & singulis locis iudicio eruditorum & prudentũ constituenda est.

31
In academijs
& doctrina
& disciplina
reparanda.

Disciplinæ restitutio requirit auctoritatem & diligentiam Principum & magistratuum: necesse est mores seueritate maiore regi, & continere iuuentutem intra septa, & ad pia exercitia reuocare: licentiam adstringere, prohibere conuiuia intempestiua, indecorum, scenicum & militarem uestitum. Hæc emendatio obtineri non potest, nisi magistratus ueris pœnis contumaces puniant.

32

Sed ut Demosthenes neruos belli uocat pecuniam, ita ad hos gradus omnes opus est reditibus; uidelicet ad alios pastores, iudices, scholasticos; & sunt in promptu, si recte collocentur, facile enim iniri ratio potest, ut nobilitas in collegijs maiori parte reddituum Ecclesiasticorũ fruatur, & tamen aliqua collegia, & monasteria transferantur ad hos tres gradus; ad augenda stipendia pastorum & diaconorum, deinde ad constituendas decurias iudicum, ac scholas, in quibus non solum mercedes dandæ sunt docentibus, sed etiam mediocris uictus præbendus pauperibus scholasticis: hæc ut facilius fiant, opulenta monasteria transferantur ad hos usus, in quibus nunc

Restitutio
dispensatio
nis opum ec-
clesiasticarũ.

Opulenta
monasteria

tantum otiosi & ignaui homines aluntur. Et fatius est hoc totum uitæ genus aboleri, quàm interim esurire pios pastores, cum honestis uxoribus, & pijs liberis: aut scholasticos, aut Ecclesias stare orbatas pastoribus, aut deserti literarum studia. Cum ait Christus, Dignus est operarius mercede sua: & Paulus inquit, nemo militat suis stipendijs: mandatum Dei præcipit, ut ad hanc militiam Ecclesiæ, docentium & discipulorum, stipendia conferantur. Et propter hanc causam à pijs Regibus & Principibus hæc opes Ecclesijs, quas nunc tenent, donatæ sunt. Iniquum est autem præripere stipendia ab otiosis & fucis, ac interim fame perire eos, qui durissimam militiam in docendo & in gubernatione sustinent. Hæc sunt mutanda bonorum, & sapientum Regum, & Principum consilijs, & autoritate.

34

Reformatio
monasterio-
rum que pro
puellis depu-
tata sunt.

Sed de monasterijs uirginum omnino prodest sexum illum imbecillum liberari uotis. Semper in conspectu sit sapientibus, & pijs gubernatoribus hæc regula. Non esse impediendam ueram Dei inuocationem, qui cum mala conscientia inuocari nõ potest, nec animas abstrahendas esse à Deo in æternum exitium. Constat autem in tanta imbecillitate eius sexus multarum conscientias grauissime excruciarit; ideo aboleantur hæc uota. Et tamen pauperibus puellis, præsertim nobilibus consulatur ex his redditibus, qui per certos questores ad hos usus quotannis colligantur, & quodam ordine distribuuntur. Nam in pagis aut locis desertis, uirginum coetus esse, nõ uidetur utile: sed si placet aliqua monasteria uirginum conuerti in scholas puellarum nobilium, & aliarum, id fiat in urbibus, ubi est honesta disciplina. Et præsentia honestæ, piæ & graues matronæ. Tales scholas aliquas puellarum esse, sine ullis uinculis uotorum optandum esset, in quibus nobilium filia & aliæ puellæ discerent literas & doctrinam Euan-
gelij,

gelij & adsuefierent ad pia exercitia, & bonos mores, nupturae cum uellent.

Hac est imago honestissimi coetus matronarum, & puellarum, quae olim quadam assiduitate seruiebant templo, in quo coetu Anna prophetissa, tanquam magistra fuit reliquarum. Deus pater Domini nostri Iesu Christi, qui elegit sibi Ecclesiam, in qua in uita aeterna celebratur, emendet, regat, defendat & augeat eam. Amen.

ORDINES PROTESTANTIVM.

HAEC itaque Imp. Mai. Princeps Elector, ceterisque Principes & Status, absentiumque Legati, Protestantes, & Confessione in comitijs Augustanis, oblatae, adherentes, responderunt, cum de conciliatis in Colloquio, & non conciliatis Articulis, tum de uia & ratione reformationum abusuum Ecclesiasticorum, postquam Imp. Mai. oblato Libro, & Articulis memoratis, sententiam de his ab Electoribus, ceterisque Principibus, & Statibus in commune rogasset, cuius rogationis formula, in capite libri praemissa est.

Sunt autem hi Principes & Status Protestantes, & Confessione Augustanae adherentes,

Iohannes Friderichus, Elector, Dux Saxoniae.

Henrichus Dux Saxoniae.

Mauritius filius eius.

Iohannes Ernestus Dux Saxoniae, Electoris frater.

Robertus, & huius ex fratre nepos, Vuolfgangus, Palatini & Comites Veldenses.

Georgius Marchio Brandenburgius.

Albertus huius ex fratre nepos.

Iohan

Iohannes Marchio Brandenburgius, Electoris frater,
 Christiernus Dux Holsatię, qui idem rex Danię est.
 Ernestus Dux Brunsvicensis & Lunenburgensis,
 Franciscus huius frater,
 Philippus Dux Brunsvicensis.
 Erichus Dux Brunsvicensis.
 Berninus Dux Pomeranię.
 Philippus nepos huius ex fratre.
 Henrichus Dux Mechelburgensis.
 Vrichus Dux Vuirtembergensis.
 Philippus Lantgravius Hassiæ.
 Vuolfgangus Princeps ab Anhalt.
 Iohannes, Georgius, Ioachimus, fratres, Principes ab
 Anhalt.
 Vuilhelmus Comes à Nassau.
 Philippus Comes à Nassau.
 Guntherus & Henrichus, Comites à Schuwarzenburg.
 Carolus & Ludouicus fratres, Comites ab Oetingen.
 Vuilhelmus Comes à Furstenberg.
 Conradus Comes à Deckelburg.
 Albertus & Gebhardus fratres, Comites à Mansfeld.
 Michael Comes à Vuertheim.
 N. Comes à Vualdeck.
 N. Comes ab Hoy.
 N. Comes à Rittberg.
 Bernardinus Baro à Stauffen.

Ciuitates liberę, & alię, quę Imperij sunt.

Argentoratum,
 Augusta.
 Nuremberga.
 Lubeca.

Constantia

Constantia.
 Francofordia.
 Vlma.
 Goslaria.
 Nordlinga.
 Nordhulium.
 Eslinga.
 Hala Sueuorum.
 Memminga.
 Dinckelsbuhel.
 Reutlinga.
 Hailpronna.
 Lindauria.
 Campodunum.
 Ifna.
 Bibracum.
 Giengen.
 Vuinsheim.
 Vuiffenburgũ Nord-
 Gengenbacum. (gaurig.)

Ciuitates Libere, & ceterę, quę suos Principes habent.

Brema.
 Magdeburgum.
 Hamburgum.
 Brunsvicum.
 Luneburgum.
 Embeca.
 Hannouer.
 Gottigen.
 Nordheim.
 Hala Saxonum.
 Halberstadium.

Et quędam alię in ulteriore Saxonia.

S

QVID ALII ELECTORES AT-

QUE PRINCIPES IMPERATORIAE

Maiestati de Libro & actis Colloquij
responderint.

Um quidam inter Electores, aliósq; Prin-
cipes, perpauci quidem illi, sed qui pro sen-
tentia sua acerrime depugnarent, & ab ea ra-
tione conciliandi Ecclesias Germanie, quam
Imperator instituerat, qua sola, uera & pia cõ-
cordia constitui potest, magnopere abhorrerent: effectũ
est, ut reliqui Electores ac Principes Librum & Articũ-
los, quos Imperator excutiendos obtulerat, ei restituendos
iudicauerint, atque ab eo petendum, ut acta Collo-
quij omnia, prius Legato Romani Pontificis exhiberet,
cũque illo, quid de hac tota causa faciendum, delibera-
ret, idẽ quod inter se deliberassent, deinde ad Status re-
ferret: quo demum de his statuere & cum ipsius Maiesta-
te in eandem uenire sententiam possent. Erant enim inter
hos, qui Librum hunc, & omnia acta Colloquij, totumq;
Imperatoris sanctum & necessarium de pacificanda reli-
gione consilium, non sine Maiestatis eius suggillatione,
abijciendum & prorsus abolendum censent; idque tan-
tum deliberari & constitui, debere contenderent, quomo-
do edictum Vuormatiense & decretum Augustanum
confirmaretur, & contra eos, qui his non starent, defen-
sio aliqua pararetur. Sed dum alij pleriq; ex hisce ordi-
nibus prouiderent, si illa durior sententia obtineret, excita-
tum iri exitiosum patrie bellum, ex quo nihil quam & re-
ligionis, & omnium honestarum rerum excidium impen-
deret, censebant hi Imperatoris a deo salutari cõsilio, quo
sola

solo pacificari Germania queat, obsequendum, & acta Colloquij expendenda, & diligenter uiam quarendam esse, qua & de religione uera ac pia consensus, & Ecclesiarum rerum tolerabilis aliqua reformatio institueretur. Vt uero ij, qui pacificationem ordinum Imperij, inter se, uel omnem, ut nonnulli uerentur, uel certe hanc, quae per concordiam in religione, & Ecclesiarum reformationem, tueatur, auersabantur, eruerent se, pijs & planè necessarijs rationibus eorum, qui Consilium Imperatoris probabāt, nulla honesti specie oblucri posse, ceperunt in aliud argumentum incumbere, eoq; cum alios, tum maxime Ecclesiasticos urgere. Non licere scilicet ipsis de tantis rebus, de immutandis religionibus, de correctione rerum Ecclesiasticarum, quae ad Roma. Pontificem imprimis pertinerent, nisi antè de Legati eius sententia certi essent, aliquid explicati respondere, aut statuere. Cōfidebant enim, si Legatus causam hanc ad Pontificem, quod futurū facile erat consicere, referendam iudicasset, tum se minore negotio, fretos scilicet prauiudicio Legati, reiectionem totius huius consilij, de uera conciliatione & restitutione Ecclesiarum, obtenturos esse. Itaq; factum est, cum inter hos Principes & Status, alij Pontifici Rom. plus iusto adhuc tribuerent: alij uero, sibi ab illo & satellitibus eius metuerent: alij etiam de integritate Legati, quem credebant à reformatione Ecclesiarum minime abhorrere, aliquid pollicerentur, ut maior pars ordinū, qui in altera adhuc parte numerantur, in eam sententiā discesserit, ut Imperatori, quod iam sequitur, responsum daretur.

RESPONSVM PRIMVM ELE

CTORVM, ET PRINCIPVM, ALTERI=

us partis, Datum Imperatorię Maiestati
de actis Colloquij.

ostquam inuictissimus Imperator, Dominus noster clementissimus, Electoribus, Principibus, & Statibus clementer patefecit, & scripto comprehensa offerri curauit, ea, quae consignata fuerunt à collocutoribus, quos sua Maiestas ad id, cum hoc sibi communes Status detulissent, delegit, ut uiam & rationem ad conciliandam religionem citra tamen aliquod praedictum quaerent: petijtque, ut illa cognoscerent, suamque de eis sententiam, sibi communicarent, Electores & ceteri Principes, atque horum absentium Legati, arduum istud negotium, ut quod ad gloriam & honorem Dei omnipotentis, salutem animarum, & communem Germanicę nationis utilitatem pertineat, diligenter, quantum per temporis breuitatem licuit, expenderunt. Videturque eis ad negotium huiusmodi commode expediendum, utile & consultum, ut Cæsareę Maiestatis scripta sex collocutorum, in quibus de Articulis religionis controuersis agitur, reddantur, suaque Maiestas, tanquam aduocatus & defensor catholice Ecclesię, humillime rogetur, ut cum Legato Pontificio, iuxta decretum Haganoense, sex collocutorum scripta recognoscere, & communicare uelit: praecipue uero articulos, in quibus collocutoribus conuenit, exacta & summa diligentia examinare: ita, ut si quid in collocutorum scriptis repertum fuerit, quod uel sententia uel uerbis pugnet cum sanctis Patribus & laudabili Ecclesię consuetudine, si quid adhuc forsan abusu in Ecclesia deprehensum fuerit, id munitur, emendetur, tollatur: praeterea, si opus sit declaratione aliqua

aliqua, ad ea elucidanda, quæ in Articulis obscurius posita sunt, ea adiiciantur. Atq; hæc oïa cū perfecta fuerint, ad Status Imperij, quamprimum fieri potest, referantur: ut sic cū Imp. Mai. iuxta id, quod in initio Comitiorum ipsa proposuit, concorditer Status de his rebus agere & constituere possint. Deniq; ut Imp. Ma. dare uelit operam, ut Protestantes consentiant in aliquā Christianam formam & rationem, conciliandi reliquos articulos nondum conciliatos: quod si à Protestantibus impetrari non poterit, ut ad generale Concilium reijciantur, aut saltem ad nationalem Synodū (si habendi generalis nulla spes fuerit) modo illa rite, & legitime conuocetur; q̄ tandem in Germanica natione, Christiana pax & tranquillitas conseruari possit. Hæc responderunt Imperatori Principes & Status partis alterius uniuersi.

Hoc igitur respōso ab his Principibus accepto, Imp. Mai. admisit quidem, ut de actis Colloquij deq; re conciliatione & instauratione Ecclesiarum, cū Legato Rom. communicaret, tametsi satis intelligeret, quorum hoc consilium spectaret. At cum Principes & ordines, quoad fieri posset, in certam & plenam concordiam reducere, id diligenter studuit, ut quæ statueret, omnium consensu statueret. Respondit itaq; hisce Principibus, facturum se, quod petijissent, ne quid sui officij quisquam desyderaret: admonuit tamen eos, se de hac tanta causa expectasse responsum solidius & explicatius, quod nimium ad rem propositam, sanctæ & adeo necessariae cōciliationis, aliquid contulisset, non eā impediuisset. Nam si tum demum constituere de religione & Ecclesiasticarum rerum reconcinnatione, hæc natio uoluerit, cum ad id opem suam conferet Pont. Rom. nemo qui cognitū habeat, quid Romæ credatur, & uiuatur, quæq; sint Papæ, maiorisq; Cardinalium partis studia, non spem

omnem de restituenda apud nos religione, ac ideo & pace uera ac stabili, despondebit. Quamobrem omnino in officio erat horum Electorum, cæterorumq; Principum, quos patres patriæ esse decet, hanc causam, in qua totius patriæ æterna salus agitur, non ad alios, minime autem omnium ad Romanos rejicere: sed ipsos dispicere, atque summa cura anniti, ut tandem cum pace Ecclesiarum, ac sincera de religione consensione, toti patriæ, ira Dei, ac proinde impendens exitium auerteretur, & gratia ac beneuolentia Dei, indeq; certa tranquillitas & felicitas restitueretur.

Responsum itaque Imperatoris, Electoribus, cæterisque Principibus redditum, habet in hunc modum.

Nuictis, Imperator, Clementissimus Dominus noster, responsionem Electorum, Principum, Statuum, & Legatorum eorum Principum, qui absunt, de causa religionis, & Libro eis oblato, cuius ipsis exempla exhibita sunt, intellexit. Optauerat autem Ma. sua & omnino sperauerat & expectauerat, Electores, Principes, ac reliquos Status, postquam satis longo tempore Librum habuerunt, ut expenderent & examinarent, aliquanto certius & explicatius exposituros suam sententiam. Porro quia semel in ea sententia, quam obtulerunt Impera. Maiestati, obfirmarunt animos, ne officio suo deesse sua Maiestas cuiquam uideri possit, nihil ipsa intermissuram se offert in hac re, quod quidem suam Maiestatem deceat, & fieri queat. Tradere itaq; Librum Legato Pontificio parata est, ac cum eo communicare, quo de huius etiam sententia fieri certior possit, &c.

Cum libri
diu habuisset
expectauerat
Imper. re
sponsum so
lidius & ex
plicatius,

VT ergo Imp. Mai. acta Colloquij expendenda tradidisset legato Romano, Gaspari Contareno, uiro quidem etate, eruditione, & moribus grauissimo, & reuerendo: sed qui, quid persona, quam Roma. Pontifex ei impo. suisset, requireret, plus satis considerauerit, Respondit is, ut sequenti scripto ipse exposuit,

RESPONSV M LEGATI P O N
 TIFICII, DE ACTIS COLLOQVII, DA-
 tum Imperatoriae Maiestati.

Nos Gaspar, miseratione diuina, Tituli Sancti Appolinaris S. Romanae Ecclesiae presbyter Cardinalis, Contarenus, Sanctissimi Domini nostri Papae, & sanctae sedis Apostolicae, in partibus Germaniae, de latere Legatus, Requisiti à Caesa. Maiestate, suo, ac Reuerendis. & Illustris, Principum sacri Romani Imperij nomine, quid nobis uideatur de his, quae in negotio religionis tractata sunt, inter collocutores Catholicorum & Protestantium, à Caes. sua Maie. deputatorum, & scriptis mandata, in quodam Libro, exhibito eis à praefata Maiestate, cum quibusdam apostillis utriusque partis, nec non in quibusdam quinernionibus Protestantium; dicimus, quod omnibus bene discussis & consideratis, nobis uidetur. Cum Protestantes in nonnullis articulis discedant à communi consensu Ecclesiae Catholicae, in quibus tamen non desperamus, aliquando ipsos quoque Deo bene iuuante, nobiscum consensuros, nihil amplius de reliquis omnibus statuendum, sed remittenda esse summo Pontifici, & Apostolicae sedi, qui uel in Concilio generali, cuius celebratio non multo post fiet, uel modo alio, magis opportuno, si res ita exegerit, ea poterit iuxta Catholicam ueritatem diffinere; nec non, habita rerum & temporum ratione, statuere, quae uidebuntur fore expedientia reip. Christianae, & huic inclite nationi Germanicae.

Gasparus, Cardinalis Contarenus, Legatus
 apostolicae sedis.

Cum

Cum hoc responso, dedit & aliud scriptum Imperatori Legatus, in quo complexus est ea, quorum conuocatos ad se Episcopos, Pontificis & suo nomine admonuerat. Illud sic habet.

SCRIPTVM LEGATI, IN QVO

COMMEMORAT QUID CVM EPISCO-
pis egisset de reformatione morum.

Reuerendissimi & Illustrissimi Domini. Cū heri Reuerendissimæ & Illustrissimæ Dominationes uestræ frequentes ad nos uenissent, ac nos quædam illis exposuissemus, quæ nobis ad reformationem Christianam facere in primis uidebantur: petierunt illæ, ut ea, quæ à nobis dicta fuerunt, scriptis mandare, eorūq; exemplar Reuerendis & Illustris. Dominationibus suis tradere uellemus, ut ea commodius uidere & perpendere possent, quare nos, ut eis satisfaceremus, quod heri dixisse nobis uisi sumus, hic quam potuimus breuiter scripsimus.

Illud primum, quod in Domino hortamur, & mone-
mus Reuerendis & Illustris. Dominationes uestras, pertinet ad uniuscuiusq; nostrum uitā, & uiuendi rationem, in qua danda est omnis opera, ut Deo optimo placeamus, & fideles dispensatores inueniamur, ac legitimi Dominici gregis pastores. Vitabimus ergo primum scandalum omne, ne scilicet populus possit, uel leuiter suspicari, nos esse ullis uoluptatibus addictos, aut auaritiæ, aut ambitioni. Vitandus est etiam luxus omnis in epulis, in domibus apparatu, uestibus, cæterisque omnibus, quæ solent aicos & uniuersum populum multum scandalizare.

Vita Prelatorum incutepata.

Notat luxu.

T

3 Secundum pertinet ad familiam, ex cuius moribus, si Christiani & boni fuerint, populus ædificatur, si uero mali fuerint, multum offenditur, & facile coniecturam facit morum episcopi ex moribus familiæ. Idcirco, ut copiose admonet Bernhardus in Lib. de Cōsideratione ad Eugenium pontificem Max. maxima est adhibenda cura prælato cuiuscunq; in comparanda sibi honesta familia, & in seruanda ab omni mala labe, & suspitione, imo instituen- da, ut ex familiarium nostrorum conuersatione, populus instruatur & ædificetur.

4 Tertium pertinet ad curam gregis nobis commissi, ad quam maxime putamus pertinere, ut Episcopi habitent in locis frequentissimis suarum Diocœsium, ubi facile ca- uere poterunt, & præuidere, si quid labis huius quæ gra- satur per Germaniam obrepserit, & confestim in tempo- re remedium adhibere.

5 Proderit etiã habere fidos exploratores in locis alijs, ubi Episcopi non habitant, ut per eos certiores fieri possint, si qua fraude aduersarius noster eos tentauerit, ac cō- festim queant prouidere & mederi. Visitare etiam Dio- cœses frequenter, multum proderit, quo more uti solent Imperatores in urbibus obsessis & oppugnatis ab hosti- bus. Curare etiam ut cultus diuinus uigeat in ecclesijs no- stris, & beneficia à nobis cōferant, uiris probis et idoneis.

6 Quartum pertinet ad dispensationem facultatum, & reddituum episcopaliū, ex qua magna comparatur in- uidia apud populum, si uiderit Episcopum sumptus ma- gnos facere in luxu & apparatu domus & familiæ, paupe- res uero negligi, ideo uitandi sunt omnes sumptus huius- modi, & pauperes quã maxime fouendi sunt, in eorumq; necessitatibus maxima utendum est largitate. Hac enim ratione & Deum faciemus nobis propitium (Nam scœne- ratur Domino, qui miseretur pauperis, ut inquit Salo- mon)

Ve mores fa-
milie probi.

Ve Episcopi
nigilent con-
tra Lusibera-
nos.

Ve beneficia
idoneis con-
ferantur.

Ne opes Epi-
scoporum in
luxum, sed
etiam in pau-
peres,

mon) & populum nobis beneuolum. Ad id enim maxi-
mi momenti est hæc facultatum nostrarum dispensatio.

Quintum pertinet ad disciplinam & institutionem po-
puli. Comparandi sunt concionatores seu prædicatores
uiri probi & docti, qui possint uerbo & exemplo docere
bonos mores, & orthodoxam doctrinam, qui non sint cõ-
tentiosi, neq; insectatores aduersariorum, ideo ne uidean-
tur odisse, sed potius amare & optare eis bona, ac præser-
tim eorũ salutem. Nam acris insectatio eos irritat, & ma-
gis pertinaces facit, neq; edificat populum.

7
Boni concio-
natores com-
parandi.

Sextum pertinet ad institutionẽ iuuentutis in literis &
disciplinis, qua in re uidemus Protestantes nihil præter-
mittere, sed omnem lapidem mouere, ut in suis Gymna-
sijs habeant uiros doctos & illustres, quorum fama inui-
tatur iuuentus Germanica, & præsertim nobiles, & eorũ
gymnasia, ubi imbuuntur simul cum literis etiam doctri-
na Protestantium, qua corrumpuntur ipsi, ac deinde per
omnem Germaniam dispersi, alios quoq; inficiunt. Idcir-
co danda est omnis opera, ut apud catholicos instituantur
scholæ & gymnasia, conducantur doctores catholici, ue-
re docti in bonis literis & disciplinis, qui sint celebres, ut
eorum fama alliciatur iuuentus, et nobiles ad nostra gym-
nasia, ibiq; bonis literis & orthodoxa doctrina imbuantur.
Ab Episcopis etiam admoneantur parentes, ne ue-
lint liberos suos institui in gymnasijs, in quibus ortho-
doxa fides non uiget, præsertim cum habuerint scholas or-
thodoxas paratas.

8
In bona insti-
tutione iuuen-
tutis, nihil
prætermitte-
re Protestan-
tes.

Scholæ insti-
tuenda.

Hæc uoluimus D. V. Reuerendis, & Illustris, pro-
ponere, ut capita quædam generalia, quibus multa par-
ticularia addi possunt, pro cuiusq; prudentia, ut paream-
us summo Domino nostro Pontifici Max. qui nobis
mandauit ut eas hortaremur ad Christianam reforma-
tionem, simulq; ut fungeremur officio personæ quam

9

libri

T ij

gerimus, Legati inq̄ sedis apostolicæ, ad quam pertinet cura omnium ecclesiarum, ac etiam ut satisfaceremus charitati fraternæ, & illi necessitudini quam compluribus de causis sentimus nobis esse cum hac nobilissima & indyta uestra natione.

IN hac Legati Rom. admonitione, Vides optime Lector, quàm nihil insit de neglectu & uitijs doctrinæ, disciplinæ, atq̄ sacrarū ceremoniarum: nihil de manifestis superstitionibus & impietatibus, quæ hærent & admittuntur in cultu & cauponatione Missarum, ac reliquarum ceremoniarum, diuorum, ossium, imaginum, ac statuarum, quæ sub diuorum nominibus ad cultum prostuantur, & uenduntur: nihil de tam impudenti & manifesta Simonia, impioq̄ ambitu, quo ferè omnes hodie Episcopatus, & alia sacramunia inuaduntur, profligata undiq̄ electione & ordinatione, quam Canones præscribunt, & tam seueriter requirunt. Inter argumenta quoq̄, quibus psuadere sua monita conatus est, præcipua sunt, quæ à iudicio uulgi, et emulatione nostri duxit. Memorauit enim populū, luxu, quæ in Episcopis, eorumq̄ famulitijs, tam profusum & turpem uideret, offendi grauiter, & ad contemptum ipsorum plurimum commoueri. Ita, cum nos in hac parte studia diligenter coleremus, & eruditos, eloquentesq̄ homines ad nos pelliceremus, fieri, ut nobiles, & alij præstantiores homines, se in nostras academias conferrent, ibiq̄ nostra doctrina infecti, alios deinde corrumpent.

Ob quam nostri suggillationem & in priore scripto, doctrinam nostram, ut quæ in nonnullis Articulis discendat à communi consensu Ecclesiæ catholicæ, inique taxasset, Philippus Melanch. nomine suo, & nostro omnium, qui Ratisponæ Ecclesiarum ministri presentes eramus, scriptum Imperatori per Illustrissimum Principem

Fridea

Fridericum Palatinum obtulit, quo ea nota & falsa criminatione doctrinam nostram purgauit. Quod scriptum, mox subiiciam.

Nec enim, uel hic Legatus, uel quisquam alius unquam euincet, nostram doctrinam, à communi ac uere catholico consensu Ecclesiæ variare. Non enim is catholicus consensus est, quo nunc inter se consentiunt, qui Romano Pont. parent: sed quo de Christi religione consentiunt omnes omnium seculorum Sancti, ab initio usque ad finem mundi, uniuersi Patriarchæ, Prophete, Apostoli, cæterique ueri gregis dominici Pastores, Doctores, cum omnibus Christo uere credentibus. In quibus horum consensus summam salutem collocat, & nos collocamus: quæ pietatis officia agnoscit, & nos agnoscimus. Eadem de Deo ac Domino nostro Iesu Christo, de eius Ecclesia, Euangelio, Sacramentis, & disciplina sentimus, confitemur, docemus, obseruare studemus. Quæ mediâ hic consensus habet, in ijs scopum moderationis, ædificationem fidei nobis proponimus. Quæ reiecitimus, & correximus, eiusmodi sunt, ut sicut cum Scripturis, ita & cum consensu illò Ecclesiæ Catholicæ aperte pugnent.

Quis consensus catholicus.

Protestantes inherent consensu catholico.

At quàm multa in tota administratione Ecclesiarum & sacrorum munerum, in ijs Ecclesijs, quas Papa suas agnoscit, cum eo uere catholico sanctorum consensu, ex diametro pugnant? Vbi ea doctrinæ puritas? ea Sacramentorum religio, & cæterarum ceremoniarum pietas? ea instituendi & conseruandi idoneos sacrorum ministros sedulitas, quàm diuinæ Scripturæ, et sacri Canones requirunt, sanctique Patres consentienter obseruarunt, & cū doctrina, tum uitæ exemplis, commendarunt?

Pontificij longe à consensu catholico recesserunt.

Hæc itaque religionis peccata & uitia apud illos cum manifesta sint, omnemque Christi religionem tantum non

prorsus extinguant, Legato et pontifici eius, corrigenda, & nostra certius cognoscenda erant, nec ideo tota Ecclesiarū instauratio ad conciliū quod tanopere fugitant, reijcienda, etiā si in paucis, & ijs non necessarijs dogmatis, dissentire à Catholica Ecclesia ipsis uideamur. Nam nihil huius quod obijceret Legatus habuit, quàm quod non recipimus transsubstantiationem panis in corpus Christi, & necessitatem enumerandi peccata in confessione auriculari: quæ ille, quod utraque res in Concilio generali definita sit, ad consensum publicum pertinere contendit. Sed inseruñt, ut ante dixi, personę legationis Romani Pont. plus satis, magisq; hic quæ Pontifex, quàm quæ Christus requirit, in tanta causa, tamq; optata bonis omnibus instaurandi Ecclesias occasione, respondit. Id enim Pontifici pridem in more est, nihil pensi habere, quàm uanum esse omnes pñ norint, quicquid de restituendis rebus Ecclesiasticis polliceatur, modo restitutionem harum differat, seseq; contra reformationis consilia, si non longum, tamen uel aliquo tempore communiat.

Propter eam itaq; quam memorauī doctrinæ & reformationis nostrę suggillationē, quæ huic, & supra posito Legati scripto inest. Dn. Philippus sequens scriptum composuit, & exhiberi curauit.

RESPONSIO AD SCRIPTVM

publicatum à Cardinale Contareno.

CVM intellexissemus huic conuentui interfuturum esse Cardinalem Contarenum, bona in spe eramus, auctoritatem eum suam, non solum ad concordiam constituendam, atq; illustrandam collaturum esse. Propria est enim uiri docti & sapientis, hæc animi magnitudo, & libertas, ut quod probat, præsertim in Ecclesia proferri sinat. Sed ipsius censura de libro, & nostris articulis, quam legimus his diebus propositã, non respondet expectationi nostræ.

Lædimur ab eo iniquo præiudicio, cum quidem uideat nos nihil absurde sentire, nihil profiteri, quod pugnet cum sanis iudicijs piorum & doctorum, in ecclesia Christi. Imo locos aliquos doctrinæ Christianæ in nostris ecclesijs pie & utiliter illustratos esse. Et tamen edidit censuram, in qua ait, nos à communi consensu catholice Ecclesiæ dissentire. Iubet etiam in altera pagella Episcopos aduigilare, ut genus doctrinæ, quod profiteremur, deleat. Hæc cum publice proposita sint, dissimulari à nobis non poterant, ne tacite probare eius iudicium uideremur. Ideo ueniam nobis dari petimus, quod hanc responsionem, uere & modeste scriptam, iniuste ipsius censure opponimus.

Fatemur enim à nostris quosdam errores reprehensos esse, late uagatos ante hæc tempora in Ecclesia. Sed iniuriam facit Ecclesiæ Christi, si quis eos errores, uocat consensum Catholice Ecclesiæ. Persuasiones humanæ, sparsæ in Ecclesia contra Euangelium, etiam si diuturnitas temporis, magnorum hominũ & multitudinis exempla auctoritatem eis addiderunt, tamen non sunt Ecclesiæ catholice consensus, qui consistit in prophetis &

144 DELIBER. IMPERAT. ET PRINCIPVM.
& apostolicis scriptis, & sententiâ per apostolos probatis testimonijs tradita.

Hunc consensum nos amplectimur & defendimus, nec ab eo unquam discessuri sumus.

*In quibus
protestantes
à iudicijs
multitudinis
recesserint.*

Scit Contarenus qui sint ecclesiæ morbi, quâta eorundem Domini in Missis prophanatio, quantum uitij in inuocatione diuorum, quanta labe in coelibatu Romano, quanta inscitia in populo, qui non recte docetur de poenitentia, de beneficijs Christi, de fide seu fiducia, accipiente condonationem propter Christum, uidet non solum Monasteria, sed ipsos etiam Canonum recentium libros plenos esse superstitionum. Videt Theologiam Monachorum dilutam esse, & ueteri in multis locis dissimilem. In his abusibus fatemur nos à multitudinis iudicijs dissentire, quæ ne ipsum quidem probare arbitramur. Id autem non est discedere à consensu catholice ecclesiæ. Quare id crimen obijcere nobis desinat. Et quod addit in ea pagella non desperari concordiam, sciat, nos non recepturos errores quos taxamus, & quos ipsi non solum decretis, sed noua asperitate, quæ non decent ecclesiam, defendunt.

Constat enim multos honestos homines, & quidem in his aliquot doctrina præstantes interfectos esse, tantum propter piæ doctrine confessionem.

*Quomodo
episcopi au-
thoritatem reti-
nere queant.*

Ac quid in altera pagella nunc quoque agit Contarenus aliud, quam ut confirmet hanc sæuitiam: cum iubet Episcopos cauere, ne labe quæ grassatur per Germaniam, irreat in Diocœses. Et præcipit ut medicinam adhibeant. Quam? Vilitatam uidelicet, sectiones, ustruras, neces. Hæc remedia noua sunt ecclesiæ, & præsertim huic nationi parum apta. Deinde non ab eo uiro probanda, qui pacis & concordie autor perhiberi uult. Facile retinerent Episcopi auctoritatem, si emendatis quibusdã

quibusdam abusibus, consulerent piorum conscientijs. Id sæpe testati sumus, & hanc ad concordiam uiam esse iudicamus, præsertim in Ecclesia, in qua lucere debet, & eminere gubernatorum mansuetudo.

Hæc eò recensuimus, ne dissimulatione nostra Contrarij scripta probare uideamur, & hortamur omnes, ne talibus præiudicijs assentiantur, sed nostra dogmata conferant ad Euangelium traditum in scriptis Apostolicis & primæ Ecclesiæ exempla.

Concionatores Principum, &
Statuum coniunctorum Au-
gustanæ Confessioni.

IMPerator itaque, his quæ præmissimus cognitis & perpensis, ut qui se primum aduocatum esse Ecclesiæ Christi meminisset, rationem sibi habendam potius duxit extremæ necessitatis, in qua Ecclesiæ sunt, & mandati Christi, quàm libidinis pontificiæ, & Responsi à Legato huius libidini accomodati, sententiam suam Statibus, de constituenda in præsens religione & pace Ecclesiarum, secundum ea, de quibus in Colloquio pie conuenerat, proposuit hoc modo.

V

SENTENTIA IMPERATORIS

DE INEVNDA CONSENSIONE RELI-
gionis, & faciendo reformationis initio,
deliberationi Electorum, Prin-
cipum, & omnium Statuum
proposita.

Nuictissimus Imperator, Dominus noster
Clementissimus, iuxta sententiam & consiliū
Electorum, Principum, & Statuum Imperij,
quæ inter Collocutores acta sunt, Legato pon-
tificio cōmunicauit, de quibus Legati sententiam rogauit;
hanc denique causam, similiter & reformationem, ut illa
quā primum (sicut ea summe necessaria est, & in priori-
bus Comitijis sæpe postulata) institui possit, summa dili-
gentia eidem Legato cōmendauit. Ad quæ ambo Lega-
tus respondit binis scriptis, quid ipsi faciendū uideatur:
quæ scripta Imp. Mai. Statibus hic offert.

Hoc est, Om-
nia ad pontifi-
cem reiecit.

2 Postquam autem sua Maiestas in hac causa religionis,
quantam omnino potuit diligentiam adhibuit, nec tamē
existimare potest, ut hisce Comitijis quicquid amplius agi &
effici queat, presertim cum Legatus pontificius ea, quæ
scriptis eius continentur, responderit: deinde quia in hac
causa multum iam temporis insumptū est, quancū nihil
sit effectum, utcunque sua Maiestas plurimum & labo-
ris & molestie insumpserit: uisum est ei, Statibus senten-
tiam suam, & deliberationem, quæ ad recessum, & sum-
marium decretum horum Comitiorum conferre possit,
exponere. Ea uero sic habet.

3 Ne post tantos labores tantamque diligentiam, longo iam
tempore multifariam adhibitis, ad causam religionis com-
ponen

ponendam, ea denuo et grauiorem in controuersiam tra-
hatur, & ulteriora incommoda, caueantur & auertantur,
ac quàm minimū dissidij relinquatur: ut deniq; posthac
auxilio Dei omnipotentis ad omnimodam concordiam
Articulorum, qui adhuc in controuersia supersunt, eo fa-
cilis perueniri possit, uidetur Imp. Mai. deliberandum
esse, an consultum sit, ut saluo quidem recessu Augusta-
no, Articuli, de quibus inter Collocutores utriusq; partis
in Colloquio conuenit, recipiantur tanquam Christiani,
nec amplius in disceptationem reuocentur: idq; saltem
usq; ad Concilium generale, penes quod sit ulterior exa-
minatio illorum, & aliorum id genus articulorū: id quod
etiam Legato pontificio uidetur, ut illius scripta satis te-
stantur: dummodo, ut Legatus pollicetur, & certiores
nos facit, primo quoque tempore habeatur Concilium,
aut tantisper, dum per alias uias legitimas, cum consensu
Statuū, rationes aliæ suscipiantur, quibus expediri tan-
dem hoc negotium possit.

Conciliari ar-
ticuli recipi
cudē.

Præterea, an consultum uideatur, si uel Concilij cele-
brandi spes nulla sit (quod tamen ut habeatur, necessario
religionis rationes efflagitant) uel id tardius quàm con-
uenit, congregetur, ut tunc alius conuentus Statuum Im-
perij indicatur, in quo de religiōis causis agatur, quò tan-
dem cōmode ad salutarem finem perducantur omnia.

4
Nationalis
Synodus in
qua cōcordia
penitus pers-
ciatur.

Qua in re Imp. Mai. quantum ad se attinet, nihil inter-
missuram se pollicetur. Estq; in ea sententia, ut quàm pri-
mum fieri potest, in Germaniam iterum, auxilio Dei om-
nipotentis, redire uelit, atq; ea præstare, quæ digna sunt
Imperatore Christiano, quæq; huius officium requirit.
Proposuit denique sua Maiestas, se daturum operam, ut
in propria persona iam conueniat Pont. Ro. ut certo ab
illo cognoscat, quidnam de Concilio sperandum sit.

5
Imperator
pollicetur res-
ditum.

EX hac ergo pposita Principibus, et ordinibus Imperij,

Imp. prouidit impedimenta à Legato iniectū
tri.

deliberandi materia, p̄spiciū fit, quā paterne, fideliter, & constanter Imperator ad afflictis Ecclesijs, & periclitanti patriæ consulere studuerit. Non potuerat pius Princeps non prouidere, ut Romanam disciplinā & artes, haud semel factō periculo, compertas habet, ex Legati consilio, remoras tantum & impedimenta institutę conciliatiōni religionis, & Ecclesiarum reformationi iniectum iri; tamen, qui semel instituisset agere paterne, & quoad liceret, ex sententia omnium procerum Imperij, rogare sententiam Legati de actis Colloquij, id quod Electores & Principes alterius partis petierant, uoluit. Sed tamen, ne non, quantum & præsens tempus, & suscepta semel agendi ratio ferret, hæc ipsa, quæ boni à Legato impedimenta speratæ, & concordia, & instaurationi Ecclesiarum metuebat, amoliretur, singulari diligentia, & grauissima auctoritate, utrumq; & iudicium de actis Colloquij, & aliquid ad reformationem Ecclesiarum initium, à Legato requisit; admonito tamen, quā necessarium sit restaurandis Ecclesiæ rebus, manum statim admouere, quā etiam sæpe & instanter id in prioribus Comitij flagitatum sit. Quo merito Legatus intelligere debuit, Imperatorem & Ordines, summa urgeri salutis sue, & patriæ necessitate, ut de instauratione Ecclesiarum suarum, & pacificatione tandem ipsi statuant; postquam à Roma iudificari se tantum, malacę sua magis atq; magis indies exacerbari uident. Quid enim aliud, quā ludibrium Christi, Ecclesiæ & Imp. Mai. est illud, quod Legatus Rom. cum ab Imperatore, in tanta Ecclesiæ afflictione, tam grauius appellatus esset, nō de fundendis inaniter uerbis ad Episcopos, sed de reformatione ordinis Ecclesiastici re ipsa instituenda, ipse conuocatos ad se communi oratione cōmonefecit tantum de luxu, & pompa, de studijs restituendis, ita ut ferē in fictis illis Synodis fieri solet; nec præterea quicq; uel fecit, uel futurę certō promisit.

De

Imp. iudiciū de Actis, & initium reformationis à Legato seruo petijt.

Deinde obseruandum pijs et illud, quidnam maxime Imperatori in præsentia obstiterit, ne aliquod hoc tēpore reformationis initium fecerit. Nam uere id de se testatus est, plurimum se operæ, laboris, & molestiæ in hac causâ infumpisse & pertulisse. Tamen enim & aliquot ex proceribus Imperij, dum ueras emergendi, aut cupita retinēdi, aut se de ijs, à quibus se lesos arbitrantur, ulciscendi rationes, siue non uident, siue sequi nolunt, pios Imperatoris conatus frustrari magna contentione operam dedunt: longe maximum tamen illud obstaculum illi fuit, quòd Legatus causam religionis omnem ad Pontificem reiiciendam esse respondit: quare hæc causa, cur in instituto conciliationis & instaurationis Ecclesiarum negotio nunc nihil effici potuerit, in Imperatoris responso necessario expressa est. Eo enim, pontificalis scilicet autoritatis præiudicio freti, ij proceres Imperij, qui hoc ipsum, unice salutare & necessarium conciliationis negotium, reiectum uolebant, reiectionem eius urserunt, & confidentius, & præfractius. Instanter ergo orandus Dñs est, ut Imperatori, et religiosis Principibus omnibus, largiatur, ut tandem cognoscant, quo loco habere debeant eos, qui quã pro ueritate tantum, & ad ædificationem Ecclesiæ habere iure possunt, contra ueritatem, & ad destructionem Ecclesiæ potestatem conuertunt: tum ut quod secundum legem Dei & sanctos Canones statuere de eiusmodi debent, commode etiam perficere possint. Vident. n. iam pridem, quid à Romanis expectari possit, & sunt ipsi summi populi Dei pastores, qui cunctis male facientibus terrori esse debent, sicut ipsis Deus omnem animam subiectam esse uoluit: à quibus etiam rationem pereuntium animarum, si quid sui officij hac in re negligant, reposcet.

Tertio perpendendum pijs quàm prudens et salutare

Qui articuli
in Colloquio
conciliari.

toti Germaniæ, imò uniuersæ Ecclesiæ Christi, consiliū
Imperator ordinibus Imperij, in eo scripto obtulerit,
quod proposuit, de cōciliatis in colloquio articulis cōpro
bandis, & recipiendis, atq; secundum hos re ecclesiastica
instauranda, uel usq; ad generalem Synodum, uel donec
aliqua alia legitima uia & ratione, & assentientibus ordi
nibus Imperij, melius aliquid statueretur. Hi enim arti
culi in Colloquio conciliati sunt, Quid sentiendū & doc
endum sit, De uiribus humanis, ante & post regenerati
onem, De peccato originali, eiusq; ui, tā in renatis, quā
non renatis, De iustificatione, hoc est summa doctrinæ
Christianæ, De regeneratione hominis, De ui Spiritus
sancti regenerantis, De fide, De gratia Dei, & merito
Christi, De bonis operibus, deq; horum & precio & mer
cede, De Ecclesia & notis eius, De uanis & falsis Eccle
siæ membris, De canonicis Scripturis, & earum authori
tate, De iudicio Ecclesiæ & Conciliorum, quod id scilicet
cum scripturis semper consentire debeat, De uirtute,
uerōq; usu Sacramentorum, De pœnitentia, De mini
sterijs Ecclesiæ, ministrorumq; in Ecclesia autoritate,
De traditionibus Ecclesiasticis, quod nimirum pietati
seruire, & libertati Christianæ non officere debeat, De
sanctorum memorijs & reliquijs, ne quis ullam in san
ctis, sed omnem in solo Christo fiduciam cuncti ponant,
De imaginibus, De Missa, quod in ea nemo externo
opere, sed Christo tantum fidere, & quisq; propria fide
amplecti sacrificiū Christi debeat; quod deniq; Missam
celebrari non deceat, nisi sint qui spiritualiter cum sacer
dote communicent; quibus & mysterium Christi, ut su
um Amen respondeant, digne explicandum sit. De in
tegro Sacramēto populo impertiendo. De Ecclesiæ dis
ciplina, quod & ad clerum, & ad populum attinet, De ca
nonica electione, ordinatione, ministerio, uita, correcti
one

one ministrorum omnium graduum, De uisitatione, De Synodis, De his omnibus tam multis, tamque late patetibus dogmatis, & ritibus in Colloquio consensum est.

Ex quo intelligitur, quam uere Imperator, cum acta Colloquij primum ordinibus ad deliberandum proponeret, testatus sit, in habito Colloquio, multos & precipuos religionis nostrę Articulos conciliatos esse, & quam uane, quamque in Spiritum sanctum impie, contraque Imp. Mai. contumeliose, alij quidam suis Principibus suggererint, de paucis modo articulis inter Collocutores conuenisse, & ipsi, de quibus conuenisse, Ecclesię haud multum inter sit: eosque qui maioris momenti sint, in controversia mansisse.

Nec enim aliud re ipsa in dissensione hæsit, quam De transsubstantiatione, De enumeratione peccatorum in priuata confessione, De Missa sine comunicantibus sacramentaliter, De commemorandis in precibus meritis sanctorum & appellandis sanctis, De utilitate precum pro defunctis, De ceteris, n. rebus, de quibus non in totum consensus est, nec oino hęc articuli constituti sunt, magis id uariat, quomodo eę res commodius explicandę, & Ecclesijs tradendę sint, quam ut de rebus ipsis diuersa sententia existat. Id quod postea manifestum faciã, in Libro huic rei nominatim instituto.

Articuli non conciliari.

Vides autem ex his pielector, si Imperatoris consiliũ ualeat, & admittatur, quanta sint ad Ecclesias Dei bona peruentura. Tot enim, & eiusmodi articuli conciliati sunt, ut omnino, si recipiantur breui uisuri simus Ecclesijs restitutam ueram, consentientemque doctrinam, de tota nostri restitutione, uitaque Christiana, uerum Sacramentorum usum, & idonea ministeria, Quibus certè restitutis, restitutum nobis erit regnum Christi, & cum hoc optanda omnia: nam & de ipsis, quę supersunt, uel corrigenda uel concilianda, consensus breui inuenietur.

Nec

Nec id offendere debet, quod hoc loco, ubi de Articulis conciliatis approbandis proponitur, additum est, saluo Augustano recessu: nam id de ijs modo capitibus dictum intelligi potest, de quibus nulla facta fuisset, hoc recessu, uel explicatio, uel noua constitutio.

Denique & illud necessario propositum est, si Concilium cogi non queat, aut longius æquo differatur, aut tunc conuentus Ordinum Imperij causa religionis habeatur, & in eo de conciliatione, & reformatione Ecclesie tandem concludatur, nam Pontificem Rom. quicquid de uero & Christiano Concilio polliceatur, uerba dare, pridem nusquam ignoratur. Et repetendum est semel Ecclesie Germanie ius suum, ut suis ipsæ Synodis, de instauranda apud se religione, statuant.

Ex his igitur manifestum est, Imperatorem, quod sui officij erat, in hac causa haudquaquam, uel indiligenter, uel inconstanter præstitisse. Quod Imperatoris studium utinam & alij Electores, Principes, atque Ordines pari cura & perseverantia excepissent, & prosecuti fuissent, uel adhuc exciperent, & prosequerentur: quanquam maior pars eorum, & uiderit quid hæc in re facto sit opus, & ad id animum suum inclinarit: ut ex responsis eorum, quæ mox subiicietur, satis intelligitur.

RESPONSVM PRINCIPVM

ELECTORVM, DATVM IMPERATORIAE

Maieſt. ad propositam ab eo delibera-
tionem, de conclusionem & decreto
in causa religionis faciendo.

Minuitissimus Imperator, Clementissimus dominus noster, Acta uniuersa eorum, qui ad Colloquium deputati fuerant, Legato Pōtificio communicarit, ad cognoscendam eius de Actis illis sententiam, unā cum responso, quod idem Legatus dedit, & alijs, quæ ad faciendam committiorum conclusionem & decretum pertinent. Principes Electores, & absentium Legati, qua decet, submissio ne, ex facto iussu Maieſtatis eius horum narratione, cognouerunt.

Principio bene memores sunt Electores, fidelis ac indefesse diligentia, quam aliquot iam annis Imp. Mai. ex paterna & clementissima beneuolentia erga Germanicā nationem, adhibuit, ut dissensio in religione ad Christianam concordiam, & cōciliationem redigeretur, ac in Imperio pax, & tranquillitas constitueret, & conseruaretur: pro quo fideli studio, & opera, Electores præſentes, absentiumq; Legati Imp. Mai. humillime gratias habent, parati semper, re etiam ipsa, gratos se declarare. Legerunt autem & expenderunt diligenter Electores, scriptū Imp. Mai. & quantum ad controuersias in religione tractatas à Collocutoribus attinet, utile ac bonum iudicant, sibiq; ita placet, ut Articuli, qui à Collocutoribus cōciliati sunt, ut boni probiq; recipiantur, & rati habeantur usq; ad liberum & Christianum Concilium, uel ad nationalem Synodum legitime congregatam: aut si neutrum horum obtineri queat, ad uenturum conuentū Imperij. Hoc ipsum

Electores et
ciliatos Arti-
culos censent
recipiendos
esse.

sperant plurimum conducturū, ut alia incōmoda a cōditiōe ampliora caueantur, & ad conciliationem reliquorum articulorum, qui adhuc in controuersia sunt, facilius perueniatur.

Electores petunt ut et nō dum concilia torum articulorum conciliatio quaeratur.

Adhęc si spes sit plures ex ijs articulis, qui in cōtrouersia fuerunt, conciliandi, rogant humillime Electores, horumq; absentium Legati, Imp. Mai. ut dispicere ipsa uelit, quibus & illi medijs et uijs cōciliari queant. At si id nunc effici non possit, rogant Electores, horumq; absentium Legati, cū omni subiectione, Imp. Mai. ut iuxta promissionem ab ipsa factam, pro qua humillime gratias agunt, uelit apud summū Pontificē instare diligentissime, ut ad examinandum, & conciliandum, tum commemoratos, tum ceteros etiam articulos, liberum & Christianum Cōcilium quā celerrime indicat, in loco aliquo commodo Germanicæ nationis, idq; sine omni dilatione habendū curet.

HAE Citatq; responderunt ad propositam ab Imperatore deliberationem, Principes Electores, pie sanē & salutariter, ita ut decebat eos, qui Imperij Germanici columnę, & primi post Imp. Mai. Patres patrię sunt, Viderunt enim, primum, nec pacem politicam retineri in Imperio posse, nisi de religione consensus constitatur: deinde haud statim posse omnibus de uniuersis religionis nostrę dogmatis & ritibus, quę in controuersiam pertractę sunt, conuenire, maxime uerò de externis obseruationibus, quę uulgus pluris sæpe facit, quā ea ipsa, in quibus tota religio consistit, post tam diuturnam, multiplicem, atq; acrem contentionem: postremo, conciliatos articulos eiusmodi esse, et ut facilius recipi ab omnibus, qui non planē abhorreant à Christo Domino, queant: & uiam, ad conciliationem reliquorum commodi-

us mu

dius muniant. Nam his nemo, qui sensum ullum Christi habeat, contradicere poterit, ut qui cōtineant in se omnia, quę ad salutē necessaria sunt, & consensio ē uerā in Christo constituunt. Totam enim doctrinam Christi in necessarijs, Sacramentorum, omniumq; ceremoniarum uerū piūm q; usum, deniq; cleri & plebis ueram disciplinam hi Articuli complectuntur. Quid? si Ecclesię rursus haberent idoneos & canonicē institutos, & probatos ministros, hiq; puram doctrinam, rectum usum Sacramentorum, & ceremoniarum, piām q; Ecclesię disciplinam rite administrarent, nonne Christus iam apud nos regnaret, & in hoc rursus unū, remoto schismate, corpus essemus? Ceteraque illa Dominus suo spiritu breui quoq; corrigeret & perficeret.

Sapienter ergo & necessario pij Principes censuerunt & Imp. Mai. responderunt, Articulos per Collocutores conciliatos, approbandos & recipiendos esse: & si quid foret, quod u. teriore explicatione uel conciliatione opus haberet, id statim in manus sumeretur, & tentaretur, si & in eo cōmoda explicatio & conciliatio inueniri posset. In hac enim causa, ut in qua æterna omnium salus contineatur, mora omnis rescindenda est, cunctaq; huic negotia posthabenda sunt.

Ita & illud pie, atq; ex summa Ecclesię necessitate consulerunt et responderunt, ut, si quę tum cōponi omnino non potuissent, ea quidem ad Conciliū, ue' generale, uel nationale, reijcerentur: sed illud liberū, & Christianū, & in commodo Germanię loco, atq; quā primum celebrando. Quis. n. ignorat, Pontificē nō nisi suis cupiditatibus & tyrannidi obnoxia Concilia ferre, atq; ideo iniquis tantū illa locis, temporibus, & conditionib; indicere, nec tamen, quę licet inq; s, ac per oīa suę libidini accommodatis rationibus indixerit, celebrare: sed tempus perpetuo, siue

colore aliquo, siue nullo, extrahere, tandemq; etiã nullo omnino praxtextu obiecto reuocare soleret. Ita ut nuper Conciliũ tum indictum, cum Imperator, & Rex Gallorum, duo summi Monarchæ, quos Dominus sub confessione nominis sui reliquos in Europa seruauit, grauissimo bello inter se implicati essent: mox atq; inter hos decennales inducię, etiam per ipsum Pontificem, constitutę essent, ut iam per eos Conciliũ celebrari posset, reuocauit.

Verum id quidem est, postquã Deus iratus peccatis nostris, ut qui Christũ filium eius, quem Regem salutis æternæ conciliatorem dedit, non, ut decet, excipimus & exosculamur, eas pœnas de nobis iure sumit, ut sit in Ecclesijs Europæ tanta Rom. Pontifici potestas, & erepta sit Ecclesijs ratio, eum, iuxta Canones, uel reijciendi, uel corrigendi, optandum erat, ut uel hoc ab eo impetrari posset, quod Christiana uereq; libera Synodus cogereetur, & in ea, de omni religione, quæ grata Christo, & Ecclesiæ eius salutaria sunt, statueretur. Sed cum Pontifices singuli, ut sibi tempore succedunt, ita & peruersione muneris sui, & omnibus ijs studijs, quæ huic muneri suo contrariæ sunt, posteriores priores semper uincunt (dicendũ enim est in Ecclesia Dei, quod res est) omnino tempus pridem posebat, ut Germani, qui Christum quærunt, ualedicto Romanis, dum & iij Christi regnum admittant, ipsi sibi consulerent, imò consulentem Christum Dominum audirent & sequerentur.

Sed nunc uidendum, quid reliqui huius partis Principes ad Imperatoris, piã, & unice salutiferam deliberationem responderint. Nam cum diu frustra actum esset, ut hi de responsione Imperatori danda cum Electoribus consentirent, quod ex more fieri solitum est, hoc quod sequitur responsum, suum proprium dederunt.

Respon-

Optandum
ut Pont. Ro.
officiũ faciat,
sed dum id
nõ facit, Prin-
cipes consu-
tere patriæ
debent.

RESPONSVM PRINCIPVM,

QVI ROMA. PONTIFICEM AGNOSCVNT,

Datum Imp. Maie. ad propositam de religio-
nis negotio deliberationem.

Atholici Principes ac Status, quantum per
temporis breuitatem licuit, expenderunt scri-
ptum, ipsis ab Imp. Maie. nuper oblatum,
una cum sententia Pontificij Legati. Probe
uero memoria repetunt, Imp. Mai. & in alijs
Comitijs, & in praesentibus, mirificum laborem ac stu-
dium semper adhibuisse, ut religionis controuersia com-
ponerentur, ac de reformatione Christiana consilium
iniretur, de qua uoluntate catholici Principes, & Status,
suae Maiestati humillime, & cum omni subiectione, gra-
tias agunt.

Quia uero Imp. Mai. significauit, se intra paucos dies 2
hinc discessuram, non uidetur esse necessarium, ut Status
superuacaneis ac prolixioribus scriptis aut disputationi-
bus suae Maiestati sint molesti; tum uel eam, uel seipso
diutius remorentur, sed in hoc potius incumbendum, ut
Christiane tandem finis huic negotio imponatur, ita
tamen, ut tantisper, dum id fit, Imp. Mai. adsit. Quod ut
faciat, humillime roganda est.

Vt autem ad Imp. Mai. scriptum respondeatur. Initio 3
compertum habent, quod in Germania, & alijs nationi-
bus, imo in toto propè orbe Christiano, nō pauci abusus, Non pauci
abusus agnos-
cuntur, sed
nulli corrigū-
tur, sectae cau-
santur, & esse
non ostēdun-
tur.
sectae, hereses, & schismata passim obtinuerunt, quae om-
nia sine generali Concilio extirpari, aut emendari nequa-
quam poterunt.

Denique & illud pro certo habent Status catholici, 4
non decere se ut aliquam religionis, ceremoniarum, aut

Sefficit (uel
permittant)
Tamen regna
bis o Christe.

rituum (quę per aliquot centenos annos durarūt, partim etiam Concilijs sunt instituta) mutationem fieri, uel consentiant, uel permittant: quandoquidem summus Pontifex per suum Legatum sese offert ad celebrandum Concilium intra breue tempus, & uult hac de re Imp. Mai. in propria persona colloqui cum summo Pōtifice. Pro qua paterna & benigna uoluntate atq; pollicitatione & Sanctitati Pontificiæ & Impe. Mai. Status catholici gratias quā maximas agunt; et sum opere rogāt Pont. Sanctitatē, ut sicut pollicetur & sese offert, Christianū & generale Concilium, quā primū omnino fieri possit, & in uiribus humanis fuerit, indicat, indictumq; omni mora remota haberi curet, in loco aliq; commodo Germanicę nationis, quo multarum adeo animarum periculo & perditioni occurratur.

5 Etsi ceteri primarij potentatus reipub. Christianę, per secularia negotia atq; obstacula impediuntur, quo minus ipsi p se ad Conciliū uenire queāt, rogāt summum Pontificē, ijdē Status catholici, ut Conciliū nihilominus habeat, utq; eadē pontificia sanctitas Christianos illos potētatus, q; per se ipsi adesse in Cōcilio nollent, aut nō poterūt, summa diligentia & instantia adhortari & inuitare uelit, quō pro se ex suis aliquot cruditos, probos & idoneos Legatos & commissarios, qui uices ipsorum gerāt, plena eum potestate deputent & mittant, quo tandem in Christiana reipub. ecclesiasticarum rerum administratio, & uiuendi ratio Christo digna restituatur, errores extirpentur & aboleantur, ac per id ira & ultio Dei à nobis auertatur.

6 Quod si huiusmodi generale Concilium impetratum non fuerit (quod tamen Status catholici, consili promissis summi Pontificis & Imp. Mai. animo tam pio, atque diligentia tam indefessa, minime fore putant) etiam atq; etiam orant ijdē Status, ut Imp. Mai. apud Pontificem

id tamen impetret, ut in Germania nationale Conciliū conuocetur & habeatur. Et si nec hec uia & ratio summo Pontifici & Cæsareꝝ Maieſtati probetur, rogant Status, ut iuxta id quod sua Maieſtas facturam se & curaturam recepit, sine omni dilatione, in Imperium Germanicæ nationis redire uelit, atq; conuocatis Statibus, denuo tentare, si quo pacto diſſenſiones & controuerſias dereliquione corrigi & Christiane discuſſi queant. Nam niſi aliqua iſtarum rationum ineatur, magis atq; magis in ſe Germanica natio diſtrahetur, honorque, exiſtimatio, & opes eius interibunt, ac ſimilia plurima incommoda ad uicinas etiam nationes peruenient.

Secundo, catholicici Status decreuerunt, ſe gratia & 7
auxilio Dei, conſtanter ad hæſuros noſtræ ueteri religio- Hoc decretū
uiniā intelli-
gatur & ratio
ſit.
ni & ueræ fidei, quæadmodum hæc in ſacris Euangelijs, Concilijs, ſtatutis, & ordinationibus Chriſtianæ & catho-
lica Eccleſiæ, atq; doctrina ſanctorū Patrum, & Apoſto-
lorum tēpore, uſq; ad hunc diem, māſit, et obſeruata eſt.

Præterea reſeſſus, ordinationes, & mandata per Imp. 8
Mai. & Status catholicos, præcipue uero decreta Au-
guſtani conuentus, in quæ communiter à Statibus con-
ſenſum eſt, ſequi, et his parere firmiter in animum indu-
xerunt, indubitato ſperantes, idem facturos & reliquos
Status omnes, qui in Auguſtanum reſeſſum conſenſe-
runt, eidemq; ſigillis etiam ſuis appenſis, ſubſcripſerunt,
promiſſis in ſuper auxilijs Imp. M. atq; paulò poſt Ratiſ-
bonæ iterū ratā habuerūt ſubſcriptionē Auguſtæ factam; Vergetur re-
ceſſus Augu-
ſtanus.
preſertim cū Haganoꝝ tertio Electores & Principes qui
iſtic in propria perſona fuerunt, eundē Auguſtanum reſeſ-
ſum denuo approbarunt, ſeruādumq; receperunt: adeo
ut ſeſe obtulerint, collocuturos de deſeſſione, ſi quid tēta-
ret aduerſus reſeſſum Auguſtanū, quæadmodū in decre-
tis eorū Comitiorum, & ſcriptis in illis exhibitis cōtinet̄.

Maxime

Maxime uero censent inhærendum Augustano recessu sui Principes, & adeo nullo modo recedendum: cum Imp. Mai. & in eisdem Comitijis, & hic, cum in prima sua propositione, tum formula deliberationis, de recessu hic constituendo, eundem recessum Augustanum, ipsa quoque saluum manere se uelle declarauerit.

Tertio, cum Imp. Mai. ex singulari proculdubio clementia, proponit, suę Maiestati uideri, Articulos in quibus inter Collocutores conuenit, & qui conciliati sunt, sine ulteriori discussione, usque ad Concilium, recipiendos esse & approbandos. &c. respondent Status, se arbitrari in hoc nullo pacto consentiendum esse, neque etiã id consilium esse, ob sequentes causas. Primum, namque à Collocutoribus propositi sunt articuli aliquot, minime necessarii, superuacanei, & de quibus nulla fuit antehac controuersia, nec hodie est, ut sunt primus, secundus, tertius, & quartus: absurdum igitur uideri, ut Articuli nunquam controuersi concilientur. Præterea, quartus Articulus, de peccato originali, non hic est conciliatus, sed Vuormatię, alia tamen forma, quàm nunc est in scripto oblato, propositus. Secundo, maximopere necessarium erit, ut ab utraque parte denuo eligantur, qui nouo Colloquio & disputatione excutiant omnia: extant enim uerba in scripto commemorato, quę non sunt consentanea consuetudini Ecclesię, & formis loquendi à Patribus usitatis. Adhęc insunt scripto dogmata quędam minime admittenda, quę partim obliteranda sunt, partim mitiganda, & in aliam formam redigenda: præstiterit itaque negotium istud menses adhuc aliquot differri. Tertio, hi Articuli solum conciliati sunt, qui & minoris momenti sunt, & de quibus inter doctos nõ magna antehac fuit cõtrouersia, nec periculosam offensionem apud plebem excitarunt. Et quia præcipui Articuli, atque
adeo

Cur articuli
conciliati nõ
admittendi.

adeo ij, quibus Christiana fides nitit, ut est articulus, De uenerando sacramento ueri corporis & sanguinis Christi, De adoratione & reservatione eiusdem, Cōmunionē sacramenti sub utraq; specie, confessione, poenitentia & satisfactione, &c. hi nimirum non solum non conciliati sunt, sed à Protestantibus uehementissimè impugnati, adeo ut de his nulla conciliatio speranda sit. Quin imo Collocutores catholice partis plusculū quàm decebat, in his concesserunt Protestantibus, ita ut quæ admissa sunt ab illis, emendatione & declaratione habeant opus. Quarto, quoniam si reciperentur articuli conciliati, multis modis posset imminui existimatio summi Pontificis, Imp. Mai. & Statuum catholicorum: hiq; omnes, ne se hoc nomine uarijs obtreccionibus exponant, periculum erit. Videi itaq; Catholicis Statibus cōsultius, & melius esse, ut suo loco scriptum Collocutorū relinquatur, & omnia negotia ad religionem pertinentia, differantur ad Concilium, uel generale, uel nationale, uel saltem ad conuentū omnium Statuum Imperij, quemadmodum etiam pontificij Legati responsio consulit: nimirum ut ista omnia ad Concilium summi Pontificis reijciantur.

QVAE in hoc Principū responsum annotabo, protestor ea me annotaturum, haudquaquam animo obledendi horum Principum celsitudinem, aut uilius mortalium famam obtreccandi, sed tantum causa satisfaciendi Christiano studio erga Ecclesiam Christi, & muneri meo, quod requirit, testari omnibus de optima & saluifica uoluntate Domini nostri Iesu Christi. Neq; debet ulli humano fastigio graue esse, si de placitis admodum neatur eius, à quo est, & cōseruatur omnis inter homines potestas & eminentia. Quanquā quæ in hoc Principum responsō probare non possumus, quia non probari ea

*Protestatio,
nihil hic dicit
in cuiusquam
iniuriam.*

Christo Dominon nihil dubitamus, non tam ipsis Principibus, quam paucis quibusdam imputamus suggestoribus, qui si tanta eorū, quæ Christus requirit, quanta quæ hæc caro expetere solet, cupiditate: & tanto uitorū, quāto nostrorū hoīm odio tenerent, indubie alia suggessissent,

Qui Catho-
lici.

Primum itaq; quod se hi, Principes Catholicos faciūt, nemini Christiano iniquum uideri debet, si non ei appellatiōi adiuncta sit significatio: nostros, tot præclaros Principes, horum ipsorum Principum quorū nomine responsum istuc datum est, consanguineos, affines, & multis modis necessarios, esse cum suis populis hæreticos atq; schismaticos: tum etiam si ea, quæ uere catholicae religionis sunt, hoc est, eius, quam uniuersi Sancti, ab initio ad finem usq; mundi, sequuntur, & satis cognoscant, & toto pectore colāt. Quæ enim illi suggestores his Principibus confirmant esse catholica, hoc est credita & obseruata ab omnibus, qui ab initio Ecclesiæ extiterunt, sanctis, ea pleraq; non solum uetus illa probatior Ecclesia penitus ignorauit, uerum etiam, si tum extitissent, totis uiribus oppugnasset, & profligasset. Sed liceat per nos, cuiq; se, quo uelit nomine insignire: tamen qui nostram doctrinam, & captam Ecclesiarum reformationem suggillare uelit, nosq; tanquam non catholicos, eoq; uel hæreticos, uel saltem schismaticos notare, hunc affirmamus facere iniuriā Christo & Ecclesiæ eius.

Gratias agit
de studio
quod non se-
quuntur.

Ita quod hi Principes Imperatori tantopere gratias agunt, pro eo studio, quod controuersijs religionis componendis, & Christianæ reformationi instituendæ impendit, dignum pijs Principibus est. Sed quā optandum ut hoc studium sic gratū haberent, ut liberet id ueris animis & rationibus adiuuare. Nam ut concordia religionis, & ea forma Ecclesijs Christi restituatur, quam ipse sponsus eius requirit, nulla alia uia esse potest, nisi ea ipsa, quam

quam Imperator hisce Comitibus inire uoluit, ac etiam tentauit, quod nemo dubitauerit bene cupiens Ecclesiae, & prudens rerum Ecclesiasticarum, non ignarus scilicet ut ea habuerunt olim, atque habere debent, & ut habent nunc, cum apud nos, tum Romae, & in alijs nationibus. Sed ne haec uia iniretur, post pontificios, ab ijs maxime, quorum sententia istud Imperatori datum respōsum est, effectū est: & cū maior pars Episcoporum sit in hoc Principū concilio, reformationi certae ipsos incumbere, & tam manifesta, cum in se ipsis, tum in alijs, & personis, & ministerijs ecclesiasticis, uitia corrigere oportebat, si huius rei in Imperatore studium, uere gratum haberent, quales enim esse, & quid prestare deceat Episcopos, aliosque Ecclesiarum pastores & ministros, cum ex D. Scripturis, tum S. Canonibus & S. Patrum scriptis atque exemplis, omnibus iam notissimum est.

Quid Episcoporum sit, omnibus notissimum.

Iam quod fatentur, hi Principes se sentire, ut in alijs nationibus, atque adeo in toto orbe Christiano, ita et in Germania multos inualisse abusus, sectas, haereses, & factiones, hoc magis, in officio ipsorum praecipue erat, praesertim cū, ut dixi, maxima eorum pars Episcopi sint, his tantis malis remedia quaerere, uel potius, quae certissima offerebantur, amplecti. Vt enim cuiusque privati, ita etiam cuiusque Episcopi, & cuiusque Ecclesiae & nationis est, prius sua uitia corrigere, quam de alienis corrigendis, consiliū adferre. Et quanquam aliarum nationum errata, nisi ipsis consentientibus, emendari non queant, quis possit tamē obstare nobis Germanis, ut nostra emendemus priores, quos Dominus ad horum correctionē priores uocauit?

Vitia agnoscunt, & correctio impeditur.

Quaelibet natio sua uitia prius corrigere debet.

Illud de sectis et haeresibus forsitan in nos tortum est. At si tales illis habemur, Episcoporum maxime erat, nos erroris, si quo teneri putent, conuincere: & dare operam, ut rite de religione institutos in uiam reducerent, non adeo

omnem de religione, & uitijis, quibus deprauata est tanto pere & deiecta religio, actionem fugere, & impedire.

Sed suggerunt hi, qui ut suorum uitiorum correctionem effugiant, aliorum morbis blandiuntur, non licere catholicis Statibus, ullam admittere mutationem in religione, ceremonijs, & ritibus, qui aliquot centenjs annis obtinuerunt, uel in Concilijs constituti sunt. At nec Imp. Mai. nec Principes Electores religionem, aut eas ceremonias, ritus uel quos sancta Concilia instituerunt, sed uitia, quæ in hæc inuasferunt, & corruptelas mutari uolebant, & restitui ea, quæ in doctrina & disciplina Christi uitiose, & impie demutata, & mutilata sunt. Quibus quod diutius irritatus est Deus, hoc oportebat ea corrigi, & citius, & se uerius. Nec obijcienda diutina consuetudo est, quæ si sine ueritate sit, nihil quam uetustas erroris est, ut etiam diuturnitas temporis peccata auget, non dimouit.

Certe quod cõculcatis legibus Dei, & Canonibus, sanctissimorumq; Conciliorum decretis, per Simoniam & manifestum ambitum, episcopatus, & sacerdotia inuaduntur, quod episcopi, & alij prælati, relictis rebus ecclesiasticis, secularia tantum negotia curant, & luxu pompæ que ethnicos satrapas potius, quam Episcopos representant: quod doctrinam & disciplinam Christi, cui maxime uacare oportebat, nec per alios quidem rite administrari curant: quod manifeste impia doceri, populumq; questus gratia in manifestas superstitiones induci, quod Sacramenta aliasq; ceremonias perperam administrari, qua stuitq; haberi: quod ministris, quos gregis exemplaria esse oportebat, flagitio se uiuere: quod bona ecclesiastica, quæ ad fouenda, & conseruanda Ecclesiarum ministeria & alendos pauperes, publicasq; necessitates subleuandas, impendi tantum debebant, tam nequiter profundi, & dissipari dissimulant: imò pleriq; etiam adiuuant; & qui hæc

monent

Manifesta
uitia ordinis
Ecclesiastici.

monent corrigenda, tanquam hæreticos & factiosos homines sæuissime persequuntur; hæc profecto quo diutius Ecclesiam Christi destruxerunt, & religionem adflixerunt, pietatem profligarunt, hoc maturius, & uehementiore pœnitentia, & corrigendi studio ardentiore, emendanda erant; & id cum primis per ipsos nostros Episcopos, non uero uel temporum diuturnitate excusanda, uel ad Concilij correctionem, quod futurum pauci credunt, pauciores forsan optant, Christianum duntaxat & liberum, reijcienda.

Et ualde dolendum, tam infelices istis Principibus (nolo propter principalem reuerentiam dicere aliquid grauius, & his hominibus dignius) consultores contigisse, qui ausint in tanta ueritatis luce, tam sanctis & necessarijs consilijs Imperatoris, & Principum Electorum, uotisq; patriæ & orbis totius Christiani, tale, tamq; indignū & Imperatoris pijs conatibus atq; laboribus, & Electorum religioso consilio, obijcere argumentum. Pontifex promittit Conciliū. Imperator recipit id se à Pontifice efflagitaturum. ergo nunc non debet iniri ratio ab ipsis Imperij ordinibus, suas conciliandi & reformandi Ecclesias. Nam, ut dixi, nihil minus Imperator & Principes Electores, quam mutari religionem, aut pijs submoueri ceremonias uoluerunt, dum recipi Articulos conciliatos, & institui Ecclesiarum sanctarumq; ceremoniarum reformationem consuluerunt. Sed id egerunt, ut tandem de corrigendis manifestis corruptelis, & reuocanda synœcra religionis doctrina & disciplina serio cogitaretur, & initium aliquod salutare fieret.

Nec felicius & illud, quod subiicitur, consultores isti Principibus suggererunt, Imperatorem rogandum esse, si nec generale, nec nationale Concilium celebrandum Pontifici & Imp. Maie. uideatur, ut Imperator rursus

quàm primum in Germaniam redire, & ordines Imperij ad se uocare, atq; iterum tentare uelit, si quo pacto contro uersias & dissidia componere, & Christiane decidere queat. Nam primum nec de sententia ac uoluntate Imperatoris uolentis, & maximopere flagitantis Christianum Concilium, ita nec de sententia & uoluntate Pontificis, Christianum liberumq; Concilium horrentis & fugientis, dubitare isti potuerunt. Si ergo ideo uoluntate Pontificis & Imperatoris hic coniunxerunt, ut qui utramq; necessariam ad id, ut uel nationalis Synodus habeatur, iudicent, indignum Germanica simplicitate, & ueritate faciunt, qui aliquid boni, & recti, nedum tam necessariam Ecclesiarum reformationem, ad Cōcilium reijciunt. Nā satis compertum habent, Imperatorem pridem nihil ad summam diligentiam reliquum fecisse, contendendo à Pontifice, ut liberum & Christianum Concilium haberetur, Pontificem autem, quoties Conciliū promisit, aperte orbi illulisse, ut qui uix ulla ab re magis abhorreat.

Deinde, si censent isti suggestores, tum, quando iterum nos Pontifex de Concilio ludificatus fuerit, Imperatorem debere tentare, ut Comitij Imperialibus controuersie religionis decidantur, & dissidia componantur, quare suis Principibus non consuluerunt, ut Imperatorem id nunc tentantem adiuuissent, non tanta contentione impediuissent: Si enim tunc licebit, & nunc certe licuisset. Quàm diu hoc nobis circulo recurrendum erit? Si non possit obtineri generale, habeatur nationale: si nec hoc, comitium Imperij. Nam anno xxiiij Nurebergæ. xxvi Spiræ, Ratisponæ. xxxij idem omnino constitutum est, eademq; promissiones Ponti. & Imp. de cōcilio factæ, quæ ab Imp. Mai. optima fide præstitæ sunt, à Pontifice autē totos iam xx. annos hac in re, Christo domino, Ecclesiæ eius, & pio Imperatori, uniuersæq; huic nationi

Quoties à
Comitio ad
Generale, in
de ad natio-
nale, et rursus
ad Comitium.

nationi illuditur. Interim uero ut Imperator ipse, & Electores Principes probe considerarunt, ac salutariter mouerunt, & hi ipsi Principes pariter agnoscunt, manente hoc religionis dissidio, & Ecclesiarum, & Imperij res, indies habent deterius & periculosius.

Aeq; non consistit, & pugnat secum, quod praeterea isti cōsultores subiecerūt, Principes definiuisse, et cōstituisse, se cōstanter adherere, & insistere uelle ueteri religioni, & uerae fidei, sicut ea in sacris Euangelij, Cōcilijs, Canonibus, & cōstitutionibus Ecclesiae catholicae scriptisq; S. Patrum tradita est, & inde ab Apostolorum tempore, ad haec usque tempora peruenit: similiter etiam decretis, mandatis, & ordinationibus per Imp. Mai. & communes ordines Imperij constitutis, ac nominatim decreto Augustano. Nam, ut caetera nunc dissimulem, si inherere uelint religioni ueteri, ueraeque fidei, ut ea tradita est in Euangelij, praedicata & plantata ab Apostolis, custodita à S. Patribus, si decretis Conciliorum, & doctrinae S. Patrum, quare non restituant Ecclesijs canonicam Episcoporum, & aliorum ministrorum electionem, ut haberent, qui pastorem curam secundum Euangelia, & Canones, recte administrarent? Quare non reijciunt indignos & impuros à sacris ministerijs, & sumunt de simoniacis poenas, quas Canones sumere praecipunt? Cur sic negligi & corrumpi sinunt, & doctrinam, & disciplinam in Ecclesijs, contra tam seuera praecipita Euangelij & Canonum? Quare sinunt sacra administrari ea lingua, quam populus non intelligit, quod, ut Paulo est insanire, ita est inauditum ueteribus? Cur ad sacras Missas & celebrandas, & audiendas, admittunt palam flagitiosos & sceleratos, quod S. Patribus morte ipsa magis fugiendum & horrendum iudicatum est? Cur patiantur, ut in Missis Sacramenta Christi plebi non administrantur?

Instituta ueteris ecclesiae.

Cur

Cur non utrumque Sacramentum præberi dant operam ita ut Dominus instituit, Apostoli tradiderunt, obseruauit iamdiu per uniuersum orbem uetus Ecclesia? Cur non potius permittunt matrimonium, ut fecerunt olim Apostoli, & uiri Apostolici, ueri castitatis cultores & adsertores, quam ut deturpari tam misere, & perire sinant scortationibus, & deterioribus flagitijs, totum prope ordinem Ecclesiasticum. O quam intolerabile erit iudicium his consultoribus, qui Principibus & Pastoribus populi Dei, quorum plerique, suo ingenio, à iugo Christi tantopere non abhorrent, tam perniciofa & impudentia mendacia obtrudunt. Quasi uero illæ, quæ Ecclesias occupantibus ijs, qui non per ostium, sed aliunde in ouile inuaserunt, superstitiones, & S. ceremoniarum manifestæ corruptelæ, irrepserunt, & gratia impij quaestus ac dominationis, crescente indies horum licentia & audaciâ auctæ sunt traditiones, sint instituta S. Conciliorum & Patrum: & quæ nos reuocare annitimur, sint noua & ueteri Ecclesiæ institutioni aduersa.

Quam uerò felices Ecclesias Germaniæ, si illis concedatur, & restitatur uetus religio, ueteres ceremoniæ, uetus disciplina. Nos certe nihil aliud querimus, nihil molimur: at istuc si fiat, his cōsultoribus, ut opibus Ecclesiæ sic in Ecclesiæ ruinam incumbant, & exitium accelerent, nihil loci relinquatur.

Sed uidendum, quàm sibi constent, etiam de decretis Comitiorum. Et ut alia præteream, de Augustano, & Ratisponensi, quæ maxime urgent, tantum admonebo. In Augustano constitutum est, ut in nullius ditione tolerentur sacerdotes, qui palàm inhoneste et irreligiose uiuant: singulariter uerò, ut prohibeantur, habere consuetudinem cum inhonestis & impudicis mulieribus, aut tales domi

Augustanum decretum, quæ parte cū lege dei consentit neglectum.

domi suæ fouere: uestibus uè uti sacerdotali ordine indig-
 nis, aut aliàs, secus quàm eos deceat, conuersari: utque pœ-
 nę sumantur de ijs, qui secus fecerint, nec cuiquàm ut ali-
 quamdiu factũ, id impune abire permittatur. Huic tam
 salutari & necessaria constitutioni, quis non dico aliorũ
 Principum, sed episcoporum hactenus paruitt: quis satis-
 fecit: cum id ipsum tamen sit, & in diuina Lege, & Cano-
 nibus grauissime sancitum. Ad eundem modum contra
 blasphemias, contra furiosum illud & patriæ exitiosissi-
 mum flagitium, certandi poculis, contra luxum uestium,
 & alios immanes sumptus, contra usuras, aliasq; fraudes
 humanorum commerciorum, multa saluberrime in eodẽ
 Augustano decreto sancita sunt, quotus autem quisque
 Principum, imò Episcoporum est, qui non, hac sanctissi-
 ma & necessaria lege contempta, illa tanta mala, etiã suis
 cum impensis, tum exemplis alat & foueat? De infania,
 qua se & alios certamine bibendi strenue interficiunt,
 quid attinet dicere? cum non pauci, qui malum hoc teter-
 rimum & nocentissimũ ex animo antehac execrabantur,
 nunc eo summam sibi petant gloriam. Ita luxus uestium,
 aliorumq; sumptuum profluuium, ad quem Principum
 non cotidie horrendum in modum proficit, subditos tri-
 butis periculose premit: nec id solum, uerum etiam foene-
 ratoribus, execrandis illis & nocentissimis humanæ so-
 cietatis pestibus, omnia patefecit & addicit, eosque me-
 ritis, ac cõstitutis pœnis, quibus coercendi erant, eximit.
 Si iam a deo stat sententia, ab Augustano decreto non re-
 cedere: quare a deo nulla eius ratio habetur in his, quæ tã
 sancta, & cum ueteri uera religione & disciplina consen-
 tanea, continet?

Ita in decreto Comitij Ratisponensis, proxime ante
 hoc celebrati, constitutum est, ut si Pontifex celebrare Cõ-
 ciliũ intra annum detrectaret, alius Imperij conuentus

haberetur, & in eo semel, siue indictione generalis Conclij, siue alia ratione, qua effici aliquid posset, tandem uera de religione consensio constitueretur. Iam Pontifex, ut ante sæpe fidem fefellit, comitium quoq; impedito alijs rebus Imperatore, non est habitū toto nouennio. Si nunc cordi est hisce suggestoribus, stare decretis comitiourum, quare non fuerunt Principibus authores, ut hisce iam potius comitijs, tanto postquam institutum erat interuallō, celebratis, semel de componendis cōtrouersijs religionis agiserio, & statui aliquid sinerent, molientemq; id tanta fide & diligentia Imperatorem pro sua portione adiutarent, quā ut omnia rursus ad Cōcilium primum generale, deinde nationale, mox Imperialem conuentum reiicienda censerent? Sed ubi partim ignoratione tantæ causæ, partim Romanensium artibus & uiolentia, decretum est, quod cum ueteri religione & fide, & sanctissimis Cōciliorum sanctionibus planè pugnat: id uero seruandum isti consultores censent, quia id ipsorum patrocinatorum cupiditatibus: quod uero statutum est, secundum legē Dei, & omnium ueterum sanctorum & doctrinam, & exempla, hoc obliterari, planèq; conculari, his lusus est: si non & ipsi in hoc ipsum pro sua uirili incumbant.

Vi neglectū
decretum Ra
tisonense.

Commemorat deinde, quoties, & quantis promissis decretum Augustanum ab ordinibus Imperij, & Imperatore ipso confirmatum sit, ut Imp. Mai. in his nouissimis quoq; Comitijs declarauerit, se id ratū haberi uelle: & no tant eos, qui cum ei decreto Augustæ subscriperint, postea ab eo declinauerunt. Sed id magis uidendum erat, quomodo pleracq; huius decreti capita consentiant cum uerbo Domini, cui cædere cælum & terra debet, non solum humana statuta, pacta, promissa. At quæ recte, & secundum religionem ueram & ueterem, decreta sunt, siue Augustæ, siue in alijs Comitijs, ea nec Imperator, nec Electo

Quomodo
humana pa
cta seruāda.

Electores, nec alij Status, qui fieri reformationem Ecclesiarum optant, labefieri ullo pacto uolunt: quæ autem iniquitate temporum irrepserunt, & hominum uel errore recepta, uel improbitate obtrusa fuerunt, cū lege Dei, & uera religione pugnantia, ea uero corrigere, & mutare, Principum est, qui nolunt, propter humanas traditiones, transgredi diuinas: nec in eo, ut aduersentur Deo, constantiæ laudem querere.

Postremo expendamus causas, quas hi consultores adferunt, quamobrē Articuli conciliati admitti non debeant: prima est, positos aliquos Articulos à Collocutoribus, non necessarios & superuacaneos, de quibus nulla extiterit pugna: quartū etiam, qui est de peccato originali, conciliatū esse Vuormatię, nō hic. Hęc uero causa, quæ est præter dignitatē principalē obiecta: nā non Collocutores hos Articulos: sed ij posuerunt, qui Librum, quem Imperator Collocutoribus obtulit: & posuerunt eos non superuacaneos: cū ij ad doctrinam de hominis lapsu & reparatione, quę ordine explicationis controuersiarum de religione primo loco exponenda erat, pertineāt. Deinde ut à Collocutoribus positi essent, quid uetabat poni, de quibus nulla fuit dissensio, dummodo ea uera, & ad doctrinā Christi pertinentia sint: sed ut superuacanei hi Articuli sint, poterant tamen remoueri. Ita quid incommodi, quod explicatius in hoc Libro descripta est doctrina de peccato originali, de quo Vuormatię cōuenit inter paucos, & paucis adeo, ut ea opus haberent explicatione: Nā id falsum est, aliam esse in hoc Articulo sententiam expositam, quā cōprehensa sit in ea formula, quę constituta est Vuormatię. Sed hac de re copiosius, quod res est, exposui in eolibro, quem huic uolumini, uolente Domino, subiiciam, in quo explicare institui, quid conciliatū sit, in Colloquio, quid adhuc relictum sit in controuersia.

Causa de superuacaneis articulis indigna.

Altera causa est, quod in conciliatis Articulis insint uerba insueta Ecclesiæ & Patribus, & sententiæ atque doctrinæ, quæ admitti non queant. Quamobrem si quid conciliationis effici deberet, alio colloquio atque disputatione, adeoque tempore aliquot adhuc mensium opus fore, dum alia inducerentur, alia mitigarentur, nonnulla alia forma explicarentur. Ista causa æque indigna est ijs, qui cunctam suam potestatem eò conuertere debent, ut quietam quidem & tranquillam uitã degamus, sed in omni pietate & honestate. Nam inesse conciliatis, uel uerba, uel sententiâs, quæ nõ sunt ex ipsis Diuinis scripturis, & libris Sanctorum Patrum deprompta, ad hos Principes falso delatum est: & ab ijs, quibus illi, contra Collocutores suæ partis uiros grauissimos, & doctissimos, maxime his non auditis, fidem accommodare nullo modo debebãt. Sed ut in his Articulis insint pleraq; uel explicanda amplius, uel etiam corrigenda, & ut multoties adhuc mensium tempus in hoc insumendũ fuisset, quid potuit tamen esse, quod huic negotio à Christianis Principibus anteponi debuerit? Fatentur enim omnes, dum de religione dissidetur, & innumera animarũ millia grauiss. periclitari, & patriam omnem in summo uersari discrimine. At nisi non simus Christi, eiusq; regnum nõ expectamus: conuenire inter nos de religione, omnecq; circa eam dissidium, ipso nos docente et dirigente, componere poteramus: & his comitijs quàm antehac unquam, utinã ne etiam quàm posthac, facilius & commodius.

Tertia causa etiam plurimum deploranda est: Nam persuaderi sibi hi Principes passi sunt, eos articulos, qui sunt conciliati, esse omnium minimi momenti: nec fuisse de eis inter doctos magnum certamen, aut ab eis plebi multum offendiculi. De ijs autem, qui sunt maximi momenti, & in quibus religio Christiana plane consistat, nõ solum

Nihil in Conciliatis Articulis, alienũ à scripturis diuinis & S. Patrum.

Nihil preponi à Principibus oportebat Conciliatione religionis.

solum non esse consensum, sed etiam hos à nobis Protestan-
 tibz acerrime oppugnatos, adeo ut nulla horum
 conciliatio speranda sit: suę quoq; partis Collocutores
 in his plura quàm ferri queat, remisisse.

Atqui articuli conciliati, ut supra quoq; commemora-
 ui, hi sunt, De lapsu & tota reparatione hominis, De fide,
 De operibus, De uera pœnitentiã, De Ecclesia & eius
 membris, De Sacramentorum ui & usu, De S. ministe-
 rijs, & eorum potestate, omniq; disciplina Ecclesię. Hęc
 ergo parui momenti res sunt, & de quibus parum à do-
 ctis pugnatum, parumq; in populo extitit offensionis:
 Quare ergo tot optimi & religiosissimi uiri horum Ar-
 ticulorum occasione, ferro, aqua, igni, in tot locis crude-
 lissime extincti sunt? Et quid tandem est, in quo Christia-
 na continetur religio, si ea in his non continetur? Chri-
 stus Dominus noster eis uitam æternam addicit, qui sibi
 uere credentes, suis Sacramentis initiãtur, et Ecclesię suę
 inserti, sub illius disciplina nomen eius sanctificare, &
 promouere regnum ipsius student, & tamen hisce homi-
 nibz isti Articuli sunt momenti minimi.

Sed uideamus quos Articulos illi faciant momenti
 maximi, & in quibus tota consistat religio: tum quid in
 his nos oppugnauerimus, quidue conciliatum sit. hos
 uero connumerant. De summe uenerando sacramento
 ueri corporis & sanguinis Christi, & huius adoratione
 & reseruatione, De transsubstantiatione panis & uini, De
 Missa, De cõiugio Sacerdotum, De communionem sacra-
 menti sub utraq; specie, de pœnitentiã, confessione, &
 satisfactione. At de sacramento corporis & sanguinis
 Christi probe conuenit, eo scilicet, dum ut Dominus ip-
 se instituit exhibetur uerum adesse & exhiberi, corpus,
 uerumq; sanguinem Domini nostri Iesu Christi, quem
 etiam dum hoc mysterium, ita ut Dominus instituit, ad

Qui articuli
 conciliati.

Ut de sacra-
 mento Euch.
 cõsensum est.

ministratur adorandum in spiritu & ueritate assenti-
mur, & adoramus ipsi. De reſeruatione, quia nihil man-
dauit Dominus, & uarie in ueteri Ecclesia obſeruatum
eſt, his deniq; poſterioribus temporibus complures &
grauiffimæ ſuperſtitiones circa reſeruatum ſacramentū
inualuerunt, malumus certe, homines de uera & religio-
ſa ſacramenti ſumptione, quæ ad ædificandam fidem in
Chriſtum, et augendam communionem cum eo, ſemper
ualet plurimum, inſtituere, quam de reſeruatione, quæ
diu et multis ad grauiffimas ſeruūt ſuperſtitiones, uerèq;
fidei in Chriſtum euerſionem. Ita præſtat circa hoc ſa-
cramentum potius cum ſanctiſſimis Patribus, de noſtri
in Chriſtum tranſmutatione docere, quam cum ocioſis
& irreligioſe nugantibus Scholiſ, de panis & uini in cor-
pus & ſanguinem Chriſti tranſſubſtantiatione arguari.
Non enim quomodo panis & uinum hic, ſed quomodo
mutemur nos, & uiuamus in Chriſto, & uiuat ille in no-
bis, quærendum eſt. Certe nec de re, nec de nomine trans-
ſubſtantiationis, ut ea quidem in Scholiſ tractata eſt,
quicquam, non ſolum ſcriptura, ſed nec quiſquam ſan-
ctorum Patrum tradidit.

Quid de re-
ſeruatione ſa-
cramenti ſen-
tiendum.

Quid de
tranſſubſtan-
tiatione.

Quid concilii
anti de miſſa.

De commu-
nionem.

Circa Miſſam uero, cum in Libro ab Imperatore obla-
to fiducia externi operis diſerte damnetur, & ſacrificium
Chriſti fide propria amplectendū eſſe doceatur, nec alia
Chriſti immolatio, quam qua Eccleſia patrem rogat, ut
ſacrificium filij ſui, ad ſalutem ſibi ualere uelit, adferatur,
nihil reuera in controuerſia manſit, quam an conueniat
habere Miſſam, etiam cum deſunt, qui ſacramentis com-
municent. Sic de communionem utriuſque ſpeciei, de eo
modo nō conuenit inter Collocutores, quid de ijs iudicā-
dum ſit, qui una tantū uſi hæcenus ſunt, uel adhuc utun-
tur, nam admittendam utriuſq; ſacramenti ſumptionem
utriuſq; partis, Collocutores cenſuerunt.

Et

Et de coniugio sacerdotum, id tantū uariat, quod cum Liber ponat, illud admitti posse, nos contendimus debere. De pœnitentia nihil discrepat. De confessione autem id solum adhuc uariat, quomodo, & quæ sit requirenda peccatorum enumeratio. Ita de satisfactionibus, res tantum à nobis est magis explicata, ne is error, quem Liber diserte damnat, ut nostra opera habeantur satisfactiones propitiatoriae, rursus irrepāt.

Vides itaq; p̄ie Lector, quā parum & in his Articulis, quos quærentur consultores aduersarij, non conciliatos, & à nobis acerrime oppugnatos, in controuersia heferit, quam etiam id sit parui momenti, ijs duntaxat, qui à Christo Domino, non ab humanis commentis salutem petunt, Nisi magnum sit, dum Christum in Eucharistia habes, quid pani fiat anxie exquirere, de quo nec uerbum Dei, nec scripta Patrum quicquam docent. Et cum de uera & à Domino ipsa instituta, & à sanctis Patribus obseruata ratione Missarum consensio est, sollicitum esse de ijs, quæ adfuerunt sine uerbo Dei, sine exemplo ueterum, imperiti homines, ne quid grauius dicam. Aut bonis & fidis Christi ministris magis curandum sit, ut homines peccata sua in confessione probe enumerent, de quo hominum tantum extat p̄ceptum, quam ut remissionem eorum à Christo Domino percipiant, & uera pœnitentia emendent. Aut tolerabilius sit, ferre in sacro ministerio probos maritos, quam perditos scortatores. Sed de ijs, quæ conciliatis & non conciliatis articulis insunt, iustam & ueram explicationem subiiciam Libro huic rei proprie instituto.

Verum sint hi Articuli, quos negant isti suggestores conciliatos esse, ipsi uelint, & super sit de eis, quantam ipsi falso fingunt, pugna: quæ tamen hæc ratio est, ut propterea non debeant recipi Articuli conciliati, siquidem

Quam parui momenti ea sint, quæ ad huc eodem seruantur.

Non ideo,
quia aliquid
nunc concilia-
ri non potuit,
reijci debent,
quod concilia-
rium est.

dem hi uere conciliati sunt, & ad conciliandum eos, qui adhuc in controuersia sunt, omnium studium & curam conuertit. De quo consyderandum & cunctis alijs nego- cijs post habitis accuratissime deliberandum erat religi- osis Principibus, non totum hoc tam sanctum & salutare conciliationis institutum reijciendum ad Pontificē, cuius rationes sic habent, ut quibus ea cognitæ sunt, non dubitent illum existimare sua interesse, ne nos unquam in Domino conueniamus.

Reiectio
causæ huius
facta uiderur
ad concilium,
non ut ea cō-
ponatur, sed
ut uia inea-
tur Protestan-
tes opprimen-
di.

Ad hæc, si ita oppugnamus eos religionis articulos, in quibus illa tota sita est, ut non sit a nobis conciliatio expectanda, ad quid flagitatur a deo iudici Concilium ge- nerale? Cur non potius statim de nobis id isti statuerunt, quod iustum uidetur? quandoquidem non dubitant se ueram, nos falsam in his religionem sequi. Reiectio itaq; ista causæ huius ad Concilium uideri possit, nihil aliud quam captatio opportunitatis in nos decernendi, quod conuenit in manifestos hæreticos. Sed longe ali- ter habere hæc omnia hi Principes deprehendent, ubi Dominus dederit, ut aliquando iustam de his cognitio- nem admiserint, & non utramq; aurem hisce uere malis, & quæ sua sunt quærentibus consultoribus, sed alteram bonis, qui & spectant & cupiunt, quæ Christi sunt, acco- modauerint.

Maximū con-
ciliationis
impedimentū
quod piger
uideri ui-
tasse sententi-
am.

Quarta causa, ea uereor ut omniū uerissima sit, metui- scilicet ab his Principibus, ne si admitterentur articuli conciliati, atq; ita aliqua, quantq; sume necessaria rerum Ecclesiasticarum reformatio fieret, existimatio Pontifi- cis & horū ipsorum Principum aliquo modo imminue- retur, ipsique se obnoxios facerent uulgi obrectationi- bus. Nam præterquā quod carni & Principi mundi, su- perstitio per se unice gata est, & summis uiribus uindici- anda ducitur, hæc certe sanctæ conciliationi & restau- rationi

ationi religionis causa omnium maxime obstat, quod piget recurrere bene, quam procurrare male: uiderique non uera sectatum esse atque defendisse. At si uera & una gloria est, probari Domino, hæc sola spectanda & querenda est, nec debet quisque sui, sed omnes nominis Dei sanctificandi rationem, & curam in omnibus rebus habere, cunctisque curis alijs præferre. Et quibus id Dominus non largitur, ut eam quæ ab hominibus est, gloriam plane contemnant, & eam quæ à Domino est, solam ambiant, cum his de religione Christi nunquam obtineri consensio pijs poterit. Quomodo enim uos, inquit Dominus, potestis credere, cum gloriam accipitis à uobis inuicem? Ex his itaque Lector, probe agnosces & iudicabis, quam uere infelices, & toti Ecclesiæ Dei ac patriæ calamitosi consultores isti sint, qui hisce Principibus persuaferunt, & eiusmodi quas uides, quales sunt, rationibus, ut tam sanctam, tam necessariam, tam desideratam omnibus pijs, religionis conciliationem & restitutionem, eamque adeo commoda & optata ratione ab Imperatore institutam, ab alijs, & maioris partis Principibus & ordinibus tam prudenter & religiose comprobata & expetita, reijciendam in manus Pontificis putauerint, tantaque contentione insteterint. Orandus itaque Dominus est, ut his Principibus, submotis irreligiosis illis, & non nisi ad malum prudentibus: pios, & ad salutem Ecclesiæ & patriæ sapientes consultores adiungere dignetur: aut ipsis Principibus largiri, ut ista, quibus continetur ipsorum & omnium sempiterna salus, per se cognoscere & iudicare queant & uelint.

Quos rogo, ut hanc meam annotationem & admonitionem, æqui bonique faciant. Causa enim Christi & Ecclesiæ hic agitur, in qua omnibus qui Christi sunt, dicenda & scribenda sunt, quæ cunque ad gloriam Christi, & electorum salutem intersunt, sine ullo personarum respectu,

In causa
Christi agen-
dum libere.

Cumq; ipsi suis suggestoribus permiserunt, haud obscure, & falsis de causis, notare Imperatoriam Maiestatem, aliosq; Electores & pios Principes, atq; Imperij ordines, quicunq; recipiendos conciliatos articulos iudicarunt, quasi eo illi à veteri, ueraq; religione ac decretis, quæ se sanctissime seruaturos promiserunt, sine causa recedere uoluissent, nostros uero, religiosos sane Principes, hæreseon, & perniciosi schismatis insimulare. nō debent à me grauius ferre, quod has notas, & acrem sane ac perinde iniquam suggillationem, iustis de causis, & ueris rationibus depellere studui.

SVnt uero, si forsan & hoc religiose Lector requiras, Principes & ordines, qui se Catholicos uocant, & assensu maioris inter ipsos partis Imperatoriae Maiestati, hoc quod præmissi, & annotaui responsum, exhibuerunt, hi,

Vuilhelmus & Ludouicus fratres, Duces Bawariæ.

Otto Henrichus, Dux Bawariæ.

Henrichus Dux Brunswicensis.

Vuilhelmus Dux Cluensis.

Ernestus Marchio Badensis.

Georgius Landgrauus à Leuchtenberg.

Comites aliqui & Episcopi atq; prælati qui adfuerunt, uel suos in his Comitibus Legatos habuerunt.

Magister Theutonicorum.

Sed ut dixi, assensu maioris partis inter hos responsum illud datum Imperatori est, non omnium. Nam comperitum est, & Episcopos aliquot, & Principes, maluisse recipi conciliatos articulos. nam multi eorum hos articulos pridem, in suis ditionibus prope totos receperunt, & spes bona est, idem & alios quosdam facturos. At dum, cum Pontificijs pauci quidam ex hoc ordine, maxima & acer-

rima

rima contentione instarent, & Episcopi aliqui Pontificis tyrannidem plus satis metuerent, factum est, ut maior in hoc Cōcilio numerus, in hanc institutæ conciliationis reiectionem consenserit.

Qui uero Principum & Episcoporum conciliatos articulos tam infeste oppugnarint, quiue recipiendos censuerint, cum utriq; ipsi se satis discernant et notos faciant, non est opus nominatim hic subiicere: nolo etiam quenquam, ubi id Christi causa non poscit, offendere.

Habes itaq; nunc pie lector, quid responsum sit ab altero ordine Statuum Imperij, Principum secularium & Ecclesiasticorum, qui adhuc à Pontifice Romano, inter Catholicos numerantur.

TERTIUS Imperij ordo, ciuitatū est, quæ Libere & Imperiales uocantur, necdum Protestantibus se iunxerunt. Harum Legati Imperatoris Maiestati ex assensu maioris partis inter se, responderunt, petere se, ut omnia ea, quæ Collocutores alterius partis, in Libro ab Imperatore oblato, ut uera & pia approbarunt, admitterentur: hoc est, & cōciliatos articulos, & quicquid reformationis Liber iste præscribit, recipiendum iudicarunt & optarunt. Sunt autem hæ ciuitates,

Colonia.

Aquæ.

Metis.

Vuormatia, quæ multis iam annis doctrinam conciliatorum articulorum habet.

Spira.

Hagenoa, } suo & eorum oppidorum nomine,
Colmaria, } quæ pertinent ad præfecturam Hagenoensem, Inter quæ Vuissenburgum & Landoia Conciliatos articulos publice pridē sequuntur.

Aa ij

Ratispona.
 Rotenburgum.
 Vberlinga.
 Rauenspurgum.
 Schuinfurtum.
 Vuangen.
 Pfullendorff.
 Alen.
 Bopfingen, & alia quædam.

Sequitur quid Protestantes responderint.

RESPONSVM ELECTORIS.

ALIORVM QVÆ PRINCIPVM, ET STA=
 tum Protestantium, ad propositam ab Imp.
 Mai. deliberationem, de decreto fa=
 ciendo in causa religionis .

QVÆ Imperatoria Mai. exponi fecit Principi-
 bus Electoribus, alijsq; Principibus & ordi-
 nibus de suo discessu, deinde capita, & articu-
 los, pertinentes ad faciendâ actorum in
 his comitijs cõclusionẽ & decretũ, tum ea, ad quæ se Imp.
 Mai. offert, & quæ petit, ea omnia Princeps Elector, ac
 ceteri Principes, & ordines, qui Augustanę confessioni
 adherent, præsentis, & absentium Legati, cum summa re-
 uerentiã, & submissione audiuerunt, & cognouerunt:
 aguntq; cum omni subiectione gratias Imp. Mai. ob sum-
 mam diligentiam, & laborem, quem in hoc impendit, ut
 causę religionis controuersę Christiane componerentur.
 C. mili-

similiter & Christiana reformatio Ecclesie impetraretur. Non dubitant autem hi Status Imp. Mai. ex responsione pertinente ad negotium religionis, quam nudiustertius suæ Maiestati obtulerunt, intellexisse, ipsos modis omnibus propensos esse ad Christianam concordiam: in qua diuinum uerbum, & ueritas locum habere, & Christiana Ecclesie reformatio, quam et sua Maiestas summe necessariam agnoscit, ad effectum perducatur, ac re ipsa consistit possit.

Cæterum quia Statibus prædictis placuerunt Articuli conciliati, modo intelligantur recte & Christiane, atque adeo iuxta responsionem, quam scripto obtulerunt, persistent adhuc in ea sententia, & rogant suppliciter Imp. Mai. ut efficiat eiusmodi articulos pro auspiciato exordio concordie ab omnibus Statibus recipi, & ratos haberi. Sperant enim Status Deum omnipotentem gratiam suam largiturum, ut hoc pacto ueritas magis atque magis dilateatur, & eo expeditius uia ad Christianam reformationem pareretur. Quod uero attinet ad Articulos non conciliatos, intellexit Imp. Mai. Statuum prædictorum animum ac uoluntatem, ex scripto suæ Maiestati oblato.

Protestantes
receperunt
articulos conciliatos.

Iuxta hæc orant hi Status, Imp. Mai. ut Decretum Augustanum quod scilicet institutæ concordie aduersatur, & cum quibusdam conciliatis Articulis pugnat, clementer uelit tollere, aut saltem suspendere. Nam agnoscit facile Imp. Mai. Augustanum recessum, si is ualere debet, atque uim suam obtinere, cum maximo impedimento futurum speratæ concordie in religione, tum & Christiane reformationi, denique communi paci, quæ cum illo decreto consistere nullo modo poterit.

Quod uero Imp. Mai. Status rogat, an existiment, si Concilium non quamprimum indicatur & habeatur, consilium fore, rursus communem Imperij conuentum co-

gere, in quo religionis causæ iterum tractentur, & ad cõmodũ finem perducãtur. Quantum ad Conciliũ attinet, adherent Status suæ appellationi, Protestationi, & exhibitioni, quam antehac in hac causa fecerunt, & conatibus aduersariorum opposuerunt. Nec sane aliud tam ardentibus uotis expetunt, quàm ut legitimum, liberum & Christianum Concilium in Germania celebretur, in quo religionis controuersiæ secundum uerbum Dei excutiantur, Christiana reformatio, & abusus, qui obtinuerunt, extirpatio instituat & perficiatur.

Ne autem hi Status in eiusmodi Concilium consentiant, in quo Papa, uel sui (qui Protestantium Statuum aduersarij summi existunt) de religione cognoscendi & iudicandi potestatem habeant, iustis, firmis, & certissimis rationibus permouentur; quas bona ex parte exposuerunt in recusatione Concilij Mantuam indicti, ad quam rursus se referunt, humillime rogantes Imperat. Maiestatem, ut istud Statuum propositum necessarijs, & inuitabilibus causis innixum, boni consulere uelit.

Cæterum relinquunt arbitrio, & uoluntati Imperat. Maiestatis, si minus impetrari possit Christianum & liberum Concilium in Germania, in quo de Religione & reformatione Christiana, ut per alium conuentum Imperij de his rebus Christiane agatur, & transigatur. Parati enim sunt Status, id quod saepenumero iam testati sunt, suæ Christianæ Confessionis, & doctrinæ Ecclesiasticæ sufficientes causas adferre, eiusque rationem reddere.

EX hoc nunc Protestantium responso, uides optime lector, & Protestantes Principes atq; ordines censuisse, & rogasse ut conciliati Articuli reciperentur, quo

quorum quanta in Imperio sit potentia, ex catalogo eorum cognoscere potes, quem supra descripsi. Hos itaque si coniungas cum Electoribus, qui maiore consilii sui parte, conciliatos Articulos recipiēdos esse decreuerunt, & cum Liberis, Imperialibusque ciuitatibus, quæ idem censuerunt & petierunt, tum etiam ijs, qui ex Concilio aliorum Principum, in eadem sententia fuerunt, sicut & Illustrissimus Princeps Friderichus Palatinus, qui in his Comitibus, non Principum, sed Imperatoris Concilio adhibitus, agnosces quantula portio reliqua esse possit eorum, qui uoluerint nunc recipiendo conciliatos Articulos, concordiam Ecclesiarum fieri.

Quam multi Status conciliarionem religionis petierint, quam pauci renuerint.

Quantquam autē ita seres in hisce Comitibus habuerit, & longe maxima pars Electorum, & cæterorum Principum atque ordinum Imperij, statim, admissis Articulis in Colloquio conciliatis, religionis concordiam restitui, & aliquod piæ reformationis initium institui, ita ut propo fuerat Imperator, censuerit ac petierit: & haud ita multi supra tres, differendam, & reiiciendam rem hanc tam necessariam & unice salutarem, ex animo contenderint, tamen factum est, ut his Comitibus de cōcordia religionis, & admittendis Articulis conciliatis, nihil decretum sit, & causa hæc ad Concilium, si non generale, tamen nationale, & si ne id haberi queat, ad alterum Comitium, sed quod intra sesquiannū habeatur, reiecta sit, cuius rei hæc causæ sunt, Prima, & omnium maxima, quæ alias continet, est, quod Deus peccatis nostris, & ingratitude ni, qui salutem tam diu tamque præclare oblatam, partim portentoso furore repellimus, partim impio fastidio contemnimus, partim frigide amplectimur, merito irascitur. Deinde, quod inter eos quoque, qui aduentum regni Christi serio orant, haud ita multi sunt, qui digno uocatione sua zelo in regnum Christi ardeant & in rem Ecclesiæ, curas

Quibus de causis reiecta nunc sit conciliario religionis.

curas, & cogitationes omnes, oblitū rerum suarum, con-
ferant. Tum Romanenses Legati, cum suis paucis iura-
tis, & uarijs sibi mirisq; rationibus deuinctis, uana sua
de Concilio pollicitatione, alijsq; se dignis argumentis,
& contentionibus improbissime insteterunt, ne quid
hisce Comitijs de religione statueretur. Præterea quod
& Turcica arma, & alia grauissima negotia Imperatorē,
ut in Italiam se quàm primum reciperet, plurimum urse-
runt, nec uidit, quid in hac causa, Status ipsi inter se, si
ipse non adesset, constituere possent. Postremo, quod
Imperator proposuisset agere paterne, & solidam consti-
tuere consensionem, quam scilicet omnes præcipui Sta-
tus, & ordines Imperij probarent.

Ut itaq; Imperator destitui se uideret, & tempore, &
præsentia Principū, quibus ad hanc rem opus erat, & quos-
dam in præsentia sic se contra suum conciliandi religionē
consilium obfirmasse, ut cum bona eorum gratia, his qui-
dem Comitijs nihil in hac causa salutariter decerni, et con-
stitui posset: nec longum esse tempus mensium xviii. co-
gitaret, intra quod non dubitabat, se, quæ tum instabant,
& aliò trahebant negotia, ope Domini, & suo pertinaci
labore discussurum, haberetq; spem, dato aliquo spacio
de his rebus amplius cogitandi, euasituras iniquiores
quasdam suspitiones, quas nonnulli perditū homines con-
tra institutū eius excitauerant, tum quæ quisq; in his Co-
mitijs, uel probasset, uel improbasset, adiuuisset, uel impe-
diuisset, omnes melius consideraturos, & ueris, religionē
& pacē patriæ restituendi rationibus inde fore equiores,
itaq; reuerso sibi, & hac & alijs de causis futurā cum am-
pliore efficiendi aliquid opportunitatem, tum etiam
plus temporis in hoc ipsum incumbendi, postquam scili-
cet quæ nunc urgebant, negotia esset amolitus, hæc
omnia, cum Imperator consideraret & perpenderet, con-
sensit

sensit tandem, ut in presentiarum de conciliatis Articulis nihil in uniuersum pro ordinibus statueretur, & ediceretur, sed ad Concilium generale uel nationale, aut si neutrum haberi contingat, ad alterum Comitium referretur, tamē quod intra sesquiannū habeat, ad quod & se ipsum adfore pollicitus est. Attamen ne interim suo, qui primus Ecclesie aduocatus sit, officio deesset, id ab omnibus Statibus impetrauit, ut cōmuni sua & omnium ordinum sententia & authoritate decerneret, Episcopos & Prælatos ipsos, pro se ipsis & suæ fidei creditis ueram & Christianam reformationem re ipsa auspiciari debere. Hanc conclusionem Comitiorū omnes tandem Status admiserunt, & promiserunt Prælati se Christianam reformationem inter se, et apud suos serio instituturos & pfecturos, ut in decreto hac de re facto, quod paulo post subijctā testatū est.

Vbi uero de huiusmodi decreto faciendo, Status quicq̃ pro se Imperatori respondissent, & omnes nationali Synodo, si nō haberetur generalis, controuersias religionis componendas esse censerent, Legatus uolens inferuire uoluntati Pontificis, ab omni Synodo, quę ad faciendam rerum Ecclesiasticarum reformationem ualere possit, maximopere abhorrentis, consultationi de nationali Synodo intercessit scripto quod sequitur.

SCRIPTVM LEGATI PONTI-

FICII, AD ORDINES IMPERII, NE
quid statuant, de nationali Synodo.

Reuerendissimi & Illustrissimi Domini, cum perueniret ad aures nostras, quod in determinatione huius conuentus Imperialis tractatę controuersię fidei remittantur ad Concilium

Bb

uniuersale, quòd si celebrari non posset, tunc remitterentur ad conciliũ nationale &c. Animo perpendentes quàm magni pręiudiciũ esset, si cõtrouersię fidei remitterentur ad cõcilium unius nationis, officij nostri putauimus esse, commonefacere Dominationes uestras Reuerendas: &

Negat in Cõcilio Nationali posse determinari cõtrouersias fidei.

Ait irritum fore, quod determinat Synodus Nationalis.

Pont. ait esse caput & Ecclesię & Conciliorum.

Illustris, ut additio illa de concilio nationali omnino tollatur. Nam perspicuum est, in nationali concilio nullo pacto posse determinari cõtrouersias fidei: cum hoc concernat Statum uniuersalem Ecclesię. Et quicquid ibi determinaretur, esset nullum, irritũ & inane. Quod si à dominationibus uestris Reuerendis, Illustris, factum fuerit, ut certe nobis persuademus, quemadmodum gratissimum erit sanctitati pontificię, quę caput est Ecclesię, & Conciliorum omnium, ita è contra erit ipsi molestissimũ, si secus fieret. Nam clarum est maiores seditiones in cõtrouersijs religionis hoc pacto orituras esse, cum in alijs nationibus, tum in hac uestra nobilissima prouincia, hoc officium nolimus obmittere, tum ut pareremus mandatis sanctitatis suę, tum etiam, ut non deessemus officio personę Legati nobis à sede Apostolica iniunctę. *Ratisbo. 26. Iulij.*

Paratissimus ad obsequia Dominationum uestrarum Reuerendissimarum, & Illustrissimarum.

Gasparus Cardinalis Contarenius
Legatus.

Ad

AD HOC SCRIPTVM LE

GATI, ORDINES IMPERII RESPON-
derunt, ut sequitur.

R

Reuerendissime in Christo pater, sanctæ Ro-
ma. Ecclesiæ Cardinalis, & sanctissimi Do-
mini nostri Papæ de latere Legatus, Domine
colendissime. Reuerendissimi, & illustrissimi
sacri Romani Imperij Electores, alijq; Prin-
cipes, & Status, ex scripto Reuerendissime dominationis
uestre eisdem oblato, intellexerunt. Re. Do. uestram pe-
tere, quod iidem Principes & Status ex determinatione
Recessus huius Imperialis Conuentus, qua tractarunt, ut
si Concilium uniuersale celebrari non posset: Tunc con-
trouersie fidei ad Concilium nationale remittantur, illam
additionem de Concilio nationali omnino tollere: Cum
perspicuum sit, in nationali concilio nullo pacto posse de-
terminari controuersias fidei: & quicquid ibi determina-
retur, esset nullum &c. Prout hæc omnia in præfacto Re.
Do. uestre scripto plenius cōtinentur, & explicantur. Ad
quæ præfati Principes & Status Imperij respondent. Re.
Do. uestram promouendo, & sanct. dominum nostrum
Papam indicendo & citra ulteriorem procrastinationem
celebrando Conciliū uniuersale, facillime præcauere pos-
se, ne subortas fidei & religionis nostræ controuersias in
Concilio nationali tractari ac determinari oporteat, id
quod omnes huius Imperij Status plurimū optant & ob-
nixè rogant. Sin aut Concilium uniuersale toties pollicit-
um & iam à Re. D. nostra, iterum promissum, per sedem
apostolicam, ad effectum suum non fuerit deductū, eui-
dens profecto huius Imperij, & præsertim nationis Ger-
manicæ necessitas exposulat, controuersias istas in reli-

gione nostra excitatas, in Concilio nationali, aut si ne hoc quidem congregari poterit, in alio Imperiali conuentu præfente tum, & hoc negotium dirigente aliquo Legato sedis apostolicæ, sufficientibus ad hoc eiusdem sedis apostolicæ facultatibus suffulto, concordari, ac diffiniri. Ut enim in tot tantisque opinionum uarietatibus hæere, nedum periculosum, sed etiã intolerabile foret: ita è contra prædicti Principes, & Status nihil uehementius exoptãt, quàm illas controuersias, legitimo & debito modo ad concordiam Catholicam redigi; non diffidentes, quin Reuerendis, Dominatio uestra, eam ad rem suũ quoque promotionis auxilium sit collocatura. Et sanctissimus Dominus noster pro debito pastoralis officij sui auctoritatem suam interponere non sit recusaturus. Datum Ratispo, 26. Julij Anno 41.

QUIA uero Legatus ueritus non erat, in tanta luce ueritatis, suo ad ordines scripto, adfirmare, non licere in nationali Synodo determinare cõtrouersias fidei, & Pontifici, esse caput Ecclesiæ & Conciliorũ, uisum est fratribus & collegis meis, qui adhuc Ratisbonæ erant, ut de his admoneretur, quod nomine illorum & meo feci, scripto quod sequitur.

Admonitio

ADMONITIO AD LEGATVM

PONTIFICIVM, DE EO QVOD AD ORDINES

Imperij scripſiſſet, non licere in Synodo Na-
tionali determinare controuerſias fidei,
& Pontifi. Ro. eſſe caput Eccle-
ſiæ, & Conciliorum.

Per Martinum Bucerum, nomine
Concionatorum Protestantium.

GRatia & miſericordia Domini, ad agnoſcen-
dum tempus uilitationis noſtræ, & beneuo-
le ſentiendi de lapidibus Zion, miſerendiq;
pulueris eius, ampliffime Contarene. Vt
antehac, ſtudio tantum gloriam Chriſti ad ſe
rendi, & nequaquam Dominationi tuæ ullam moleſti-
am adferendi, queſti ſumus, quod doctrinam noſtram
in ſcripto tuo ad Illuſtriſs. Principes & Status Imperij in-
iuste inſimulaſſes, cum diſſenſionis ab Eccleſia Catholi-
ca, tum corruptelæ, qua nimirum adoleſcentes in noſtris
ſcholis infecti, poſtea alios quoq; per Germaniam inſi-
cerent & corrumperēt, cum ea tamen nihil aliud ſit quam
doctrina Chriſti diuinis literis clare tradita, & uere Ca-
tholico conſenſu teſtificata: ita nunc eodem ſtudio rur-
ſus queri, teq; per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum
unicum caput, Paſtorem & uindicem Eccleſiæ ſuæ, ac
diſſecatorem & abolitorem omnium, qui illi inſeſti ſunt,
admonere cogimur de eo, quod iterum ad Illuſtriſs. Prin-
cipes & Status S. Imperij uolueris ſcribere, perſpicuum
eſſe, ſi ſtudeant Synodo huius nationis, controuerſias
religionis componere, & reformationem Eccleſiarum
inſtituere, maiores ſeditiones & cōtrouerſias religionis.

Bb ij

cum in alijs nationibus, tum in hac ipsa nostratatione orituras esse, eamq; ob causam, & quod controuersiaē fidei, ut tuais, in nationali Concilio nullo pacto determinari queant: deniq; quam non dubitamus summam huius dehortationis causam esse, ne faciant, quod Roma, Ponti. futurum molestissimum sit, eos ab hoc suo pio, salutari, & plane necessario consilio, dehortari, atq; adeo absterre in animum induxeris.

Confutatur illud, maiores seditiones fore, si Germania concordiam religionis, per Synodū generalem constituat.

Nam quæ, obsecro te per religionem Christi, maior seditio, aut controuersia religionis metuenda sit, uel in nostra, uel in alijs nationibus, si nostræ Ecclesiæ, religionis controuersias, secundum uerbum Domini, atq; uere catholicum consensum, secundum indubitatos Ecclesiæ Dei canones componant, & manifesta uitia, quæ in doctrinam & ceremonias, in harumq; administratos, tam importune inuaserunt, & præualuerunt, corrigant? Atqui si id de Imp. Ma. Clementissimo Domino nostro, Illustrissimis Proceribus & Statibus huius Imperij sentire uelis, quod de Principibus Christianis decet, nihil aliud illos per controuersiarum in religione compositionem, Ecclesiarumq; reformationem, uel intelligere, uel moliri, suspicari debes. Ad hunc autem modum, si dissensiones de religione tollantur, & doctrinæ Christi puritas, Sacramentorum sinceritas, & disciplinæ Ecclesiasticæ iustus uigor restituatur, sicut depulsa seditione & ui antichristi & Satanæ, regnum Christi apud nos instaurabitur, ita uera ac solida in Christo pax huic nationi, cū intra seipsam, tum cū pijs omnium nationum, opratissime reparabitur, & felicissi. propagabitur: nec reluctabitur quisq; aut contradicet, præter eos, qui Christo Domino renunciant. nolumus hunc regnare super nos, his autem si approbare nos queramus serui Christi esse, neq; bimus. *Missi uos, inquit Dominus ad suos, sicut oues in medio luporum*

hiporum & in me pacem, in mūdo pressuram habebitis.

Proinde merito ex toto corde abominantur Sancti omnes, hoc tuum omen, maiores orituras seditiones, & controuersias, cum in alijs nationibus, tum nostra, si nos res Ecclesiasticas tā misere afflictas, & dissipatas, restituere nationali Synodo laboremus. Nihil enim prorsus turbæ, nihil motus contra hoc tam sanctum, & omnibus saluiferum institutum, à quoquam, qui non oppugnandum sibi regnum Christi decreuerit, metuendum est. Quamobrem si rationem habes diuinationis tuæ, apparet providere te, Episcopos & Principes in alijs nationibus, nam de nostris, si institutam Synodum haberi contingat, securi sumus, obstituros, quo minus p̄i homines, oues Christi, nostro exemplo exciti, uocem audiant Pastoris sui, eumque sequantur. Sed eos qui contra Christi regnū tumultuantur & seditiones mouēt, ridet qui in cœlis habitat, & debēt eos negligere q̄ in Dño confidūt.

Illud autem uehementer de tua eruditione & zelo, quo te in domum Domini flagrare plurimi prædicarūt, miramur, quod in hac tanta luce sempiternæ & cuncta superantis & uincētis ueritatis, quæ ubiq; sese infundit tam potenter, scribere uolueris, perspicuum esse in nationali Concilio, nullo pacto posse determinari controuersias fidei. Quid enim huius cuiquam nationi à Domino negatum est? Pollicitus est Christus bonum à patre spiritum fide pro hoc rogantibus omnibus, & se ipsum medium interfuturum, ubicunq; uel tres in suo nomine conuenerint, nihilq; non impetraturos, de quo super terram ipsi inter se consenserint, quodq; cōsentienter à patre cœlesti, pereius nomen petierint. In medio quoq; sunt Diuina scripturæ, sacri Canones, scripta Patrum, poterimus ergo & nos Germani, & quælibet alia natio, quamlibet ea sit sensibus carnis parum uasris, uel exercitatis

Censuatur
non posse
controuersias
si
dei in nationi
Synodo
determinari.

sententiam Domini in omnibus quæ ad ueram religionem uere pertinent, & ad salutem Ecclesiarum omnino interfunt, inuenire, cognoscere & sequi. Abscondit enim Dominus regni sui mysteria à sapientibus & callidis, & reuelat ea his qui sunt malitia pueri, & sensu simplices: nec cuiquam fide petenti, sensus sui cognitionem negat, uel religiose pulsanti, adyta mysteriorum suorum non recludit, nec à quoquam se uero corde quærente, abscondit.

Quid ualeat
argumentum,
Causæ religi-
onis pertinet
ad omnes,
ergo nõ sunt
per unam ha-
tionem deci-
dendæ.

Sed aduersus rationem dicti tui, quod enim & contro-
uersiæ de religione, & earum decisio & extinctio, concer-
nât Statum uniuersalis Ecclesiæ, uideri uis consequi, nõ
posse unius nationis esse, eas decidere & tollere. Verum
id quidem est, nullam nationem, sic posse quæ de religio-
ne controuertuntur determinare, & quæ in disciplina
Ecclesiarum collapsa sunt, instaurare, ut id in alijs quoq;
nationibus ualeat, nisi illæ suo quoque iudicio, & sua
spõte eadem & iudicare queant, & amplecti uelint. Quo
circa optandum est, ut quæcunq; nationes Christi nomẽ
pariter inuocant, in unam Synodum commode conue-
niant, & communi consilio de repurganda doctrina, &
Sacramentorum administratione, reuocandaq; discipli-
na, deliberent & statuunt. Nam eisdem ubique morbis
laboratur, & est omnium Electorum Dei una fides, una
Ecclesia, ut est unum baptisma, una Christi professio.
Attamen si aliæ nationes, uel nondum huc uocantem
Dominum exaudiant, uel sequi, quem audiunt, nolint,
debet hoc nos remorari, ne de cognoscenda & sequenda
uoluntate Domini, tandem conueniamus. Nihil enim
nouum inferre, sed quod est traditum antiquitus repe-
re, nihil nostra autoritate statuere, sed rursus amplecti
cupimus, quod statuit et edixit christus ab initio, quodq;
adeo obseruandum Apostoli, Martyres, & S. Patres iu-
dicarunt

Nihil noui
statuere pro-
testantes
uolunt.

dīcarunt, ut anathema haberent etiam angelum de cœlo,
molientem aliquid de eo conuellere, & uitam tyrannīs,
quām uel apīculum de eo, cuiquam remittere mallent.

Decet quidem quod omnium interest, ab omnibus cō-
stitui: at si alij nolint, nemini tamen ob id licebit deesse of-
ficio, quod debet Seruatori suo & Ecclesiæ Dei; nemini
negligere, quod Dominus iniunxit omnibus et sine quo
retineri gratia Dei non potest. Nulla enim tanta inter
homines societas esse potest, ut sit cuiquam, causa socio-
rum offendendus Deus, & abiicienda uita æterna. Istud
autem nos certo faceremus, si in confessis abusibus & uitijs
perseueraremus, propterea, quod aliæ nationes horū
correctionem, uel sua, uel aliorum, aut ignoracione, aut cu-
piditate impeditę, differrent.

Possunt igitur iure, ac debent officio, & Germani, &
quilibet alij populi, simul atque aliquid in religionibus
apud se uitiatum cognouerint, quāprimum, cum Pro-
uincialibus, tum Nationalibus Synodis, & quacumq; de-
mum uia & ratione commodius queant, ut id sanetur, &
in Ecclesijs omnia syncera & integra sint & cōseruentur,
summā curā impendere. Hoc & ueris Canonibus ita san-
ctum, et à sanctis olim Patribus religiosiss. obseruatū est.

Quæ cum non ignores, Contarene, admodum dolet
nobis, quod scribere tibi permiseris, Quicquid in natio-
nis nostræ Synodo determinaretur, id futurum nullum,
irritum, & inane. Ergo inane & irritū dices, si quid recte
ac pie determinaretur: Nam scribis, quicquid. Quæ con-
tra Christum uel in generalissimo concilio conclusa fue-
rint, ea certe nulla, irrita, & inania sunt: at quæ secundum
uerbum Domini, uel priuatus aliquis, nedum prouinciæ
aut nationis alicuius concilium statuerit, ea adeo nō nul-
la, non irrita, aut inania esse unquam poterunt, ut cœlum
& terram prius immutari oporteat, quām ea mutari pos-

Nihil irritū,
nisi quod cō-
tra uerbum
domini sta-
tuatur.

Multa saluta-
ria & in Na-
tionalibus
Synodis de-
creta & con-
stituta.

Pontifex nō
est caput Ec-
clesiæ.

Christus ca-
put Ecclesiæ.

sint aut intercédere. Tam multa olim per nationalia Con-
cilia in Syria, Græcia, Africa, Italia, Gallia & Hispania
cōtra furores Arrii, Donatistarū, Pelagij, & aliorum hære-
ticorū sanctissimè decreta, de moribus Ecclesiæ saluberrī-
me cōstituta sunt, ea ne uides tu nulla, irrita, et inania esse?

Aeq̃ alienum profecto, & ab ætate, & à sapientia tua,
& illud est, quod Pontificem caput Ecclesiæ & Concilio-
rum nominas. Delatum quidem olim est sedi Romanæ,
cum in ea ueri Petri successores sederent, ut prima esset; &
Episcopo Rom. ut inter patriarchas prerogatiua autho-
ritate polleret: at hunc caput uocatum Ecclesiæ & Concilia-
riorum, apud quem unquā, te quæso, Patrum legisti? Er-
go ne ista adhuc in tanta Euangelij luce, omnium animos
& cōscientias tam acriter feriente, iactare audetis? **CHRISTVS**
SUNUS & solus caput Ecclesiæ est, & manet in æter-
num. Paulus autem, Apollo, Cephas, ministri Ecclesiæ
funt. Et tu tam dissimilem his hominem, propter usurpa-
tum titulum, & successionem sedis Cephæ, caput Ecclesiæ
& Conciliorum facere audes? maxime, cum a deo nihil ab
eo, quod uel ministerialis capitis sit, ad Ecclesias permanet,
sed contraria huius muneris omnia.

Et in hac ipsa causa, uide quā male laudes tuum Pon-
tificem. Nam si molestiss. laturus est, si pia & necessaria in
nostra natione Synodus habeatur, ita ut institutum est,
ad quam rem urgere ille cum primis debebat, an ne quæ-
rere studet, quæ oues Christi aberrarunt, obligare quæ ali-
quid fregerunt? confirmare quæ debiles sunt? Sed memo-
rem monemus. Dominus Iesus largiatur, aut uobis alia
consulere, aut nostris ne ista uestra consilia sequantur: cō-
firmetq̃ eos, ut quod pie & necessario proposuerunt, id
etiam fortiter perficiant. ut tandem huius nationis San-
cto Concilio Ecclesijs nostris & idoneos ministros, & pu-
ram doctrinam, & ueram sacramentorum dispensationē,
saluta-

salutaremque disciplinam restituere annitantur. nam à Roma quid expectandum nobis sit, ipsa quæ illic tot iam seculis disciplina uiget, totque annis extracta de Concilio legitime cogendo & habendo, tergiuersatio, nimis certo testificatur. Sed faciat Dominus arborem bonam, ut & bonos fructus inde sperare liceat, & confirmet Imperatoriam Maiestatem, cunctosque Proceres et Status huius Imperij, ut iussa Dei salutemque tot Ecclesiarum, Romani Pont. cupiditati præferant.

A Roma nihil expectandum boni.

Hæc uolumus, qui hic ex ministris Ecclesiarum Protestantium reliqui adsumus, apud te queri, tecum eorum, quæ certe contra & dignitatem & officium tuum facis, ne & nos officio nostro hac in parte dessemus, admonere. Christus Dominus respiciat, et restituat Ecclesiam suam, nosque illius idoneos et utiles ministros faciat. Amen. Quando ipse agnoscis nos uera et necessaria scribere, ne ea iniquo animo accipias. Bene uale.

SCio, in multorum, qui et ipsi restitutionem regni Christi expetunt, offensionem incurrunt ea, quæ in Pontificios, maxime autem in Contarenum liberius hoc libro scripsimus, uirum ætate reuerendum, eruditione maximam, uitæ quoque castitate et probitate suspiciendum. Sed hos per Dominum nostrum Iesum Christum, præ quo, nisi coniunctissimos quosque, et ipsam animam nostram odio habemus, discipuli eius esse non possumus, rogo & obsecro, considerent religiose, & sensu Christi, non carnis, quid id sit, obstare, siue proprio, siue alterius iudicio, ne ubique possit, uel etiam in una tantum domo, nedum in una natione, doctrinæ Christi puritas, & disciplinæ sinceritas, uel aliqua ex parte restituatur, dum adeo utraque collapsa ubique est, & tam misere dispererunt passim animi, pro quibus mortuus est Christus. Jam certum est, si Pontificij hæc Comitibus, cum illis, quos implicatos

Causa cur liberius inuehat in Romanos.

habent, ijs beneficijs, quæ sicut sanctis Canonibus maxime damnata, ita utrisq; indignissima sunt, obstitissent, præclarum certe restaurationis Ecclesiasticæ in Germania initium, & haud contemnenda in Christo consensus restituta esset. Quantū ergo boni isti homines à nobis Germanis, imo tota Christi Ecclesia auerterint, quantum malorum confirmarint & auxerint, cogitent quibuscunq; curæ est, ne pereant, pro quibus seruandis sanguinem suum fudit filius Dei.

Dum itaq; his bonis & religiosis uiris, ut meæ offendantur libertati, occurrit amplitudo Cõtarenæ, & mea humilitas, reuocent contra ad mentem amplitudinem Christi, & charitatem animarum, pro quibus hic animam suam posuit, & ignoscant administro doctrinæ Christi fidei, si, dum se maiestati Domini sui, & electorum eius saluti accommodet, nec suæ abiectionis, nec totius mundi celsitudinis rationem habendam putet. Si uero antiquitas & uetus illa sedis Romanæ reuerentia mouet, opponant innita illa & immania mala, quæ tot iam seculis in Ecclesias Christi, à peruersa huius sedis administratione profusa sunt, & indies importunius inundant: tum cogitent, quid contra eos, qui certis, successione in fede ueteris sacerdotij, & tantis promissionibus & priuilegijs sancita impiè sedebant, & religionis administrationem peruertebant, dixerint & scripserint, propheta, Christus ipse, & apostoli, qui summa & unica exempla sunt, piæ sanctæq; modestiæ; & quos prædicandi uerbi Dei, admonendiq; peccatorum, libertate, imitari oportet, quicunq; uerbum Dei recte secare uolunt, quamlibet sint his spiritu & uirtutibus impares.

Si deniq; id illos pacis studiosos homines turbet, quod metuunt, ne Romanenses, cum tanta adhuc in Ecclesijs potestate polleant, irritati, se contra reformationem Ecclesiarum

*Illa horrenda
inundatio
malorū, quæ
Roma in totum
mundū
inundat, &
solicitude
animarum
cogit dici in
Ro. liberius.*

fiarum studiosius cōmuniant, sine quorum assensū haud facile de restituendis Ecclesijs aliquid constitui queat, consoletur inuicem, & spem bonam firmet, quod Christi solius est Ecclesias suas restituere, & contra hunc nullum hominum consilium, nullam uim, cum huic pater tradiderit omnem potestatem in cœlo & terra quicquā ualet. Eo quoq; Romæ omnia Christi prolapsa & profligata sunt, sic aduersaria Christi potentia obtinet omnia, ut nulla sanctis spes supersit, pro Christo quicquā huius sedis gratia constitui unquam posse.

Deinde nullis hominibus, ne dum tam pugnantibus cum Christo, in eo deferendum est, ut de tanta in Christū, & Ecclesiam Christi iniuria & contumelia taceri debeat, quantam Pontificij ut aliās, ita & in his rursus Comitij designarunt: cum impediendo tam necessariam Ecclesiarum reformationem, tum contendendo, ne postea, ut hanc instituamus, licere possit, nisi ipsi id permittant: qui sic comparati sunt, ut eam nunquam permissuri credantur. Sed ut Christus miraculo, & arborem hanc bonā, & bonos ex ea fructus proferat, tū nobis ipsi, quod Christi causam fideliter egimus, de officijs tā necessarijs imperat: & Imperij ordines admonēdo, gratias habebunt. Quod quamdiu facere non poterunt, tamdiu certe ex eorum numero erunt, quibus si nos approbaremus, serui Christi frugi esse non possemus.

Iudicent Christiani, & ex Christi spiritu iudicent. Cæterum nouit Christus, ut Contarenum & similes uiros doctrina & uitæ integritate præstantes suspiciam & uenerer, offendamq; ægre, At Christi gloriæ & salutis Ecclesiarum, quid non posthaberi debeat? cum & Ethnici præcipiant, prima dijs immortalibus, secunda patriæ, tertia parētibus, deinceps gradatim reliqua reliquis deberi. Christus Dominus, quicquid suum est, suo impleat spi-

198 DELIBER. IMPERAT. ET PRINCIPVM.
ritu, & in se uniat, purgetque quam primum. Amen.

VT autem cognoscas, optime Lector, qualibus suggestoribus Principes ij, qui instituta ab Imperatore reformationi conciliandi religionem, & reformationē Ecclesiarum auspicandi, maxime aduersati sunt, ut uoluerint, subijciam hic testimonium de Actis Colloquij, & Libro ab Imp. Mai. ordinibus Imperij oblato, Iohannis Eccij, ueteris nostri oppugnatoris, & hominis, his uirtutibus, quæ conueniunt Romanensis disciplinae defensori, admodum nobilis. Hic enim, quemadmodum leges in supplicatione Clarissimorū & doctissimorum uirorū, D. Iulij Pflug, & Iohan. Gropperi, cum quibus ab Imperatore de parte altera ad Colloquium designatus, ab initio Colloquij usq; ad articulū, De Eucharistia, Colloquio nō interfuit solum, sed ut Collegæ eius uere cōmemorant, quantum attinet ad hos ipsos collocutores suæ partis etiam præfuit: nec quicquam ad eum usque locum in Libro conciliatum est, quod non ipsius quoque sententia conciliatum & comprobatum sit, idq; coram Illustrissimo Principe Friderico Palatino, & Illustri Domino de Granuella, tamen ubi uidit requiri suam operam ad impediendum, ne conciliati Articuli reciperentur, & eo salutaris in Religione concordia constitueretur, etiam in ipsum Principum concilium misit, hoc, quod subijciam testimoniū, de Libro & actis colloquij, In quo id ille forsan de animo suo uerum testificatus est, Librum ab Imperatore oblatum sibi nunquā placuisse. Nam cum uideret hunc Librum non uti formis loquendis scholasticis & Eccianis, sed Scripturæ & sanctorum Patrum, & aperire ueram ad faciendam Ecclesiarum reformationem uiam, statim initio Colloquij quam fastidiret eum ac contemneret haud obscure præ se tulit: tamē quia

quia tã non erat cur mallet alijs, quã Imperatori, sanctam religionis consensionẽ restitui cupiẽti, gratificari, assensus est omnibus, quæ usq; ad Articulũ de Eucharistia in Colloquio conciliata, & post finem Colloquij Impera. Maiest. ut conciliata, oblata sunt: quæ etiam antequam Imperatori exhiberẽtur, ei à Collegis suis rursus recognoscenda, presentata sunt, eiusq; uoluntate & assensu Imp. Maiest. exhibita.

TESTIMONIUM IOH. ECCII

DE LIBRO AB IMPERATORE ORDINIBVS

Imperij ad excutiendum oblato, & in Colloquio ab eo maxima ex parte comprobato, in concilium Principum, qui se Catholicos uocant, missum.

Neq; placuit, neq; placet, Liber iste insulsus, neque placebit, in quo tot errores & uitia deprehendi. Vnde iudico, sicut semper iudicaui, eum à Catholicis non recipiendum, qui relicto modo loquendi Ecclesiæ & Patrum, Melanchthonizat.

Et idem ego Eccius non consensi, neque uidi Librũ Casareæ Mai. oblatum: sed solum prælecti fuerunt mihi Articuli Lutheranorum, multominus consensi in scripturam quandam quæ dicitur Imperatori oblata cum Libro, quam nunquam uidi.

Eccius scripsit.

Quam uanè & imprudenter hæc Eccius scripserit, cognosces pie Lector, ex supplicatione D. Iulii & D. D. Gropperi subiecta, in qua nihil hi, quod non ita se habet, commemorarunt.

Supplicatio Clarissimorum uirorum D. D.
Julij Pflug & Iohan. Gropper.

ILLVSTRISSIMO PRINCIPI

DOMINO FRIDERICO, COMITI PALATINO
 Rheni, Bavariae Duci, &c. & Illustri Domino
 Nicolao, Domino à Granuela, praesidibus, ac
 Illustribus & Magnificis Dominis Audi-
 toribus, Colloquio de religione nuper à
 sacra Imp. Mai. praefectis & ascitis.

ILLVSTRISIME Princeps, Illustres
 & Magnifici Domini. Non dubitamus sin-
 gulari Dei providentia & benignitate factū
 esse, ut cum non multo post exorsa Comitia,
 Inuictissimo Imperatori Carolo Augusto assentien-
 tibus amplissimis sacri Imperij Ordinibus placuisset,
 Doctorem Iohannem Eccium & nos ambos ad collo-
 quendum de Religione cum Protestantibus deligere,
 Simul etiam hoc placuerit, ut eidem colloquio Illu-
 strissima, Illustres & Magnifica D. V. suae Maiesta-
 tis nomine, partim autoritatis causa praessent, partim
 ferendi testimonij gratia adessent. Ostendit enim rerum
 euentus, qui est praesens cause status, quam iniquis ca-
 lumnijs expositi essemus, nisi Illustrissima, Illustres &
 Magnifica D. V. ut debent, ita quoque uelint ueritati
 rerum gestarum testimonium perhibere. Nouerunt illae
 quo pacto nos ad hanc prouinciam, initio uocati si-
 mus: neque enim, ut scitis, ingessimus non ultro, sed
 diu ineptitudinem nostram, cum apud nostrorum Prin-
 cipum

Qui praesides
 Colloquij fu-
 erint.

tipum Electorum, Legatos & Consiliarios, tum apud Imp. Mai. excusauimus, & obtestati sumus, ut hæc sarcina iumentis tanto oneri ferendo aptioribus imponeret. Sed ut nouerunt amplissimæ D. .V. auditi non sumus, protracti & adacti in hoc opus, quod alios suscepisse cuperemus, qui illud maiori cum fructu absoluere potuissent. Nunc ubi postulatam obedientiam præstitimus, & quod in nobis fuit, summa cum fide & sinceritate (Deū & conscientiam nostram testamur) non sine ingenti labore & fatigatione peregrimus, non solum nullas gratias referimus, sed etiam plane immerentes grauem calumniam sustinemus: id quæ ab illo, à quo tale nihil suspicati sumus, & quem hoc facere ob graues & multas causas, si sui meminisset, minime deceret. Is est Doctor Eccius, collega noster, qui cum gestum Colloquium, cui ipse multo tempore, et quoad febri corripere, nedum interfuit nobiscum, sed et quodammodo pro sua auctoritate præfuit, aduersus omnem iniustam calumniam tueri et defendere deberet, primus omnium est, qui atrociter impetit et conuellit. Vidimus enim scriptum eius, quod non ad quoslibet, sed in ipsum senatum sacri Imperij Principum, Prælatorum & ordinum transmissum est, quo ueritus non est testari, sibi neque placuisse, neque placere, neque placiturum unquam illum Librum, quem uocat insulsum, per Imp. Mai. exhibitum, in quo, ut ait, tot errores & uitia deprehenderit, quem & eodem suo scripto nullis rationibus additis censoria nota damnat, & indignum iudicat, ut à Catholicis recipiatur: quem etiam, ut est Imperatoricæ Maiestati post habitum Colloquium redditus, se uidisse pernegat. Affingit quoque, nescimus quam scripturam, quæ se inscio simul cum Libro Imperatoricæ Maiestati fuerit oblata. Ad hæc audiui eum in singulos etiam Articulos, tam conciliatos, quam non conciliatos, mor-

lul. & Grop.
imitti ad
Colloquium
pertracti.

Eccius quasi
præfuit Col-
loquio.

Censura Ec-
ci in Lib. Im-
peratoris Ca-
lumniosa.

daces censuras confarcinasse, quibus nihil aliud sit an-
nixus, quàm ut si posset, adstrueret, nihil esse in toto li-
bro, ut Cæsari redditus est, quod non sit uel superuaca-
neum, uel erroneum; uel nullius ad componendas has re-
ligionis discordias momenti. Et ut hæc febricitans forsan
impetu magis animi, quàm certo iudicio effuderit, com-
perimus tamen illum, hac sua suggestione, eucisse, ut in-
primis sui Illustrissimi Principes Bauari, & per hos plæ-
ricq; aliq; ad sic, ut ille uellet sentiendum, sint persuasi; et nō
persuasi tantū quod ad se attinet, sed etiam huc adducti,
ut Cæs. quoq; Mai. hæc, quæ Eccius effutiuit, quàm maxi-
me approbata uelint. Sed hoc uno nos felices iudica-
mus, quod uos rebus omnibus adfuitis spectatores,
quod nihil in hac tota causa uobis inscijs actum sit, quini-
mo nihil penè uobis non mandantibus. Si priuato consi-
lio, ambitione, seu ullo affectu permoti, nos in hanc pro-
uinciam ingessimus, si non in totum quod Imp. Mai.
præscripsit fideliter essemus insequuti, si is Liber, quem
Imp. Mai. obtulit (non à nobis profectus) cum Eccio
totus prælectus non fuisset, si idem à summæ authorita-
tis uiris (quibus non immerito Imp. Mai. simul cum am-
plissimis ordinibus, in his saltem, quæ inter nos Collo-
quutores conuenta sunt, plurimum detulerit) priusquàm
Colloquium iniremus comprobatus non fuisset, deniq;
si non ipse Eccius, tam diu nobis in Colloquio collegæ
assedisset, & maximam illam Libri partem, quæ eo præ-
sente excussa est, in his quæ utrinque concordata sunt, ut
sana, & catholica, non sua uoce tantum, sed partim etiam
scripturæ suæ testimonio recepisset, haberet forsan quod
Illustrissimæ, Illustribus, & Magnificis Dominationi-
bus uestris prætexeret, ne cum plane calumniari existi-
marent. Nunc autem cum illæ sciant, quo consilio nos
adhic

adhibiti, qua diligentia Liber, & per quos ante colloquium excussus, qua ratione colloquium ceptum, & assistente multo tempore Eccio gestum fuerit, non est cur metuamus eum uobis ullum fucum facere posse. Imò Illustrissima, Illustres, & Magnificæ D. V. non nos tantum sumus, quæ si Ecciana persuasio obtineat in grauem suspicionem sui muneris sibi commissi non satis fideliter acti adducantur: quo scilicet tanto tempore collationis de religione assederint, & tamen de his quæ deprehendit Eccius tam obfutura, & religioni, & Imperio, sacratissimum Cæsarem non in tempore admonuerint, & suam Mai., ac omnes simul ordines cum tanta suarum rerum iactura in hoc Articulo tam diu remoratae sint. Sed gratia Deo, Illustrissima, Illustres, & Magnificæ D. V., hanc habent apud Imp. Mai. inuiolabilem fidem, hanc obtinent apud totum orbem, suæ uirtutis, & integritatis laudem, ut nemo dubitet quin uobis potius, quam uni Eccio in hac re fides adhibenda sit: præsertim quod uos ad Colloquium istud non obiter accessistis, quod quæ ultro citroque disputata sunt, non per transitum (ut dici solet) sed attentis animis, idcirco ex Imperatorio mandato uobis facto excussistis, & memoria, non dubium est, recte & bene tenetis. Gratia item Deo, quod Illustrissimæ, Illustris & Magnificæ D. V. uiderunt, Eccium colloquio & excussioni Libri, usque ad articulum de Eucharistia, nobiscum interesse, quod audiuerunt eum omnia quæ eo usque conciliata sunt, sua uoce nobiscum approbare. Gratia denique Deo, quod & ipsius Eccij manus apud nos est, qua testamentum reddere possumus toti orbi, ipsum non in quouis, sed in Articulo omnium maximo, qui iustificationis est, eam sententiam, quam Liber Cæsari oblatum complectitur, libenter approbasse: ne dicamus, quod

ipse solus primus author fuerit, quo articulo, qui de eadē re in Libro per Cæsarem collocutoribus exhibito copiosior erat, expuncto, macrior iste, & qui maiori explicacione, quod inter colloquendum testati sumus indiget, sit substitutus. Porro qua specie, quo gestu, quibus affectibus colloquiū istud peractū sit, & num ludentes an seriò contulerimus, num inuicem libenter cesserimus, quum ad morbum usq; à quibusdam nobis laboratū sit, & uos optime scitis, & actio ipsa satis declarat. Atq; utinā à Principibus, & proceribus illis, apud quos Ecciana persuasio nimis cito, ac præpropere obtinuit, & nostro labore in ipsorum gratiam insumpto, tantū meriti essemus, ut nos prius de conciliatis Articulis audissent, præsertim quod de his rationem reddere semper fuimus parati, quàm eos & damnassent, & per Cæsarem damnandos & suppressivos suo scripto, quod Cæs. Mai. offerre decreuerunt, iudicassent. Sed non grauate hanc mercedem laboris, & officij nostri, quam habemus cū omnibus bonis qui Reipublicæ labanti bene & ex animo consultum uolunt, cōmunem referimus, à Deo Opt. Max. aliam expectaturi, si tamen Illustrissima, Illustres & Magnificæ D. V. famam & opinionem nostram ab iniqua ista calumnia uindicare nō detrectent. Detrectare uero non possunt, nisi suscepti officij (præsides enim & testes totius actionis nostræ constituti sunt) immemores esse uelint, & nostræ presentis necessitati, ad quam Cæsaris & illarum autoritate sumus adacti, subuenire nolint. Scimus Christiani hominis esse, iniurias iniuste illatas patienter ferre; sed interim scimus crudelis hominis esse suam famam negligere, maxime cū hinc ueritati periculum, & infirmioribus scandalum imminet. Quamobrem Illustrissimas, Illustres & Magnificas D. V. per Deum Opt. Max., cuius negotium uobis presentibus & iubentibus egimus, & peractum Eccio, priusq;

Contra D. Iulium & Gropperū non auditos Ecciana calumnia à quibusdam accepta.

priusquam Liber Cæsari redderetur, renunciaturus, oramus et petimus, ut pro suo officio, quo perfuncti sunt, soli ueritati testimonium perhibere, & in primis Augustissimo Cæsari, deinde Reuerendissimo Legato, adhuc Reuerendissimis & Illustrissimis Electoribus, denique cæteris Principibus, Prælatibus & proceribus, apud quos omnium grauissime sumus traducti, scripto uestro significare uelitis, quo consilio huic actioni per Cæsarem adhibiti fuerimus, qua fide & diligentia in mandato negotio uersati simus. breuiter, ut quid uos de tota nostra actione sentiatis, publice testari dignemini, quo hoc uestro testimonio omni prorsus exceptione maiore, opinionem nostram læsam, apud omnes in integrum restituere, & calumniam, qua immerentes impetiti sumus, depellere, ac perpetua & irrefragabili testificatione fidem & innocentiam nostram, toti orbi comprobare possimus. Fecerint eo Illustrissima Illustris & Magnificæ D. V. rem se longe dignissimam, & nobis plane necessariam, perpetua obseruantia & obsequio ergo eas pensandam.

Illustrissima, Illustris &
Magnificæ D. V.

Obseruantissimi &
deditissimi.

Iulius Pflug.
Ioannes Gropper.

Hanc supplicationem, cum Imp. Mai. cognouisset, & antea testimonium Illustrissimi Principis FridERICI Palatini, atq; Illustris Domini de Granuella, qui colloquio præfederant, de horum uirorum, & Ecclesiæ fide & integritate in Colloquio præstita intellexisset, fecit uniuersis ordinibus Imperij, Principibus Electori-

206 DELIBERAT. IMPERA. ET PRINCIP.
bus cæterisq; Principibus & Statibus, suo etiam nomi-
ne exponi & testificari, hos duos uerè eximios uiros,
operam suam in colloquio pie ac fideliter collocasse, eaq;
omnia fecisse ac præstitisse, quæ uiros uerè pios, catho-
licos, orthodoxos & Reipub. Christianæ optime cupi-
entes, maxime deceant.

TESTIMONIUM IMP. MAI. DE
FIDE ET INTEGRITATE ATQVE PIA DILI-
gentia Clarissimorum uirorū, D. Iulij Pflug, &
D. D. Gropperi præstita in Colloquio.

Nuictissimus Imperator, Clementissimus
Dominus noster, intellexit ex ijs, quæ hisce
diebus in consilio Imperij acta sunt, & inci-
derunt, excitari cōtrouersiam aliquam, de eo
Libro, quē Imperatoria Maiestas, finito Col-
loquio, de Religione concilianda, Electoribus Principi-
bus & Statibus Imperij, excutiendum exhibuit.

Ne itaque Dominus Iulius Pflug & Ioannes Grop-
perus, quos Imp. Mai. excusatione eorum reiecta, quā
suppliciter obtulerant, iniunctum munus anxie depre-
cantes, ad colloquium cum Protestantibus uocauit & de-
putauit, occasione huius cōtrouersia, & disputationis, fa-
mę suę aliquod periculū subeant, & iniuria afficiantur, uo-
luit Impe. Maie. Electoribus, Principibus & commu-
nibus Statibus indicare & testari, se in ista religionis
suscepta actione, ad quam prædicti uiri adhibiti sunt, ali-
ud nihil animaduertisse, aut deprehendisse, quā memo-
ratos uiros ambos, mandato & iussioni suæ Impera-
toriae Maiestati fideliter & inculpabiliter inseruisse &
satisfecisse. Easque uias & rationes, quibus præsentēs
contro

controuersia: religionis nostræ componi queant, studio prorsus Christiano & fideli, iuxta mandatum, ab eadem sua Imper. Maiest. susceptum, quæsiuisse, Quam etiam eorum diligentiam, & præstitā operam Imp. Mai. gratissimo animo intellexit, & complexa est. Istud uoluit Imp. Mai. Electoribus Principibus & Statibus exponere & testatum facere, ne prædicti uiri à se ad Colloquium deputati, propter obedientiam suam & operam in hac causa fideliter nauatam, aliquid incommodi, aut calumnie paterentur.

IN hoc Imp. Mai. testimonio animaduerte primum, Christiane Lector, quòd Imperator, clarissimis uiris D. Iulio & Groppero, testimonium præbuit, eos suscepto à se mādato in colloquio, fideliter & inculpabiliter inseruisse. Hoc enim si uerū est (ut uerū est) falsum esse oportet, quod Eccius calumniatus est, sibi nec uisum qui dē esse eum Librum, quem D. D. Iulius & Gropperus Imperatori, ut ab Eccio nō minus quàm à se excussum & comprobatum exhibuere. Quid enim potuissent hi admittere infidelius, & magis culpandum, quàm si Imperatori Eccij quoque nomine, ut conciliatum & receptum in Religione præsentassent, quod illene uidisset quidem: Sed ita acta omnia sunt, ut uiri illi fide dignissimi in sua supplicatione commemorant, quare Impe. Mai. merito eis testimonium perhibuit, eos se in Colloquio, gessisse bona fide, & irreprehensibiliter. Quo iam loco Eccius habendus sit, qui in re tanta, tot Principibus, tam manifesto falsum testimonium obtulit, iudicent: quicumque religionem Christi, ueritatem & honestatem amant.

Deinde animaduertendum est in testimonio Imperatoris, quod testificatus est D. D. Iulium & Gropperum,

eas vias & rationes, quibus controuersie religionis componi possint, quasi uisite, diligentia Christiana & fideli, iuxtaque id, quod ipse eis mandauerat. Mandauerat autem Imperator omnibus sex Collocutoribus, uti supra commemoratum est, ut omnium rerum & hominum respectu remoto, summa religione eam conciliandi religionem uiam & rationem inquirerent, quae uera, quae Deo grata, & Ecclesiae atque patriae salutaris esset. Sicut ergo Imperator agnouit, D. D. Iulium & Gropperum, suo mandato, de quaerenda uia & ratione Ecclesiae pie conciliandi, opera digna Christianis & fideli satisfecisse; ita eam ipsam, quam hi iudicauerunt uiam Christianae concordiae constituendam, piam & ueram agnouit, & quae in colloquio conciliata sunt, ut recte & religiose conciliata comprobauit.

Donet iam dominus, ut eadem tandem ijs omnibus approbentur, quorum interest Ecclesiis tam misere dissipatis succurrere, & reformationi earum manum adiuuari. Nec enim alia iniri ratio poterit, & conciliandi inter se Ecclesias, & restituendi ueram disciplinam Christi, id quod res ipsa satis declarat. Effecerat Imperator dum amplius non posset, ut Episcopi & Praelati sibi & reliquis Statibus reciperent, se piam & solidam inter se, & apud eos, qui ipsorum fidei commissi sunt, reformationem instituerent, at quis eorum uisus ad huc est ullam huius rei curam seriam suscepisse? Quapropter nisi in commune ab uniuersis Imperij Statibus, cum de dogmatis, tum de disciplina Ecclesiae constituatur, non est ut aliquam Ecclesiarum emendationem expectemus; nisi quam singuli Status pro se susceperint.

Vt uero tibi Christiane Lector constet, quam prolixè de hac re promiserint, & pro Ecclesijs salutariter decretum sit, Decretum ipsum de reformatione sacri ministerij, ut supra pollicitus sum, hic subijcere uolo.

Decretum

DECRETVM, ET EDICTVM,

DE REFORMATIONE EPISCOPORVM,

& totius administrationis

Ecclesiasticæ.

In iunximus præterea & commisiſimus, Legato etiam pontificio adſentiente, quemadmodum hoc decreto ſanctè cõmendatum, & in iunctum uolumus omnibus Prælatiſ Eccleſiaſticis, ut inter ſe ipſos, & ſuos, qui ipſiſ ſubiecti ſunt, Chriſtianam uiuendi agendiq; rationem & reformationem inſtituere aggrediantur, quæ ad commodam, decentem, & ſalutarem adminiſtrationem Eccleſiæ deſeruiat. Etiam ut huiuſmodi reformationem, ſerio ac ſeueriter tueantur, & ſtrenue ſeruent: nullaq; ſe re, in eo remorari uel impediri patiantur, id quod prædicti Prælati obedienter ſe facturos nobiſ & commemorato Legato receperunt. Speramus ergo quod eiuſmodi ordinatio & reformatio tandem uiam ſit preparatura, & multis modis commoda tura, & ad ea piè & Chriſtiane concilianda, de quibus in religione adhuc eſt cõtrouerſia, quo plena tandem in religione conſenſio conſtituatur.

Explicatio reformationiſ.

Nunc ergo orandus Dominus eſt, ut Episcopis & Prælatiſ eam mentem & curam indat, qua id, quod eiſ Imperator, & ordines Imperij, conſentiente Legato, optimo iure & neceſſario iniunxerunt, & mandauerunt, ipſiq; Imperatori & ordinibus merito, & religione muneris ſui, non ſolum promiſerunt, ſed & receperunt, cum rite probeq; intelligant, & cordi habeant, tum bona fide et conſtantia digna boniſ paſtoribus, qui ueniẽtem lupum fortiter repellunt, nõ deſertiſ ouib; fugiunt, exæquantur & perficiant, Ea autem ordinatio & reforma-

tio Christiana erit, & decentem atq; salutarem administrationem Ecclesiarum reuocabit, qua toti sacro ministerio, ea ratio atq; forma restituetur, quā Dominus, & in diuinis Scripturis, & in sacris Canonibus descripsit, atq; requirit.

Vera forma
ministeriorum.

Vera forma
doctrinæ ad-
ministratio-
nis Ecclesia-
sticæ.

Ea uero forma & ratio est, primum, ut Ecclesiæ singulæ habeant suos idoneos, & ijs quibus præesse debent, probatos ministros, religionis Christi uere & intelligentes, & amantes, quiq; cum D. Paulo, se Ecclesiarum, non Ecclesias suas esse arbitrentur; qui norint procurationē Ecclesiarum, ut tutelam & curam pastorem, ad utilitatem commissorum, non suam, quibus ea procuratio commissa est, gerendam esse. Qui meminerint se, ut Apostoli se reputabant in omni uita & administratione sua, nihil aliud quam ministros & testes esse Domini nostri Iesu Christi, qui hunc unum, & nihil præterea scire se, in Ecclesijs uideri uelint; & uniuersam doctrinam, sacramenta, & ceremonias, huc referant, & tradant, & administrant, ut homines peccatorum suorum uere pœnitentes, remissionem peccatorum, bonumq; pie, sancte, et iuste uiuendi spiritum, cunctaq; præsentis et futuræ uitæ bona, ab uno Christo petant, omnemq; uitam suam, hoc spiritu freti & acti, eó instituunt: ut proximis suis omnia sint, fiant, faciant, & patiantur, quo & illi sese Christo domino uere cognito, totos uera fide consecrent, in proximis suis omni genere bonorum operum, ex sincera charitate manantium, glorificando. Et quicquid, uel in doctrinam, uel in dispensationem Sacramentorum, aliasq; ceremonias irrepserit, quod huc non facit, nedum quod cum hac ratione Christum prædicandi, & ei homines adducendi pugnet, primum doctrina, deinde re ipsa corrigant, & amoliantur.

His uero, ut se huic sanctissime & eidem operosissime
sele

sefe functioni totos, & quàm expeditissime atq; sanctissime addicere & incumbere queant, & omnimoda uacatio aliorum munerum, & negotiorum, cum concedenda, tum indicenda: et quantum rerum et facultatum et uitæ huius & ministerij necessitas requirit, suppeditandum erit: quoq; id fieri possit, scholæ etiam restitui, & tanta ministrorum inopia, ad ministerium idonei iuvenes educari & digne instrui, necesse erit. Eaq; de causa seuerissime reuocandi erunt illi Canones, qui uetant cuiquam de facultatibus Ecclesiæ plus concedi, quàm suo ipse de Ecclesia ministerio mereatur. quiq; non Cantores modo & Lectores, sed ne Diaconos quidem Presbyteris, uel liberalitate stipendiorum, uel administrationis autoritate præferri patiuntur.

Cumq; omnes pridem uidemus, & id tam graui Ecclesiarum damno, quàm paucissimis datum esse sicut Paulus erat propter regnum cœlorum castratis, quemadmodum totiam seculis, hoc est, ab eo quod per Gregorij septimi inuictam pertinaciam uxores tandem erepte ministris Ecclesiarum sunt, cum summa religionis perniciæ conuictum est, ad tam exitiosam omni pietati (quia regno Dei plane excludit, & spiritu Dei prorsus euacuat, scortationem, contra & Dei & sanctorum Canones, ut nunc, si ad huc non amplius, ut oportebat, saltem etiam conuieatur ad sanctum, & omnibus non ad cœlibatum diuinitus uocatis, ad cunctam pietatem, maxime accomodum & utile coniugium, Qua in re Ecclesiæ sicut sequitur Canonem Spiritus sancti per Paulum editum, et meliorem ueteris Ecclesiæ disciplinam, ita Ecclesiæ plurimum conferent, nam hinc ministrorum sanctimonia restituta, et ex plebe omnis impudentia facilius profligabitur, et sacro ministerio sua dignitas et existimatio reparabit, ipsiq; ministrorum cōscientijs, ut fide certa Deo ministrent consuletur.

Ee ij

Anno Do.
1074

Ne uero eorum, qui ad sacrum ministerium docti & probe instituti sint, sit tanta ubiq; penuria, & istud Prelatis providendum erit, ut ij, qui hac in functione plusculū ualeant, præcipuis Ecclesijs deputentur, & alijs minus instructis ministris præficiantur: quibus & formulæ catechismi & concionū, ut Liber ab Imperatore propositus pie & utiliter monet, parandæ erunt.

Et quoniam Episcopi, qui hodie esse debent, & uocantur, curæ reipub. implicati sunt, quæ cum Episcopali functione coherere natura, non solum interdicto Canonum, nullo modo potest, necessarium certe erit, dum meliori ratione gubernatio politica ab Ecclesiastica in personis separatur, & hac in re formam ueræ administrationis Ecclesiasticæ, quam & lex Dei, & Canones præscribunt, uel hæcenus reuocare, ut qui nunc Episcopalem locum teneant, eos uiros ad hanc curam sua uice gerendam, & Ecclesijs reipsa præstandam deputent, qui huic gerendæ & præstandæ sufficere possint, per quos & uisitationes obeant, & Synodis moderentur, aliæq; exequantur, quæ sunt Episcopalis muneris. Cum itaq; cuiusq; rei reformatio sit, ueræ & nativæ formæ restitutio, rogandus Deus est, ut Episcopis & prelati donet hanc, quam paucis hic delineauit formam esse administrationis ecclesiasticæ, cum agnoscere esse synceram & germanam, tum sic probare & amare, ut eam restituere pro uirili, bona fide elaborent. Quæ res, ut Imperator recte sperat, plurimum ad plenam dogmatum consensionē inueniendam & constituendam cōferet: imò certe eā cōficiet: postquā de his nō nisi regnū Christi instaurari, hoc est ueram solidāq; reformationē Ecclesiæ uere expetentibus, conuenire inter se plene & constanter possit, nemoq; huic magis obstat, q̄ ij, quos syncera Ecclesiæ reformatio omni facultate Eccle
sijs in

sijs incommo-
dandi & consensionem salutarem auertendi
excludet: & Dominus doctrinae suae sinceritatem ijs,
qui eam ex animo querunt, non ostendere & largiri non
queat.

HActenus exposui Christiane Lector, quae in hisce
Comitijs de tota & religionis reconciliatione, &
Ecclesiarum reformatione, ab Imperatore & om-
nibus ordinibus Imperij consulta, deliberata et constituta
sunt: quae tumultuario, ut uides, congesti, tempus enim
mercatus urgebat, sed bona fide omnia. Tu uideris, ut
illis utare ad gloriam Christi, & utilitatem Ecclesiae eius,
conciliandisque hinc filiis Dei, & emendandis, non distra-
hendis, & offendendis, ut enim quod perijt, queramus &
seruemus uocati sumus.

Si uero te in Articulis, siue conciliatis siue non conciliatis, quippiam offenderit, ut breues sunt, & ab iniquis facile in iniquum sensum detorqueri queant, nec sit explicator commodior, iudicium sustine, dum meam explanationem legeris, quae cepta iam cudi, statim uolente Domino, in manus tuas exhibit. Temporis enim inopia factum est, ut absolui ad hunc mercatum non potuerit. Dominus Iesus donet, ut ita cupiamus, oremus, & fidelem operam demus, ut in ipso unum simus, quicumque eius sumus: sicut ipse id cupiebat, & orabat, cum diceret patri. Pater sancte, serua eos per nomen tuum, quos dedisti mihi, ut sint unum, sicut et nos: utque ipse operam in hoc ipsum impendit, cum per crucem & sanguinem suum inimicitia perempta, dispersos filios Dei ad se aggregauit, unumque & nouum hominem in se ipso condidit, & effecit, ut aditum ad Patrem in uno spiritu omnes haberemus, & ipsum eodem corde & ore glorificemus. Huic sit gloria in secula. Amen. II. Non. Septembr.

Argentorati. Anno M. D. XLI.

Ec iij

ABVSVM EC

CLESIASTICORVM, ET
 RATIONIS, QVA CORRIGERE BOS
 oporteat, indicatio Imperatorię Maiest.
 in Comitijis Regenspurgi, postulanti,
 exhibita.

Per Martinum Bucerum.

LIBER AB IMPERATORIA

MA. OBLATVS, HABET SVB TITVLO DE
 Disciplina Cleri, Electiones Canonicas, Ele-
 ctorum examinationes, ordinationes, & cō-
 firmationes restitui debere ad Apostolicā
 regulam & ueteres Canones.

De Electione.

Nemo cleri-
 cus uel Epi-
 scopus sine
 populi com-
 probatione
 ordinandus.

Am regula Apostolica requirit, ut qui ad
 sacrum ministerium eligitur, sit irreprehen-
 sibilis, & habeat bonum testimonium, non
 solum ab ijs qui intra, sed etiam ab ijs qui ad
 huc extra Ecclesiam sunt. Veteres ergo Canones iuxta
 hanc regulam, requirunt, ut nemo in sacrum ministeriū
 assumatur, nisi probatus testimonio & assensu cleri &
 plebis. Dist. 24. cap. Episcopus. &c. Nullus.

Et ad electionem Episcopi exigunt subscriptionem
 Clericorum, honoratorum testimonium, ordinis con-
 sensum & plebis: ut qui præfuturus est omnibus, eligatur

tur etiã ac probetur ab omnibus. Diff. 63. Vota. Et sunt uerba Papæ Leonis, ex Epistola eius 87. In qua testatur, hæc in electione Episcoporum, ita ut describit, obseruari ab ijs, qui Patrum regulas norunt, & Apostolicæ normam authoritatis sequuntur. His consentiunt quæ de electione Episcoporum, & aliorum ministrorum habentur in Authent: Quomodo oporteat Episcopos, & De Sanctissimi, Episcopis.

Et D. Gregorius, cum de eligendis Episcopis ad Ecclesias scribit, iniungit eligendi munus semper clero, ordini, & plebi: uel clero, duci, & plebi: prout cuiusq; ciuitatis administratio habebat.

Abusus igitur est, quod hodie Clerici, atque ipsi Episcopi ordinantur, sine electione & assensu ordinis & plebis: atque eorum, in quorum potestate plebes sunt. Quare cum sanctorum Patrum regulæ præcipiunt, ne quis inuitis & non petentibus Episcopus detur: & affirmant, Nullam rationem sinere, ut inter Episcopos habeantur, qui nec à clericis sint electi, nec à plebibus expetiti: restitui debet Ecclesijs ius eligendi Episcopos suos, ut in quauis Ecclesia ab omnibus eligatur, qui debet omnibus præesse. Ita & de alijs clericis assensus Ecclesiarum, quarum ministerio deputandi sunt, haberi debet: quicumque ius præsentandi ministros sibi sumant, aut iure haberint.

Abusus quod clericis et Episcopis constituntur sine assensu ordinis & plebis.

De examinatione ordinandorum.

Quia necesse est, ut ministri Ecclesiæ sint omnibus probati & irreprehensibiles, examinari quoque & probari sancti Canones iubent eos, qui ad sacra ministeria electi fuerint, ut in 9. Canone concilij Niceni, & multis alijs legitur. Et istam examinationem præcipiunt coram omni Ecclesia fieri, ut quicumque aliquis

Diuini iuris est, ut nemo ad sacros ordines admittatur nõ Canonice examinatus.

CONTRA

contra electū habeat, id proferre possit, ut legitur Can. 51. Concilij Carthag. idq; Patrum tempore in Ecclesijs semper obseruatum esse constat.

Hoc enim de diuina authoritate descendit, ut D. Cyprianus scribit, & Scripturæ testimonijs probat in Epist. 4. libri 1. ut Sacerdos plebe præsentē, sub omnium oculis deligatur; ut dignus atque idoneus publico iudicio ac testimonio comprobetur. Et paulo post in eadem Epistola, Coram omni Synagoga iubet Deus constitui sacerdotem: id est instituit & ostendit ordines sacerdotales, non nisi sub populi assistentis conscientia, fieri oportere: ut plebe præsentē, uel detegantur malorū crimina, uel bonorum merita prædicentur: ut sit ordinatio iusta & legitima, quæ omnium suffragio & iudicio fuerit examinata.

Ratio huius examinationis etiā in Nouellis, Quomodo oporteat Episcopos, & De sanctis, Episcopis, est diligenter tradita, quā obseruare fideliter oportet.

Est igitur & hic grauis abusus, quod absque tali exploratione, Ordinationes fiunt. Nam præter inanità uerba, nihil huius reliquum obseruatur. Suffraganei ij, qui nunc Ordinationes facere consueuerunt, interrogant ter de Ordinandis, Sunt iusti: sunt digni: Ab alijs quibusdam respondetur, Iusti sunt, digni sunt: sed ijs, qui nihil comperti de illis habent. Itaque merum ludibrium est quod agitur, & falsum testimonium in re tam diuina.

Hunc itaq; tantum abusum necesse est tolli, atq; eam formam, & seueritatem examinationis canonicæ restituere, quæ in Canonibus, & Authenticis præscripta est: quicumque demum sint, qui electionem uel præsentationem horum fecerint.

De

De ordinationibus Clericorum.

DE his ueteres Canones præcipiunt, ut quisq; Episcopus suos clericos, & Episcopos Metropolitanus ordinet, adiunctis tamen sibi omnibus, uel ad minimum, duobus Episcopis eiusdem prouinciæ. Si uero ab sit Metropolitanus, tres saltẽ ex uicinioribus Episcopis ordinationem faciant: sicut tamen, ut non alium ordinent, nisi quem Canonice à Clero, ordine & plebe electum & legitima exploratione inuenerint inculpatũ, & ad sacrum ministerium idoneum. Atq; hæc olim legitima Episcoporum confirmatio erat Can. 4. Concilij Niceni. & Chalcedo. 27. Carthag. 13. Sardicen. Can. 6.

Quisq; Episcopus suos Clericos & quilibet Metropolitanus Episcopos sue prouinciæ ordinare & confirmare debent.

Abusus itaq; est, quod Pont. Rom. sibi quorumlibet clericorũ, & Episcoporum ordinationem, cũ ab ipso petitur, & Episcoporum omnium cõfirmationem uendicat.

Abusus quod Papa omnes ordinat & cõfirmat.

Oportebitq; cuiq; Episcopo ordinationem sui cleri, & Episcoporum ordinationẽ, atq; confirmationem, Metropolitanis, et uicinioribus Episcopis restituere; et his legem præscribere, ne quos ordinent, aut cõfirmant, nisi Canonica examinatione rite exploratos, et cõprobatos.

Cumq; sacra ordinatio sit, destinatio ad certũ ministerium in Ecclesia bona fide obeundum, ferendum nõ est, ut fiat ad inanes titulos, uel uagam, & incertam functionem. Tolli & ille abusus debet, ne quis absolute ordinetur: quod in Concilio Chalcedon. Can. 6. prohibitum est, hoc est absq; iniunctione certi ministerij, quod ordinatus in certa aliqua Ecclesia, quẽ ipsum ad id expetierit, peragat.

Ne quis ordinetur absq; deputatione certi ministerij.

Et quia nemo pluribus ministerijs satis esse poterit, oportebit & hunc abusum submouere, ne posthac uniusquam unum ministerium Ecclesiasticum cõmittatur, neue quis duabus, uel pluribus Ecclesijs assignetur:

quod, et ipsum in Chalcedonen, & alijs Concilijs fieri uetitum est. Canon. 10.

Ita & hoc curandum, ne quid pro ordinationibus accipiant; neue etiam quisquam, uel precij respectu, uel ulla carnis cōmendatione, ordinationi offeratur. Tales enim obliquas insinuationes simoniæ damnant Canones, & grauius puniunt.

De obeundis ipsijs ministerijs.

Ne quis muneri uel Ecclesie suæ desit.

Remouendus et ille abusus est, ne cui conniueatur, dum munus suū in Ecclesia negligit: multo minus dum ab Ecclesia sua ulla de causa abest. Nam Canones, et Leges prohibent Episcopum, uel causa Ecclesie suæ, ab ea diutius abesse, etiam si in intima aula Imperatoris uersetur. Quod si quis aliquandū absit, uerant ei impensas ab Ecclesia subministrari. Si uero ultra annum ab fuerit, deponi iubent. Sed nec apud aliquam Ecclesiam suę diocesis desidere cōcedūt: aut aliquid negotij, qualecunq; illud sit, suscipere permittunt: si ea occasione in cura et administratione Ecclesie, & sedis suæ impediatur. A secularibus uero curis sic liberum Episcopum, et omnem clericum esse, Canones uolunt, ut nec tutelam pupillorum, nec curationem uiduarum illis permittant. Hæc sancta sunt in multis concilijs, Concil. Niceno, Can. 6. Antioch. Can. 3. et 11. Laodicen. Can. 42. Sardicen. 3. 7. 9. 11. 12 & 16. Constant. 6. Chalcedon. 3. Carthag. 23. 57. 72. 109. Anthent. Quomodo oporteat Episcopos. Ne quis orat. Et. De sanctissimis Episcopis.

Vi Prelati per se doceat

Cumq; Episcopi præcipuum munus sit, docere populum, non est concedendum, ut Episcopi id per alios præstent; deligenti enim debent, ut D. Paulus præcipit, qui sunt ad docendum idonei & uoluntarij.

Ita etiam per se ipsos Episcopi uisitare & inspicere Ecclesias

clesias suarum dioecesium debent. Quare terminos dioecesium S. Patres sic describi & distribui uoluerunt, ne qua amplior sit, quam ut Episcopus singulas Ecclesias quotannis semel ipse adire, & cognoscere possit, quomodo sacrum ministerium in ea peragatur: proinde etiam id restituendum erit, quod Canones praecipunt de nouis Episcopatibus, sicubi populus excreuit, instituendis, ne cui ciuitati populosiori suus Episcopus desit. Sic nec presbyteri alia re occupari debent, quam ut doceant populum, & uerbum Dei praedicent, sacramenta administrent, atque disciplinam exercent. Vnde in Concilio Romano sub Diuo Gregorio celebrato, danati anathemate sunt presbyteri et diaconi, qui neglecto munere docendi, et Eleemosynas procurandi & disciplinam conseruandi & exercendi, cantionibus in Ecclesia uacare uelint.

Tollere itaque necesse est, quamprimum id commode fieri poterit, & eum abusum, quod Ecclesiarum prouentus omnes in certas praebendas distribuuntur: & praebendae conferuntur in homines, qui Lectorum modo & Cantorum officium praestant. Constituto enim eo, quod impenditur primarijs, & maxime necessarijs muneribus, ut sunt pensiones Episcoporum & presbyterorum, qui doctrinae, sacramentorum dispensationi, et disciplinae praesse debent: tum diaconorum & subdiaconorum, quibus curam pauperum, et eleemosynarum praecipue demandari oportet: reliqui Ecclesiarum prouentus distribui debent in pauperes, & eos, qui ad sacrum ministerium instituuntur: tantumque cuique praebere conuenit, quantum ei satis est, pro sua necessitate & usu. Quae distributio, arbitrio Episcopi, & presbyterorum, non tamen absque diaconorum consilio, olim fiebat.

Sed quoniam mala clericorum administratione tota

Ff ij

Visitatio Ecclesiarum.

Dioeceses plures faciendae.

Ut pauperibus sua portio Canonica restituarur.

*Vt dispensan
dis opibus
Ecclesie bo-
ni Laici adhi-
beantur.*

hæc ratio conturbata est, expediret rebus adeo collapsis remedium adhibere, quod adhibuit Ios rex Iuda. Nam cum sacerdotes in priuatum usum uerterent, quicquid of ferebatur in templo: regium scribam recognoscendæ sacrae pecuniæ unâ cum sacerdote præfecit; ne qua pars frau de deperiret. 4. Regū. 12. ca. Sic hodie utile esset, ut pres byteris & diaconis ex ordine ciuili aliquot probi uiri ad iungerentur, tanquam testes & custodes; neq; id esset no uum exemplum, siquidem testatur Ambrosius, Ecclesiã am initio habuisse seniores, sine quorū consilio nihil age batur, atq; hunc morem obsoleuisse doctorum desidia, uel potius superbia; dum soli aliquid uideri uolunt. in pri ore ad Timoth cap. 5. Præterea cum sacerdotum delectio ni, & examinationi plebem interesse iubeant Canones, nec à disciplinæ curatione excludant; significant, non ali enum esse ab eorū officio, in rebus minoribus eorum cō scientiam intercedere.

*Vt Ecclesie
habeant suos
economos.*

Et ne Episcopi atq; presbyteri occupentur negotijs se cularibus, restituendus & ille Canon est: ut Episcopi atq; Ecclesie singulę suos habeant œconomos, & defensores, ac uicedominos, qui possessiones, agros & totam rem ali mentariam procurent; ne Episcopi & presbyteri, ab ad ministracione uerbi Dei & disciplinæ, ullo pacto auocen tur.

*Necni Cleri
eorū aliquid
de Ecclesia
detur supra
qua in merea
sunt.*

Ad eundem modum curandū est, ut & cæteri ordines Ecclesiastici, singuli suo officio incumbant, & ne cuiquã officium suum negligenti ab Ecclesia aliquid prebeatun sed in locum eorum, qui suo muneri desunt, alij sufficia, tur.

Cumq; Canones requirant, ut sacra stipendia singulis assignentur pro meritis, & officiorū sedulitate, ille quoq; abusus tollendus est, quod pueris sepe, & perinde ineptis hominibus, tantundem, ac sepe amplius de sacris stipen dijs

diis præbentur, quam iis, qui Ecclesijs assidue & utiliter inserviunt. Vt uero idonei ministri semper haberi possint, non solum scholas in Ecclesijs habere necesse est, sed etiam alere studiosos, sancto ministerio consecratos, & ad sacrum ministerium instituere oportet, ut Vasense concilium præcepit. Tales olim erant, qui lectorum atq; cantorum, acoluthorumque ordine censebantur. Nam per omnes sacrae militiae gradus ascendere oportuit eos, qui ad Presbyterij & Episcopale munus prouehantur.

Quoniam autem præcipuum atq; summe necessarium in Ecclesia est, ministerium doctrinae, & quicquid in Ecclesia, uel legitur, uel canitur, uel oratur, uel populo exponitur, ad ædificationem fidei facere debet: nihil q; omnino illic proferre, aut geri conueniat, nisi quod totum coetum ædificet, quemadmodum clare D. Apostolus docet, 1. Cor. 14. reuocandi & illi Canones sunt, qui præcipiunt, ne quicquam in Ecclesia legatur, aut decantetur, uel in preces adsumatur, quod non sit ex Diuinis literis desumptum, aut illis consentaneum. Tum, & illud efficiendum est, ut quæ diuina sunt, eo modo atq; ea religione admittrentur, quo seruetur pia grauitas, & uera quarantur fidei ædificatio.

Nihil in ecclesia legendum uel cantandum nisi quod de promptu sit ex D. literis.

Quod ergo & Liber ab Imp. M. oblati requirit, diligens & religiosa repurgatio facienda est omnium lectionum, precum, & cantionum, quæ hodie in templis locum obtinuerunt, ut reseruentur quæcunq; Diuinæ Scripturæ non consentiunt, & in ijs quæ his consentanea sunt adhibeatur modus, ut sacrae Scripturæ, sicut par est, suus locus relinquatur. Nam uetustiores Canones nihil quam Scripturas legi, uel decantari in ecclesia permiserunt, ut legitur can. 49. Concilij Laodicei, unde Concilium Constantinopol. in Trullo celebratum præcepit, clerum & populum ex Diuinis tantum libris docendum esse, et comburi debere

falsa martyrologia. In memorijs tum martyrum legi eorū historias permisit. Carthag. can. 47.

Ve sacra my-
steria ea lin-
gua proponā-
tur, quā po-
pulus intelli-
git.

Ita in Sacramentis, quia per ea mysterium redemptio-
nis nostrae summa religione administrari, & fides praeci-
pue aedificari debet, populo diligenter omnia, quae in
ipforum administratione dicuntur & geruntur, explican-
da sunt, ut fides populi ex auditu uerbi Dei incremen-
tum accipiat, & qui cunq; interfunt, suum Amen, ex uera
fide adhaerere ad omnia queant. quod etiam Imperator,
De Sanctiss. Episcopis praecipit. Grauiissimus enim ab-
usus est, ita salutis nostrae mysteria in spectaculum exhibe-
re, ut minister sit barbarus populo. Nam, iudice Apo-
stolo, insaniam merito quis dicat, dum minister ijs, quos
docendos, & ad pietatem inflammandos suscepit, ea qui
bus doceri & inflammari ipsos decet, ignota lingua pro-
ponit, ut intelligi ab illis non possint.

Vetus admi-
nistratio Bap-
tismaris resti-
tuenda.

Et quia manifestum est, populum sacra mysteria, quae
in Sacramentis exhibentur, nequaquam pro dignitate
reuereri, tum fiduciam magis in opus ministri, quam in
beneficium Christi collocare. (nam uulgo homines sine
poenitentia & uera fide, ut tota uita eorum clamat, cum
sacra mysteria spectarunt, & aliqua precum nomine ad-
murmurarunt, atq; non nihil obtulerunt, omni cultu Dei
se defunctos putant) restituenda est obseruatio ueteris
Ecclesiae, ut Baptisma, extra periculum uitae, certis, & so-
lennibus temporibus, & singulari religione administre-
tur, coram tota Ecclesia: tum etiam ut mysterium totum
Baptismi sic explicetur, ut populus intelligat, qui bap-
tizantur, eos in mortem Christi baptizari, & Christo cose-
peliri, adeoq; ipso indui: atque ita uera fide Christi benefi-
cium ibi agnoscat, & in eo cunctam fiduciam, non autem
in externa actione, reponat.

Non minori studio & diligētia, Eucharistiae tum reue-
rentiam

rentiam, tum uerum usum uindicari oportebit. Proinde primum tollēda erit tanta Missarū multitudo. D. Hieronymus, & Augustinus ne suo quidem tempore probare audebant, quotidie Missas exhibere: cum tamen longe sanctior in Ecclesia de ijs, qui uel admittēdi ad sacra mysteria, uel inde arcendi essent, disciplina uigeret. Nam tū, quādo ad ipsa mysteria uentū erat, iubebātur sacro coetu excedere, quicumq; nōdum initiati, quicumq; impuri, uel etiam nondum pœnitentia purgati, & à peccatis suis absoluti erant: nec adesse peragendis mysterijs sinebantur, nisi qui & cōmunicatione Sacramentorum digni existimabantur. Qua in re ita religiosi erant, ut D. Chrysostomus de se scripserit, Animam prius tradam meam, quā dominicum corpus alicui indigno, sanguinemq; meum effundi potius patiar, quā sacratissimum illū sanguinē, præterquā digno, concedam. Homil. 83. in Math. Si n. reus sit corporis, et sanguinis Dñi, qui illa indigne sumit, eodem se reatu obstringit, qui hæc indignis administrat, uel spectanda tantū ingerit. Inde uetus Ecclesia uela non referabat, donec impuri sacro conuentu excessissent.

Multitudo
Missarum
tollenda.

Missæ tamen
dignis cōmu-
nionē exhibē-
dæ.

Tollenda igitur erit tanta Missarum multitudo: nec ullis Missæ exhibendæ, nisi qui digni Sacramentorum cōmunicationi iudicari possunt. Tum ad cōmunicationē, quicumq; sacris adsunt, diligenter inuitandi erunt: nā hæc Sacramenta, non ad spectandum, sed ad sumendum instituta sunt. Hinc olim sub pœna excōmunicationis iuebantur cōmunicare quicumq; sacris interessent. Sic enim & Apostolos statuisse, & sanctam Rom. Ecclesiam seruasse scripsit Papa Calixtus, ut legimus De cōsecrat. dist. 2. ca. Peract. Item Distinct. 1. c. Omnes. Similis cōstitutio ex Canonibus Apostolorū adducitur. Quare D. Chrysostomus recte iudicauit, ministrū frustra sacram habere oblationē, frustra astare ad altare, dum nemo cōmunicat. propterea

propterea quòd qui indigni communicatione sunt, abscedere debeant, dum consecratio ipsa peragitur: id quod Diaconus Ecclesiæ & Christi autoritate præcipiebat. Addit etiam, qui communicatione Sacramentorum indignus, sit eum indignum quoque esse ea communicatione, quæ in precibus habetur. Hæc ille homil. 3. in Epist. ad Ephe. Deinde ne populus, ut hodie maxima pars facit, aliquid fiducia reponat in opus, uel suum, uel sacerdotis, siue in spectando, siue audiendo, siue prædicando, uel denique etiam Sacramenta sumendo: omne mysterium, ita ut Dominus instituit, & uetus Ecclesia obseruauit, explicari presentibus quàm clarissime oportet, ut simul, cum sacerdote uera fide precentur, pacemque inuicem data & accepta Sacramentis eisdem ita participent, ut magis magisque in Christo uiuant, & Christus in illis. Verum. n. est quòd D. Chrysostomus scripsit. Homil. 18. in alterâ epistolam ad Corin. Nunc non esse eam rationem quæ in ueteri testamento erat, ut populo non liceat omnibus participare, quibus sacerdos participat: nunc enim unum omnibus corpus, & poculum unum proponitur, unam ab omnibus haberi orationem, unam gratiarum actionem, & pacem eandem mutuo dari & accipit. Neco uero esse indignum, si populus in mysterijs. cum sacerdote loquatur, cum eo tempore etiam cum supernis potestatis, cum cherubim, & seraphim, sacros hymnos personet. Hæc ille. Cum ergo non nisi ad hunc, quem diximus modum, Sacramentum hoc institutum sit, nec aliter à ueteri Ecclesia unquam usurpatum, cumque uera reuerentia huius Sacramenti sit, communionem Christi in eo uera fide amplecti, ut in uita Christi pro se quisque proficiat, tollendum erit, quicquid cum hac ratione istud Sacramentum administrandi, non consentit.

Cumque in priuatis Missis, quæ eodem tempore, in diuersis

Presentes
Missis commu-
nicare debet.

diuersis eiusdem templi angulis, in eodem populi coetu habentur, tum etiam in pompis illis, in quibus Sacramentum tantum ostentatur aut circumfertur, fiducia falsa speculationis, & externi honoris fulciatur, ac plurimum carnalis studij uulgius hominum pro suo preposterio affectu admisceat, & indignissimis hominibus, à quibus hoc mysterium Domini abscondi debuerat, ingeratur: necesse erit & illam Missarum, eodem tempore, in eadem hominum congregatione, multitudinem: & illas nuper adeo exortas, & à plerisque questus tantum & superstitionis causa multiplicatas ostentationes, & circumgestationes submouere, & homines diligenter ad uerum & salutarem huius Sacramenti usum reuocare.

Cum enim unus Christus, & una eius exhibitio, unaque mortis eius commemoratio, toti Ecclesiae quamlibet numerosae, sufficiat, & D. Paulus diserte iubeat, ut Christiani se ad sacram coenam inuicem expectent, & unam omnes celebrent: ut sicut omnes unus panis sunt, & unum corpus, ita etiã omnes de uno pane, & uno calice participant; quid possit tanta Missarum, in singulis templorum angulis, quibuslibet hominibus, & pro inconsyderato cuiuslibet affectu, multiplicatio aliud efficere: quàm ut homines opere potius sacerdotis, quàm Christi beneficio confidant, & falso ac pernicioso fulcimento malae conscientiae comparato, suis cupiditatibus securius indulgeant, magis, quàm ad ullam poenitentiam, uitaeque in Christo inuolutionem excitentur: Sic ostentationes & circumgestationes Sacramenti, siue honoris causa, siue cõtra quaslibet calamitates, ut cõtra insalubre uel malignum coelum, contra uim aquarum & ignis, contra hostes, sint institutae: qui non inanem speculationis & externi illius operis & honoris fiduciam excitent & confirment:

Omnino itaque ista omnia noua inuenta abrogare oportet.

Cuncta no-
ua inuenta
circa Eucha-
rist. abrogan-
da.

tebit, & ueterem morem, imò Domini institutum, ut ad
piam mortis Domini commemorationem, quæ fit panis
& calicis participatione, Sacramentum exhibeatur, unicq̃
populi coetui, una tantū Missa celebretur, restituere. Nec
enim unq̃ antiquitas repetendum hoc mysteriū eodem
die iudicauit, nisi cum præ multitudine templum omnes
simul capere non posset: atq̃ ita finito sacro adesset no-
uus populus, quem non decebat mysterioꝝ expertem re-
linquere. De quo perpendatur rescriptum Leonis pape:
De consec. dist. 2. Neesse. sumptum ex Epistola. 79.

Et mouere debet Principes & Episcopos, ut hosce ab-
usus certe grauissimos, qui circa hæc diuina mysteria in-
uaserunt, & adeo præualuerunt, quanta possint cura &
religione, quamprimū tollant: uerumq̃ tanti Sacramen-
ti usum restituant: quòd, quicunq̃ se indignę tractationis
horum mysteriorum reos faciunt, etiam reos se corporis
& sanguinis Domini constituunt, & præter morbos &
mortem corporalem, eas quoq̃ poenas merentur, quæ ma-
nent omnes qui filium Dei conculcant, & sanguinem tes-
tamenti pollutum ducunt &c.

Abusus etiam admodum perniciosus est, quod Chris-
tianorum liberi, cum ante Baptisma nō possint, nec ad-
leuerunt, instituuntur à ministris de religione: item quod
nulla ab his suscipitur publica fidei & obedientiæ Eccle-
siasticæ professio. Curandum igitur, ut Catechismus
puerorum restituatur, & ne confirmentur ab Episcopis,
nisi qui probe in religione edocti, ipsi Christo Domino,
& Ecclesiæ nomen dederint, fidē professi & obedientiā,
quā Ecclesię, secundū uerbū Christi, præstare debent p̃j.

Non autem puerorum tantum institutio, sed etiam to-
tius populi negligitur: admonitio eorū qui delinquant,
facet: eorum, qui palam scelerati sunt, friget coercitio, uel
potius nulla est: nulla ad iustam poenitentiam ligatio:

nulla

nulla excoꝻmunicatio, nisi quod inanis duntaxat species
quædam & nomen manet: atque illud ipsum quod de
hære relictum est, cum grauissima contumelia beneficii
Christi, quod per clauces regni sui Ecclesiæ contulit, lon-
ge alio, quàm ut uitia populi Dei corrigantur, traductum
est. Præterquam enim quod clerici suas iniurias ulciscun-
tur, alicubi non alium in usum excoꝻmunicationem ad-
hibent, quam ut sub prætextu contumaciæ, debita extor-
queant: alicubi ad res perditas recuperandas, & inquis-
renda occulta facinora: nusquam uerò legitimam, ac que
in Euangelio præscribitur, admonitionem præmittunt.
Deniq; absolutionem uenalem habent, ut nemo, nisi pe-
cuniam numeret, absoluator. Ita totum usum clauisum
partim ad suam libidinem, partim ad suam avaritiam, par-
tim ad regnum suum stabilendum conuerterunt.

Restituenda
censura Eccle-
siastica.

Istos ergo abusus remouere oportet, ueramq; Euan-
gelij admonitionem, correctionem, abstentionem, & ex-
coꝻmunicationem restituere, ut qui peccarunt, ad saluta-
rem poenitentiam reuocentur, & eorum exemplo alijs
metus incutiatur, aut certe Ecclesia contagione malorum
liberetur.

Et quia administratio hæc clauisum procliu lapsu in
Ecclesiæ destructionem, ad cuius ædificationem est insti-
tuta, deduci potest, ideo maxima opus cautione habet.
Necesse igitur erit, ut plures, grauissimi, & singulari spiri-
tus sapientiæ præditi uiri huic præficiantur: ipsiq; ex omni-
bus Ecclesiæ ordinibus delecti: non autè ut penes unum
aliquem hæc potestas resideat: quemadmodum hodie Of-
ficialibus est commissa, qui ut forensium iudiciorum ra-
tionem probe teneant: tamen propè nihil norunt de ra-
tione iudicij Ecclesiastici: ac sic uiuunt, ut ipsi excoꝻ-
municari merito debeant, si uera obtineret excoꝻmuni-
candi regula. D. Cyprianus hæc iudicia excoꝻmunicandi,

Viri grauissi-
mi præfien-
di censuræ
Ecclesiasticæ.

& in cōmunionem recipiendi eos, qui exclusi essent, non solum cleri, sed etiam plebis suffragijs exercebat. Et D. Paulus cum nominat Gubernationes, non de solis ministris loquitur, sed de ijs, qui ex toto corpore Ecclesie delibebantur, ut morum censuram exercerent.

Notati sunt in Libro, quem Imp. Mai. obtulit, abusus, qui in cultu reliquiarum & imaginum grassantur. Cum itaq; constet hos abusus plusquam immanes esse, & innumeris superstitionum formis mundum fuisse demersum, ipsasq; superstitiones eò usque progressas, ut Ethnici uix tantum impietatis circa sua idola admiserint, tollendæ erunt tales, quæ ad impiũ cultum prostant, statuaræ & imagines, Reliquiæ etiam quas impie populus coluit, è conspectu hominum submouendæ sunt, omnesq; eo locore ponendæ, ut nullam idololatrie occasionem præbeant.

De uita & disciplina cleri.

Quæ non ferenda in ordine Ecclesiasti-
co.

Quanti in hâc abusus inuaserint, uel potius exundant, explicari satis non potest. Hæc tamen necessario corrigenda sunt in ijs, maximè qui sacro ministerio funguntur, ne ullis rebus prophanis se addicant: multo minus ne iuuenilibus cupiditatibus indulgeant, multo uerò minime, ne flagitijs & turpitudini dediti sint: Si enim ludis aut uenationibus aut commessationibus se addicant, si causas forenses agant, si mercimonia exercent, si scœnerentur, si suspectam habeant consuetudinem cum mulieribus, si intempestiue ad eas commeant, si inter sint obscœnis spectaculis, deponi debent. Scripturæ modo studium, & rerum sanctarum cura, hunc ordinem decet: cuius officium est, tum doctrina, tum uitæ exemplo alijs præluere. Hos igitur Præpositos super clerum constituere oportet, qui unâ cum Episcopo disciplinam in ministris restituant & conseruent.

Disci-

Disciplinam uero iuniorum clericorum quia retinere difficilius est, conueniet, ut iuxta uetera instituta, unâ sub certo & fidô moderatore ad Ecclesiasticam functionem, in casta disciplina, & ad Ecclesiasticam moderationem apta, educentur & instituantur.

Disciplina h
niorum cleri
corum.

De lapsu ministrorum.

Quia Ecclesia requirit, ut qui in sacro ministerio suo uersantur, sint sancti & inculpati, nemo in sacro ministerio ferri debet, si deprehendatur in flagitium aliquod uel scelus incidisse: ut est abnegatio fidei, blasphemia, periurium, sacrilegium, adulterium, stuprâ, fornicatio, furtum, desertio Ecclesiæ, cui quis adscriptus est, se adscribere militiæ, secularibus negotiis implicare, ciuili administrationi admiscere, neglectus ministerij, rebellio uel conspiratio factiosa contra Episcopum, simonia, communicatio cum hæreticis & excommunicatis illicita, ministerium per Principes, sine legitima uocatione, inuadere, uacare commensationibus, ebrietati, ludo, uenationi, usuræ, aut in ullum incidisse crimen capitale. Reuocanda igitur erit seueritas Canonum, ut quæ illi præcipiunt castigare, non impune, & cum pernicie totius Ecclesiæ peccet: & quem deponi sacro ministerio præcipiunt, ne in eo toleretur.

Vt corrigat
clerici lapsi.

De iudicijs, & animaduersionibus cleri.

Canones statuerunt, ut quisq; Episcopus sui cleri custos & corrector sit: & clerici uicissim quisq; suis Episcopis pareant: & si quis se iniique grauari iudicio sui Episcopi putet, Synodum prouincialem appellet: si uero, etiam Synodi Prouincialis sententia se iniuste premi existimet, prouocet ad Patriarcham & nationalem Synodum: sed ea lege, ut dum per Synodum absoluitur, sub ea damnatione, cui eum suus Episcopus sub-

Vt quisq; cleri
ci à suis episco
pis, Episcopi
à Synodis in
dicentur.

fecerit, maneat. Ita iubent Canones, ut Episcopi primum à suæ Prouinciæ Synodis iudicentur; & tum demum, si necesse sit, causa ad maius Concilium deferatur. Hæc ita constituta sunt in Concilio Antiochæno, can. 6. & 9. In Constantinopolit. can. 6. in Chalcedoneñ. can. 9. & 17. in Sardicēsi, can. 14. in Carthagineñ. 15. & multis alijs Cōcilijs. Quocirca Concilium Africæ excōmunicandos esse, qui ultra mare prouocassent, iudicauit.

Binx quotānis Synodi habendæ.

Vt uero ista iudicia & animaduersiones rite, & ordine exerceantur, & oborientia in Ecclesia uitia in tempore corrigantur, Canones requirunt, ut binæ quotannis Synodi, uel ad minimū una in qualibet prouincia habeatur; tum etiam ut maiores Synodi, in quibus Episcopi unius totius Nationis, uel etiam multarum nationum, conueniant; prout Ecclesiarum necessitas postulauerit. Hæc statuta sunt in Concilio Nicæno can. 5. Antioch. 20. Carthag. 18. & 52. & multis alijs. Quam sanctionem etiam Iustinianus sua lege confirmauit, quæ extat in Nouellis, De Sanctis, Episcopis.

Et hic igitur abusus tollendus erit, quod Pontifex Romanus, iustam Episcoporum animaduersionem in clericos suos, impedit; & causas quaslibet, etiam in prima statim instantia ad se trahit: quod deniq; Synodorum iudicia in totum sustulit. Et Synodi igitur restituentæ sunt, & Synodorum iudicia: quod & Liber postulat. Accessit huc etiam alius abusus, quod Imp. Mai. & omnes Principes, & magistratus obstringuntur, ne suam in corrigendis clerici uitij potestatem, ullo modo interponant. Cum tamen Dominus per Paulum præcipiat, omnem animam potestatibus sublimioribus, quæ gladium gestant, subiectam, & potestates, omnibus facientibus mala debere formidabiles esse. In quem locum D. Chrysostomus scribit, Paulum ideo posuisse, Omnis anima, ut
osten

ostenderet, neminē hac subiectione excipi, etiā si Ap-
stolus, Propheta, uel Euangelista sit; nedū sacerdos, uel
monachus, hanc. n. subiectionem pietati nihil officere.

Hoc sanctissimi Episcopi, qui temporibus Constāntini,
& filiorum eius, Valentiani, Theodosij, & aliorum, usq;
ad Iustinianum, Ecclesias administrarunt, agnouerunt:
ac ideo pijs Imperatoribus sese libenter subiecerunt, in-
dictionem Concilij detulerunt, & ut leges salutares de re-
bus Ecclesiasticis conderent, suggesserunt, eorumq; le-
gibus libenter paruerunt. Hinc tot piæ, & utiles de re-
bus Ecclesiasticis leges, in prioribus titulis Codicis, &
in Nouellis extant: & statutum à Iustiniano est, Canones
pro legibus habendos esse: Vnde & illud manauit, quod
idem præfectis Imperij præcipit, ut non minus curent Ca-
nones obseruari ab Episcopis, & clericis, quàm ab his &
cæteris hominibus leges ciuiles, pœnasq; se sumpturum
minatur de transgressoribus Canonum, easq; non modo
de Episcopis & clericis, sed de ijs quoque, qui horum
transgressionibus conniueant.

Leges piors
Imperatorū |
de rebus Ec-
clesiasticis re-
uocandæ.

Nec exemerunt religiosi illi Imperatores Episcopos,
& clericos iudicij Imperalibus, nisi in criminibus Eccle-
siasticis, quæ non dubitabant ab Episcopis & Synodis,
ut tum Episcopi & Synodi erant, acrius, quàm à iudici-
bus Imperij, coerceri: & in ciuilibus causis, quas Episco-
pi commodius dissoluere, poterant, cum propter sacram
authoritatem, tum quod per Episcopale iudicium clerici
& monachi non ita à ministerio, & disciplina abstrahe-
bantur, uti factum fuisset per iudicia imperialia.

Quæ uera cle-
ricorū immu-
nitas.

Sed nec ciuiles causas Episcopis iudicare licebat, ni-
si secundum leges imperiales, & consentientibus ijs, qui
causas contra clericos habebant. In criminibus uero ci-
uilibus & publicis, clericos dicere causam oportebat
apud communia tribunalia Imperij. Ista sancita leguntur

Quid iudica-
re Episcopo-
rum.

in Nouellis. Quomodo oporteat Episcopos, Ut clerici
apud proprios Episcopos, et De sanctissimis Episcopis;

Episcopi sanctiss. qui libertatis ecclesiasticæ ueri assertores erant, se tamè Pontificibus submisserunt.

Has leges Episcopi illorum temporum, qui in iure Ecclesiarum asserendo, & uera libertate tuenda satis zeli habebant, sacrosanctas habuerunt, eisq; libenter obtemperauerunt. Restituendæ ergo sunt, & submouenda est illa infinita cleri licentiâ, qua soli mortalium impune scelerate, & flagitiose uiuunt. Imperator itaq; ipse indicat, cum tempus fuerit, Synodos, contemptum Canonum uindictet, committatq; his, qui Imperialem potestatem per Imperium exercent, ne sinant Canones, & leges ab Episcopis, & reliquo clero ita palam, ut diu iam factum est, conculcari. Vt enim non est in Ecclesia Christi potestas ad destructionem, sed tantum ad ædificationem: ita libertas nulla cuiquam, & clero minime omnium, dari potest faciendi male, sed tantum bene faciendi. Inde quæcunque Imperatorum beneficio clero à sordidis muneribus, à curiâ, à militiâ, à iudicijs donata immunitas & libertas est, eam hac una de causa donatam leges testantur, ut illi, nulla re impediti, sacro ministerio toti fidelius, maioreque religione, & sanctimonia incumbant.

Ad hunc itaq; modum censura & animaduersio in uitia clericorum restituenda est: ad quam promouendâ, & adiuuandam, Principes curam suam quoque adiungere opere precium erit: siquidem restitutam uere, & solide uolumus.

At uero quia nunc omnia in hoc ordine magis prolapsa sunt, quàm ut possit in ijs, qui cleri locum obtinent, disciplina necessaria ecclesijs restitui, ita ut Liber ab Imp. Mai. oblatus prudenter monet, ea ratio ineunda erit, ut ij, qui ferre hanc disciplinam possunt, sacris ministerijs præficiantur: & institutis scholis, quod fieri quàm primum

rum conueniet, semen aliquod iuniorum clericorum horum institutioni committi, ut posthac nulli nisi recte instituti & formati, in sacro ministerio succedant.

Cæteri, qui ad eam disciplinam se tradere, uel omnino nolunt, uel non possunt, uel etiã propter imperitiã ad sacra munera idonei non sunt, retinere in officij honore, maxime in regimine Ecclesiarũ, ubi cura animarũ est, nullo modo possunt. Tamen, si se patiantur cõmuni saltẽ Christianę plebis disciplina reformari, & desinant hac, qua hætenus soliti sunt, ethnica impuritate uiuere, ut uel in plebe Christi tolerari queant, necessaria eis uitę alimenta ab Ecclesijs, dum in pace moriant, auferenda nõ sunt: postquã in hoc uiuendi genus, temporũ corruptione sic uenerũt, & in eo tam diu uixerũt, ut id cõmodiore mutare non ualeãt, Ecclesię autẽ est, cuiq; pro sua necessitate prospicere, et offendiculis omnib; quoad per Deũ licet, obuiare.

*Etiã inuul-
les Clerici, si
se Christianę
discipline sub-
iiciant, alieni
di sunt.*

Porro quia ex Principum, & nobilium liberalitate, Ecclesię cum alijs accessionibus, amplas hodie ditiones, & maximas opes habent, quę suos idoneos ministros, curatores, & gubernatores requirunt: poterunt hi ex nobilium Canonicorũ ordine deligi, & ij maxime, qui ad Ecclesię munera se accomodare non ualent, ad hæc autem obeunda, non sunt inepti.

*Oeconomi
& defensores
deligendi ex
nobilibus qui
in collegijs
sunt.*

Ne autẽ in posterum, uel Ecclesię per nobiles, qui discipline Ecclesiasticę se nolunt subdere, grauentur: uel domus nobilium, Comitũ, & Principum, ijs emolumentis, quę nunc ab Ecclesijs percipiunt, priuent: expediet apud Ecclesias, in quib; hodie Principũ nobiliumq; filij reditus habent sibi destinatos, collegia institui, in quibus literis & moribus forment, quo deinde reip, inseruire possint, qsq; in eo uitę genere, ad quod natus, et instructus fuerit.

*Collegia pro
nobilibus.*

Ille tamen abusus omnino tollendus erit, ne Ecclesię Lectorũ & Cantorum numero, ut nunc fit, grauentur: cũ

Ne Lectores
& Cantores
dignitate &
opibus prefe-
rantur ueris
Presbyteris.

sint hi infimi in clero ordines, et minus necessario ministrio fungant. Multo minus ferendū, ut hi ipsi, cum infimo loco cōtenti esse debeant, ordini Presbyterorū & Diaconorū, hoc est, ijs qui curā animarū & eleemosynarū procurant, adeo preferant, ut pridē fieri coeptū est. Olīm graui-ter damnatum est, quod se Presbyteris alicubi anteponebant Diaconi, qui tamen aliquā partē obibant dispensationis uerbi & Sacramentorū, & exercendę disciplinę adiuncti Presbyteris erāt. Quanto igit̃ indignius est, quod modo fit, ut n̄ qui re ipsa nihil q̄ Lectores, & Psalta sunt, quicqd uocentur, potiorē locum & potestatē, in Ecclesia & rebus Ecclesię, sibi sumant, quā iij, qui administratio- nem doctrinę, Sacramentorum, & disciplinę obedunt. Valeat igitur constitutio Concilij Romani, quę citatur dist. 92. In sancta, ut Psalmi & lectiones per iuniores ordines recitentur aut canantur: & qui nihil ministerij amplius in Ecclesijs exhibere ualent, quā legere & cantare, minores ordines sint & censeantur.

Vbi autē sic formati, & ad honestam uitam assuefacti a pueritia fuerint, ut ex ijs, quē admodum hactenus factum est, elegi poterunt, qui principatus illos gerant, & administrent, qui adiuncti Episcopatibus sunt, hoc ipsum eis munus comendetur. Est, n. bene regere populos, etiam politico imperio, bonum & diuinum opus: & qui se bonos Principes in ditionibus ecclesiasticis prestabunt, quia Ecclesiarū quodammodo custodes erunt, & piū sanctumq̄ earum regimen sua potestate adiuuabunt, hoc magis bonorum Principum officium exhibebunt.

Constituen-
di qui Episco-
pale munus
uere procur-
rēt, & omni
alia cura libe-
randi.

Tamē quia plane impossibile est, ut quis simul summū in repub. imperiū, & Ecclesiasticā administrationē sustineat, & utrāq̄ recte & ordine procuret: necesse erit, ut Ecclesijs ordinentur, qui nihil q̄ Episcopale munus obeant. Atq̄ hi, quo fidelius toti curę animarum & procurationi religionis incūbant, ab omni cura seculari, ut scilicet Sc̄i

ptura, et sacri Canones præcipiunt, liberandi erūt, nedū à cura illa oīm difficillima & negotiosissima sumi imperij.

Ne uero administrationes istæ Ecclesiarum & politię, cōmiscantur, sed Ecclesijs munus episcopale plenum et integrum maneat; oportebit illos, qui administrationi episcopalis muneris præficiuntur, uere canonica electione & ordinatione, ad quam & populi suffragium & testimonium requiritur, constitui.

Politica & Ecclesiastica administratio minime cōmiscenda.

Quantū autem utile sit eos, qui principatus episcopatum in eum modū regent, & quasi politię summique imperij Episcopi erunt, suam quoque curam & authoritatem conferre, tum ad cōstituendos Episcopos spiritualis procurationis, Canonica electione & ordinatione semper obseruata: tum ad adiuuandum eos, qui constituti fuerint, quo munus suū spirituale rite obcant: ad uigilare denique, ut inspectiones Ecclesiarū accurate fiant, ac Synodi suis temporibus, atque cū fructu celebrentur. At tamen illis, qui ad spirituale Ecclesię regimen, & propriū Episcopi munus deputabunt, administratio religionis & episcopalis functio, tota & libera relinquenda erit, ut hanc exequantur, secundum institutam Dñi, & ut in sacris Canonibus præscribitur: nihilo plus in hac re imperio eorum, qui episcopales principatus gerēt, obnoxij, quàm saluo munere episcopali, & salua potestate uere ecclesiastica atque spirituali, licere potest, & Ecclesijs cōmodum esse. Magnopere, n. cauendum est, ne politica administratio cū Ecclesiastica confundat, aut administratiōi ecclesiasticę sua spiritualis potestas imminuat, p̄ quā disciplinę Christianę rigor retinēdus est. Mose spū Dei plenissimus erat, et totius religionis primus in populo Dei interpret et formator: tñ quia imperiū summū administrare debebat, religiōis curā, iubente Deo, fratri cōmisit: ita aliū quoque sibi imperio successorem cōstituit, alium fratri in summo sacerdotio.

Quod munus Episcoporum eorum, qui externas conditiones regunt.

Episcopis spiritualibus administratio spiritualis tota relinquenda.

Ut politica & Ecclesiastica procuratio se mutuo inueniat.

Et quanquã summũ imperiũ penes unum esse uellet, est tamẽ audire sacerdotes et leuitas, præcepit. Ita nunc quocq̃ debet omnis anima sublimioribus potestatibus, quæ gladium gestant, subiecta ad bonum esse: iuxta tamen qui disciplinam Christi administrant, debent hanc exercere in omnes, qui Christi esse uolũt, quocunq̃ imperij fastigio emineant. Nam ut uerbo Dei omnia ex nihilo facta sunt: ita uerbo Dei merito omnia obediũt; nec potest qui Christo credit, se nõ imperio Christi saluifico libenter subijcere. Cuius rei Theodosius Imperator præclarum edidit exemplum, & D. Ambrosio iure id testimonij tulit, quod solus nosset Episcopum se præstare.

Ista igit̃ moderatione, si imperij et spiritualis regiminis administrationes in Ecclesia discernantur, & consocient̃, minore molestia, quia minore politie mutatione, grauissimi illi abusus tolli poterũt, quibus Ecclesie tam misere hæc tenus desolatæ sunt, ex neglectu muneris uere episcopalis, quod scilicet Ecclesijs defuerint, q̃ hoc secundum Canonem Christi, & sanctorũ Patrũ, rite procurarent, & singulas eius partes obirent. Et certẽ in Ecclesijs uera reformatio cõsistui nunq̃ poterit, si nõ hoc ordine distinguantur istæ functiones, ut singulæ suos Pastores, & eos idoneos, suoq̃ muneri diligenter et assidue incumbentes habeant, quibus etiam tota cura istius procurationis liberè relinquatur, ad Canonum tamen moderationẽ limitata & finita: tum sic utriusq̃ administrationis fines describant̃, eaq̃ sit partiũ distributio, ut quicq̃ muneri suo satis facere ualeat, & Ecclesijs sua necessaria ministeria nusq̃ subtrahantur. Quorum omniũ optimã rationem ueteres Canones præscribunt, quos sequi hic oportet.

CHRISTVS DOMINVS ECCLESIAE SVAE

Caput, ad sit ei, ut ad suam uoluntatem quã mopri-
me & felicissime restituatur. Amen.

INDEX IN LIBRVM AB IMPE- ratore propositum.

<p>A</p> <p>Abolutionis uis. pagina 31</p> <p>Abstinentię & ieiunia. 56</p> <p>Actuale peccatum. 5</p> <p>Apostolis et Episcopis par honor & potestas. 36</p> <p>Apostoli alij, idē quod Petrus. 26</p> <p>Affura quędam. 14. 18</p> <p>Augustini sententia de cultu & inuocatione sanctorum. 41</p> <p>Authoritas interpretandi Scripturas, est penes totā Ecclesiā. 21. 22</p> <p>Authoritas Ecclesię maiorne sit, quā Scripturę, irreligiosum est disputare. 21</p> <p>B</p> <p>Baptismatis institutio. 27</p> <p>Baptismi elementum. 27</p> <p>Baptismi uis. 28</p> <p>Baptismi exercitium. 28</p> <p>Baptisma infantium, 28</p> <p>Bona opera quę. 11</p> <p>Bonorum operum merces. 12</p> <p>Boni facultas a Christo. 3</p> <p>C</p> <p>Canon Scripturarum. 21</p> <p>Canonis Scripturarum nihil adijci nihil adimi potest. 21</p> <p>Canonicę Scripturę excellētia. 21</p> <p>Canon Pauli reuocandus. 52</p> <p>Canonicę electiones, examinationes, & ordinationes reuocandę. 51</p> <p>Canon Missę ut intelligendus. 46</p> <p>Carentia originalis iustitię. 4</p> <p>Catholicus consensus & testes</p>	<p>huius. 23</p> <p>Causa peccati. 4</p> <p>Censura ecclesiastica. 55</p> <p>Cerimoniarum usus. 38</p> <p>Certitudo salutis. 11</p> <p>Charitatis uinculum. 34</p> <p>Christus ut immoletur. 44</p> <p>Cleri disciplina. 51</p> <p>Clericus nemo mulierem secum habeat. 53</p> <p>De Cęlibatus lege Episcopus dispensare potest. 53</p> <p>Concilia minora, maioribus deferre debent. 24</p> <p>Conciliatio de usu linguę in temporibus, facilis. 50</p> <p>Concupiscentia. 4</p> <p>Conditio hominis. 1</p> <p>Confessionis usus. 31</p> <p>Confirmationis elementum & uis. 29</p> <p>Cōfirmatio innititur uerbo Christi. 29</p> <p>Confirmatione ut utendū sit hodie. 29</p> <p>Constitutio & ordo Episcoporum inter se, ad conseruandam unitatem Ecclesię utilis. 37</p> <p>Contritio exciteretur ministerio legis & uirtute spiritus. 18</p> <p>Contritionis uerę effecta. 18</p> <p>Conuersio post lapsum. 8</p> <p>Correctio monasticę. 54</p> <p>Credenda quę. 10</p> <p>Credenti in Christum omne peccatum remittitur. 17</p> <p>Credentium paucitas. 15</p>
--	--

INDEX

Cultus Christi nullus ad imagines.	43	dinationes Canonice reuocanda.	51
de Cultu & inuocatione Sanctorum Augustini sententia.	41	Episcopus & presbyter idem	52
Cura omnis sublimior ad iuuandum inferiores.	26	Episcopi ad quid constituti.	37

D

Disciplina Cleri.	51	Episcopus de lege coelibatus dispensare potest.	53
Disciplina necessaria & salutaris.	51	Episcopatus in Ecclesia unus, quem quisque in solidum tenet.	36
Disciplina si non ad summum, tamen aliquousq; perducenda.	51	Eucharistiae elementum ac uis.	30
Doctrina necessaria.	16		
Doctrina & traditio Ecclesiae uaria.	23		
Doctrina parochorum.	54		
Dogmata necessaria & non necessaria.	23		

E

Ecclesia quid.	12	Facultas boni a Christo.	3
Ecclesiam ueram soli sancti constituant.	12	Fides uiua quae.	10
Ecclesia occulta.	13	Fide iustificari.	10
Ecclesia ubi quaerenda.	14	Fide quae percipiuntur.	10
Ecclesiae nota.	14	Fiducia externi operis reijcienda.	46
Ecclesiae in bonis statu seruatur.	15	Filii irae omnes homines.	9
Ecclesia primum collecta praedicatione uocali.	20	Formula concionis doctrinae christianae parochis paranda.	54
Ecclesia in Missa quomodo se offerat.	44	in Fornicatione lapsus Ecclesia eiiciatur.	53
Ecclesiae infirmitas.	16		
Ecclesiae potestas duplex.	20		
Ecclesiae potestas Scripturas discernendi.	20		
Ecclesiae interpretatio ea tantum, quae in scripturis insunt, explicet.	22		
penes Ecclesiam tota, authoritas interpretandi scripturas est.	21. & 22		
Ecclesiastica politia sita est in ceremony & disciplina.	38		
Electioes, examinationes & ordinationes.			

F

H

I

Homo omnis filius irae.	9	Ieiunia & abstinentiae.	56
Hominis conditio.	1	Imaginum uerus usus.	43
Hominis iustificatio.	9	ad Imagines nullus Christi cultus est.	43
Homines quomodo muniendi contra abulum inuocationis sanctorum.	46	Imaginibus seu falsis, seu uanis, ne fidatur.	43
		Imperfecti qui.	13
		Incrementum inuouationis per	

INDE X

bona opera.	11	Matrimonium solis christiantia	
Infirmetas Ecclesie.	16	sacramentum.	32
Integritas naturæ humanæ ante		Matrimonium etiam post uotum	
lapsum.	1	initum, dirimi non potest.	53
de Inuocatione et cultu Sanctorū		Merces honorum operum.	12
Augustini sententia.	41	Memoria usuorum & mortuo-	
Irremissibile peccatum.	16	rum in Missa.	45
Irreligiosum disputare, maior ne		Metropolitani et Patriarche inter	
sit Ecclesiæ quam scripturæ au-		episcopos.	37
thoritas.	21	Ministerij sacri institutio.	35
Iudicia priuata iudicijs Ecclesiæ		ad Ministeria Ecclesiæ tantum	
subiicienda.	23	probatu & idonei assuman-	
Iustitia originalis.	4	tur.	51
Iustitiæ originalis carentia.	4	Ministerio legis & ui spiritus con-	
Iustificatio hominis.	9	tritio excitetur.	18
Iustificari per fidem.	10	Missæ sacrificiū representatiuū.	43
Iustifi cari, iustum reputari.	10	Missæ quæ a Patribus sit sacrifici-	
Iustificari, iustitiam accipere.	10	um dicta.	44

L

Lapsus in fornicationem, Eccle-		Missæ canon ut intelligendus.	46
si eiiciatur.	53	Missæ non habenda sine cōmuni	
Liberum arbitrium.	1	cantibus sacramentaliter.	47
Libertas amissa.	2	Missæ haberi potest, si adsint cōmū-	
Libertas ante gratiam.	2	niciantes spiritualiter, etiā si desint	
Libertas accepta gratia.	2	cōmunicantes sacramentaliter.	47
Libertas accepta gloria.	3	Monasticæ correctio.	54
Liberumne faciendum, utraque		Motus originalis peccati.	7
uel altera specie Eucharistiæ		Motus spiritus S. ad credendum.	10
uti.	49	Motus spiritus S. ad detestanda	
Lingua uulgarī quædam, reli-		peccata.	9
qua Latine in sacris dicantur.	50		
de Linguae usu in templis, facilis			
concordatio.	50		

M

Maiori fidei & charitati, maior			
merces.	12		
Mali ut sint in Ecclesia.	13		
Mali non sunt in Ecclesia.	14		
Matrimonij uerbum.	32		
Matrimonij elementum & uis.	33		

N

Naturæ humanæ integritas ante			
lapsum	1		
Necessaria & non necessaria do-			
gmata.	23		
Nemo in hac uita sine peccato.	3		
Nota ecclesiæ.	14. 23. 34.		
Notæ infallibiles, consensus ca-			
tholici.	24		

O

Oblationes ad Missam.	46		
Officio quisque suo fungatur			
&			

INDEX II

& incumbat.	51	Poenitentiae uerbum & elemen-	51
Opera bona que.	11	tum.	51
Operum bonorum merces.	12	Poenitentia publica.	55
per Opera bona incrementum fit		Poenitentia post lapsum.	16
innotationis.	11	Politica ecclesiastica sita est in cert	
Operis exteriori fiducia reijcien-		monij & disciplina.	28
da.	46	Potestas Ecclesie duplex.	20
Oratio pro defunctis.	45	Prædestinati.	13
Ordinis sacramenti, uerbum &		Presbyter & Episcopus idem.	52
elementum.	26	Privata iudicia, Ecclesie iudicij	
Ordinis sacramenti uis.	27	subijcenda.	23
Ordines qui olim.	27	Probati & idonei tantum assumen	
Ordinationis instituta diuinitus		di ad munia Ecclesie.	51
necessitas & utilitas.	26	R	
Originalis iustitia.	4	Reconciliatio per solum Chri-	
Originale peccatum.	4	stum.	9
Originalis peccati motus.	7	Reliquia peccati originalis, unde	
Originalis peccati reliquia, unde		peccatum?	7
peccatum.	7	Reliquia, resurrectionis admo-	
P		nent.	42
Parochorum doctrina.	54	Reliquie sanctorum, ad quid reue	
Patriarche et metropolitani inter		renter habenda.	41
Episcopos.	37	Reliquia non adoranda, nec eis	
Paucitas credentium.	15	fidendum.	42
Peccati causa.	4	Reliquia non sine supposititia,	
Peccatum originale.	5	nec exponantur ad questum.	42
Peccatum actuale.	5	Remissio peccatorum semper oran	
Peccatum originis omnium.	5	da.	8
Peccatum originis, dignum con-		Remotio peccati originalis.	5
demnatione.	5	Renati peccato resistere, ac incho	
Peccati originalis remotio.	5	atam obedientiam prestare	
Peccatum originis unde non im-		possunt.	3
putetur.	6	Ritus uulgares sacrorum repur-	
Peccati originalis reliquia unde		gandi.	50
peccatum.	7	Romanus quomodo primas inter	
Peccati originalis motus.	7	Patriarchas.	37
Peccatorum remissio semper oran		S	
da.	8	Sacerdos uxorem religionis præ-	
Peccatum omne remittitur credenti		textu ne abijciat.	52
in christum.	17	Sacerdotali ordine sunt exclusi,	
Peccatum irremissibile quod.	16	qui	

INDEX

qui duas uxores, seu viduam
 duxisset. 52
 Sacra oia fiant lingua vulgari. 49
 Sacramenta, altera Ecclesie nota. 25
 Sacramenta, signa gratiae. 25
 Sacramenta, sig. societatis sacre. 25
 Sacramentum integrum dispensa-
 ri debet. 48. & 49
 Sacramenta quae necessaria, quae
 minus. 27
 Sacrificium representatiuum in
 Missa. 43
 Sacrificium laudis quod cum gra-
 tiarum actione fit. 45
 Salutis certitudo. 11
 Sancti nostram salutem cupiunt
 & promouent. 40
 Sancti ut appellandi. 40
 Sanctorum commemoratio quare
 & ad quid habenda. 39
 Satisfactio canonica & castigato-
 ria qualis. 32
 Satisfactio satisfactoria, solius
 Christi. 32
 Scholae restituendae. 55
 Scripturarum Canon. 21
 Scripturae canonice excellentia. 21
 Scripturae beneficium. 20
 Scripturas interpretandi autori-
 tas, penes totam Ecclesiam est. 21. 22
 ex Scripturis tantum in templis le-
 gendum & recitandum. 54
 Simonia omnis remouenda. 51
 Singuli ad suam uocationem insti-
 tuantur. 55
 Sola fide iustificamur. 12
 Soli sancti nostram Ecclesiam co-
 stituunt. 12
 Solum incredulitatis, desperationis,
 & blasphemie in spiritum

sanctum peccatum irremissibile. 16
 Spiritus sancti motus ad detestan-
 da peccata. 9
 Stipendia docentium. 55
 Sympathia membrorum Christi. 35
 Synodi habendae. 55
 Synodi Episcopales, Prouincia-
 les, Nationales, & Vniuersa-
 les. 24

T

in Templis nihil, nisi ex scriptu-
 ris, legendum & recitandum. 54
 Traditio & doctrina Ecclesie qua-
 rita. 23
 Traditiones Ecclesiae explicatio-
 ne Scripturarum traditae sunt. 20

V

Verbi nota. 14
 Verbo externo internum exhibe-
 tur. 20
 Vita et mores ministerijs digni. 52
 Viuificatio a mortificatione con-
 tritionis. 19
 Vnctionis infirmorum uerbum,
 elementum, uis, et usus. 33 & 34
 ad Vocationem suam singuli in-
 stituantur. 53
 Vxor in sacerdotio non ducen-
 da. 55
 Vxores duas aut Viduam qui du-
 xisset excludebatur sacerdotali
 ordine. 52
 Vxorem religionis praetextu ab-
 ſumere, sacerdoti non licet. 52

FINIS INDICIS
super Imp. Librum.

INDEX ALTER

in omnia alia, quæ Libro

Imp. subiecta sunt.

A

Abolutiōis benef. retinendum. 62
 Abusus canonicę satisfactiōis. 64
 Abusus traditionum. 69
 Abusus Missæ pro defunctis. 72
 Abusus admissi & obscurata doctrina Euangelij. 78
 Abusus in cultu sanctorum. 81
 Abusus, quod Clerici & Episcopi constituuntur sine assensu ordinis & plebis. 215
 Abusus, quod Papa omnes ordinat & confirmat. 217
 Abusus grauisi. palā uitiosos ab soluere & ad Eucharistiam admittere. 119
 Abusus multi agnoscuntur, sed nulli corriguntur. 157
 Academiæ in doctrina & disciplina reparandæ. 125. (177
 Actio in causa Christi sit libera.
 Additio ad art. de lib. uolūtatis. 83
 Additio ad art. de pec. original. 84
 Additio ad art. de iustificatione. 85
 Additio ad titulum de Ecclesia. 87
 Additio ad art. de penitentiā. 89
 Additio ad art. de sacramentis. 89
 Additio ad art. de disciplina. 90
 Administratio prophana Episcoporum magnam perniciem Ecclesiæ intulit. 91
 Anathematizati sunt præsbyteri qui cantionib⁹ tm̄ uocabāt. 104
 Annatę nullę Romam dandę. 101.
 Annoratio Protestantium de inchoata obedientia. 63.
 Applicatio meriti Christi nomini

fit sine propria fide. 72
 Argumentum ne ualeat, Causa religionis pertinet ad omnes, ergo non est per nationem decidenda. 192
 Articulus de iustific. ceptus est de prauari in Comitij. 185
 Articuli in Colloquio conciliati. 79. 130. 173.
 Articuli non conciliati. 151
 Arti. conciliati recipiendi. 147
 Articuli conciliati ideo non reijciendi, quia aliqui nunc non potuerunt conciliati. 176
 Articuli conciliati cur non admittentur quibusdā uideantur. 160
 Art. cōciliati nihil habent alienū a D. scripturis et S. Patrum. 172
 Artic. illi parui momenti sunt, de quib⁹ adhuc cōtrouertitur. 175
 Augustanus recessus. 159
 Augustanum decretum, ea parte qua cum lege Dei consentit, neglectum. 166

Autoritas uerbi Dei in scripturis reuelati, maior quàm omnium hominum & conciliorum. 157.
 Autoritas Ecclesiæ, non in testificando solum est, sed etiam spiritaliter iudicando. 58

B

Baptismatis uetus administratio restituenda. 222
 Beneficia idoneis conferenda. 138

C

Calamitates mitigantur per bona opera piorum. 67
 Canonis uitium. 74
 Canonica satisfactio in abusum uenit. 64

Canonica

INDEX

Canonica ministrorum electio et examinatio restituenda eccle- sijs.	95	clerici à quibz abstinenti.	160
Cantores & Lectores dignitate & opibus ueris presbyteris nō preferantur.	132	clerici, etiam inutiles, si se discipli- næ christianæ subiectant, a len- di.	231
Cardinalis mentitur Papam esse caput ecclesie, & Cōciliorū.	186	cœlibatus lege indictus, pugnat cum iure diuino.	76, 118
Catechismus reuocandus.	90, 106	cœnæ Dominicæ usus.	61
Catechismus cōmunis edendus.	115	in Cœna, præsentia & exhibitio est corporis et sanguinis Dñi.	61
Catechismus singulis septimanis exercendus.	116	cœnobita et receptacula egentium uaria.	103
Catholici qui uere dicantur.	162	collationū abusus corrigendus.	117
Catholicus consensus.	59, 141	collegia pro nobilibus.	233
Causa, de superuacaneis articulis indigna.	171	collegia Ecclesiæ uetera.	124
causæ nullæ Romam pertrahen- dæ.	101	comitas Libri Imperatorij.	75
cenfura ecclesiastica, & excommu- nicatio restituenda.	107, 127	concilia grauer errarunt.	82
cenfura eccles. præficiendi uiri gra- uissimi.	227	cōcilium fecit Pont. dñm. Imp.	82
ceremoniæ utiles retinendæ, inuti- les abolendæ.	116	conciliati articuli qui sint.	79
christus solus pro peccatis satisfacit.	64	conciliati articuli recipiuntur.	79
christus cuiq; pro se audiendus & sequendus, etiam si orbis recla- met.	111	conciliatorum articulorū plenior explicatio petitur.	80
ciuilia & ecclesiast. munia sejun- genda eiusq; cōmoditas.	98, 235	conciliatori religionis nihil oportet a principibz preponi.	172
ciuilib & ecclesiastica procuratio se mutuo iuuant.	235	conciliatio relig. cur reiecta.	183
cleri uita & disciplina.	228	conciliatio relig. à multis Statibz petita, à paucis obtenta.	182
clericus nemo sine populi compro- batione ordinandus.	214	conciliationis relig. maximum im- pedimentum, quod piger uide- ri mutasse sententiam.	176
clericus quisq; a suo episcopo iu- dicandus.	229	conciliatio de Missa & commu- nionē.	174
clericus de ecclesia nihil supra quā mereatur, dandum.	229	concionatores boni cōparandi.	139
clerici lapsi, quomodo sint corri- gendi.	229	conciones in festis non omitten- dæ, & quales habendæ.	115
		ad Concordiam aditus per Li- brum Imp. factus est.	78
		confessio peccatorum & cateche- sis priuata, profunt rudibus.	63
		confirmatiōis ueræ restitutio.	106
		confutatur, Non posse controuer- sias fidei in Synodo nationali determinari.	197

INDEX

Consuetudo, Maiores seditiones fore, si Germania concordiam religionis per Synodum generalem constituat. 190	Disciplinam Ecclesiasticā ualentes ferre, tantum proficiendi. 132
Consuetudo difficilime corrigitur, 79	Discrimen inter sacramenta seruandum. 90
Consuetudo longe infra uerbum Dei. 79	Discrimen peccatorū propter quod amittitur gratia, et propter quod non. 86
contra Cōscientiam rectam nihil recipiendum. 81	Docentes impie, fugiendi. 87
Contarenius Card. negat in Concilio nationali controuersias si dei posse determinari. 186	doctrinæ iudiciū est penes Ecc. 60
Correctio impeditur, & tamen uicia agnoscuntur. 163	Doctrinæ Ecclesiasticæ administrationis uera forma. 210
Criminosi, etiam sacerdotes per magistratū puniendi sunt. 121	Doctrina de bonis operibus explicanda. 86
Cura rerū Ecclesiasticarum supremis potestatib. restituenda. 107	Doctrina et Sacr. iuxta cōciliatos arti. restituenda & trad. 94. 109
D	de Doctrina & Sacramentis nisi cōueniat, nihil salubriter constitui posse. 94
Damnatio persecutorum, ac defendentium, licere mutare institutionem Christi. 78	Dona Ecclesie. 57
Decretum Ratisponense negligitur. 170	Donum interpretationis nō est penes impiam multitudinem. 39
Deus cur suos uarijs exerceat malis. 65	E
Deus punit peccata suorum inter nis & externis poenis. 65	Ecclesia in controuersijs docenda est de fontibus. 80
Defensores & æconomi, ex nobilib. collegiorum deligendi. 233.	Ecclesia superior non damnatur, etiam si ab usum aliquem recipit. 75
Dignitas & dona Ecclesie. 57	Ecclesie unitas, caput Christus. 68
Dioeceses plures faciendæ. 219	Ecclesie dignitas. 57
Dispensatio rerum Ecclesiasticarum quomodo restituenda. 105	Ecclesie autoritas nō in testificando solum, sed etiam spiritualiter iudicando. 58
Dispensatio rectior sit de Canonicis reijciendis a sacro ministerio maritis, q̄ hac tenus dispensatum sit de illis, qui reijciunt fornicarios. 99	Ecclesie interpretatio. 58
Disciplina iuniorū Clericorū. 229	Ecclesie ueteris instituta. 167
	in Ecclesia nihil legendū uel cantandum, nisi quod de promptum sit ex D. literis. 228
	Ecclesie Protestantium necessario mutarunt quosdam ritus. 88
	Ecclesie Protestantium, abiectæ & expulsæ sunt a reliquo cœetu per

INDEX

- per pseudoepif. nō difcefferunt
ab Ecclesia Dei Catholica. 88
- Eccleſiæ habeant ſuos œcon. 220
- Eccleſiis præficiendi, qui munus
Episcop. uere adminiſtrent. 120
- Eccleſiis permittendū, ut ſibi mi-
niſtros inſtituant idoneos. 110
- Eccleſias maxime deſpoliantes,
ſpolij accuſant eos, qui uerum
uſum opum eccleſ. reſtituūt. 105
- Eccleſiaſtica et ciuil. munita ſeiun-
gendi neceſſitas & cōmod. 98.
- Eccleſiaſticum iudicium de (235
quib. iudicet. 121
- Eccleſiaſticorū uitia manife. 164
- Eccleſiaſticarum rerū cura, ſupre-
mis poteſtatib. reſtituenda. 107
- Eccius quali præſuit Colloq. 201
- Eccij cenſuræ in Librum Imp. &
calumniæ. 202
- Ecciana calumnia à quibuſdam
recepta contra collocutores in-
auditos. 104
- Egentium uaria receptacula. 103
- Electio ad ſacrum miniſteriū 214
- Electio & examinatio miniſtro-
rum Canonica eccleſiis reſtitu-
enda. 95. 117
- Electores cenſent conciliatos arti-
culos recipiendos. 153
- Electores petunt, ut & nondum
conciliatorum articulorum cō-
ciliatio quaratur. 154
- Enumeratio peccatorum non ne-
ceſſaria. 62
- Episcopus nemo ſine populi com-
probatione ordinandus. 214
- Episcopus à Synod iudicetur. 229
- Episcopus quiſq; ſuos clericos or-
dinare & cōfirmare debet. 217
- Episcopi munus, uel per unum ali-
quem, uel per decuriā iudicum
- Eccleſiaſticorum adminiſtre-
tur. 121. & 234
- Episcopi quomodo authoritatem
retinere queant. 144
- Episcopi uel ſanctiſſimi. poteſtati
b; ſcultro ſubmiſerunt. 252
- Episcopi principes, tueri debent
omnes, qui miniſterium eccle-
ſiæ obeunt, & res eccleſ. 97
- episcopi principes, uel legitimū
eccleſiæ miniſterium, uel iuſtā
reipub. adminiſtrationem non
impediant. 97
- episcoporum præcipua officia qua-
tuor. 120
- episcoporum officium omnibus
notiſſimum. 163
- episcoporum ſucceſſio ordinaria
quæ. 91
- episcoporum opes, non in luxum,
ſed in pauperes exponendę. 138
- episcoporum prophana admini-
ſtratio magnam eccleſiæ perni-
tiam intulit. 91
- episcopis ſpiritualib; adminiſtra-
tio ſpūalis tota relinquenda. 235
- euchariftia cōſtat duabus partib.
terrena & cœleſti. 62
- de euchariftia conſenſus. 173
- euchariftia cum bona conſcientia
ſumenda. 74
- euchariftia non niſi communican-
tibus adminiſtranda. 73
- euchariftia neganda ei qui in ma-
niſeſtis peccatis uiuit. 61
- circa euchariftiā noua cuncta in-
uenta, abroganda ſunt. 226
- examinatio ordinandorum neceſ-
ſaria. 215
- examinatio miniſtrorum qualis
eſſe debeat. 117
- nō examinatus can. ad ſacros ord.

INDEX

minimè admittendos.	213	Interpretatio Ecclesæ.	58
Excommunicationis & censuræ restitutio.	107	Interpretationis donum non est penes impiam multitudinē.	59
Excomunicationis sententia, per plures ferenda.	122	Inuocatio absentis, tribuit omnipotentiam inuocato.	70
Explorati tantum ordinandi.	89	Irritum nihil, nisi quod contra uerbum Domini statuitur.	193
F			
Familiæ Prælatorum moribz sint probi.	138	Iudicare Episcoporum quale.	238
Famosos recte puniri ab eccles.	67	Iudicium Cameræ æquum constituendum.	111
Fides nititur solo uerbo Dñi.	59	Iudicia Ecclesiastica restituenda.	120:
Fides efficax, est fides apprehendens certo misericordiã in Christo.	85	Iudicium Ecclesiasticum de quibus iudicet.	121:
Fides adhibenda in usu Sacramentorum.	89	Iudicium doctrinæ, est penes ecclesiam.	60
per Fidem meritum Christi applicatur in Cæna.	71	Iudicium & animaduersio in clericis.	229
sine Fide propria, meritum Christi nemini applicatur.	72	Ius patronatus seruandum, sed ecclesijs etiam ius suum, indignos reijciendi, restituendum.	117
Fideles tantum attinet promissio spiritus sancti.	87	L	
G			
Gratiarum actiones Principū Imperatori factæ, de studio componendæ religionis, quod tamen non sequuntur.	162	Laiçi adiungendi in iudicio ecclesiastico.	121
Gregorius viij. uxores ministris Ecclesiarum eripuit.	211	Lectores & Cantores presbyteris præferri indignum est.	101
H			
Homo nullus legi Dei hic satisficit.	84	Lex de coelibatu pugnat cum iure diuino.	76
I			
Immunitas uera Cleric. quæ.	231	Lex de coelibatu infinita agmina animarum pertraxit ad interitum.	118
Imperator iudicium de actis, & initium reformationis à Legato serio petijt.	148	Legi Dei nemo hominum satisficit.	84
Imp. prouidit impedimenta à Legato insectum iri.	148	Leges piorum Principum de rebz ecclesiasticis reuocandæ.	231
Imp. pollicetur redditum.	147	Liber Imp. aditum ad Colloquiũ fecit.	78
		Liber ante Colloquium à multis & magnis excussus.	103
		Libertas agendi in causa Christi requiritur.	177
		ea Lingua.	

INDEX

ea lingua sacra mysteria proponā
tur, quā populus intelligit. 222
Luxus Prælatorum taxatus. 137

M

Magistratus civilis animaduertat in omnes criminosos, etiam sacerdores. 121

magistratuū severitas requiritur 67

Malum originis relictum sanctis, repugnat legi Dei. 84

Maritum esse uult Paulus Presbyterum. 76

Marrimonium admittendum, ut idonei ministri haberi possint. 76, 99. 100. 110. 118.

Meritum christi in sacra cœna per fidem applicatur. 71

Metropolitanus Epif. suę provin-
tię ordinare & confirmare de-
bet. 217

Ministeriū Euāgelij perpetuū. 63

Ministerium certū ei qui ordina-
tus est imponendum. 101. 117

Ministeria deserta, scholę abolitæ
104.

Ministri oppidis populosisioribus
cum plena administratione cu-
ræ animarum dandi. 98

ministri idonei nō habebūtur, nisi
marrimonij sacerdotibus per-
mittatur. 100

Ministri ecclesiarum examinandi
& probandi. 116

Ministrorum uera forma. 210

Ministrorū idone. necessitas. 94

Ministrorum ordo inter se. 69

Ministrorum stipendia quomodo
moderanda. 100

Ministrorum lapsus. 229

de Ministerijs obeundis. 218

Ministrantibus utiliter, & uere
egentibus impendenda tātū, di-

tracta sunt in Præbendas ho-
minum inutilium. 109

de missa cōmunionē cōsensu. 174

Missæ quō sacrificium sit. 73

Missæ abusus pro defunctis. 72

Missæ tantum dignis cōmunionē
exhibendæ. 223

Missis præsentēs cōmunicare de-
bent. 224

Missæ priuatę tollendæ & circum-
gestationes Sacramentorū. 225

Missarum multitudo tollenda. 223

Missarum summum uitium, opi-
nio, mereri sacerdotem suo ope-
re alijs. 73

Moderatio humana ratione ques-
ta, sæpe ueritati obsuit. 80

Monasteria opulenta. 125

Monasteriorū reformatio, quę pro
puellis deputata sunt. 126

Mors Christi, unicum sacrificium
quod placat iram Dei. 71

Mortificatio carnis quid. 89

Munus exequentium officium
Episcopale. 97

Munus Episcoporū, qui externas
ditiones regunt. 235

Muneri, seu Ecclesię suę nemo cle-
ricus desit. 218

N

Natio quælibet uitia sua prior cor-
rigat. 163

in Nationalibus Synodis, decreta
& constituta salutaria multa
sunt. 194

Neglectus decreti Ratispo. 170

Noiā ciuitatum imperialium et li-
berarum, quę se Protestantibus
nōdum iunxerunt. 179

Nouum nihil statuere cupiunt pro-
testantes. 192

INDEX

	O		164.228
Obediencia inchoata quomodo		ferenda.	
Deoplaceat.	86	Ordines Protestantium.	117
Obediencia doctrinae recte, vincu-		Ordinatio Clericorum.	217
lum charitatis est.	88	Ordinatio exploratis tantum con-	
Obediencia que ministerio debe-		petit.	89
tur.	68	Ordinaria successio.	124
Obiectio contra conatum refor-		Ordinationes externae ad quid	
mationis.	111	utiles sint ecclesiae.	69
Officium christi sanctorum cultu		Ordinandus nemo absq; depura-	
obscuratur.	70	tione certi ministerij.	217
Officium quisque suum in Eccle-		Orandum non est, ut propter me	
sia faciat.	92	rita sanctorum iuueatur.	70
Officia Episcoporum praecipua,		P	
quatuor sunt.	120	Pacta humana quomodo seruan-	
Officium Episcoporum omnibus		da.	170
notissimum.	163	Pastores qui admiserunt flagiti-	
Officium ut faciat Pontifex opta-		um, grauius quam alij punien-	
dum, sed dum id non facit, Pri-		di.	123
pes patrie consulere debent.	156	Pastores alendi, et scholae fouendae	
Officinae typographicae animad-		ex opibus ecclesiasticis.	91
uersione opus habent.	123	Patriarchae.	69
Opes episcopales non in luxum,		Pauperibus sua portio Canonica	
sed in pauperes exponende.	138	restituenda.	219
Opes ecclesiasticae unde congestae		Peccata enumerari non necessari-	
& auctae.	102	um.	62
Opum ecclesiasticarum uetus di-		Peccata merentur internas & ex-	
stributio.	102	ternas poenas a Deo.	65
Opibus ecclesiasticis dispensan-		Peccatorum discrimen propter	
dis boni laici adhibendi.	220	que amittitur gratia, et propter	
Operibus bonis calamitates miri-		quae non.	86
gantur.	67	Politica & ecclesiastica procura-	
Opinio, putantium se placere deo		tio se mutuo iuuent.	235
propter opera, taxanda.	86	Pontifex nequaquam est caput eccle-	
Opinio, de meritis ante gratiam		si.	194
taxanda.	84	Pontificij longe a consensu catho-	
Oppidis populosioribus ministri		co recesserunt.	141
dandi cum plena administrati-		Prelati per se docere debent.	218
one curae animarum.	95	Prelatorum uita sit inculcata.	137
Ordo ministrorum inter se.	69	Presentia & exhibitio corporis	
in Ordine ecclesiastico quae non		& sanguinis domini in cena	61
		Præsides colloquij qui fuerint.	200
		Præs	

INDEX

Presbyter maritus sit, secundum Paulum.	76	Reformationis initium apud nos, pijs hominibus in alijs nationibus gratum & utile erit.	109. 112
Presbyteri cantionibus uacantes anathematizandi.	104	Reformare nostra, alijs in deformitate manentibus, non est schismaticum aut turpe.	113
Principes consulere patriæ debent, dum id Roma. Pontifex negligit.	156	Relectio religionis componendæ ad concilium, cur facta.	176
Principum non Protestantium nomina.	178	Religioni conciliandæ a principibus preponi nihil debebat.	172
Procuratio ciuilibus & Ecclesiasticis in ministris se iungenda.	96. 235	Religioni conciliandæ quod maximum impedimentum.	176
Promissio spiritus s. ad fideles tantum pertinet.	87	Relictum sanctis matrem originis, repugnat legi Dei.	84
Protestantium ordines & nomina.	127	Restitutio catechismi.	90. 106
Protestantes inhærent; consensui catholico.	83, 141	Restitutio censuræ & excommunicationis.	107
Protestantes deprecantur calumnias & iniustitiam suam.	82	Restitutio dispensationis opum Ecclesiasticarum.	125
Protestantes offerunt se ad sua declaranda, & rationem de eis reddendam.	82	a Roma nihil expectandum boni.	195
Protestantes nihil omittunt in bona institutione iuuentutis.	139	in Romanos cur liberius inuehantur pietatis studiosi.	195 & 196
Protestantes in quibus a iudicijs multitudinis recesserint.	144	S	
Protestantes receperunt articulos conciliatos.	181	Sacramenta signa gratiæ.	61
Protestantes nihil noui statuere uolunt.	192	Sacramenta & doctrina iuxta conciliatos articulos tradenda.	109
Pseudoepiscopi rumpunt uinculum charitatis, quia occidunt recte docentes.	89	Sacramentorum usus fidem requirit.	89
R		in Sacramentis discrimen seruandum.	90
Ratio concordiæ restituendæ.	74	Sacramentum integrum permitendum.	109
Ratisponense decretum, negligitur.	170	de Sacramenti reseruatione quid sentiendum.	174
Recessus Augustanus.	159	Sacrificium unicum placans iram Dei, mors Christi.	71
Reformatio postulata, est correctio manifestorum tantum uitiorum.	112	Sanctorum cultu, obscuratur officium Christi.	70
		Satisfactio Christi pro peccatis sola	

INDEX

folia ualet.	64	Traditionum abusus.	69
Satisfactionis canonicæ abusus.	64	Traditio dominica feruetur in cena sacra.	74
Schisma manebit, si differatur re- formatio.	114	Transubstantiatio cuiusmodi sit.	174
Scholæ abolitæ.	104	in Typographos animaduerten- dum.	125
Scholæ restituendæ	91. 123. 125. 139		
Scholæ ueteris populi.	123		
Scholastici pauperes alendi.	114		
Seueritas Magistratuum requiri- tur.	67		
Simonia omnis profliganda.	100		
Singuli semel in anno exploren- tur a suis Pastoribus.	119		
Status multi conciliationem reli- gionis petierunt, pauci tenuerunt.	183		
Status sæcularis reformandus.	93		
Stipendia ministris statuenda.	110		
Stipendiorum canonicus modus.	101. 100.		
Successio ordinaria Episcoporum quæ.	91		
Synodus nationalis, in qua con- cordia penitus perficiatur.	147		
Synodus nationalis potest contro- uersas fidei determinare.	191		
Synodus generalis in Germania, pro cõcordia religionis, seditio- nes nullas dabit.	190		
Synodi binq̃ quotannis habendæ.	230		
Syrici lapsus, qui in matrimonio esse, dixit, in carne esse.	77		
	T		
Taxanda opinio de meritis ante gratiam.	84		
Taxanda opinio, putantiũ se pla- cere Deo propter opera.	86		
Titulorum facilis conuentio.	98		
		V	
		Verbum Domini Basis est fidei.	59
		Verbum Dei longe est supra om- nem consuetudinem.	79
		Verbum dei, est regula omnis mo- derationis in dogmatis.	81
		Verbi dei autoritas maior, quã omnium hominum & concilio- rum.	57
		Vetera Ecclesiæ collegia.	124
		Vinculum charitatis, obedientia doctrinæ rectæ.	88
		Vinculum charitatis rumpunt pseudoepiscopi.	89
		Visitatio restituenda.	122
		Visitatio Ecclesiarum Episcopis demandata.	219
		Visitatores curent de stipendijs ministorum.	123
		Vitia manifesta ordinis Ecclesi- astici.	164
		Vitia agnoscuntur, & correctio impeditur.	163
		Votum celibatus pugnat cum mandatis diuinis, in uocatis ad matrimonium.	77
		Vota superstitiosa irrita.	77
		Vsus canõ Dominicæ.	61
		Vsus sacri Calicis restituatur ple- bi.	119
		FINIS INDICIS.	

ERRATA QVAEDAM.

- Pagina 80. lin. 11. Idem petijisse.
Ibidem in marg. Articularum.
Paulo post in marg. sepe ueritati obfuit.
Pag. 85. lin. 10. uina seu efficaci fide, sig.
Pag. 104 in marg. schole abolita.
Pag. 153. lin. 14. ex facta, iussu.
Pag. 175. in marg. controuertuntur.

Si qua sunt alia, candidus Lector
per se emendet, rogamus.

Argentorati per Vuendelinum
Riheliū. M. D. XLII.

ERRATA QUARTA

Page 10. Line 1. *et* for *et*
Page 11. Line 1. *et* for *et*
Page 12. Line 1. *et* for *et*
Page 13. Line 1. *et* for *et*
Page 14. Line 1. *et* for *et*
Page 15. Line 1. *et* for *et*
Page 16. Line 1. *et* for *et*
Page 17. Line 1. *et* for *et*
Page 18. Line 1. *et* for *et*
Page 19. Line 1. *et* for *et*
Page 20. Line 1. *et* for *et*
Page 21. Line 1. *et* for *et*
Page 22. Line 1. *et* for *et*
Page 23. Line 1. *et* for *et*
Page 24. Line 1. *et* for *et*
Page 25. Line 1. *et* for *et*
Page 26. Line 1. *et* for *et*
Page 27. Line 1. *et* for *et*
Page 28. Line 1. *et* for *et*
Page 29. Line 1. *et* for *et*
Page 30. Line 1. *et* for *et*
Page 31. Line 1. *et* for *et*
Page 32. Line 1. *et* for *et*
Page 33. Line 1. *et* for *et*
Page 34. Line 1. *et* for *et*
Page 35. Line 1. *et* for *et*
Page 36. Line 1. *et* for *et*
Page 37. Line 1. *et* for *et*
Page 38. Line 1. *et* for *et*
Page 39. Line 1. *et* for *et*
Page 40. Line 1. *et* for *et*
Page 41. Line 1. *et* for *et*
Page 42. Line 1. *et* for *et*
Page 43. Line 1. *et* for *et*
Page 44. Line 1. *et* for *et*
Page 45. Line 1. *et* for *et*
Page 46. Line 1. *et* for *et*
Page 47. Line 1. *et* for *et*
Page 48. Line 1. *et* for *et*
Page 49. Line 1. *et* for *et*
Page 50. Line 1. *et* for *et*
Page 51. Line 1. *et* for *et*
Page 52. Line 1. *et* for *et*
Page 53. Line 1. *et* for *et*
Page 54. Line 1. *et* for *et*
Page 55. Line 1. *et* for *et*
Page 56. Line 1. *et* for *et*
Page 57. Line 1. *et* for *et*
Page 58. Line 1. *et* for *et*
Page 59. Line 1. *et* for *et*
Page 60. Line 1. *et* for *et*
Page 61. Line 1. *et* for *et*
Page 62. Line 1. *et* for *et*
Page 63. Line 1. *et* for *et*
Page 64. Line 1. *et* for *et*
Page 65. Line 1. *et* for *et*
Page 66. Line 1. *et* for *et*
Page 67. Line 1. *et* for *et*
Page 68. Line 1. *et* for *et*
Page 69. Line 1. *et* for *et*
Page 70. Line 1. *et* for *et*
Page 71. Line 1. *et* for *et*
Page 72. Line 1. *et* for *et*
Page 73. Line 1. *et* for *et*
Page 74. Line 1. *et* for *et*
Page 75. Line 1. *et* for *et*
Page 76. Line 1. *et* for *et*
Page 77. Line 1. *et* for *et*
Page 78. Line 1. *et* for *et*
Page 79. Line 1. *et* for *et*
Page 80. Line 1. *et* for *et*
Page 81. Line 1. *et* for *et*
Page 82. Line 1. *et* for *et*
Page 83. Line 1. *et* for *et*
Page 84. Line 1. *et* for *et*
Page 85. Line 1. *et* for *et*
Page 86. Line 1. *et* for *et*
Page 87. Line 1. *et* for *et*
Page 88. Line 1. *et* for *et*
Page 89. Line 1. *et* for *et*
Page 90. Line 1. *et* for *et*
Page 91. Line 1. *et* for *et*
Page 92. Line 1. *et* for *et*
Page 93. Line 1. *et* for *et*
Page 94. Line 1. *et* for *et*
Page 95. Line 1. *et* for *et*
Page 96. Line 1. *et* for *et*
Page 97. Line 1. *et* for *et*
Page 98. Line 1. *et* for *et*
Page 99. Line 1. *et* for *et*
Page 100. Line 1. *et* for *et*

Richard W.D. XIII